GUIDO KNOPP
RĂZBOINICII
LUI
HITLER
Guido Knopp războinicii
LUI
HITLER

Hitlers Krieger Guido Knopp
Copyright © 22008 Guido Knopp Prima ediţie publicată în limba engleză Ediţie publicată prin înţelegere cu New Press, New York
LITERA
Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372; e-mail: comenzi Htera.ro
Ne puteţi vizita pe
Războinicii lui Hitler Guido Knopp
Copyright © 22011 Litera pentru versiunea în limba română Toate drepturile rezervate
Traducere din limba germană Roland Schenn

Editor: Vidraşcu şi fiii Redactor: Ovidiu Şerban Copertă: Andrei Gamarţ Corector: Georgiana Enache Tehnoredactare şi prepress: Ioana Cristea

Descrierea CIP a Bibbotecii Naţionale a României KNOPP, GUIDO

Războinicii lui Hitler / Guido Knopp; trad.: Roland Schenn. Ed. a 2-a – Bucureşti: Litera International, 2011 ISBN 978 – 606 – 600 – 590 – 6

I. Shenn, Roland (trad.)

94 (430)

CUPRINS

Cuvânt înainte 7

1. Idolul 19

Knopp / Gültner

2. Sluga 93

Knopp / Deick

3. Strategul. 153

Knopp / Müllner

4. Prizonierul 221

Knopp / Köhler

5. Aviatorul 269

Knopp / Dreykluft

6. Conjuratul 321

Knopp / Deick

Bibliografie 383

Index 391

Cuvânt înainte

„Am crezut, m-am înşelat”. Această mărturisire făcută de feldmareşalul lui Hitler, Keitel, în faţa membrilor Tribunalului de la Nürnberg, mărturisire care denotă regretul tardiv, reprezintă o excepţie în ceea ce priveşte modul în care văd trecutul militarii activi sub regimul naţional-socialist. Majoritatea ofiţerilor de rang înalt, care au contribuit activ la războiul de expansiune al dictatorului, au subliniat faptul că aveau datoria de a executa ordinele primite şi s-au derobat de orice vină pe care ar fi avut-o personal, în Germania postbelică, chinuită

în primul rând de neajunsuri şi abia apoi de anumite întrebări, înalţii ofiţeri au ţesut o legendă legată de o armată „curată”, care nu era amestecată în masacrele organizate de regimul nazist şi nici nu ştia nimic despre ele.

Deja din primele zile ale dictaturii lui Hitler, mulţi dintre ofiţerii superiori au închis ochii în ceea ce priveşte teroarea crescândă orchestrată de nazişti. Sub conducerea generalilor, armata a devenit de la începutul războiului un instrument. Prinşi în vârtejul primelor victorii, numeroşi ofiţeri sperau la faimă, recunoaştere, avansare şi recompensă. Puţini erau gata să ţină cont de avertismentul generalului Beck, conform căruia „disponibilitatea generalilor de a se supune ordinelor trebuie să dispară în momentul în care cunoştinţele şi conştiinţa lor le interzic să execute ordinele primite”. Şi mai puţini erau aceia care dispuneau de curajul necesar pentru a se opune în mod activ unui regim criminal. Conştienţi de faptul că au o carieră, majoritatea ofiţerilor de rang înalt s-au limitat strict la sarcinile lor şi au mers pe ideea devenită tradiţională în rândurile militarilor, conform căreia ordinele primite trebuie executate. „Omul datoriei se va vedea nevoit să-şi facă datoria şi în faţa diavolului”. Această cumplită profeţie a lui Dietrich Bonhoeffer avea să se îndeplinească în ceea ce îi privea pe membrii elitei militare a Germaniei naziste.

Chiar şi atunci când au loc crime cumplite, cercul generalilor care au o atitudine rezervată faţă de ideologia nazistă rămâne restrâns. Niciun mareşal nu i-a sprijinit pe cei care au organizat atentatul de la 20 iulie[1]. Erich von Manstein a respins categoric propunerea conjuraţilor, spunând: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!” Este o atitudine care va avea urmări cumplite. Numai ofiţerii de rang înalt ar mai fi avut puterea să răstoarne regimul lui Hitler din interior. Din punct de vedere moral, singura cale

1 Este vorba despre atentatul cu bombă împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944, organizat de Claus von Stauffenberg şi de alţi ofiţeri, (n.tr.)

legitimă de a împiedica producerea catastrofei era „înalta trădare”.

O parte dintre cei la care Beck făcuse apel, referindu-se la răspunderea asumată, au dat socoteală după încheierea războiului. Generalul Beck a rămas credincios convingerilor sale şi din acest motiv a trebuit să plătească cu viaţa. Aceste aspecte relevă faptul că nu se poate generaliza, atunci când se vorbeşte despre generali şi nici atunci când ne referim la Wehrmacht, la armată.

Rommel, Keitel, Manstein, Paulus, Udet şi Canaris – şase cariere foarte diferite între ele, prinse în conflictul dintre obedienţă şi conştiinţă, îngrădire şi protest. Avem înaintea noastră şase bărbaţi care se deosebesc extraordinar de mult între ei. Nu sunt cei mai reprezentativi dintre generalii lui Hitler (da, se află şi un amiral printre ei!), dar sunt şase destine care, însumate, ar putea oferi răspunsul la întrebarea: Cum s-a putut ajunge într-o astfel de situaţie? Ce i-a făcut pe aceşti ofiţeri să se pună în slujba unui regim criminal? Ce ştiau ei despre atrocităţi? Cât de mult erau implicaţi în acestea? Până unde mergeau, atunci când executau ordinele primite?

„Hitler are încredere în mine şi asta îmi este suficient”, spusese cândva *Erwin Rommel*. Propaganda naţional-socialistă a făcut din el un mit, o legendă care a trăit mai mult decât Reichul, căruia a crezut toată viaţa că îi slujeşte. Legenda despre Vulpea Deşertului, despre comandantul genial din Africa, are şi astăzi adepţi în toată lumea. Se crede că atunci când se afla la apogeu, renumele său ţinea locul mai multor divizii de militari germani. Drept recompensă, Hitler l-a avansat, şi astfel Rommel a devenit cel mai tânăr feldmareşal al Wehrmachtului. Ca ofiţer, ajunsese acolo unde îşi dorise, ca soldat, însă, aveau să înceapă pentru el eşecurile, deoarece din acel moment nu au existat pentru el decât înfrângeri.

Însă, spre deosebire de majoritatea generalilor armatei germane, Rommel a avut curajul de a-i atrage lui Hitler atenţia în mod deschis asupra erorilor pe care le

comitea în ceea ce priveşte „conducerea” armatei. La 15 iulie 1944, Rommel i-a cerut lui Hitler să renunţe la comanda Wehrmachtului. Conjuraţii de la 20 iulie cunoşteau această atitudine critică şi plănuiau ca, după reuşita atentatului, să-l numească pe Rommel în funcţia de comandant al armatei, desigur nu înainte de a-l informa pe candidatul lor preferat la această funcţie, căci Rommel nu ar fi fost niciodată de acord cu uciderea tiranului. Până în ziua producerii atentatului el mai nutrise speranţa, de-a dreptul utopică, de a-l convinge pe Hitler să încheie un acord de pace cu ţările din Vest. Numeroasele încercări ale opozanţilor lui Hitler de a avea o discuţie cu mareşalul eşuaseră, deoarece Rommel nu a reuşit niciodată să ia o hotărâre în ceea ce priveşte conflictul său interior între jurământul militar, necesitatea de a-şi face datoria, pe de-o parte, şi viziunea pe care o avea ca militar asupra situaţiei existente.

Cu toate acestea, după 20 iulie, a intrat în vizorul celor ce s-au ocupat de „curăţenie” Sforile au fost trase din umbră de vechiul său duşman, Martin Bormann, pe care „generalul preferat al lui Hitler” îl incomoda de multă vreme. La 14 octombrie 1944, Hitler a trimis doi generali la cel ce se aflase cândva în graţiile sale, iar aceştia i-au prezentat două variante: sinuciderea şi funeralii cu onoruri de stat sau judecarea de către Tribunalul Poporului, fapt care implica pedepse privative de libertate pentru toate rudele sale. Rommel decide „nesilit de nimeni” să se sinucidă.

Acest militar cinstit nu a aflat niciodată care erau dimensiunile reale ale genocidului nazist. El întruchipa cât se poate de bine virtuţile militarului. Din punct de vedere subiectiv el se afla în slujba patriei sale, din punct de vedere obiectiv se găsea în slujba unui criminal. Rommel, la fel ca mulţi germani, a crezut mult prea mult şi pentru prea multă vreme în acea minciună a propagandei, conform căreia scopurile lui Hitler erau identice cu interesele Germaniei. Recunoaşterea în cele din urmă a

faptului că această aşa-zisă identitate a fost o iluzie reprezintă începutul unui proces de înţelegere a realităţii, însă acest proces nu a putut fi dus până la capăt. „Virtuţile mai puţin importante, cum ar fi obedienţa, disciplina, curajul sunt minunate”, scrie astăzi fiul feldmareşalului, Manfred, atâta vreme cât ele servesc unei virtuţi de prim rang, şi anume dragostei faţă de oameni sau adevărului”. Acest lucru nu s-a întâmplat şi tocmai de aici rezultă tragedia lui Erwin Rommel.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul lui *Wilhelm Keitel*. El a reprezentat prototipul militarului cu o fire voluntară, aflat în slujba lui Hitler. Obedienţa sa nu cunoştea limite. „Atunci când mi se dădea un ordin, acţionam, conform concepţiei mele, aşa cum mi-o cerea datoria şi nu mă lăsam influenţat de efectele pe care le-ar fi avut executarea ordinului respectiv şi pe care nu le puteam aprecia întotdeauna”, avea să spună Keitel după încheierea războiului. Devotamentul faţă de Hitler i-a atras porecla „Lakeitel”[2]. Întocmai ca o cloşcă ce îşi apără puii, Keitel l-a protejat pe dictator de cei care ar fi vrut să i se opună.

Mareşalul era, însă, mai mult decât o simplă marionetă împodobită cu decoraţii. Deja din deceniul al treilea al secolului XX, Keitel a jucat un rol important în reînarmarea în secret a armatei germane, care a făcut posibil războiul de expansiune al lui Hitler. Având funcţia de şef al Comandamentului Wehrmachtului, Keitel a deţinut o poziţie-cheie, atunci când este vorba despre implicarea militarilor în acţiunile regimului nazist. Ordinele semnate de el, care implicau declanşarea terorii – în special cele legate de ofensiva împotriva Uniunii Sovietice – au deschis calea spre comiterea a nenumărate crime de război. Cumplitul „Komissarbefehl”[3] poartă semnătura lui Keitel. Tot el a semnat şi ordinul prin care

2 Combinaţie între substantivul „Lakai“, care înseamnă în germană „lacheu“ şi numele Keitel. (n.tr.)

3 Ordinul referitor la comisari (n.tr.)

10.000 de militari din trupele armatei regulate sunt transferaţi la Serviciul de Informaţii al SS (SD), constituind „forţe de întărire” în vederea comiterii crimelor în masă. Când află că peste trei milioane de prizonieri de război sovietici au murit de foame sau răpuşi de diferite boli şi afecţiuni, Keitel ţine să remarce senin că „este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume”. Ordinul semnat de către el în ultimele săptămâni de război, conform căruia dezertorii trebuiau „executaţi pe loc”, fără proces, a însemnat sacrificarea a mii de oameni, în special tineri. Cei care au fost martori la momentul în care tocmai Keitel a trebuit să semneze la Berlin capitularea necondiţionată a Reichului lui Hitler au considerat că este vorba despre „o manifestare de cinism a istoriei” Chiar şi în acele clipe Keitel continua să poarte monoclul şi bastonul de mareşal, continuând să fie un simbol al militarului prusac, care nu a trăit decât „pentru a-şi face datoria”.

Om cu o fire voluntară, dând dovadă de o obedienţă fără limite, Keitel nu a fost doar un produs al sistemului, ci a făcut în aşa fel încât condiţia cea mai importantă în vederea funcţionării impecabile a acestuia să fie îndeplinită. Este vorba de renunţarea la orice fel de scrupule, astfel încât voinţa Führerului să fie îndeplinită necondiţionat.

„Am crezut, m-am înşelat”, mărturisirea făcută de către Keitel în faţa membrilor Tribunalului de la Nürnberg a venit prea târziu, deşi a reprezentat o dovadă de regret şi a fost, avându-se în vedere cumplitele urmări ale războiului, încărcată de naivitate şi cinism. Ultima dorinţă a lui Keitel, aceea de a fi executat prin împuşcare, ca un adevărat militar, a fost respinsă de judecători. Keitel a fost spânzurat la 16 octombrie 1946.

Erich von Manstein a supravieţuit războiului. Pentru Hitler, el a fost „cel mai luminat” dintre generalii pe care îi avea, iar pentru Aliaţi, „duşmanul cel mai de temut” Viaţa lui a fost aceeaşi cu a majorităţii generalilor prusaci, care

erau conservatori, critici şi se delimitau într-o oarecare măsură de naţional-socialişti, dar care au fost simple instrumente în războiul crud, dus de Hitler. Erich von Manstein a pus la punct planul de operaţiuni pentru ofensiva împotriva Franţei, câştigându-şi astfel renumele de „geniu militar” Generali cu funcţii importante s-au pronunţat împotriva ideii riscante a lui Manstein. Doar Hitler a fost de acord cu Planul „Secera”, care a dus la cea mai răsunătoare victorie din cariera sa militară, victoria asupra Franţei. După declanşarea ofensivei asupra Uniunii Sovietice, Manstein, aflat la comanda Armatei XI, a cucerit Crimeea şi Sevastopolul, oraşul cu cel mai puternic sistem de fortificaţii al lui Stalin. Avansat la gradul de mareşal, nu a reuşit să străpungă încercuirea sovieticilor, care prinseseră ca într-un cleşte Armata VI. Manstein i-a cerut lui Hitler să dea ordinul de retragere, dar a fost refuzat. Astfel, soarta a 250.000 de soldaţi încercuiţi a fost pecetluită. După bătălia de la Stalingrad, Manstein a sperat în încheierea unui armistiţiu, lucru inacceptabil pentru Hitler. În martie 1944, după o serie de discuţii în contradictoriu legate de strategia care ar fi trebuit aplicată pe Frontul de Est, Führerul l-a numit pe Manstein comandantul Grupului de Armate Sud. Hitler nu a mai apelat niciodată la strategul Manstein.

La încercările opozanţilor lui Hitler de a-l câştiga pe Manstein de partea lor, ofiţerul a răspuns: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!” Având concepţii cu rădăcini adânci în tradiţionalismul prusac, Manstein a crezut întotdeauna că trebuie să execute ordinele primite. L-a contrazis pe Hitler în ceea ce priveşte problemele de ordin militar, dar asasinarea tiranului constituia pentru el un subiect tabu. Pe el însuşi se vedea ca fiind „un militar apolitic”, un militar care se ocupa de lucrul la care se pricepea – războiul fără a realiza ce scopuri criminale urmărea Hitler. În final, a recunoscut faptul că s-a produs o catastrofă şi a mărturisit că era „nepregătit din punct de vedere al originii şi educaţiei pentru provocarea pe care a

reprezentat-o dictatura lui Hitler”. O instanţă militară britanică l-a condamnat pe Manstein în 1949, la Hamburg, la 18 ani de închisoare. El a executat, însă, doar o parte din pedeapsă. După o serie de proteste formulate de Churchill şi Montgomery, Manstein a fost pus în libertate pe motive medicale în 1953 şi s-a pus la dispoziţia reprezentanţilor statului, fiind numit consilier pentru reconstrucţia armatei germane.

Manstein era un tactician capabil, dar nu era un strateg dăruit cu gândire politică. El a contribuit la prăbuşirea Germaniei, pe care credea că o poate apăra din poziţia sa de ofiţer de rang înalt, prin faptul că nu şi-a dat seama cine este Hitler de fapt şi care sunt scopurile sale, punându-se cu totul în slujba unui criminal. Manstein a fost un militar genial, dar atât. Nici mai mult, nici mai puţin.

Acelaşi lucru este valabil şi în ceea ce îl priveşte pe *Friedrich Paulus*. Numele lui este legat de înfrângerea zdrobitoare de la Stalingrad. El, comandantul Armatei VI, nu a avut nicio şansă atunci când a fost prins în încercuirea din oraşul de pe Volga, deoarece Armata Roşie avea avantajul superiorităţii numerice. Zi de zi condiţiile în care trăiau militarii încercuiţi deveneau tot mai vitrege. Zi de zi creştea distanţa faţă de frontul german. Cu toate acestea, militarii încercuiţi şi vlăguiţi de atâta luptă reuşesc să reziste în faţa a opt armate sovietice terestre şi a uneia aeriene. Datorită acestei situaţii, Grupul de Armate A germane, care acţiona în Caucaz, reuşeşte să se retragă.

Situaţia celor peste 250.000 de soldaţi germani prinşi în încercuire este lipsită de speranţă. Toate încercările sale de a-l face pe Hitler să dea ordinul de retragere, astfel încât să se poată îndrepta spre vest cu trupele sale, au eşuat. Dictatorul era neclintit în hotărârea sa, conform căreia era mai bine să sacrifice Armata VI, decât să renunţe de bunăvoie la oraşul care purta numele celui mai mare inamic al său. Militarilor încercuiţi li s-a mulţumit cu cinism „pentru contribuţia la salvarea Europei de Vest”.

Paulus ştia că avansarea sa la gradul de mareşal la scurt timp înaintea sfârşitului bătăliei de la Stalingrad constituia un îndemn la sinucidere. Cu toate acestea, el nu a urmat acest îndemn. Paulus a intrat în prizonierat. Abia în momentul înfrângerii el a refuzat să mai fie obedient – şi a împărtăşit soarta militarilor săi. La 31 ianuarie 1943 el a fost primul mareşal german din cel de-al Doilea Război Mondial care s-a predat, devenind prizonierul inamicului.

Evenimentele de la Stalingrad au constituit tema a nenumărate articole, cărţi şi filme. Biografia lui Friedrich Paulus, aşa cum se prezintă ea înaintea evenimentelor de la Stalingrad şi după acestea, a rămas într-un con de umbră. El a conceput planul ofensivei asupra Uniunii Sovietice. Figură marcantă a Comitetului Naţional Germania Liberă, i-a îndemnat pe colegii săi de altă dată să abandoneze cauza naziştilor. La Nürnberg el a depus mărturie împotriva foştilor săi superiori. Cu toate acestea, va rămâne până în 1953 prizonier al Uniunii Sovietice şi va fi cel mai preţios trofeu al lui Stalin. În urma hotărârii sale de a rămâne în RDG, în timpul Războiului Rece, el a constituit subiect de propagandă pentru ambele state germane. Aşa se explică faptul că Paulus, care şi-a dorit să fie numai un militar apolitic, un ofiţer de mare stat-major şi nimic mai mult, a devenit pentru a doua oară, fără să vrea, obiectul propagandei. Tocmai acest lucru l-a şi distrus. La patru ani după ce a fost pus în libertate, a murit la Dresda, la 1 februarie 1957, la 14 ani de la înfrângerea de la Stalingrad.

Ernst Udet nu a mai fost nevoit să trăiască momentul înfrângerii. El spunea în ceea ce îl privea: „De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate şi cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te şi ia dracul” Soarta sa a rămas în memoria germanilor şi după încheierea războiului şi a constituit punctul de pornire pentru personajul Harras din romanul lui Carl Zuckmayer, *Generalul diavolului*. Dispunând de libertatea romancierului, Zuckmayer se abate de la adevărul strict în

ceea ce îl priveşte pe Udet. Regimul nazist s-a folosit de renumele său ca pilot de vânătoare, pe care Udet şi l-a făcut în Primul Război Mondial, şi de succesul său ca protagonist în filmele cu şi despre avioane. S-a folosit de renumele său pentru a pune pe picioare aviaţia. Însuşi Hermann Göring l-a promovat, aducându-l din carlinga de pilot la birou, în funcţia de responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei. Ocupând această funcţie, el a contribuit la punerea la punct a planurilor de expansiune ale lui Hitler. Datorită victoriilor obţinute de aviaţia germană în timpul Blitzkriegului, şi Udet începe să creadă că bombardierele şi avioanele de vânătoare germane sunt invincibile. Cu toate acestea, ca funcţionar în Ministerul Aviaţiei, condus de Göring, el a fost omul nepotrivit la locul nepotrivit. Pilotul talentat s-a dovedit a fi un birocrat prost. „Hitler îl consideră pe Udet pe bună dreptate ca fiind unul dintre cei mai buni piloţi germani, fiind de părere că este şi unul dintre cei mai buni tehnicieni ai aviaţiei, dar din acest punct de vedere nu are dreptate”, spunea concurentul său, Erhard Milch. Suprasolicitat din cauza numărului din ce în ce mai mare de sarcini pe care le avea, măcinat de conflictele cu colaboratorii şi superiorii, extenuat din cauza obiectivelor pe care şi le propusese şi nu le atinsese, Udet rămâne singur cu hotărârile sale, care aveau să se dovedească a fi fatale.

Bon viveur-ul şi afemeiatul Udet era văzut mai rar la birou şi mai frecvent în barurile din Berlin. La petreceri şi recepţii el era personajul principal, fiind cunoscut datorită numeroaselor aventuri amoroase şi pasiunii sale pentru alcool. Societatea berlineză îl iubea pe talentatul caricaturist şi pe omul de viaţă, iar el se bucura din plin de popularitatea sa.

Eşecul înregistrat de aviaţia germană în lupta împotriva Royal Air Force – aviaţia britanică – a spulberat iluziile legate de faptul că avioanele germane ar fi invincibile şi a scos la iveală o serie de greşeli de natură tactică. Comandantul Luftwaffe, Göring, a făcut din

„responsabilul cu problemele aviaţiei” un ţap ispăşitor şi l-a sacrificat. La 17 noiembrie 1941, Ernst Udet s-a sinucis. Pe unul dintre pereţii dormitorului său scrisese o serie de mesaje acuzatoare la adresa concurenţilor săi din cadrul Ministerului Aviaţiei. Ultimul mesaj îi era adresat lui Göring: „Omule de Fier, Tu m-ai trădat”. Reprezentanţii regimului nazist au ascuns faptul că Udet s-a sinucis. S-a comunicat faptul că el s-ar fi prăbuşit în timpul unui zbor de testare şi s-a organizat o înmormântare pompoasă, cu onoruri militare. La funeralii Göring a declarat cu voce tremurândă că l-a pierdut pe cel mai bun prieten al său.

Ernst Udet nu a fost un opozant al regimului nazist, aşa cum este pilotul Harras din romanul lui Zuckmayer. Sinuciderea nu a fost rezultatul faptului că Udet şi-a dat seama de caracterul criminal al regimului nazist. Manifestările sale de opozant se consumau în bârfe şi conversaţii purtate prin cazinouri. Din cauza faptului că a consumat alcool şi droguri ani de-a rândul, el a devenit o pradă uşoară pentru duşmanii săi intriganţi. Din minunatul erou aviator al propagandei naţional-socialiste rămăsese doar o iluzie frumoasă.

Cei din anturajul lui Udet nu şi-au putut da seama niciodată dacă el bănuia în ce direcţie se îndrepta regimul nazist. Poate că îndoielile lui Udet şi în mod sigur eşecurile pe plan profesional şi personal erau ascunse sub masca bărbatului vesel, care avea o pasiune pentru alcool, numai că el a purtat această mască până când s-a distrus fizic şi moral şi nu a mai avut altă cale decât acea ieşire teatrală de pe scena vieţii, pe care a regizat-o el însuşi.

Wilhelm Canaris nu a avut ocazia să se sinucidă. Reprezentanţii regimului în slujba căruia s-a aflat l-au ucis. Reţeaua sa de spionaj a fost considerată „arma-minune” a lui Hitler pe frontul invizibil al serviciilor secrete. Datorită legăturilor sale cu aceia care au conspirat împotriva regimului lui Hitler şi a faptului că a fost ucis într-un lagăr de concentrare, el a devenit un mit al opoziţiei militare. Şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate din cadrul

armatei era un maestru al deghizării şi al jocului dublu. Spionii săi au pregătit în mod discret şi eficient drumul lui Hitler în vederea declanşării războiul de expansiune, în timp ce el însuşi plănuia înlăturarea de la putere a dictatorului. Canaris i-a îndemnat pe colaboratorii săi să conlucreze strâns cu reprezentanţii Poliţiei Secrete, în timp ce el însuşi organiza, sub pretextul desfăşurării activităţilor de agent secret, fuga în străinătate a celor urmăriţi de regimul nazist din motive politice.

În special relaţia sa cu şeful Gestapoului, Reinhard Heydrich, relaţie marcată de o ură profundă, reprezintă un simbol al periculosului joc practicat de amiral. În timp ce agenţii serviciului secret al armatei se luptau „la cuţite" cu rivalii lor din cadrul Serviciului de Informaţii al SS, şefii celor două servicii ascultau muzică de cameră şi făceau împreună plimbări călare, pentru a scoate astfel în evidenţă faptul că erau „prieteni" de mulţi ani.

În ce măsură poţi fi complicele lui Hitler, astfel încât să rămâi duşmanul său? Fiind şeful poliţiei secrete a armatei, Canaris şi-a asumat răspunderea pentru atrocităţile comise de membrii acestui serviciu în spatele Frontului de Est, dar a fost în acelaşi timp şi „îngerul păzitor" al opozanţilor conduşi de Hans Oster şi Hans von Dohnanyi, sprijinindu-i în mod hotărâtor.

Diferitele erori comise de serviciul de spionaj au făcut ca, la începutul anului 1944, Canaris, care era suspect în ochii reprezentanţilor regimului nazist, să fie înlăturat din funcţie şi să i se dea un post lipsit de importanţă. După atentatul împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944, amiralul a fost reţinut şi dus în cele din urmă în lagărul de la Flossenbiirg. Cu doar câteva zile înainte de încheierea războiului, Canaris a fost executat de un comando SS.

Canaris a recunoscut foarte târziu, în cadrul interogatoriilor, faptul că era un opozant al lui Hitler. Din momentul în care fusese numit în funcţia de şef al serviciilor secrete, Canaris a ezitat să-şi precizeze clar

poziţia. Acum o făcea şi asta era pentru el mântuirea. Încercase să adopte toate registrele posibile şi astfel se încurcase pendulând între obedienţă şi morală, între patriotism şi nevoia de a rămâne om. Canaris a slujit şi binelui, şi răului şi s-a văzut prins între bine şi rău. Pe de-o parte, în absenţa contribuţiei sale nu ar fi putut fi salvaţi mulţi oameni. Pe de altă parte, sub comanda sa au murit mulţi oameni. Ce alternative ar fi avut Canaris? Dacă ar fi avut mai mult curaj, aşa cum se întâmpla în cazul prietenului său, Oster, sfârşitul lui ar fi venit mai repede. Canaris a rămas la postul său şi a făcut-o chiar şi cu preţul de a ajunge la limita lipsei eticii. El şi mulţi alţii, care erau conservatori, au crezut că îşi făceau doar datoria faţă de ţară, fără să-l ajute pe Hitler. În cele din urmă, s-a dovedit că s-au înşelat.

Le mulţumesc tuturor celor care au contribuit la realizarea acestei cărţi: autorilor Christian Deick, Friederike Dreykluft, Rudolf Gültner, Henry Köhler şi Jörg Müllner, documentariştilor Silke Schläfer, Christine Kisler şi Heike Rossel, consultanţilor de specialitate Ralf Georg Reuth, Winfried Meyer, Sönke Neitzel, Torsten Dietrich şi Armand von Ishoven. Doresc, însă, să-i mulţumesc în primul rând redactorului meu Johannes Jacob, prin a cărui sensibilitate şi competenţă a fost posibilă, de fapt, apariţia acestei cărţi.

Capitolul 1
IDOLUL

Vărsaţi sudoare, nu sânge.

Curajul este acea stare prin care învingi teama.

Armata germană este sabia noii viziuni germane asupra lumii.

Führerul ştie perfect ce este cel mai bine pentru noi.

Hitler are încredere în mine şi asta îmi este suficient.

Acest mitoman patologic a înnebunit cu totul. Şi-a concentrat sadismul asupra celor de la 20 iulie, dar lucrurile nu se opresc aici!

Războiul este ca şi pierdut!

Mort, Hitler este mai periculos decât viu.

Nu sunt conştient de faptul că aş avea vreo vină. Nu am luat parte la nicio infracţiune. Nu am făcut decât să-mi slujesc patria toată viaţa.

Rommel

Rommel, Rommel, Rommel, Rommel! Oare mai contează altceva în afara faptului că trebuie învins?

Winston Churchill

Germania a dat mulţi generali capabili. Rommel era de o altă factură. El se ridica deasupra acestor generali.

Sir Claude Auchinleck, comandantul suprem al forţelor armate britanice din Orientul Mijlociu

Având încredere în capacităţile dumneavoastră de comandant şi în curajul militarilor germani şi italieni aflaţi sub comanda dumneavoastră, poporul german urmăreşte împreună cu mine luptele eroice din Italia.

Hitler

Am considerat întotdeauna că Rommel este un om foarte îngâmfat, căruia îi face plăcere să se lase fotografiat de dimineaţă până seara. După ştiinţa mea, asemenea oameni îngâmfaţi nu sunt întotdeauna şi cei mai capabili. Un om cu adevărat capabil nu simte nevoia să se afle tot timpul în faţa aparatului de fotografiat.

Martin Bormann, secretarul Führerului

De fapt, tatăl meu a fost un om cu suflet cald, ascuns sub o carapace groasă. A suferit foarte mult atunci când oameni pe care îi cunoştea mureau sau erau răniţi.

Manfred Rommel

Dacă privesc înapoi, îmi dau seama că Rommel a fost unul dintre cei mai aroganţi ofiţeri pe care i-am întâlnit vreodată. Acest lucru ieşea în evidenţă din atitudinea sa faţă de oamenii care erau mai puţin importanţi decât el.

Baldur von Schirach

Rommel este un „mic lupa, nu o vulpe.

Gerd von Rundstedt, comandantul suprem al Grupului de Armate Vest

Soţul meu este cel mai mare optimist. Dacă observă

undeva o rază de soare, se îndreaptă imediat spre ea. Dacă nu o vede, însă, şi dă un verdict, verdictul său este corect.

Lucie Rommel

Cel ce lua contact cu personalitatea sa devenea soldat. Deşi trecuse prin multe încercări, dispunea de o forţă şi o prospeţime aparent inepuizabile, de capacitatea de a aprecia personalitatea duşmanului şi de a-i intui reacţia. Planurile sale erau surprinzătoare, bazate pe intuiţie, spontane şi nu întotdeauna uşor de înţeles.

Theodor Werner, unul dintre ofiţerii de ordonanţă ai lui Rommel

9

Caracterul dificil al lui Rommel face din el un personaj cu totul neplăcut, cu care nu vrea nimeni să intre în conflict, şi asta din cauza metodelor sale brutale şi a relaţiei sale la cel mai înalt nivel.

Franz Halder, şeful Statului-Major al Armatei

Se prea poate ca Rommel să nu fi fost un mare strateg, însă a fost cu siguranţă cel mai capabil militar german în ceea ce priveşte războiul desfăşurat în deşert.

General Fritz Bayerlein

Nu există nicio îndoială în legătură cu faptul că Rommel avea aşteptări mari în ceea ce îl priveşte pe Hitler şi că în cele din urmă s-a văzut înşelat în legătură cu aceste aşteptări. Sunt convins în aceeaşi măsură că Hitler avea aşteptări mari în ceea ce îl priveşte pe Rommel şi că în final s-a văzut înşelat în legătură cu aşteptările sale.

Meinhard Glanz, general în rezervă, Afrikakorps

Este greu să lucrezi cu Rommel, deoarece el se supune cu greu. În Africa s-a bucurat de foarte multă independenţă.

Wilhelm Keitel

Faptul că Rommel s-a opus tiraniei lui Hitler şi că acest lucru l-a costat viaţa simbolizează pentru mine faptul că el a fost împodobit cu încă o cunună de lauri.

Winston Churchill

Führerul nu a vrut să îi distrugă reputaţia de care se

bucura în ochii poporului german, de aceea i-a oferit şansa sinuciderii cu ajutorul unei pastile de otravă, care i-a fost dată pe drum de către unul dintre cei doi generali. Această pastilă şi-a făcut efectul în trei secunde. Dacă ar fi refuzat să se sinucidă, ar fi fost reţinut imediat, pentru a fi deferit Tribunalului Poporului din Berlin. Tata a preferat să se sinucidă.

Manfred Rommel

Doresc să subliniez încă o dată faptul că soţul meu nu a participat la pregătirea sau la ducerea la îndeplinire a atentatului de la 20 iulie, deoarece, militar fiind, nu a dorit să adopte această variantă. Pe tot parcursul vieţii sale a fost întotdeauna militar şi niciodată politician.

Lucie Rommel

Ambianţa Ministerului Propagandei din Berlin nu corespundea obişnuitului fast nazist. În loc de marmură albă se vedea numai un perete zugrăvit în alb. Însemnele celui de-al Treilea Reich lipseau cu desăvârşire. Nu existau steaguri, nu existau suporturi pentru făclii, nu existau luminatoare în formă de cupolă, ci doar un reflector care supradimensiona umbra protagonistului.

Bărbatul părea a fi simbolul soldatului german: era blond şi avea ochi albaştri, corespunzând idealului acelor vremuri. Trăsăturile îi erau foarte bine conturate, de parcă i-ar fi fost dăltuite în piatră şi idealizate de Arno Breker, sculptorul Führerului. Nu acesta era, însă, motivul pentru care el era generalul de armată care se afla cel mai frecvent în faţa camerei de luat vederi. Comandantul încununat de victorii, care trebuia să facă uz de întreaga sa charismă în faţa aparatului de filmat, se încadra perfect în şablonul propagandei lui Goebbels: ofiţer care a luptat pe front în timpul Primului Război Mondial, unul dintre puţinii comandanţi care a fost decorat cu cea mai înaltă distincţie din vremea Germaniei imperiale, „Pour le mérite”, un om care nu se dădea înapoi de la nimic şi făcuse posibil imposibilul. Acesta era omul pe care Hitler îl lăudase, spunând despre el că era „unul dintre cei mai

capabili comandanţi ai Germaniei” şi el spunea ceea ce le plăcea atât de mult să audă celor din conducerea partidului naţional-socialist. Vorbea despre o „victorie împotriva unei forţe superioare”, spunea că „în ciuda marilor greutăţi, ordinul a fost îndeplinit” Crezul său era: „Hotărâtoare pentru victorie este voinţa” şi în ceea ce priveşte voinţa, era neîntrecut.

Goebbels se oprise asupra lui pentru un proiect cu totul nou: era necesar să se imortalizeze succesele armatei germane, care se afla la ordinele comandantului suprem, Adolf Hitler, şi stăpânea continentul de la Capul Nord până în Africa de Nord, de la Atlantic până la Volga. Şeful propagandei Führerului comandase o serie de portrete ale generalilor care obţinuseră victorii. Eroii lui Hitler trebuiau să-i prezinte poporului german realizările războinicilor naţional-socialişti, iar omul cu care începeau filmările în primăvara anului 1943 era foarte potrivit pentru acest lucru: Erwin Rommel, învingătorul de la Tobruk, eroul Africii, Vulpea Deşertului. Niciun comandant militar nu se mai bucura la momentul acela de o astfel de înaltă apreciere. Hitler îl sprijinise pe „generalul său preferat” şi voia să profite la rândul său de succesele acestuia. Maşina de propagandă a lui Goebbels făcuse din Rommel un idol prin ştirile prezentate în *Wochenschau*[4]. Acum naziştii se foloseau de eroul lor şi el se lăsa folosit. Din punct de vedere politic, Rommel era naiv. Politica însemna pentru el datoria faţă de patrie. Şi pentru că Führerul, conducătorul acestei patrii, se numea Hitler, pentru Rommel, Führerul, poporul şi patria erau unul şi acelaşi lucru.

Şi totuşi, scenariul acesta scoate la iveală şi dilema persoanei feldmareşalului Erwin Rommel: deşi avea experienţa apariţiei în faţa camerei de filmat, părea nesigur, vorbea întocmai ca un student la actorie, care cunoştea textul, dar nu ştia ce aştepta de la el profesorul

4 Jurnal de actualităţi produs de cel de-al Treilea Reich din iunie 1940 până în martie 1945 (n.tr.)

lui. Dorindu-şi să fie aprobat, părea să-şi caute în spatele camerei mentorul nevăzut, întrebând: „A fost bine?” Vorbea un general care era convins de necesitatea faptelor sale din punct de vedere militar şi nu îşi făcea probleme în ceea ce priveşte urmările victoriilor sale. La întrebarea: „V-aţi făcut datoria?” ar fi răspuns imediat: „Da, mi-am făcut datoria”. Era inutil să se spună faţă de cine îşi făcuse datoria cu tot sufletul acest militar de carieră. În cuvântul de încheiere din cartea sa *Infanteria atacă*, Rommel scrisese: „În est, vest şi sud odihnesc militarii germani care au mers până la capăt pe drumul îndeplinirii datoriei faţă de popor şi patrie. Din când în când, ne îndeamnă pe noi, cei care am supravieţuit şi pe cei care vor veni, să nu fim mai prejos decât ei, atunci când trebuie să ne sacrificăm pentru Germania”. Simţul datoriei, disponibilitatea spre sacrificiu, vitejia, patriotismul, acestea sunt laitmotivele după care şi-a călăuzit acţiunile. Acestea sunt cuvintele-cheie pentru a înţelege eroul, cuvinte prin care se pot explica realizările şi tragismul unei figuri marcante din rândul militarilor germani.

Tânărului, care se năştea la 15 noiembrie 1891 în Heidenheim ander Brenz, ca fiu al profesorului Erwin Rommel (ce avea să devină mai târziu rector), nimeni nu i-ar fi prezis că avea să fie militar de carieră. În familie nu exista o tradiţie militară notabilă. Conform ideilor preconcepute ale corpului ofiţeresc, nu era bine să-ţi doreşti să promovezi, pentru a ajunge la o funcţie înaltă în cadrul armatei, dacă proveneai din rândurile burgheziei culte din Suabia. Nici aspectul său fizic nu părea să-l ajute în cariera militară. În copilărie micul Erwin era mărunt şi palid. Rezultatele şcolare pe care le-a avut la gimnaziul cu profil real erau mediocre. Avea realizări deosebite la matematică, iar artele frumoase nu-l interesau aproape deloc. El şi-ar fi dorit să ajungă inginer de aviaţie şi ar fi vrut să lucreze la fabrica de zepeline de la Bodensee. Cu toate acestea, tatăl său avea alte planuri pentru viitorul celui mai mare dintre copiii săi. Fiul său urma să devină

ofiţer. Erwin îi respectă dorinţa, însă atât cei din artilerie, cât şi cei de la cercetaşi l-au respins pe tânărul slăbuţ. În egală măsură ascultător şi încăpăţânat, Erwin Rommel junior a încercat pentru a treia oară – şi a reuşit. La 19 iulie 1910 a fost admis cadet-stegar în Regimentul de infanterie König Wilhelm I nr. 124 al armatei din Württemberg, în timpul unui curs desfăşurat la Şcoala de cadeţi din Danzig (Gdańsk), la care a participat în 1911, a cunoscut-o pe fiica rectorului, Lucie-Maria Mollin, cu care avea să se căsătorească cinci ani mai târziu.

Cariera sa militară a început promiţător. În ianuarie 1912 a fost avansat la gradul de locotenent şi a fost trimis la regimentul din Weingarten, în ţinutul său natal, unde s-a ocupat de pregătirea recruţilor. A fost detaşat pentru scurt timp la Regimentul de artilerie de câmp nr. 49 din Ulm. Când a izbucnit războiul, militarul Erwin Rommel a manifestat şi el entuziasmul celorlalţi, scriindu-i alesei inimii sale: „În sfârşit, a sosit clipa” Tânărul ofiţer avea să ia pentru prima dată contact cu frontul în Belgia şi în nordul Franţei. Deja în septembrie este decorat cu Crucea de Fier, clasa a II-a şi apoi, în ianuarie 1915, este primul soldat din divizia sa care primeşte Crucea de Fier, clasa I, fiind şi avansat la gradul de locotenent-major. La vârsta de 25 de ani i s-a dat pentru prima dată o funcţie de conducere, fiind numit comandant de companie în cadrul batalionului de vânători de munte din Württemberg. Armata imperială l-a trimis pe ambiţiosul comandant de companie în Balcani. Dacă în Franţa Rommel a înţeles ce înseamnă războiul static, pe frontul românesc, în luptele împotriva ruşilor, el vede pentru prima dată ce înseamnă războiul dinamic. În 1917, aflându-se în Italia, pe frontul de la Isonzo, a luat parte la luptele pentru cucerirea fortificaţiilor de la Monte Matajur, considerate a fi de necucerit. Se remarcau tot mai mult aptitudinile tânărului ofiţer, care ştia să-şi motiveze soldaţii şi avea darul de a se adapta extraordinar de bine condiţiilor date.

Pentru prima dată Rommel avea ocazia de a duce un

război pe cont propriu. Atunci când situaţia o cerea, nu îl interesau ordinele primite, ci întreprindea ceea ce credea el că este necesar din punct de vedere militar. Succesele pe care le obţinea reprezentau o dovadă a faptului că procedase bine. Chiar dacă la cucerirea lui

Monte Kuk nu i se dăduse decoraţia pe care ar fi meritat-o – din cauza unui raport eronat ordinul îi fusese decernat locotenentului Ferdinand Schôrner, care avea să ajungă şi el mareşal în timpul celui de-al Doilea Război Mondial –, la finele lui decembrie 1917 tot a obţinut mult râvnitul „Pour le mérite” pentru cucerirea lui Monte Matajur. Rommel era conştient de valoarea decoraţiei, poreclite „Max cel albastru”, căci avea să scrie mai târziu: „Pentru vremurile de atunci reprezenta o onoare deosebită pentru întregul batalion”.

El însuşi simţea că merita onoarea care i se făcuse, şi asta deoarece modestia exagerată nu se număra printre calităţile sale. Câteva decenii mai târziu avea să-i spună fiului său, Manfred: „Deja de pe vremea când eram tânăr, ştiam cum se conduce o armată” Ambiţiosul ofiţer era mândru şi conştient de propria sa valoare şi avea toate motivele să fie aşa. Încă din timpul primelor confruntări de pe front, la care luase parte în Primul Război Mondial, Rommel dovedise ceea ce avea să-l distingă mai târziu: încăpăţânare, abilitate tactică, ambiţie, dorinţa de a acţiona conform iniţiativei proprii, tendinţa de a ignora ordinele superiorilor. În ianuarie 1918 a fost repartizat direct de pe front la Comandamentul General al Regimentului 64. Înainte de încheierea războiului, în octombrie, fusese avansat la gradul de căpitan.

Capitularea Germaniei imperiale l-a făcut pe Erwin Rommel să-şi pună aceleaşi probleme pe care şi le puneau mulţi alţi militari germani. Autorităţile de până atunci nu mai existau. împăratul abdicase, vechile elite nu mai dispuneau de influenţă. Unitatea Germaniei era ameninţată din interior de mişcările separatiste şi din exterior de statele învingătoare. La fel ca majoritatea

germanilor, în anii de după înfrângere Rommel îşi dorea mai mult decât orice altceva să fie sfărâmate, „indiferent de cine”, lanţurile în care Germania fusese prinsă prin Tratatul de la Versailles. Odată cu dispariţia vechiului regim, dispăruseră liniştea şi pacea.

Revoluţia şi haosul domneau peste tot. Foamea şi frigul ameninţau vieţile acelor oameni care până nu demult nu fuseseră interesaţi de politică.

Norocul a continuat să fie de partea lui Erwin Rommel. Militarul de carieră s-a numărat printre cei numai 100.000 de oameni care aveau să facă parte din armata Republicii Germane, conform condiţiilor stabilite de reprezentanţii statelor învingătoare. Tânărul căpitan Rommel, care îşi făcuse un renume ca „expert în lupta corp la corp”, şi-a găsit un loc şi în armata cu efective drastic reduse ale Republicii de la Weimar. În 1921 a devenit comandant de companie în Regimentul 13 din Stuttgart/Ludwigsburg. În anii care au urmat, cariera lui a stagnat. Timp de opt ani a urmat volens nolens un sfat pe care obişnuiau să-l dea infanteriştii: „Sapă o groapă, bagă-te-n ea şi stai nemişcat”. A urmat apoi o perioadă în care specialistul în războiul dinamic a trebuit să-şi dovedească mobilitatea în timp de pace, în afara câmpului de luptă. În octombrie 1929 a devenit profesor la Şcoala de infanterie din Dresda. Această instituţie de învăţământ fusese mutată cu un an în urmă

9 t de pe malul Isarului pe malul Elbei, deoarece în noiembrie 1923 absolvenţii săi au manifestat o vie simpatie pentru cauza unui bărbat care ar fi vrut să ia cu asalt Feldherrnhalle şi să preia puterea de stat.

Rommel nu era preocupat de ideile politice propagate de un caporal austriac. El se considera soldat, nu politician. Tocmai de aceea se gândea la cele petrecute în timpul războiului şi dorea să detecteze cauzele care au dus la înfrângerile pe plan militar. El a ajuns la concluzia că armata, în vechea ei formă de organizare sub conducerea nobilimii, nu era pregătită pentru un război

modern. Obişnuia să confere orelor sale de tactică şi strategie militară o notă personală, împărtăşind elevilor din întâmplările trăite de el în război. De asemenea, pregătea o carte, în care îşi exprima părerile în legătură cu modul în care trebuia purtat un război. I-a fost destul de greu să scrie, deoarece era în primul rând militar.

Deja în Primul Război Mondial Rommel se lovise de limitele trasate de tradiţia militară. Ajunsese până în funcţia de comandant de companie şi se făcuse remarcat pe front, datorită realizărilor sale excepţionale, însă când urmau să fie îndeplinite sarcini mai importante sau erau disponibili ofiţeri care aveau o mai mare vechime în funcţie, trebuia să stea deoparte. În armata imperială nu erau suficiente realizările. Contau în primul rând originea şi vechimea în funcţie.

Şi în Republica de la Weimar Rommel s-a simţit marginalizat. Deşi a făcut mai multe încercări în acest sens, nu i s-a permis să urmeze cursurile organizate pentru cei ce urmau să devină ofiţeri de stat-major. Ofiţerilor proveniţi în mare parte din rândurile nobilimii nu le plăcea concurenţa celor ce făceau carieră pe baza meritelor proprii. Familia Rommel nu putea face dovada unor înaintaşi care să fi luat parte la mari bătălii, alături de vreun nobil.

Pe de altă parte, superiorii lui Rommel recunoşteau că era un om capabil. Ei îl caracterizau astfel: „caracter curat precum cristalul, altruist, modest şi liniştit, iubit de camarazi, foarte stimat de subordonaţi” sau îl lăudau, aşa cum se întâmplă în cazul comandantului Şcolii de Infanterie, List, care avea să ajungă mai târziu feldmareşal-comandant şi care afirma, referindu-se la el: „Este un militar deosebit” Cu toate acestea, în douăzeci de ani de carieră militară, Rommel a reuşit să beneficieze doar de patru avansări, ajungând de la gradul de locotenent la cel de maior. Deocamdată drumul spre înalta carieră militară, la care visase, îi rămânea închis. Probabil că nici nu i-ar fi fost posibil să pornească pe acel drum,

dacă în Germania nu s-ar fi produs schimbări dramatice.

În octombrie 1933 Rommel şi-a luat în primire noul post de comandant al Batalionului 3 din Regimentul de infanterie nr. 17 din Goslar. Era un regiment cu tradiţie strălucită, ai cărui militari luaseră parte la Războiul de Şapte Ani şi luptaseră la Waterloo împotriva lui Napoleon. După ce şi-a luat în primire funcţia, Rommel a făcut cunoştinţă cu cel care ajunsese între timp Führer şi cancelar al Reichului. În septembrie 1934 Hitler a vizitat Parlamentul Ţăranilor Germani din Goslar. De obicei, o unitate SS asigura paza personală a Führerului şi făcea de gardă în onoarea lui. Rommel a protestat şi a insistat ca subordonaţii săi să asigure serviciul de gardă şi pază. El a mers chiar mai departe, arătând că dacă nu li se acorda militarilor săi onoarea de a asigura paza Führerului, va ordona retragerea lor din oraş. Rommel a avut câştig de cauză, cel puţin din punctul de vedere al imaginii de ansamblu. Când Hitler a venit să inspecteze trupele, în faţa formaţiunii SS se aflau militarii lui Rommel şi undeva, în linia a doua, în spatele lui Hitler, mărşăluia el însuşi. Relaţiile dintre cei doi aveau să devină foarte curând mai strânse.

Rommel, care era apolitic, nu a făcut parte niciodată din Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP) şi nici dintr-o altă organizaţie a partidului nazist. În primii ani de dominaţie naţional-socialistă, când Hitler îşi consolida puterea şi trebuia să ţină seama de vechile elite şi mai ales de ierarhia militară, Rommel a observat preponderent numai aspectele pozitive. La fel ca mulţi alţii, el a primit cu bucurie instalarea unui regim care părea să preţuiască virtuţi ca obedienţa, disciplina şi ordinea. Se punea problema că Germania trebuie să scape de dispreţul comunităţii internaţionale. Care patriot nu ar fi vibrat la această idee repetată obsesiv de Hitler? Se punea problema că armata trebuie modernizată şi că efectivele ei trebuiau mărite. Cum ar fi fost posibil ca Rommel, militar de carieră, să aibă ceva împotriva acestor

idei? Noul cancelar al Reichului se prezenta în faţa bisericii garnizoanei, la Monumentul de la Potsdam, pentru a aduce un omagiu tradiţiei prusace, în prezenţa preşedintelui Reichului, a învingătorului de la Tannenberg. Cum să nu vibreze la un asemenea gest chiar şi suabul Rommel? Hitler s-a decis la un moment dat să susţină Wehrmachtul, armata, şi nu Batalioanele de Asalt (SA) ale lui Röhm. În urma acestui fapt părea că interesele militarilor şi cele ale noului cancelar al Reichului sunt perfect identice, că armata şi Hitler au scopuri comune, care trebuie atinse.

Cine a ştiut sau cine a putut bănui că această stratagemă avea scopul de a deruta? Şi Rommel s-a numărat printre cei care s-au lăsat înşelaţi. El a crezut în Hitler şi nu a intuit faptul că începutul ascensiunii sale a constituit începutul unui joc, al unei piese de teatru, în cadrul căreia Rommel avea să aibă un rol deosebit de important.

La numai doi ani de la avansarea sa la gradul de maior, în septembrie 1935, ambiţiosul ofiţer este avansat la gradul de locotenent-colonel şi devine comandantul noii Şcoli de Infanterie de la Potsdam. Reprezentanţii Ministerului de Război al Reichului credeau că au descoperit în el omul potrivit pentru a asigura o mai bună legătură între Wehrmacht şi organizaţiile de tineret ale Reichului. Misiunea lui Rommel s-a încheiat însă cu un eşec. Tonul milităresc dur, apelurile sale neîncetate la forţă au început curând să-l enerveze pe „Spiritul Frumuseţii”, Baldur von Schirach. Rommel a avut mai mult succes ca scriitor. În 1937 apărea cartea sa *Infanteria atacă*, realizată pe baza cursurilor pe care Rommel le ţinuse la Şcoala de Infanterie din Dresda, carte care a avut un mare succes. În anii care au urmat apariţiei sale s-au vândut aproape o jumătate de milion de exemplare. Cel mai celebru cititor al lucrării lui Rommel a fost Adolf Hitler. Nikolaus von Below, care a devenit aghiotantul lui Hitler pe probleme de aviaţie şi care fusese elevul lui Rommel la

Şcoala de Infanterie din Dresda, i-a atras atenţia Führerului asupra cărţii. În legătură cu *Infanteria atacă*, Hitler avea să spună că îi aduce aminte de cea mai „fericită” perioadă a vieţii sale. Numeroase descrieri făcute de Rommel în cartea sa îi aminteau lui Hitler întâmplări prin care trecuse în timpul Primului Război Mondial.

Doi ani mai târziu, Rommel avea să fie din nou avansat. La începutul anului 1938, proaspătul colonel a reuşit să ajungă în anturajul lui Hitler, la început numai pentru scurt timp. El a fost numit comandantul batalionului de escortă al Führerului. Deţinând această funcţie, Rommel a putut asista la bucuria oamenilor din Ţinutul Sudeţilor, care l-au întâmpinat pe uzurpator ca pe un Mesia şi au făcut din călătoria Führerului un marş triumfal. Şi pe Rommel l-a impresionat din ce în ce mai mult personalitatea lui Hitler. Emană „o forţă magnetică, poate hipnotică”, avea să-i scrie entuziasmat soţiei sale. Rommel avea să treacă la termeni hiperbolici, descriindu-l soţiei sale pe dictatorul german: „Este chemat de Dumnezeu sau de Providenţă să înalţe poporul german până la soare”. Asemenea termeni folosea Rommel, referindu-se la omul care avea să-i decidă soarta.

Rommel îl aprecia pe Hitler şi era apreciat la rândul său de dictator. Când s-a pus problema ocupării postului de comandant al noii Şcoli de Război de la Wiener Neustadt, Hitler şi-a adus aminte de autorul cărţii *Infanteria atacă*. Hitler avea nevoie de Rommel pentru a pune la punct noi planuri de război, pentru a le transmite tinerilor militari ideile legate de lupta flexibilă, dar mai ales rapidă şi dinamică. În noiembrie 1938, Hitler l-a numit pe Rommel în funcţia de comandant al noii Şcoli de Război de la Wiener Neustadt. Cu elanul şi ambiţia care îl caracterizau, Rommel a pus în aplicare ordinul lui Hitler de a pune bazele celei mai moderne şcoli de război din Europa. Activitatea lui Rommel era întreruptă doar atunci când Hitler avea pregătite misiuni speciale. Führerul a

ţinut neapărat ca Rommel să fie alături de el, pentru a-i asigura intrarea triumfală şi în Praga, aceasta după ce avusese loc marşul triumfal în Ţinutul Sudeţilor şi fusese rezolvată şi problema a „ceea ce a mai rămas din Cehia”. Rommel urma să-i asigure din nou paza şi protecţia. La sfatul său, Hitler s-a îndreptat direct spre Castelul din Praga fără a mai aştepta venirea unor efective germane numeroase. Dacă la Goslar distanţa dintre Hitler şi Rommel fusese de câţiva metri, în *Wochenschau* avea să iasă în evidenţă faptul că pe drumul până la Hradcin Rommel a fost alături de Hitler.

Pasul decisiv în cariera lui Rommel a fost făcut, însă, cu ocazia ofensivei asupra Poloniei. În momentul izbucnirii războiului, Rommel a fost numit în funcţia de comandant al cartierului general al Führerului, fiind avansat la gradul de general-maior. Rommel îi scria soţiei sale: „După cum am aflat, îi datorez această avansare numai Führerului. Îţi poţi închipui cât sunt de bucuros. Faptul că mă apreciază pentru ceea ce am făcut, pentru ceea ce am întreprins, este tot ce îmi pot dori”.

În noua funcţie se afla în atenţia lui Hitler, avea dreptul să participe la discuţiile legate de situaţia militară şi – dovada supremă a aprecierii de care se bucura – îi era permis să exprime păreri. Rommel admira la Hitler faptul că „selectează imediat aspectele esenţiale şi este capabil să ofere o soluţie pe baza acestora”. Rommel, militarul apolitic, a fost influenţat din ce în ce mai mult de Hitler. El credea cu adevărat că dictatorul dorea să facă tot ce este mai bine pentru Germania. În august 1940, Rommel nota în jurnalul său: „Ei, da, dacă nu l-am avea pe Führer, nu ştiu dacă există vreun alt german care să fie genial în a conduce atât pe plan militar, cât şi pe plan politic”.

Rommel devenise războinicul credincios al lui Hitler – definitiv. Cel puţin aşa se părea. În corespondenţa sa personală începe să încheie din ce în ce mai frecvent prin „Heil Hitler” în nenumăratele scrisori către soţia sa, Rommel exprimă admiraţia crescândă faţă de dictatorul

transformat în idol: „Petrec mult timp împreună cu Führerul. Încrederea lui în ceea ce mă priveşte reprezintă pentru mine o mare bucurie, chiar mai mare decât aceea de a fi general. Führerul va lua cu siguranţă hotărârea cea mai potrivită. Führerul ştie foarte bine ce este cel mai bine pentru noi”. Faptul că Hitler îl aprecia însemna extrem de mult pentru Rommel. Părea să „vâneze” pur şi simplu orice dovadă de apreciere.

Fiecare aspect ce putea reprezenta o dovadă de amiciţie era descris în scrisorile către soţia sa: „Ieri mi-a permis să stau lângă el”. Fiecare dovadă de atenţie, venită din partea mult veneratului Führer era înregistrată („este deosebit de prietenos cu mine”), fiecare dovadă a respectului manifestat de dictator este notată cu mândrie („am avut ocazia de a-mi exprima şi eu părerea”).

Militarul de carieră nu era dispus, însă, să se ocupe foarte mult timp de probleme legate de protocol. A solicitat să preia comanda unei unităţi care lupta pe front. Mai întâi cadrele din minister au răspuns cu scepticism cererii lui Rommel de a prelua comanda unei unităţi de Panzere, întrebându-l dacă el, ofiţerul de infanterie, ştie în ce situaţii se utilizează un tanc. Rommel nu le-a putut spulbera scepticismul şi cel care i-a îndeplinit dorinţa a fost însuşi Hitler. În februarie 1940 Führerul îl numeşte la comanda Diviziei 7 Panzere, staţionată în Renania. Înainte de a părăsi cartierul general al Führerului, generalul de tancuri a primit un exemplar din *Mein Kampf* cu dedicaţia: „Domnului general Rommel, cu prietenie”.

Pentru comandantul activ Erwin Rommel, războiul a început la 10 mai 1940, în Eifel. Comanda pentru prima oară o unitate de Panzere, care era organizată conform concepţiei lui Heinz Guderian şi care acum, în cadrul expansiunii către Vest, urma să constituie vârful de lance al Armatei IV. Părerile „Părintelui Panzerelor” asupra unei tactici şi strategii moderne corespundeau cu cele ale lui Rommel. Cuvintele-cheie erau în acest sens „rapid” şi „mobil” Ceea ce scrisese Rommel în cartea sa, cu privire la

tactica şi strategia infanteriei, se regăsea în formulări şi concepţii asemănătoare în cartea lui Guderian, *Atenţie, Panzere*!

Comanda asupra Diviziei 7 Panzere era pe placul lui Rommel. Dispunea de o trupă cu ajutorul căreia putea pune în aplicare teoriile sale despre arta războiului: atacuri rapide, care surprindeau duşmanul, cu o marjă ridicată de răspundere şi de libertate decizională pentru comandant. Perioada care s-a scurs până la intrarea efectivă în luptă i-a fost suficientă lui Rommel doar pentru a-şi cunoaşte subordonaţii.

Spre deosebire de alţi comandanţi de mari unităţi militare, Rommel nu îşi conducea oamenii din faţa hărţilor, ci se ducea el însuşi în primele linii, pentru a-şi face personal o imagine în legătură cu posibilităţile şi necesităţile pe care le implica lupta. Acest lucru i-a asigurat succesul. El avea să scrie mai târziu că tocmai „conducerea trupei cu o mână forte” a făcut posibilă traversarea rapidă a râului Meuse. Rommel arăta că această realizare a fost posibilă datorită faptului că s-a informat personal, la faţa locului, asupra situaţiei existente şi le-a transmis personal ordinele sale comandanţilor de regimente. Rommel era vârful de lance al atacului – aceasta era imaginea în ceea ce îl privea. Pentru succesele obţinute, Rommel a fost decorat de două ori în primele cinci zile în care a înaintat în fruntea trupelor sale. La şase zile după începerea ofensivei, Panzerele sale traversaseră Belgia şi se aflau pe teritoriul Franţei.

Trupele sale şi-au câştigat rapid renumele de „Divizia Fantomelor” Motivul pentru care Rommel se bucura de succes a fost divulgat de către un general francez într-o discuţie avută chiar cu tânărul comandant de divizie: „Sunteţi rapid, mult prea rapid pentru noi!” Triumful lui Rommel avea la bază curaj, puterea de a „merge la cacealma”, capacitatea de a aprecia situaţia pe baza intuiţiei, fler tactic şi un nou sistem de comunicare, sistem care avea să fie introdus la nivelul întregii armate.

Bineînţeles că în cazul aplicării unei asemenea strategii şi la un astfel de ritm de înaintare al trupelor au existat şi momente critice. De exemplu, Rommel nu a rămas, aşa cum s-a prevăzut iniţial, în spatele trupelor sale, ci a mers mereu în fruntea lor, încurajând astfel înaintarea. El venea cu o nouă strategie ofensivă, ca alternativă la vechile reguli de bază ale tacticii militare, conform cărora era necesară asigurarea flancurilor şi a vârfurilor de lance. Dacă duşmanul ar fi avut timp să atace liniile germane, destul de lungi, Rommel nu ar fi avut posibilitatea de a-şi conduce oamenii în aşa fel încât să poată intui imediat o contraofensivă şi să o poată anihila. Dacă duşmanul ar fi dispus de timpul necesar şi de forţele necesare pentru a organiza o ofensivă, urmările ar fi fost fatale pentru trupele lui Rommel, nu în ultimul rând pentru faptul că legătura dintre comandant şi ofiţerii de stat-major nu era asigurată în permanenţă.

În mai puţin de o săptămână, Panzerele lui Rommel traversaseră râul Meuse şi înaintaseră aproape 300 de kilometri în teritoriul inamic. În condiţiile în care avuseseră pierderi neînsemnate, germanii aveau în custodie mii de prizonieri francezi. Oamenii lui Rommel au făcut faţă cu deosebit curaj primelor momente de cumpănă, când unităţi britanice au străpuns flancul german. După ce britanicii s-au văzut nevoiţi să-şi retragă forţele expediţionare la 26 mai, Rommel a fost decorat din ordinul personal al lui Hitler cu Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler. Generalul a devenit erou în patria sa. Un film, care evoca şi momente din trecut şi care se intitula *Victorie pe Frontul de* Vest, a făcut din Rommel un erou care putea fi văzut pe ecranele cinematografelor. Se născuse un mit, un mit care trebuia să rămână viu.

Aprecierea venită din partea dictatorului avea, bineînţeles, şi unele dezavantaje. Fiind „preferatul lui Hitler”, Rommel nu se bucura de respect în rândul ofiţerilor de rang înalt. Pe parcursul ofensivei asupra Franţei, Rommel decisese mereu când era şi când nu era

necesar să execute ordinele primite şi, cu toate că înregistrase o serie întreagă de succese, nu se bucura de aprecierea superiorilor săi. Chiar dacă soldaţii lui îl respectau, au existat şi militari care s-au opus metodelor sale. Dintre ofiţerii care făceau parte din comandamentul diviziei sale, maiorul Heidkămper a fost acela care a notat exact care erau argumentele sale împotriva stilului adoptat de comandantul încununat de succese. Generalii cu funcţii înalte în Wehrmacht aveau păreri împărţite în ceea ce îl privea pe Rommel. Generalul Hoth scria despre subordonatul său că „a găsit noi căi în ceea ce priveşte modul de a comanda diviziile de Panzere”, dar şeful Marelui Stat-Major, Halder, era de părere că Rommel era „un general care a luat-o razna” şi care s-a opus mereu ordinelor primite de la superiorii săi.

Cu toate acestea, nimic nu garantează succesul într-o măsură mai mare decât... succesul, iar Hitler aprecia succesul pe care i-l asigurase Rommel. Dictatorul ştia că Rommel contribuise într-o mare măsură la victoria asupra Franţei, iar Rommel ştia, la rândul său, cui îi datora şansa de a-şi putea dovedi calităţile de militar de carieră.

Răsărise steaua comandantului Rommel. Hitler îi scrisese: „Puteţi fi mândru de ceea ce aţi realizat”. Dar marea victorie abia avea să urmeze.

În septembrie 1940, Mussolini ordonase ofensiva împotriva Egiptului. Nu voia să rămână mai prejos decât germanii, care dăduseră o lovitură nimicitoare duşmanului lor „istoric”, Franţa. Ofensiva italiană avea să fie oprită, însă, foarte curând de către britanici şi aliaţii lor. În cadrul contraofensivei, italienii au pierdut opt divizii. Când a început „aventura din Africa”, Mussolini s-a lăudat că voia să ducă un război în sud, dar „nu cu Germania, nu pentru Germania, ci alături de Germania”. La doar câteva săptămâni de la începerea ofensivei eşuate, „Ducele” fascist era pe cale de a-şi pierde coloniile. Se vedea nevoit să renunţe la cuvintele mari şi să-i ceară ajutorul aliatului său, pentru a împiedica eşecul total.

Hitler i-a promis că îl ajută şi nu a făcut-o numai din spirit de solidaritate, ci şi având în vedere propriile sale interese. Prin sprijinirea unităţilor italiene din Africa de Nord, se evita capitularea aliaţilor italieni şi implicit producerea efectelor care s-ar fi făcut simţite în urma acestei capitulări. Armata germană putea, sprijinindu-i pe italieni, să atace trupele inamice şi mai ales să distrugă căile de aprovizionare de care dispuneau britanicii în spaţiul mediteraneean. Aceasta a fost o hotărâre de importanţă strategică, o hotărâre luată în cadrul unei întruniri secrete, care a avut loc la 3 februarie 1941 şi în care s-a decis începerea operaţiunii cunoscute sub numele de cod „Floarea-soarelui”. Nu trebuie să ne mire faptul că Hitler nu a delegat la această întrunire un reprezentant oarecare, ci s-a oprit asupra „celui mai îndrăzneţ general de tancuri, pe care îl avem în armata germană” Erwin Rommel trebuia să salveze trupele italiene din situaţia catastrofală în care se aflau în Africa de Nord. Iniţial, Comandamentul Suprem al Armatei germane avusese în vedere alţi generali pentru această misiune. În prima fază, cel propus să conducă operaţiunile a fost Erich von Manstein, cel care a pus la punct planul strategic de cucerire a Franţei. Apoi a fost propus baronul von Funck, care avea gradul de general. Hitler s-a oprit, însă, asupra ofiţerului căruia nu i s-a permis în vremea Republicii de la Weimar să urmeze cursurile organizate pentru cei ce aveau să devină ofiţeri de stat-major, asupra ofiţerului pe care el însuşi îl avansase la gradul de general-locotenent şi căruia el însuşi îi spusese ce misiune va trebui să îndeplinească.

Rommel s-a simţit dator să îndepbnească rapid ordinul pe care îl primise din partea lui Hitler. La 12 februarie, când a pus pentru prima dată piciorul pe pământ african, Rommel şi-a câştigat respectul printr-o manevră ce avea darul de a deruta: ajuns la Tripoli, a ordonat puţinelor Panzere pe care le avea să se învârtească în cerc, în jurul unui imens bloc din piatră, şi a

reuşit să le dea impresia celor care le priveau că dispune de efective impresionante, lucru complet fals. „Generalul Cacealma” a avut succes. Un agent secret a raportat prompt la Londra că în Africa au ajuns 1.000 de Panzere germane. Acesta a fost un prim exemplu în ceea ce priveşte capacitatea de a improviza a originalului comandant. El avea să facă uz şi în viitor de uşurinţa de a găsi soluţii mai puţin obişnuite şi de a face apel la Fata Morgana. Noul stăpân al arşiţei ştia să dea impresia că dispune de o imensă armată de Panzere, chiar dacă acestea erau, de fapt, nişte structuri din lemn, care se deplasau pe şasiuri de Volkswagen. Dacă ar fi fost privite de la mică distanţă, „Panzerele Rommer ar fi speriat cel mult nişte copii, dar văzute de la depărtare ele puteau constitui un real pericol pentru inamic.

Succesul pe care l-a obţinut Rommel în urma primei ofensive din martie 1941 nu se datora exclusiv unor trucuri ieftine. Situaţia trupelor italiene din Africa de Nord era catastrofală. În ceea ce priveşte forţele italiene, britanicii aveau o părere nu tocmai bună. În acest sens ei obişnuiau să spună: „Nisipul adunat în ţevile de eşapament reprezintă o problemă mai mare decât aceea pe care o constituie italienii”. Aproximativ 150.000 de militari italieni erau prizonieri. Proviziile trimise de germani se aflau în mâinile inamicului. Moralul trupelor era la pământ. Tobrukul, El Agheila şi întreaga regiune Cirenaica se aflau în mâinile britanicilor, care ameninţau zona oraşului Tripoli.

Faptul că Rommel venea în sprijinul italienilor nu le dădea acestora motive de optimism. Trupele italiene de infanterie, Divizia de Tancuri Ariete şi Divizia Motorizată Trento nu dispuneau de o dotare corespunzătoare. Cu toate acestea, trupele italiene le erau superioare celor germane din punct de vedere numeric şi aceasta deoarece Afrikakorps era în formare. Comandantul acestui corp de armată se afla deja pe frontul african, dar nu se putea baza decât pe câteva subunităţi ale Diviziei 4 Motorizate a

generalului Streich. Regimentul 5 Panzere, care ţinea de divizia amintită, cuprindea aproximativ 120 de Panzere. Germanii nu dispuneau de dotarea necesară luptei în deşert. Nu existau suficiente filtre de nisip pentru ţevile de eşapament – piese vitale pentru o astfel de confruntare –, dar nici anvelope cu diametru mare, care să nu se afunde foarte repede în nisip. Soldaţii germani nu erau pregătiţi pentru războiul în deşert. Nu erau obişnuiţi cu clima şi nici echipamentul de care dispuneau nu era potrivit pentru o astfel de luptă. Numeroşi militari, dar şi ofiţeri, şi-au creat o imagine greşită în legătură cu ceea ce îi aştepta în deşert. Când a aflat ce misiune i se încredinţa, Rommel i-a scris soţiei sale că în sfârşit va putea face ceva împotriva reumatismului de care suferea, beneficiind de clima caldă a deşertului. Generalul nu a ţinut cont de faptul că în deşert nopţile sunt friguroase.

La 19 februarie 1941, corpul de armată comandat de Rommel a primit oficial denumirea sub care avea să facă furori – Afrikakorps –, numai că abia în mai a sosit în Africa Divizia 15 Panzere, care avea să completeze efectivele corpului de armată amintit. Serviciul de aprovizionare al trupelor Axei era ameninţat permanent atât în aer, cât şi pe mare, deoarece în Malta erau staţionate forţe aeriene şi navale britanice. Neclar era şi cine deţine comanda. Chiar dacă Rommel a făcut o carieră strălucită în timpul campaniei din Africa, fiind mai întâi comandantul Afrikakorps, devenind ulterior comandantul unei divizii de Panzere, pentru ca apoi să aibă comanda asupra unei întregi armate de Panzere şi ajungând în final să comande un grup de armate, el se afla, din punct de vedere formal, la dispoziţia Comandamentului Suprem italian. Nu doar cei de la Comando Supremo, ci şi înaltul Comandament al Armatei (OKH) trebuiau să aprobe operaţiunile ce urmau să se desfăşoare. De altfel, reprezentanţii OKH doreau ca Rommel să le prezinte un plan în legătură cu ofensiva destinată recuceririi regiunii Cirenaica. Reprezentanţii înaltului Comandament al Wehrmachtului (OKW) şi implicit

comandantul suprem, Hitler, arătau că: „Generalul Rommel are ordinul de a nu îşi asuma riscuri şi de a nu pune în pericol flancurile, înaintând spre Benghazi”.

Începând din 24 martie 1941, Rommel a testat forţa de care dispunea inamicul, iniţiind atacuri de mică anvergură şi reuşind să anihileze până la finele lui martie trupele de avangardă britanice, care se aflaseră la El Agheila. O săptămână mai târziu, la 31 martie, trupele lui Rommel au început marea ofensivă. Scopul propus: recucerirea regiunii Cirenaica. Elementul-surpriză, dar şi geniul tactic al lui Rommel au făcut posibile primele succese ale germanilor, deşi britanicii erau superiori din punct de vedere numeric, dar – şi aici şansa a fost de partea germanilor – se aflau într-un proces de reorganizare. Noul comandant al regiunii Cirenaica, generalul Neame, nu avea experienţa războiului purtat în deşert şi se afla, din acest punct de vedere, în aceeaşi situaţie ca şi inamicul său german. Comandamentul Suprem al Armatei britanice, în fruntea căruia era generalul Wavell, îşi avea sediul departe de linia frontului, pe Nil, unde nu exista niciun pericol. Spre deosebire de inamicul său britanic, Rommel îşi făcuse personal o imagine asupra aspectelor de care trebuia să se ţină seama în cazul unui atac. Rommel studiase personal terenul, deplasându-se într-un aparat de zbor Fiesler Storch şi remarcase faptul că lucrările destinate apărării poziţiilor britanice nu erau încheiate, în afară de aceasta, Rommel observase că avea de parcurs distanţe foarte mari, pentru a se putea angaja în atacul propriu-zis. În ciuda avertismentelor şi interdicţiei formulate de reprezentanţii OKW, care îi ordonau lui Rommel să nu înainteze prin Agedabia, acesta a riscat şi a ordonat trupelor sale să continue marşul, deoarece şi-a dat seama că situaţia era avantajoasă pentru el. El Agheila, Agedabia, Benghazi, Derna, Mechili, acestea erau denumirile punctelor prin care Rommel îşi propusese să treacă în marşul său spre Egipt. În zece zile Rommel împinsese

liniile britanice până în apropierea graniţei cu Egiptul. Teritoriul cucerit în două luni de trupele britanice, aflate sub comanda lui Wavell, a fost recucerit de generalul german şi Afrikakorps în nici două săptămâni, în condiţiile în care britanicii aveau avantajul superiorităţii numerice. În *Wochenschau*, un soldat german tăia formule „Wavells Way” 1 de pe indicatoarele montate în Africa şi scria pe acestea „Rommers Weg”[56], semn că Africa avea un nou stăpân. Operaţiunea „Floarea-soarelui” s-a bucurat de un succes enorm şi din acest succes s-a născut o legendă, care supravieţuia prin ea însăşi.

După succesele obţinute în Franţa şi în Africa, Rommel trecea drept un general care ştia să-şi motiveze soldaţii. De altfel, el demonstrase deja în timpul Primului Război Mondial că ştie să-şi motiveze oamenii. Subordonaţii săi aveau să-şi dea seama foarte curând că nu le-ar fi cerut niciodată să facă un lucru pe care el însuşi nu ar fi fost în stare să-l facă. „El nu era tipul de om care vrea să-ţi demonstreze că ştie mai mult decât tine sau că poate să facă lucrurile mai bine decât tine, scria Meinhard Glanz, care a luptat în Africa, făcând o retrospectivă a stilului lui Rommel. A comanda înseamnă să îţi pese de soldaţii tăi, să trăieşti totul cot la cot cu ei. Asta a făcut Rommel. A contribuit la succesele obţinute alături de soldaţii lui”. Aici se află cheia în ceea ce priveşte războiul purtat în deşert. Sudoarea îi leagă pe oameni. Aceste cuvinte nu erau vorbe-n vânt în deşertul Africii de Nord. „Rommel ne-a fost tată. Ne-a fost mai mult decât un părinte şi a însemnat atât de mult pentru noi, încât între noi, veteranii din Africa, există o legătură nevăzută. Aceasta a devenit tot mai puternică datorită întâmplărilor prin care am trecut cu toţii pe câmpul de luptă din Africa”. Sunt vorbele pline de patetism ale unui veteran din Africa, atunci când se gândeşte la Rommel.

Rommel nu ezita să iniţieze acţiuni riscante, nici

5 Drumul lui Wavell (n.tr.)

6 Drumul lui Rommel (n.tr.)

atunci când îşi punea în pericol propria viaţă. „Frontul e acolo unde este Rommel”, obişnuiau să spună militarii, iar frontul era peste tot. Tocmai de aceea, Rommel era prezent peste tot şi îşi îndemna soldaţii să se grăbească. El nu era acel gen de general care stătea la loc sigur, în faţa hărţilor, şi le cerea subordonaţilor săi, care luptau pe front, să facă imposibilul, deoarece nu cunoştea situaţia existentă în teatrul de luptă. Fostul soldat Karl Zimmermann îşi aminteşte şi astăzi de această particularitate a generalului Rommel: „El nu s-a numărat printre acei generali care stăteau în spatele frontului şi transmiteau ordinele de acolo. El se afla în prima linie, alături de soldaţi. Generalul NATO Gerd Schmuckle povesteşte că cercetaşii se bucurau de o deosebită apreciere în ochii lui Rommel, deoarece el ştia foarte bine cât de riscante erau misiunile lor. Rommel era un general care se bucura de popularitate, dar era omul care le cerea soldaţilor săi să facă şi imposibilul. Observând că o unitate motorizată se oprise în timpul unui atac, Rommel s-a urcat într-un aparat de zbor Fiesler Storch, a ajuns deasupra militarilor care se odihneau şi a scris următorul bilet, pe care l-a aruncat de sus: „Dacă nu porniţi imediat, cobor la voi! Rommel”. Această întâmplare a devenit anecdotă. Poate zâmbiţi şi vă gândiţi că, dacă Rommel era dur faţă de subordonaţii săi (şi faţă de sine), dacă îi îndemna în permanenţă să înainteze, atunci el încerca să îi formeze pe tineri, transpunând în practică portretul ideal al tânărului german, aşa cum îl vedea Hitler: dur precum oţelul Krupp, rezistent precum pielea şi rapid precum un ogar.

Dacă privim retrospectiv faptele, ne dăm seama că ceea ce ni se poate părea a fi strategie de geniu nu este decât rezultatul existenţei anumitor factori, care nu puteau fi luaţi în calcul. Rommel nu era neapărat strategul genial, care punea la punct planuri bine gândite, ci tacticianul abil, care se folosea de anumiţi factori ce se iveau pe moment. „Niciun plan nu se ridică la valoarea contactului direct cu duşmanul”, spunea Rommel. El punea mare preţ

pe improvizaţie, pe aprecierea rapidă a situaţiei şi, mai ales, pe reacţia rapidă. După încheierea operaţiunilor din Africa, comandantul, care a înregistrat succese răsunătoare, avea să recunoască faptul că la un moment dat nu cunoştea exact poziţia trupelor. Războiul purtat în deşert a implicat şi faptul că trupele se învălmăşeau pur şi simplu şi nu puteai şti, de fapt, unde se găsea frontul. S-ar fi putut întâmpla în mai multe rânduri ca Rommel să ajungă în mâinile duşmanilor, deoarece nisipul şi vântul diminuau serios vizibilitatea şi nu se putea orienta. Halder, şeful Statului Major al Armatei, care era vădit nemulţumit de faptul că Rommel avansase atât de repede în grad, nota în jurnalul său: „Nu are capacitatea de a comanda. Aleargă toată ziua printre trupele răzleţite, cere cercetaşilor să-i raporteze care este situaţia, trimite bilete militarilor lui. Nimeni nu cunoaşte exact poziţia trupelor şi efectivele lor”.

În ceea ce priveşte Operaţiunea „Floarea-soarelui” Rommel a avut norocul că uneori cel mai hotărât are câştig de cauză. Impulsionat de succesul obţinut, el şi-a propus ca următoare ţintă Tobrukul. Când cele două ofensive, din 14 şi 30 aprilie 1941, asupra oraşului-port de importanţă strategică au eşuat, au ieşit la iveală mari probleme. Ca şi când acest eşec nu ar fi fost de ajuns, Rommel a avut şi ghinionul că Marele Stat-Major l-a trimis pe generalul Paulus în Africa la 27 aprilie, conferindu-i statutul de observator. Este adevărat că mai târziu Paulus avea să spună despre Rommel că este un „comandant energic”, dar a văzut şi cum, spre surprinderea italienilor, îşi îndemna permanent militarii să înainteze. În urma consideraţiilor observatorului, cei din conducerea Marelui Stat-Major au tras concluzia, deloc măgulitoare, că Rommel este un „aventurier”, care îşi îndeamnă subordonaţii să înainteze, fără să cântărească atent situaţia din teatrul de operaţiuni. Halder, şeful Statului-Major al Armatei, nota în jurnalul său: „Relaţiile pe care le are sunt afectate de felul său de a fi şi de ambiţia sa

bolnavă. Caracterul dificil al lui Rommel face din el un personaj cu totul neplăcut, cu care nu vrea nimeni să intre în conflict şi asta din cauza metodelor sale brutale şi a relaţiei sale la cel mai înalt nivel”.

Exista o persoană care avea o slăbiciune pentru „generalul său preferat” şi aceea era Hitler. La rândul lui, Rommel s-a străduit să nu-l dezamăgească pe Führer. În momentul în care, după ofensiva eşuată asupra Tobrukului, britanicii au demarat contraofensiva, care purta numele de cod Operaţiunea „Battleaxe”, Rommel şi trupele sale şi-au dovedit calităţile în bătălia de la Sollum. Britanicii şi aliaţii lor, care dispuneau de aproximativ 200 de tancuri, au ocupat poziţii la graniţa egipteano-libiană, pentru a recuceri teritoriile cucerite de germani. Atacul a început în dimineaţa zilei de 15 iunie. După trei zile de lupte crâncene, britanicii s-au văzut nevoiţi să se retragă. Deşi inamicul era net superior din punct de vedere al dotării şi se bucura de sprijinul avioanelor aparţinând Royal Air Force, care puseseră stăpânire pe spaţiul aerian aferent câmpului de luptă, mica armată a lui Rommel a reuşit să respingă atacul. Britanicii au pierdut jumătate din tancurile de care dispuneau, în timp ce germanii au pierdut doar o zecime din tancurile lor. Impactul psihologic a fost uriaş. Succesele obţinute l-au făcut pe Hitler să se afle „într-o stare de spirit nemaipomenită”. L-a felicitat pe generalul său, l-a copleşit cu atenţii şi l-a avansat. Duşmanii, pe care Rommel îi avea în Marele Stat-Major al Armatei germane au turbat de furie. Generalul Erwin Rommel devenise general-comandant al trupelor de Panzere şi avea la ordinele sale zece divizii germane şi italiene.

Sentimentele lui Hitler faţă de Rommel „al său” au rămas neschimbate chiar şi atunci când trupele generalului german au fost nevoite să se retragă la 18 noiembrie 1941 din faţa militarilor conduşi de Sir Claude Auchinleck în cadrul operaţiunii contraofensive „Crusader”. În mod surprinzător, generalii din

comandamentul lui Rommel şi Hitler erau de aceeaşi părere atunci când îl caracterizau pe comandantul trupelor de Panzere: „Un comandant trebuie să se afirme prin fermitate, disponibilitatea la sacrificiu pentru oamenii săi, capacitatea de a aprecia corect terenul şi inamicul, viteză de reacţie şi spontaneitate. Generalul Rommel dispune de toate aceste calităţi, situaţie care se întâlneşte rar" Astfel îl caracterizează Fritz Bayerlein, şeful Statului-Major al Afrikakorps. Având în vedere aceste aprecieri, Hitler transmite din îndepărtata Vizuină a Lupului următorul mesaj cu ocazia Anului Nou: „Ştiu că şi în anul care vine mă pot bizui pe trupele mele de Panzere".

1942 a fost, într-adevăr, anul marelui triumf al militarilor lui Rommel, dar şi anul în care au suferit cea mai cruntă înfrângere. Mai întâi a fost triumful: „Oraşul Tobruk a capitulat. Toate trupele se reunesc şi se pregătesc pentru continuarea înaintării" Astfel sună comunicatul pe care Rommel îl transmite diverselor unităţi ale Afrikakorps, la data de 21 iunie. Generalul condusese din nou atacul, aflându-se în fruntea trupelor sale. „În cazul în care Panzerele rapide înaintează, comandantul: se află personal în fruntea lor, pregătind personal contraatacul, iar tancurile inamice se retrag". Aceasta este consemnarea făcută de statul-major al lui Rommel. Reuşita atacului s-a datorat din nou unui amestec de şiretenie, abilitate tactică, forţă în luptă, rapiditate şi curaj. Rommel a făcut o manevră prin care îi dădea duşmanului impresia că Panzerele sale se pregătesc să se lanseze într-un atac pe direcţia Alexandria. În acel moment, aviaţia germană a lansat bombe asupra fortificaţiilor existente pe linia oraşului Tobruk. Apoi au sosit Panzerele. Germanii au reuşit să formeze o breşă străpungând linia pe care se aflau militarii generalului Ritchie şi să învingă unităţile care aveau ca misiune apărarea oraşului. Peste 30.000 de soldaţi britanici au fost luaţi prizonieri.

Rommel ajunsese la apogeul carierei sale. Abia fusese avansat la gradul de general-colonel, devenind cel

mai tânăr ofiţer care avea acest grad în Wehrmacht, şi Hitler îl avansează la gradul de feldmareşal-comandant, decorându-l cu Ordinul Crucea de Fier, cu Săbii şi Lauri, în grad de cavaler. Atunci când Hitler i-a comunicat că îi va trimite bastonul de mareşal, Rommel ar fi spus: „Mai bine mi-ar trimite o divizie” Alte relatări se opresc asupra bucuriei aproape copilăreşti pe care a manifestat-o Rommel când a aflat că va fi avansat. Era a cincea avansare în decurs de trei ani. Noul feldmareşal-comandant era destul de îngâmfat pentru a arăta deschis că este mândru de onoarea care i se făcea. Prima scrisoare pe care o va trimite acasă imediat după avansare nu o va mai semna cu numele său, ci o va încheia cu „mareşalul vostru”.

„Înainte spre victorie pentru Führer, popor şi Reich”. Prin această formulă răspundea Rommel telegramei de felicitare venite din partea lui Hitler. Acest „înainte” nu era o vorbă-n vânt. Rommel voia să profite de avantajul momentului şi să învingă definitiv trupele britanice şi pe cele aliate acestora, pentru a ajunge la Canalul Suez, punct de importanţă strategică. Rommel se gândea să înainteze chiar mai mult către răsărit. Wilfried Armbruster, translatorul lui Rommel în Africa, relatează: „Dacă vom continua să înaintăm, putem ajunge până în Palestina”. Mai exista şi „Marele Plan”, acela conform căruia Grupul de Armate Sud trebuia să treacă prin Caucaz, Iran şi Siria pentru a se uni cu Panzerele lui Rommel undeva în Orientul Apropiat. Unii dintre germani ştiau şi unde anume. În 1942, versurile cântecului *Păsărică din pădure* au fost modificate. Revederea personajelor nu mai urma să aibă loc „în patrie”, ci „la gara din Ierusalim”.

La început, nici dictatorul italian, dar nici ofiţerii superiori din OKH nu voiau să admită punerea în aplicare a unui asemenea plan îndrăzneţ. Ei doreau ocuparea insulei Malta, pentru a asigura astfel căile de aprovizionare în spaţiul mediteraneean. Hitler, care a jubilat atunci când a căzut Tobrukul, spunând că „soarta s-

a supus voinţei poporului german”, îl sfătuieşte la 23 iunie 1942 pe Mussolini, care era, din punct de vedere formal, comandantul trupelor Axei din Africa de Nord, să-i hărţuiască pe militarii Armatei VIII britanice, „până când îşi vor fi dat ultima suflare”, deoarece „zeiţa care aduce noroc pe câmpul de luptă trece doar o dată pe lângă un comandant. Cel ce nu este în stare să profite de un asemenea moment nu va fi în stare să o prindă niciodată” Rommel nu a reuşit să o prindă. Hotărârea luată în pripă, sub impulsul victoriilor obţinute, de a continua marşul spre Egipt, s-a dovedit a nu fi de bun augur. Câteva săptămâni mai târziu, Panzerele lui Rommel aveau să rămână blocate între defileul Kattarra şi Marea Mediterană, într-un „cuib de viespi” care poartă numele de El Alamein.

În acele zile, maşinăria propagandistică a lui Goebbels funcţiona la cele mai înalte cote. „Ştirile speciale” abundau în formulări de genul „minunata victorie a lui Rommel” sau „lovitura lui Rommel le taie respiraţia englezilor”, formulări care apăreau cu litere de-o şchioapă în ziare. Victoria lui Rommel avea să le redea celor rămaşi acasă convingerea că Germania poate fi învingătoare, convingere pe care şi-o pierduseră din cauza insuccesel or de pe Frontul de Est.

Deja din iarna 1941/1942 succesele înregistrate în deşertul torid trebuiau să distragă atenţia de la dezastrul existent pe îngheţatul Front de Est, chiar dacă Africa de Nord era, de fapt, un teatru de luptă secundar, în care acţionau doar trei divizii germane, în vreme ce în estul Europei se găseau peste 150 de divizii ale Wehrmachtului, care luptau împotriva Armatei Roşii. După triumful de la Tobruk, Goebbels a ordonat să vină la Berlin un om care fusese pe front alături de Rommel, pentru a-şi face personal o imagine asupra situaţiei existente şi pentru a-şi putea da seama ce posibilităţi existau din punct de vedere propagandistic. „O strângere de mână şi siguranţa obţinerii victoriei”, titra pe prima pagină ziarul *Hamhurger Illustrierte* din 10 octombrie 1942. Führerul îi

strângea mâna feldmareşalului său, pe care îl onorase cu o înaltă decoraţie. La jurnalele de actualităţi li se prezenta celor care frecventau cinematografele germane în al treilea an de război un erou care radia: Rommel, îmbrăcat într-o uniformă impecabilă, Rommel, cel care îi învinsese pe britanici, Rommel, comandantul genial care avea în subordine diviziile învingătoare. Imaginile nu aveau nicio legătură cu adevărul istoric. În faţa camerei de luat vederi Rommel comanda unităţi militare care nici nu existau. Porecla onorantă de „Divizia Fantomelor”, pe care Divizia 7 Panzere o primise în Franţa, când se aflase sub comanda lui Rommel, căpăta în deşert un nou sens.

Joseph Goebbels şi-a dat seama de potenţialul pe care îl avea victoria lui Rommel pentru propaganda naţional-socialistă. Patria avea nevoie de eroi. Germanii sătui de război aveau nevoie de un învingător în cel de-al treilea an al marii conflagraţii. Rommel era predestinat pentru rolul învingătorului. Înainte de toate, trebuie spus că el era gata să joace acest rol. Goebbels recunoaşte că: „Niciun general nu era conştient în aşa de mare măsură de importanţa propagandei în vreme de război, precum Rommelw. O astfel de calitate nu era frecvent întâlnită în rândul generalilor germani care, din proprie iniţiativă, dar şi la îndemnul lui Hitler, se fereau să iasă în evidenţă şi nu doreau să aibă contacte cu presa cenzurată. Guderian, strategul tancurilor, care nu era mai puţin capabil decât Rommel sau Manstein, îi scria soţiei sale, dorindu-şi să obţină o victorie în Rusia: „Nu mi-aş dori cu niciun chip ca persoana mea să constituie subiect de propagandă, aşa cum se întâmplă în cazul lui Rommer. Proaspătul mareşal nu îşi făcea, însă, atâtea probleme. Rommel era un general al vremurilor moderne.

Deja în timpul campaniei din Franţa, doi angajaţi ai Ministerului Propagandei, Karl Hanke şi Karl Holz, căutaseră să intre în contact direct cu comandantul Diviziei 7 Panzere. Succesele militare ale lui Rommel au intrat în folclor. Textul cunoscutului cântec cu *trenul către*

Reeper, *noaptea la două şpe jumate*, compus de Hans Albers, a fost modificat:

Pe drumul lui Rommel, noaptea pe la două jumate
Trec în goană, cu optzeci la oră, fantome nenumărate.

Rommel însuşi e în frunte şi lângă el stau fantomele toate.

Pe drumul lui Rommel, noaptea pe la două jumate.

Atacul devenise şlagăr, iar în 1940 victoriile lui Rommel reprezentau un hit.

Alfred-Ingemar Berndt, care era director în Ministerul Propagandei, devine ofiţer de ordonanţă al lui Rommel şi asigură astfel legătura directă între Vulpea Deşertului şi ministrul propagandei. Popularitatea lui Rommel a crescut pe măsură ce ambiţiosul comandant obţinea victorii. Onorurile de care se bucura eroul au căpătat uneori nuanţe de kitsch. Un portret pictat şi micşorat la dimensiunea corespunzătoare cărţilor poştale reprezenta un Rommel hotărât, cu trăsături mult stilizate. Propaganda făcea portretul ideal al generalului german şi deforma adevărul în funcţie de modul în care ar fi trebuit să fie „comandantul german” în ochii publicului larg. În 1941, în săptămânalul *Das Reich* se afirmă în mod fals că Rommel ar fi fiul unui muncitor. Nu era singurul neadevăr. Rommel nu a părăsit armata după încheierea Primului Război Mondial, nici nu a studiat la Universitatea din Tübingen. Afirmaţiile conform cărora el ar fi fost comandantul unei formaţiuni SA şi că Hitler însuşi l-ar fi ajutat să înţeleagă ideologia naţional-socialistă sunt rodul fanteziei pure. Aşa şi-ar fi dorit „fabricanţii de basme” din subordinea lui Goebbels să fie generalul german ideal. Cu toate acestea, Rommel nu a fost membru al SA şi până în 1933 nu a făcut parte nici din NSDAP.

Rommel s-a bucurat foarte mult de faptul că era numit „stăpânul războiului purtat în deşert”, dar s-a supărat, deoarece devenise subiectul propagandei. Plângerea pe care a înaintat-o în acest sens celor din Berlin a fost pur şi simplu ignorată. Rommel s-a văzut

nevoit să accepte şi ideea conform căreia el ar fi vorbit perfect limba arabă, lucru care ar putea explica simpatia de care se bucurau germanii în rândul arabilor, care îi urau pe britanici, considerând că reprezintă o forţă de ocupaţie, şi îi respectau pe militarii lui Rommel, considerându-i eliberatori. De fapt, Rommel nu ştia mai mult de 50 de cuvinte în limba arabă, dar de ce l-ar fi interesat pe Goebbels adevărul? El prefera să prezinte o imagine romanţată a Afrikakorps, în fruntea cărora se afla Rommel. Furtunile de nisip, muştele, soldaţii însetaţi, înfometaţi şi chinuiţi de căldură nu reprezintă nişte imagini tocmai plăcute. De aceea războiul purtat în deşert a fost „retuşat”. Se puteau vedea imagini cu militari germani bine dispuşi, care aveau tot ce îşi doreau şi tocmai se odihneau în nisip, pregătind o omletă pe capota unui vehicul. Se prezentau scene idilice, filmate într-o oază plină de măgăruşi, curmale şi copilaşi care se joacă. Războiul ar fi putut părea o joacă de copil. Nu se spunea niciun cuvânt despre neajunsuri, despre problemele cu aprovizionarea, despre suferinţe, despre moarte.

Chiar şi inamicii păreau fascinaţi de omul care reuşise să le învingă trupele. După victoria înregistrată de germani la Tobruk.

Aliaţii aveau o problemă de natură militară şi psihologică: conform unui sondaj făcut în SUA, Rommel era cel mai cunoscut german după Hitler. Aliaţii contribuiau la legenda lui Rommel. În Camera Comunelor, Churchill a spus despre Rommel că este un om genial. Militarii Armatei VIII britanice îl admirau, pentru că îi învinsese şi se mirau când izbuteau să-l învingă. Aceasta era problema Aliaţilor: numele de Rommel devenise o armă eficientă a războiului psihologic. Douglas Walter, soldat al Armatei VIII britanice, arată ce efect avea numele lui Rommel, pe care şi Aliaţii îl numeau cu respect „Desert Fox”, asupra britanicilor şi a aliaţilor lor: „Comandanţii noştri ne-au spus mereu că nu este invincibil, dar noi nu i-am crezut”.

Pentru a contracara lipsa de curaj a oamenilor săi, Sir Claude Auchinleck, comandantul suprem al forţelor armate britanice din Orientul Mijlociu, era obligat să ia măsuri. Era normal ca militarii să-şi respecte inamicul, dar nu era normal să-l respecte prea mult. Iată ce scrie înaltul ofiţer britanic într-un ordin adresat comandanţilor de trupe din subordinea sa: „Există pericolul ca prietenul nostru, Rommel, să devină pentru militarii noştri, care vorbesc prea mult despre el, un fel de vrăjitor sau un soi de sperietoare. Este foarte important să nu mai pomenim de Rommel atunci când vorbim despre duşmanul nostru din Libia. Acest aspect este deosebit de important din punct de vedere psihologic” Nicăieri nu iese mai bine în evidenţă respectul pentru realizările şi succesul inamicului ca în post-scriptum-ul ordinului din care tocmai am citat: „Nu sunt invidios pe Rommel”.

Auchinleck nu va avea niciodată ocazia de a-i afecta faima inamicului său german. El era al doilea comandant britanic pe care Rommel îl învingea. Cel de-al treilea comandant al trupelor britanice din Africa de Nord era generalul Montgomery. Misiunea Armatei VIII britanice, la comanda căreia se afla Montgomery, era aceea de a porni din El Alamein, de a înainta şi de a ajunge la 80 de kilometri vest de Nil şi respectiv de Alexandria şi de a respinge trupele lui Rommel. Pentru britanici premisele erau propice. Aliaţii dispuneau de forţe aeriene şi terestre superioare celor germane şi tocmai de aceea se presupunea că militarii lui Rommel nu aveau să reziste pentru mult timp. Cea de-a treia ofensivă britanică împotriva Afrikakorps a început la 23 octombrie 1942. Comandantul trupelor germane nu se afla în Africa. Având probleme de sănătate, Rommel era în Germania. Chiar dacă s-ar fi aflat în teatrul de operaţiuni nu s-ar fi putut opune trupelor britanice. Poate că doar renumele de care se bucura l-ar fi ajutat întrucâtva. Ce însemna mitul invincibilităţii în comparaţie cu cele 1100 de tancuri de care dispunea Montgomery? Trupele reunite germane şi

italiene nu dispuneau nici măcar de un număr de tancuri egal cu jumătate din cele pe care le aveau britanicii. Poziţiile germane au fost pur şi simplu făcute una cu pământul. *You can't stop a steamroller with a* Volkswagen2, spune Douglas Walter, referindu-se la ideile pe care le pusese în aplicare cândva „Generalul Cacealma" Germanilor nu le rămâne decât să se retragă după ce s-au încolonat în mod disciplinat. Rommel, care s-a întors în teatrul de operaţiuni, s-a văzut nevoit să-l roage pe Hitler să aprobe această retragere.

La data de 3 noiembrie, el a primit un răspuns telegrafic, care avea să-i zdruncine credinţa în capacităţile „celui mai mare comandant al tuturor timpurilor": „În situaţia în care vă aflaţi, nu poate fi adoptată altă soluţie decât aceea de a rezista, de a nu face nici măcar un pas înapoi, de a arunca în luptă fiecare armă şi fiecare luptător. Militarilor dumneavoastră nu le puteţi arăta altă cale decât aceea spre victorie sau spre moarte".

Acesta era unul dintre acele ordine, tipice pentru Hitler, în care cerea cu încăpăţânare să se reziste pe poziţii, fără a ţine seama de situaţia existentă din punct de vedere militar şi impunând combatanţilor să facă imposibilul. Fără a fi de acord, dar supunându-se ordinului primit, Rommel le cere militarilor săi să se oprească, să înceteze retragerea. El avea să noteze: „Am procedat astfel, pentru că eu însumi le-am cerut mereu subordonaţilor mei să se supună ordinelor primite. Tocmai de aceea trebuie să mă supun ordinelor pe care le primesc".

Rommel avea să-şi dea seama foarte curând ce ar fi însemnat să se supună ordinului primit. Tocmai de aceea s-a decis să acţioneze pe cont propriu. Încălcând ordinul comandantului său suprem, Rommel a decis să ordone retragerea, pentru a salva ce se mai putea salva. O zi mai târziu, Hitler avea să aprobe, totuşi, cererea de retragere a lui Rommel, arătând că el trebuia să ajungă cu trupele pe poziţia Fuka. Militarii Afrikakorps, atâţia câţi mai

rămăseseră, au fost împinşi de combatanţii lui Montgomery până dincolo de Benghazi. Bătălia pentru El Alamein era pierdută. Pentru germani situaţia avea să se înrăutăţească. Pe 7 şi pe 8 noiembrie 1942 ajungeau în nord-vestul Africii, în spatele militarilor lui Rommel, trupe britanice şi americane. Forţele Axei trăiau ceea ce reprezenta coşmarul oricărei armate din lume: erau nevoite să lupte pe două fronturi. Forţele aliate le erau net superioare germanilor şi aliaţilor acestora. În timp ce aprovizionarea duşmanului era asigurată în condiţii excelente, Rommel avea o problemă uriaşă tocmai în ceea ce privea aprovizionarea. Raportul de forţe se modifica rapid în defavoarea trupelor germane din Africa. Nici chiar Rommel nu putea decât să întârzie înfrângerea, pentru că de împiedicat nu o mai putea împiedica. Armata de Panzere a lui Rommel trebuia să se retragă.

La 26 noiembrie, mareşalul se hotărăşte să iniţieze o acţiune disperată de salvare. Îşi propusese să vorbească personal cu Hitler şi să-i explice cât se poate de clar că, avându-se în vedere problemele cu aprovizionarea, superioritatea forţelor aeriene ale Aliaţilor şi faptul că trupele germane erau prinse ca într-un cleşte între combatanţii lui Montgomery şi Eisenhower, nu exista decât o singură şansă: retragerea din Africa, salvarea de materiale valoroase şi de trupe pentru lupta de pe frontul european. Fără a se fi anunţat în prealabil, Rommel se duce la Hitler la Rastenburg. „Situaţia existentă în Africa mă face să doresc să vă vorbesc personal şi să vă spun care sunt consideraţiile mele în legătură cu evoluţia situaţiei pe pământ african”. Rommel a spus lucrurilor pe nume şi a văzut ce înseamnă ca dictatorul să-şi piardă controlul. El a trăit momente pe care i le descriseseră deja diverşi comandanţi, momente pe care aveau să le trăiască şi alţi ofiţeri din armata germană. Hitler l-a făcut cu ou şi cu oţet pe generalul său preferat în prezenţa tuturor celor care se aflau de faţă şi a urlat la el: „Nu se poate să ne retragem. Trebuie să rezistăm. Să ne retragem din Africa?

Acest lucru este imposibil!” După ce a spus tot ce avea de spus, dictatorul i-a arătat generalului consternat uşa. Ceea ce a urmat a fost grotesc, dar comparabil cu alte întâmplări prin care au trecut şi alţii care au intrat în contact cu Hitler. Manfred Rommel redă relatarea tatălui său: „Hitler l-a dat pe tata pe uşă afară, s-a dus după el şi l-a chemat înapoi. Pe urmă l-a întrebat pe tata: «Câte puşti aveţi?» Tata i-a răspuns: «Nu le-am numărat»”. Această replică l-a supărat atât de tare pe Hitler, încât i-a făcut lui Rommel tot felul de reproşuri. În cele din urmă, mareşalul şi-a pierdut răbdarea şi i-a spus dictatorului: „*Mein Führer*, cel mai bine ar fi să mergeţi personal în Africa şi să le arătaţi militarilor cum să se apere împotriva tancurilor britanice, folosindu-se de puşti”.

I se poate reproşa lui Rommel faptul că îl admirase pe Hitler, dar nu trebuie să se uite că atunci când situaţia era catastrofală, mareşalul nu s-a ferit să-i spună dictatorului acest lucru, ceea ce se întâmpla destul de rar în cazul generalilor din Wehrmacht.

Unii dintre biografii lui Rommel văd în întâmplarea descrisă anterior primul motiv pentru care mareşalul şi-a modificat atitudinea faţă de Hitler. Lipsa stăpânirii de sine, lipsa capacităţii de a aprecia corect situaţia, acestea sunt defecte pe care un mare conducător nu trebuia să le aibă, mai ales că pe acest mare conducător Rommel îl vedea la cârma Germaniei. „El nici nu vede pericolul şi nici nu vrea să-l vadă”, îi scria Rommel resemnat soţiei sale. Dar

Rommel era militar. Ordinul primit şi nevoia de a fi obedient erau repere care făceau parte din structura sa. De aceea a dat dovadă de obedienţă chiar împotriva convingerilor sale.

A urmat ceea ce era inevitabil: retragerea treptată. Militarii Afrikakorps au mai opus rezistenţă timp de două luni, dar în absenţa comandantului lor. Hitler a aprobat retragerea, dar era supărat din cauză că acela pe care îl numise cândva „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor” făcea anumite lucruri cu care el nu era de

acord. La 9 martie 1943, Rommel este chemat din Tunisia. În legătură cu această chemare s-au făcut numeroase speculaţii. Rommel era atât de slăbit de boală încât să nu se poată afla în fruntea trupelor sale în faza decisivă a atacului britanicilor? A fost pedepsit Rommel pentru faptul că nu a înregistrat succese în Africa şi l-a înfruntat pe dictator? Voia Hitler să-l scutească pe generalul său preferat de ruşinea capitulării? Se temea Führerul ca Rommel să nu ajungă în mâinile duşmanilor, având în vedere faptul că doar cu câteva săptămâni în urmă mareşalul Paulus capitulase la Stalingrad şi intrase în prizonierat?

Chiar dacă Rommel îi prezentase lui Hitler o situaţie mai puţin optimistă decât şi-o închipuise el, chiar dacă Vulpea Deşertului nu reuşise să facă astfel încât trupele germane să nu se retragă din Africa, el continua să fie favoritul dictatorului. Faptul că lui Rommel i s-a conferit Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler a fost comunicat la două luni după ce mareşalul a primit înalta distincţie. Numele învingătorului de la Tobruk nu a fost pomenit atunci când s-a anunţat că trupele germane s-au retras din Africa. Renumele său legendar nu trebuia pătat de înfrângeri. Rommel trebuia să-şi păstreze aura de învingător. Mitul marelui idol era foarte valoros pentru propagandă. „Pentru că ar dăuna foarte mult renumelui său”, Rommel a fost chemat din Africa înainte de catastrofala prăbuşire a frontului. La 12 şi 13 mai 1943, succesorul lui Rommel s-a văzut nevoit să capituleze. Războiul în deşert se încheiase.

Feldmareşalul trecea drept erou neînvins. Acest rol pe care îl juca nu îl mulţumea pe militarul căruia îi plăcea să fie mereu activ, „în timpul războiului, un mareşal care se află în patria sa este un prizonier”, îi declară adânc deprimat soţiei sale. El nu era, însă, doar un prizonier. Militarul de carieră se lăsa prezentat tuturor întocmai ca un urs, pe care dresorul îl putea stăpâni cu uşurinţă.

Nici chiar înfrângerea suferită de militarii

Afrikakorps nu a diminuat faima de care se bucura feldmareşalul. La indicaţiile lui Goebbels, a început o altă campanie propagandistică avându-l ca personaj central pe Rommel. Faptul că realizările sale au fost comparate cu cele ale lui Moltke, Hindenburg, Blücher şi Gneisenau poate fi cu totul normal. Ulterior, însă, el va fi prezentat ca supraom şi prin hiperbolizare se ajunge în derizoriu. Este venerat, arătându-se că e „o cometă pornită pe un drum glorios”. Este prezentat ca fiind „animat de o ambiţie sfântă” şi astfel persoana sa ajunge în sfera miticului. Alfred-Ingemar Berndt a încercat să facă până şi din înfrângere o victorie. „27 de luni de luptă în Africa” s-a numit prelegerea ţinută la radio de Berndt, prelegere în care sunt glorificate actele de eroism ale feldmareşalului ce a avut de înfruntat un duşman superior din toate punctele de vedere. Rommel a jucat rolul care i s-a încredinţat.

În primăvara lui 1943 s-a aşezat înaintea camerelor de luat vederi, montate în sediul Ministerului Propagandei, şi a povestit întâmplările prin care a trecut în timpul războiului purtat în deşert. A vorbit despre marile realizări ale „soldatului german” care, prin „atacuri fulger”, a reuşit să anuleze forţa duşmanului, pe care „l-a urmărit neîncetat”, până când l-a învins, şi aceasta pentru că nu şi-a îngăduit nicio clipă de răgaz, nu a ţinut seama de vitregiile naturii, indiferent dacă era vorba de furtuna de nisip sau de muşte. Rommel avea să spună că „militarul german l-a obligat pe cel englez să se ascundă în nisip”. Mareşalul a vorbit despre căldură, despre lipsuri, despre faptul că militarii germani nu dispuneau de ceea ce le-ar fi fost necesar şi a amintit de fiecare dată că Aliaţii erau net superiori din punct de vedere al dotării materiale. Întotdeauna urma, însă, ceea ce voiau să audă cei din conducerea partidului naţional-socialist: „Soldatul german a făcut faţă vremurilor grele”. Desigur că puternicul duşman a atacat permanent, desigur că au fost „unele săptămâni crâncene, care ne-au împins la limita

disperării”. Şi în situaţiile disperate exista un sfârşit fericit: „Soldaţii germani au făcut faţă vremurilor grele”. Rommel, Vulpea Deşertului, a fost un patriot înflăcărat, un propagandist naiv, o marionetă în mâinile altora?

În corespondenţa lui Rommel se găsesc cuvinte de laudă, elogii hiperbolice la adresa Führerului. În scrisori se reflectă, pe lângă respectul crescând faţă de dictator, şi evoluţia situaţiei în ansamblu, aşa cum era ea văzută de mareşal: „Populaţia răsuflă uşurată pentru că am venit noi şi am eliberat-o”, scrie Rommel după ce germanii intră în Varşovia. Cu toate acestea, Rommel nu era admiratorul înflăcărat al lui Hitler, aşa cum poate părea pe baza scrisorilor sale. Atunci când citim scrisorile feldmareşalului, trebuie să ne gândim că al Treilea Reich era un stat poliţienesc. Fiecare persoană trebuia să ţină cont de faptul că opiniile sale ajungeau la urechile agenţilor Gestapo sau la cele ale înalţilor activişti din cadrul partidului naţional-socialist. Nu exista secretul corespondenţei. Numeroase scrisori erau deschise de angajaţii serviciului de cenzură. Dacă Rommel l-ar fi criticat în scris pe Hitler, s-ar fi pus în pericol atât pe sine, cât şi pe membrii familiei sale. Fiecare scrisoare deschisă de cenzură putea reprezenta un pericol atât pentru expeditor, cât şi pentru destinatar.

Dacă citim scrisorile pe care Rommel le-a adresat soţiei sale, trebuie să remarcăm faptul că pomeneşte foarte rar despre politică. Nu este vorba despre lipsa de interes, ci mai curând despre naivitatea marelui strateg militar, Rommel. Atunci când nu era de acord cu hotărârile luate de reprezentanţii regimului, Rommel nu îl învinuia pe Hitler, ci găsea că alţii sunt vinovaţi: „Din păcate, Führerul este înconjurat de puşlamale. Majoritatea acestor granguri din partid sunt nişte reprezentanţi ai unor vremuri demult apuse, ai vremurilor în care reprezentanţii mişcării naziste luptau efectiv pentru a-şi impune idealurile”. Rommel pare să spere că timpul le va rezolva pe toate.

În mod sigur Rommel nu a fost antisemit. Fiul său

relatează că la începuturile celui de-al Treilea Reich, când Rommel era comandant de batalion la Goslar şi nu intrase în anturajul lui Hitler, el l-a întrebat pe medicul batalionului, cu naivitatea specifică unui copil, cum de are „nas de evreu”. Din cauză că a îndrăznit să pună o astfel de întrebare, Manfred Rommel a luat de la tatăl său o bătaie soră cu moartea. Printre prietenii lui Rommel se numără şi evrei. El nu are, aşa cum este cazul altor ofiţeri de rang înalt, manifestări antisemite. Desigur că nici el nu scapă de „prelucrarea” conducătorilor de la Berlin, care doresc să le insufle reprezentanţilor tuturor păturilor sociale ideea că trebuie să-i urască pe evrei. Bineînţeles că Rommel a remarcat excesele pogromului, pentru că febra nazistă i-a cuprins şi pe cei din Wiener Neustadt.

Este foarte puţin probabil ca inteligentul Rommel, care ţinea foarte mult la propriile opinii, să fi aderat la ideea că evreii ar dori să conducă lumea. Relevant pentru naivitatea lui Rommel în ceea ce priveşte concepţiile conducătorilor partidului naţional-socialist este un episod care s-a petrecut în 1943. Aflat la masă împreună cu Hitler, Rommel îi spune dictatorului că Germania şi-a pierdut respectul de care se bucura pe plan internaţional, din cauza politicii pe care o adoptase în ceea ce îi privea pe evrei. Rommel are şi o propunere, care ar duce la o bună reputaţie a Germaniei pe plan internaţional: „Am fi mai bine văzuţi în lume, dacă în armata germană am avea un comandant de detaşament care să fie evreu”. Sugestia îl supără foarte tare pe Hitler, care spune: „Rommel, dumneata nu ai înţeles nimic în legătură cu ceea ce vreau eu”. După ce mareşalul pleacă de la masă, dictatorul spune uimit: „Oare chiar nu a înţeles că evreii reprezintă cauza pentru care se poartă acest război?” Nu, Rommel nu a înţeles, cu siguranţă, acest lucru.

Oare era atât de nepăsător sau atât de naiv încât să nu observe ce se întâmpla cu evreii din Germania? Rommel, ca mulţi alţii, nu-şi putuse închipui cât de departe vor merge naziştii în ceea ce îi privea pe evrei. Pentru

atrocităţile care aveau loc în Est, Rommel nu-l învinuia pe Hitler, ci pe cei din anturajul său. Geniul militar era naiv atunci când era vorba de politică. Fiul său, fostul primar-general al oraşului Stuttgart, arată: „Începând din 1938, tatăl meu a fost fascinat de Hitler. El a înţeles relativ târziu care era adevărul în legătură cu Führerul”. Da, Rommel a înţeles prea târziu care era adevărul. A înţeles totul într-un moment în care şi pentru el însuşi era prea târziu.

„Indiferent dacă este vorba despre duşman, prieten sau frate, despre fiii Germaniei, Italiei sau Angliei, aţi dat dovadă de cavalerism, v-aţi comportat ca nişte oameni adevăraţi”. Această inscripţie, care se poate citi şi astăzi pe monumentul ridicat în onoarea eroilor căzuţi la El Alamein, este plină de patos. „Cavalerism”, acest cuvânt se regăseşte în multe dintre relatările legate de războiul purtat în deşert. Foştii inamici sunt de aceeaşi părere în ceea ce priveşte faptul că s-a dat dovadă de cavalerism. „A fost un război care se purta deschis, un război dus ca la carte”, mărturiseşte Heinz Blumacher, care a făcut parte din trupele germane. Unul dintre foştii săi duşmani, Charles Squire, fost militar al Armatei VIII britanice arată: „Am luptat respectând regulile războiului. Civilii, femeile şi copiii nu erau afectaţi de conflict”. Unele dintre relatări îi dau cititorului senzaţia că are înainte o imagine dintr-un turnir desfăşurat în Evul Mediu, mai ales atunci când se povesteşte cum se întâlneau faţă-n faţă trei tancuri germane şi trei tancuri britanice, ale căror echipaje executau, de fapt, misiuni de recunoaştere. Cu ţevile în poziţie, de parcă ar fi fost nişte lănci, tancurile s-au năpustit unele asupra altora. „Scuipând foc fără întrerupere, cele trei tancuri britanice au trecut printre tancurile germane, pentru ca apoi să se întoarcă pe poziţiile pe care le ocupaseră iniţial. Niciun glonţ nu şi-a atins ţinta şi nici nu s-au înregistrat pagube sau pierderi de vieţi omeneşti”. Cele două formaţii de tancuri s-au depărtat unele de altele, îndreptându-se fiecare către unităţile lor, după ce lupta se încheiase fără a exista un

învins şi un învingător.

Război fără ură, aşa se intitulează cartea pe care au publicat-o după război Lucie Rommel, văduva feldmareşalului, şi Fritz Bayerlein, şeful de stat-major al lui Rommel. Într-adevăr, soldaţii care luptau în Libia nu erau urmăriţi de comandouri SS sau de formaţiuni SD, care se aflau, de obicei, în spatele combatanţilor şi „făceau curăţenie" atunci când era necesar. Spre deosebire de situaţia înregistrată în ceea ce priveşte Operaţiunea „Barbarossa", în Africa de Nord nu au fost depăşite limitele de civilizaţie, pentru că aşa s-a ordonat, iar combatanţii aveau ruşine. În Africa nu s-au organizat execuţii în masă, nu au existat masacre.

„În deşert nu dorea nimeni să cucerească ceva sau să obţină un lucru anume. Toţi voiau să lupte, scrie istoricul britanic Moorehead. Era un război care se purta deschis, cinstit. Era o luptă în deşert, unde nu exista populaţie civilă, unde nu se urmăreau scopuri politice. Un război al militarilor". Un război „al militarilor" se poartă după anumite reguli. Conform uneia dintre aceste reguli: „Prizonierii care fac parte din armata inamică vor fi trataţi ca nişte oameni". Dar oare nu prin ordinul OKW au fost încălcate toate prevederile legate de starea de război şi a fost plasată Germania în afara comunităţii internaţionale? Militarii inamici nu urmau a fi trataţi ca prizonieri de război, dacă ajungeau în prizonierat în spatele propriilor linii, ci ca nişte „infractori" şi să fie împuşcaţi pe loc. Acest ordin era valabil, bineînţeles, şi în ceea ce priveşte războiul purtat în deşert. Şi lui Rommel i-a parvenit de la Berlin acest ordin. Ce a făcut mareşalul cu respectivul ordin, ne spune ofiţerul de stat-major al lui Rommel, generalul Westphal: „Îndată ce am primit acel ordin, l-am ars". În Africa de Nord războiul se purta conform vechilor reguli.

Moorehead a strâns mărturii ale soldaţilor britanici care au fost prizonieri ai inamicilor germani. Aceşti soldaţi au redat o imagine aproape paradiziacă a războiului purtat

în deşert. Toţi au fost de acord asupra faptului că germanii i-au tratat foarte bine. Militarii britanici răniţi erau trataţi în acelaşi mod ca şi răniţii din trupele germane. Prizonierii primeau apă suficientă, hrană, uneori chiar ţigări şi bere. Cei ce se confruntau în Africa aveau un comportament cu totul neobişnuit în ceea ce privea adversarul, şi generalul american Eisenhower mărturisea în memoriile sale că nu a înţeles de ce britanicii şi germanii se purtau astfel unii faţă de alţii. Comandantul suprem al trupelor americane ezita să-i primească pe „generalii naziști" după o victorie. Pentru britanici şi germani acest lucru nu constituia o problemă. După bătălia de la El Alamein, mareşalul Montgomery l-a invitat la masă pe locţiitorul comandantului, generalul Ritter von Thoma, care era prizonier la britanici. Generalul-colonel Hans-Jurgen von Arnim, succesorul lui Rommel la comanda corpului de armată, constata: „În timpul campaniei militare din Africa era un lucru obişnuit să-i tratezi pe prizonierii inamici ca pe nişte gentlemeni. Aşa făcuse şi Rommel cu generalii englezi după ce cucerise Mechili. Şi generalii britanici procedau în acelaşi mod când era vorba despre prizonieri germani".

Era oare războiul purtat în deşert doar o neînţelegere între gentlemeni? Era o desfăşurare de forţe în cadrul căreia învingătorul îi strânge mâna celui învins? *Good sports, my old fellow*?[7] Trebuie să discernem atunci, când citim asemenea relatări nostalgice, concepute după încheierea războiului. Chiar dacă în deşert nu se comiteau (aproape deloc) crime de război, confruntarea nu a fost un fel de întrecere practicată în după-amiezile de duminică de către urmaşii Cavalerilor Mesei Rotunde, conduşi de regele Arthur. Chiar dacă Wilhelm Keitel lua cuvântul în procesul de la Nürnberg şi vorbea cu dispreţ despre „acţiunea militară de două parale pe care Rommel a iniţiat-o în deşert", este vorba despre dispreţul manifestat faţă de Rommel, nu faţă de războiul purtat în deşert. Chiar dacă

7 „Rămânem prieteni, bătrâne?" (n.tr.)

generalul Cramer, ultimul comandant al Afrikakorps, se despărţea de toridul deşert exclamând „Heia Safari”, luptele de la Tobruk şi El Alamein nu au fost deloc nişte excursii întreprinse de plăcere, cu regim *all inclusive*.

Războiul în deşert implică temperaturi deosebit de ridicate şi deosebit de scăzute, cu zile dominate de un soare care arde nemilos şi nopţi cu un frig cumplit. Războiul în deşert implică furtuni de nisip, care anulează vizibilitatea, nisip care intră în fiecare por şi care face din respiraţie un chin, dar şi roiuri de muşte care se aşază pe rănile deschise. Britanici şi germani, australieni şi italieni au luptat unii împotriva altora şi cu toţii împotriva unui duşman comun: deşertul. Şi în războiul purtat în deşert s-a murit zadarnic. Iar în deşert războiul a însemnat mizerie, sânge şi moarte.

Războiul din Africa de Nord se încheiase. Feldmareşalul fără soldaţi lua parte la războiul propagandistic purtat pe frontul de acasă. Cu toate acestea, el ar fi putut fi trimis în mai multe locuri, deoarece în vara anului 1943 situaţia militară era precară în toate sectoarele frontului. Pe Frontul de Est ofensiva germanilor fusese oprită. Prin ruperea Axei Berlin-Roma luase naştere un nou front în sud. Trupele aliate se pregăteau să atace „Cetatea Europa”. La 15 iulie 1943, Rommel primeşte din nou o funcţie importantă pe plan militar. Este numit comandant suprem al Grupului de Armate B. Trupele germane aflate sub comanda sa se pregăteau pentru Operaţiunea „Axa”, respectiv pentru căderea acesteia. După ce Italia a capitulat, la 8 septembrie, trupele lui Rommel ocupă nordul Italiei, în vreme ce trupele feldmareşalului-comandant Keselring depun eforturi pentru a opri ofensiva Aliaţilor în sudul Italiei.

Rommel se va afla doar pentru scurt timp în Italia, el urmând să plece pe Frontul de Vest. Alfred Jodl, şeful înaltului Comandament al Wehrmachtului, a propus ca Rommel să se ocupe de operaţiunile militare de pe Frontul

de Vest, pentru a împiedica temuta invazie a trupelor inamice. Rommel nu era deloc încântat de funcţia sa de ofiţer al Marelui Stat-Major. Şeful OKW, Wilhelm Keitel, îi scrie la 5 noiembrie comandantului Grupului de Armate Vest, feldmareşalului-comandant Gerd von Rundstedt: „Este dificil să lucrezi cu Rommel, deoarece el se supune cu greu. În Africa s-a bucurat de foarte multă independenţă. Cred că dumneavoastră sunteţi singurul om căruia până şi Rommel i se va supune" Această apreciere avea să se dovedească a fi greşită. Chiar şi Hitler ezita să-i dea misiuni operative lui Rommel, care era obişnuit să acţioneze în funcţie de propriile hotărâri. Prin ordinul special, pe care Rommel l-a primit la 5 noiembrie 1943, i se cerea acestuia să verifice stadiul lucrărilor de apărare şi să înainteze propuneri pentru situaţia în care forţe inamice ar ateriza pe continent. S-a dovedit din nou că în structurile de comandă ale celui de-al Treilea Reich domnea haosul. Rommel a preluat noua funcţie şi a rămas în subordinea directă a lui Hitler în timp ce comandantul Grupului de Armate Vest nu fusese informat asupra situaţiei. Rommel nu a primit niciun fel de informaţii care ar fi fost utile pentru a face faţă forţelor inamice care ar ateriza pe continent. Mareşalului i s-a comunicat în termeni vagi că, în cazul unei invazii, ar putea primi şi sarcini operative.

Cu elanul care îl caracteriza, Rommel, care este dornic să treacă la acţiune, îi scrie la 18 decembrie soţiei sale: „Vreau să mă ocup cu toate puterile mele de misiunea primită şi vreau să mă asigur că ea va fi dusă la îndeplinire aşa cum se cuvine". În această scrisoare, dar şi în multe altele, mareşalul are un ton optimist: „Sper că vom reuşi".

Situaţia iniţială pare să explice optimismul lui Rommel. În Vest existau teoretic 1, 3 milioane de soldaţi germani care ar fi putut interveni în cazul unei invazii inamice. Grupul de Armate B avea în componenţa sa 24 de divizii de infanterie şi cinci divizii de Panzere. Rommel avea în subordinea sa aproximativ 330.000 de oameni. Nu

era vorba, însă, de militari odihniţi, ci de combatanţi obosiţi, care fuseseră trimişi pe malul Atlanticului „pentru a se reface”. Faţă de situaţia de pe Frontul de Est, Vestul trebuia să li se fi părut militarilor germani un adevărat paradis. Rommel le-a vorbit oamenilor săi pe un ton plin de încredere: „Dacă avem în vedere efectivele, dacă ţinem seama de moralul trupelor, dacă luăm în calcul armele de tip nou şi dotarea de care dispunem, putem aştepta plini de încredere derularea evenimentelor”.

Într-un cerc mai restrâns, feldmareşalul era mult mai sceptic. Rommel, care judeca limpede şi era un om al realităţii, a înţeles foarte repede că nu avea motive să fie optimist. Din momentul în care şi-a luat noul post în primire, le-a spus ofiţerilor săi de stat-major: „Avem dotare minimă şi nu există speranţe ca această situaţie să se schimbe”. Berlinul îi promisese şi 1.000 de avioane de vânătoare, dacă avea să se producă o invazie, dar Rommel ştia la fel de bine ca şi alţi comandanţi că nu se poate baza pe promisiunile lui Göring. În momentul decisiv nu aveau să fie gata de luptă decât circa 500 de aparate de zbor. Flota III Aeriană, staţionată în nordul Franţei, cuprindea un total de 70 de avioane de vânătoare şi 90 de bombardiere. Mare parte a trupelor care acţionau la sol nu erau motorizate şi nici suficient de bine înarmate. Dacă agresorul trecea de linia coastei, era greu ca acesta să fie respins şi aruncat de pe uscat. Rommel înţelesese foarte bine acest lucru. El trage următoarea concluzie: „Apărarea se poate organiza propriu-zis numai de-a lungul coastei”. Armele de care dispunea erau minele. „Trebuie să folosesc minele împotriva oamenilor, a tancurilor, a paraşutiştilor, împotriva navelor şi ambarcaţiunilor cu ajutorul cărora se ajunge pe uscat”. Propagandiştii nazişti vorbeau despre arme extraordinare şi acelea chiar existau. Rommel îşi amintea de Africa, de faptul că inamicii săi britanici îi întârziaseră mult atacurile asupra oraşului Tobruk folosindu-se de mine. Conform aprecierilor sale, inamicii săi îngropaseră în nisipul deşertului un milion de mine. De

data aceasta, câte mine erau necesare? în Franţa se folosiseră 1, 7 milioane de mine. Acum, însă, Rommel se afla într-un teritoriu cu mult mai întins decât câmpul de luptă de la Tobruk.

Rommel dorea să realizeze cât mai rapid ceea ce nu se făcuse până atunci şi anume să întărească zona de coastă. Mareşalul a demonstrat din nou că are imaginaţie, că este un bun organizator, că ştie să-şi motiveze oamenii. La ordinul lui Rommel s-au montat sub apă diferite sisteme care să împiedice înaintarea tancurilor, s-au făcut garduri din sârmă ghimpată, s-au adus tunuri de calibru mare, dar în primul rând s-au montat „prăjinile lui Rommel" Era vorba despre o invenţie originală a unui mare pionier în domeniul războiului, cum avea să se exprime generalul Merse despre şeful său. Dacă în Africa de Nord s-au montat pe şasiuri de Volkswagen nişte structuri din lemn, care de la distanţă păreau a fi tancuri, în nordul Franţei au fost înfipte în pământ nişte prăjini, care să îngreuneze aterizarea şi acostarea. Detaşamente întregi de muncitori săpau şi fixau în pământ prăjinile nu doar de-a lungul coastei, ci şi pe suprafeţele de teren neted, astfel încât avioanele de mare capacitate să nu poată ateriza prea uşor şi să nu se poată asigura aprovizionarea trupelor inamice pe calea aerului.

Minele urmau să constituie o barieră invizibilă, dar greu de trecut. Iniţial, feldmareşalul a avut la dispoziţie 600.000 de mine. Problema era, unde să fie dispuse acestea? Tocmai căutarea răspunsului la această întrebare avea să-i îngreuneze munca lui Rommel. De ce? Pentru că în ceea ce priveşte competenţele stabilite în cadrul structurilor armatei domnea haosul şi existau diferenţe de opinie între ofiţerii de rang înalt şi Rommel, la fel cum existau neînţelegeri între mareşal şi comandantul suprem al Wehrmachtului, Adolf Hitler.

Germanii nu cunoşteau nici locul, nici momentul în care urmau să debarce Aliaţii, iar ofiţerii de rang înalt nu se puteau pune de acord în ceea ce priveşte modul în care

vor organiza defensiva. Rundstedt se aştepta ca debarcarea să aibă loc la Calais şi îşi dorea să comaseze acolo un număr însemnat de militari, care urmau să se răspândească ulterior. Aceasta era strategia care asigura succesul în cazul luptelor purtate în spaţiu restrâns, în schimb, Rommel era convins că inamicul trebuie atacat chiar pe coastă şi trebuie aruncat imediat de pe uscat. Diferenţele în ceea ce priveşte analiza situaţiei au atras după sine punerea la punct a unor strategii diferite. Din cauza faptului că Hitler nu lua o hotărâre definitivă, ofiţerii de rang înalt se vedeau nevoiţi să rezolve situaţia. Compromisul care s-a făcut nu a fost pentru nimeni de niciun folos.

Între Rommel şi Hans von Salmuth, comandantul suprem al Armatei XV, a existat un schimb de replici dure, deoarece oamenii lui Salmuth nu aveau cum să planteze rapid minele şi să se şi pregătească de luptă, aşa cum ar fi dorit feldmareşalul. Militarii Armatei XV aveau, conform ordinului lui Hans von Salmuth, obligaţia de a planta zilnic mine pe o distanţă de 15 kilometri. „30 de kilometri zilnic!” spusese Rommel scurt şi hotărât. Comandantul suprem al Grupului de Armate B, care îl considera „lent” pe Salmuth, a primit de la subordonatul său replica: „Modul dumneavoastră de a pune la punct sistemul defensiv îi face pe comandanţi să-şi piardă minţile”.

Nici discuţiile cu generalul Leo Geyr, baron de Schweppenburg, nu au decurs pe un ton calm. Comandantul suprem al unităţilor de Panzere ale Armatei Vest dispunea de singurele rezerve de Panzere ale OKW. Rommel îşi dorea să le integreze în sistemul său defensiv de pe coastă. Conform planului lui Geyr von Schweppenburg, unităţile sale de Panzere urmau să rămână la distanţă de coastă, astfel încât să se poată angaja în lupta cu inamicul într-un spaţiu vast, după ce acesta din urmă ar fi debarcat.

În această problemă Rundstedt a fost împotriva lui Rommel. S-a ajuns, din nou, la un compromis. Diviziile de

Panzere nu au fost amplasate atât de aproape de coastă pe cât şi-ar fi dorit Rommel. Era un compromis care fărâmiţa forţele disponibile pentru defensivă.

Lucrurile pe care le-a realizat Rommel în numai şase luni cu ajutorul Organizaţiei Todt au stârnit respectul tuturor celor care îl criticau. Chiar şi Salmuth afirmă: „A început o nouă etapă în momentul în care a apărut Rommel" în mai, Hitler l-a felicitat pentru realizările sale, dar nu i-a asigurat sprijinul promis. Rommel a putut realiza doar o parte din planurile sale, deoarece nu dispunea de materialele necesare şi nici de diviziile de Panzere pe care le ceruse cu insistenţă.

La data de 4 iunie, meteorologii germani arătau că: „Avându-se în vedere condiţiile meteorologice nefavorabile, este de presupus că Aliaţii nu vor întreprinde niciun fel de acţiune" Germanii nu se înşelau doar în ceea ce priveşte condiţiile meteorologice. Trebuie spus că, pe de-o parte Aliaţii au făcut manevre prin care i-au derutat pe germani şi au pregătit foarte bine atacul, iar germanii au făcut estimări cu totul şi cu totul greşite, au avut ezitări şi au procedat haotic în ceea ce priveşte stabilirea competenţelor la nivel înalt.

În seara zilei de 5 iunie 1944, şeful Serviciului Informaţii al Armatei XV, locotenent-colonelul Meyer, a auzit la radio, în cadrul unei emisiuni BBC, cea de-a doua strofă a poeziei *Chanson d'automne*[8]: „... sufletul adânc mi-l răneşte/Cu monotonia ce mă copleşeşte". Era semnalul destinat Rezistenţei franceze. În următoarele două zile avea să înceapă invazia. Acesta, dar şi alte mesaje codificate transmise din Londra membrilor Rezistenţei franceze nu au fost tratate cu destulă seriozitate. Peste 2, 8 de milioane de soldaţi se aflau în Anglia şi erau gata să ia cu asalt „Cetatea Europa" Cele peste 3 400 de bombardiere şi 5 400 de avioane de vânătoare de care dispuneau aveau să facă din Aliaţi stăpânii spaţiului aerian. Mai mult de 6.000 de nave de diferite dimensiuni

8 „Cântec de toamnă" (n.t.)

au început să transporte militari pe coastele Europei, traversând Canalul Mânecii. Ziua de 6 iunie era ziua decisivă, ziua în care a început Operaţiunea „Overlord”. „Ochii lumii sunt aţintiţi asupra voastră. Speranţele acelor oameni din întreaga lume care iubesc libertatea vă însoţesc”, scrisese generalul Eisenhower în ordinul de zi transmis trupelor care urmau să debarce în Europa.

Cu tot patosul acestor cuvinte, care definesc importanţa zilei de 6 iunie 1944, situaţia existentă în acele momente este caracterizată mai bine în comparaţie cu acele comentarii pe care le mai găsim şi astăzi în unele cărţi de istorie germane. Pentru conducătorii nazişti, ziua de 6 iunie 1944 a fost ziua „invaziei” şi a rămas ziua „invaziei” pentru mulţi germani, chiar şi astăzi. Prin „invazie” se înţelege faptul că trupe militare atacă o ţară străină. Ofensiva Germaniei împotriva Poloniei, aceea a fost o invazie, la fel ca ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei sau a Danemarcei. Aproape întreaga Europă a fost invadată de trupele Wehrmachtului. La data de 6 iunie 1944, nicio flotă nu îşi manifestase intenţia de a trece la invazia teritoriului german. „Invazia” a fost, de fapt, alungarea de pe coastele Normandiei a forţelor armate germane, care erau trupe de ocupaţie. Ea a constituit, de fapt, debarcarea trupelor unei alianţe militare. Această acţiune a Aliaţilor a constituit premisa pentru eliberarea Europei de sub dominaţia nazistă, pentru eliberarea germanilor de sub un regim de teroare pe care ei înşişi nu au reuşit să-l înlăture.

Ofiţerii germani cu funcţii de comandă au strălucit în clipele decisive prin absenţă: Salmuth şi-a petrecut două zile la vânătoare, Dollmann, comandantul suprem al Armatei VII tocmai pregătea nişte festivităţi la Rennes. Comandantul suprem al Diviziei 21 Panzere, Geuchtinger, era la Paris, iar Hitler dormea şi nu dorea să fie trezit înainte de ora 15, iar dacă Führerul dă un ordin, subordonaţii din preajma sa îl execută. Când la Obersalzberg s-a primit vestea referitoare la invazie, Jodl a

crezut că este vorba despre o manevră destinată să producă derută. Rundstedt ar fi vrut să arunce în luptă diviziile de Panzere, dar pentru acest lucru avea nevoie de aprobarea lui Hitler… iar dictatorul continua să doarmă. Când Führerul s-a trezit în cursul după-amiezii şi a început să se ocupe din nou de soarta Reichului, a ordonat să fie „curăţat" capul de pod. El credea că debarcarea este doar o manevră destinată să producă derută şi era convins că „invazia" propriu-zisă se producea altundeva. Ca urmare, a refuzat să aprobe deplasarea de trupe suplimentare, care s-au văzut nevoite să vadă cum militarii germani din Normandia se retrag din faţa inamicului, din ce în ce mai numeros. Unde era Rommel?

Pentru a doua oară în cariera sa, Rommel nu era pe front într-un moment decisiv. În 1942, când trupele lui Montgomery au străpuns liniile germane la El Alamein, feldmareşalul era în Germania din motive de sănătate. Doi ani mai târziu se afla la Herrlingen, cu ocazia zilei de naştere a soţiei sale. Când noul său şef de stat-major, generalul Speidel, l-a informat în legătură cu acţiunile întreprinse de inamic, şeful Grupului de Armate B s-a întors imediat în cartierul său general de la La Roche-Guyon, pentru a se asigura de faptul că se va face tot ceea ce nu fusese făcut în primele ore ale „invaziei" Zilele şi săptămânile care au urmat aveau să fie decisive nu numai pentru soarta Germaniei, ci şi pentru soarta lui Rommel, care este reprezentativă în ceea ce îi priveşte pe ofiţerii germani de rang înalt din acea perioadă.

Rommel este feldmareşalul cu pieptul plin de decoraţii, este militarul plin de curaj. L-a slujit cu credinţă pe Führer. Nu l-a interesat politica şi s-a mulţumit să dea dovadă de obedienţă. În ultimul moment îşi dă seama că sistemul este unul criminal şi se îndepărtează de omul căruia i-a jurat credinţă. Având un caracter integru, fiind respectat atât de propriii soldaţi, cât şi de militarii inamici, el se declară a fi gata să-şi salveze patria. Nu numai că e la curent cu planurile pentru asasinarea tiranului, ci îi

sprijină activ pe atentatori, care ar vrea ca el să ajungă preşedintele Germaniei, dacă reuşeşte lovitura de stat. În momentul în care atentatul nu reuşeşte, îşi asumă răspunderea, îi sprijină pe conjuraţi şi se sinucide, pentru a-şi proteja familia faţă de răzbunarea naziştilor. Aceasta a fost o poveste pe care mulţi au crezut-o multă vreme. Ea prezintă, totuşi, un dezavantaj: nu corespunde realităţii în ceea ce priveşte anumite aspecte importante. Această poveste, în care feldmareşalul Rommel este cel ce a dirijat din umbră opoziţia împotriva lui Hitler, pornind de la principii morale şi militare, povestea în care Rommel a fost „patriarhul opoziţiei”, este doar o legendă. La naşterea acestei legende a contribuit mai ales generalul Speidel, cel care a fost şeful de stat-major al lui Rommel în Franţa. Datorită lui au luat naştere teorii ale conspiraţiei în care este vorba, de pildă, de un plan al lui Rommel în virtutea căruia Hitler urma să fie arestat şi adus în faţa justiţiei. S-a făcut referire şi la un plan pus la punct de Rommel şi de Manstein, conform căruia urma să fie ocupat întregul cartier general al Führerului. Unii istorici încearcă să mascheze „uşurinţa” cu care a fost adoptată imaginea creată de Speidel în ceea ce priveşte legăturile lui Rommel cu rezistenţa împotriva lui Hitler. Există în prezent persoane care afirmă că Rommel a reuşit să se elibereze „pe sine” de nazism. Tocmai din acest punct de vedere Rommel este important pentru generaţiile care vin.

Rommel nu era un om al opoziţiei, un opozant activ. El nu era un martir precum Stauffenberg, care era gata să participe la atentat „pentru că nu este important să i se spună lui Hitler adevărul, ci este important ca el să fie ucis”. El nu a fost ca Tresckow, pentru care era important ca „mişcarea de rezistenţă din Germania să arate lumii că a îndrăznit să joace rolul decisiv”.

Cu toate acestea, Rommel a trecut printr-o transformare decisivă, care pentru numeroşi germani, şi mai ales pentru numeroşi militari, poate avea o importanţă istorică. Şeful marelui stat-major al Afrikakorps, colonelul

Nolte, avea să scrie mai târziu despre importanţa acestei transformări: „De nezdruncinat în convingerea sa că sistemul era unul imoral, bazat pe neadevăruri, care se minţea pe sine şi îi minţea pe alţii, el a reprezentat imaginea eroului de care poporul german avea nevoie ca instanţă morală după ce pierduse războiul, a eroului care era un simbol pentru o Germanie mai bună. A fost o persoană animată de bunătate şi de sentimente profund umane. A fost ultimul din categoria celor care purtau războiul fără a uita să fie drepţi. A fost un comandant stimat de subordonaţi, un comandant respectat atât de inamici, cât şi de oamenii pe care îi comanda”.

Transformarea a avut loc în mai multe etape şi a stopat o modificare în cadrul căreia Rommel a trecut de la statutul de militar apolitic la acela de admirator al lui Hitler. Rommel a respins mereu ideile naziste, iar Hitler i se părea a fi figura luminoasă care se remarca printre reprezentanţii partidului nazist.

Există dovezi conform cărora, încă din noiembrie 1942, Rommel spunea într-un cerc restrâns că ar fi necesară schimbarea regimului. Militarul Rommel era supărat de încăpăţânarea lui Hitler, încăpăţânare care a atras după sine pierderi inutile. În decembrie 1943, Rommel a avut o discuţie cu fostul său translator, Ernst Franz, şi a arătat că este pesimist, numindu-i chiar pe cei vinovaţi de situaţia existentă: „Războiul este ca şi pierdut şi ne aşteaptă vremuri grele… din păcate, la conducere se află oameni al căror fanatism este vecin cu nebunia!”

Atunci când se află în preajma lui Hitler, este fascinat de acesta. După ce dictatorul ţine o cuvântare la 20 martie 1944, în Klefiheim, în apropiere de Berghof, Rommel notează în jurnalul său de război că ideile celui care continua să reprezinte pentru el un idol au fost „exprimate cu calm extraordinar şi sunt de o minunată limpezime” Tocmai din cauza unor astfel de formulări, Bernd Gisevius, unul dintre opozanţii dictatorului, spune despre Rommel că ar fi fost: „un nazist lipsit de caracter printre mareşalii

lui Hitler”. Această apreciere este nedreaptă.

Deosebit de importantă este discuţia pe care Hitler a avut-o cu Rommel la 17 iunie în Soissons. Aliaţii debarcaseră pe continent şi înaintau. Rommel vorbea despre superioritatea trupelor aliate, din punct de vedere al efectivelor şi al materialelor de care dispuneau. Vulpea Deşertului se găsea într-o situaţie similară cu aceea în care fusese în noiembrie 1942 la El Alamein: nu dispunea de întăriri, în vreme ce inamicul putea să arunce în luptă noi forţe. Nu existau şanse ca situaţia să se îmbunătăţească. Ele nu existaseră nici în Africa. Rundstedt îl susţine pe Rommel, care îi este subordonat, şi solicită „modificări tactice în dispunerea frontului”. Această formulă reprezenta solicitarea, într-o formă atenuată, a permisiunii de retragere a trupelor. În asemenea situaţii Hitler cunoştea o singură alternativă: militarii germani trebuiau să reziste. Rommel şi-a dat seama din nou că Hitler refuza să înţeleagă care era situaţia reală.

La următoarea discuţie cu Hitler, care a avut loc la 29 iunie, la Berchtesgaden, situaţia militară a Germaniei se înrăutăţise. Forţele de la Cherbourg au capitulat la 27 iunie. În timp ce venea la Berghof împreună cu Rundstedt, pentru că fuseseră convocaţi amândoi de către Hitler, Rommel i-a cerut acestuia din urmă să-i prezinte dictatorului situaţia în mod realist şi să tragă concluzia care rezulta în mod logic. Această concluzie nu putea fi decât următoarea: trebuie să se pună capăt războiului în vestul Europei. Rundstedt i-a spus mareşalului: „Îi voi comunica Führerului totul cât se poate de dar”. Într-o discuţie cu maiorul Wolfram, care era primul său locţiitor, Rommel are o formulare interesantă: „Simt că am o responsabilitate faţă de poporul german”. Deci Rommel nu mai avea o responsabilitate faţă de Führer, ci doar faţă de poporul german.

Discuţia de la Berghof nu a avut evoluţia dorită de feldmareşal. Hitler i-a cerut lui Rommel să-i prezinte situaţia existentă, iar mareşalul a încercat să rezume,

spunând: „Întreaga lume este împotriva Germaniei şi având în vedere acest raport de forţe…”

Hitler îl întrerupe pe mareşal, cerându-i să prezinte situaţia militară, nu pe cea politică. Rommel încearcă pentru a doua oară să spună ce părere are, iar Hitler îl întrerupe din nou. Feldmareşalul încearcă şi a treia oară să-şi expună punctul de vedere şi, chiar înainte de încheierea întâlnirii, îi spune dictatorului că nu poate pleca fără să vorbească despre Germania, dar Hitler izbucneşte: „Domnule mareşal, cred că este mai bine să părăsiţi încăperea!” A fost ultima dată când Führerul şi „generalul său preferat” s-au aflat faţă în faţă.

Din cele trei încercări eşuate de a prezenta situaţia existentă a rezultat un singur lucru pozitiv: Rommel nu îşi mai făcea iluzii. Acum ştia foarte bine că Hitler nu va intra în tratative de pace nici cu Estul, nici cu Vestul. Tocmai acesta era scopul lui Rommel. Mareşalul le-a spus de multe ori ofiţerilor din statul său major: „Vreau să încerc să mă folosesc de renumele de care mă bucur printre Aliaţi pentru a încheia un armistiţiu, chiar şi împotriva voinţei lui Hitler”.

Situaţia trupelor germane pe Frontul de Vest devenea din ce în ce mai critică. Aliaţii îşi concentrau atacurile asupra localităţii Caen, ultimul obstacol în drumul spre Paris. Geyr von Schweppenburg, care a prezentat într-un raport realist, înaintat OKW-ului, abandonarea localităţii Caen, a fost înlăturat de la comanda unităţilor de Panzere ale Armatei Vest. Comandantul suprem al Armatei Vest, feldmareşalul Rundstedt, a primit laurii aferenţi Ordinului Crucea de Fier în grad de cavaler, cu recomandarea de a renunţa la poziţia sa, pentru că avea o sănătate precară. Rundstedt s-a văzut nevoit să treacă în rezervă, deoarece atunci când Keitel l-a întrebat care ar fi soluţia problemei, el a răspuns: „Să facem pace”. Hotărârea pe care dictatorul a luat-o în ceea ce îl privea pe succesorul lui Rundstedt a reprezentat o dovadă a faptului că Rommel l-a supărat pe dictator prin

ceea ce i-a spus, atunci când a fost la Berghof. Rundstedt nu avea să fie succedat în funcţie de Rommel, adică de ofiţerul care-i urma ierarhic fostului comandant al Armatei Vest, ci de mareşalul Günther von Kluge. Relaţia dintre Kluge şi Rommel a fost una proastă de la bun început. Kluge, care ştia că Rommel are obiceiul de a lua hotărâri pe cont propriu, i-a spus acestuia din urmă: „De acum încolo trebuie să vă obişnuiţi şi dumneavoastră să executaţi ordinele primite, la fel ca toţi ceilalţi”.

Cu toate acestea, Rommel reuşeşte să-l convingă pe noul său şef să îl susţină, dând dovadă de luciditate. La 15 iulie, moment în care localitatea Caen era pierdută pentru germani, Rommel îi înmânează superiorului său o notă, cunoscută ca „Ultimatum” Prin bunăvoinţa lui Kluge, respectiva notă ajunge, într-adevăr, la Hitler. În ea mareşalul prezenta situaţia militară, ca de obicei, într-un mod realist: „Militarii luptă peste tot cu vitejie, dar raportul de forţe existent ne face să ne gândim că totul se va sfârşi pentru noi” Rommel încheie în felul următor: „După părerea mea, este necesar să mă opresc asupra urmărilor pe care situaţia noastră o va avea pe plan politic” Din această încheiere redactată de feldmareşal şi scrisă de mână, Speidel şi Tempelhoff taie sintagma „pe plan politic”.

Rommel însuşi a declarat într-un cerc restrâns ce se ascundea în spatele acestei note. El i-a spus locotenent-colonelului Elmar Warning ce ar face dacă Hitler nu va reacţiona aşa cum îşi dorea el: „Dacă va fi aşa, atunci o să fac astfel încât Frontul de Vest să nu mai existe. Trebuie să avem grijă ca anglo-americanii să ajungă în Berlin înaintea ruşilor” Pentru a-şi duce planul la îndeplinire, Rommel a căutat sprijin. El i s-a adresat şi lui Sepp Dietrich, comandantul Corpului de Armată I Panzere al SS. Mareşalul îndrăzneşte să-l întrebe pe un susţinător fanatic al lui Hitler: „Aţi îndeplini ordinele mele, chiar dacă acestea s-ar afla în contradicţie cu cele ale Führerului?” Rommel a jucat totul pe o carte şi părea să aibă câştig de

cauză, deoarece Dietrich i-a răspuns: „Dumneavoastră sunteţi superiorul meu din punct de vedere ierarhic. Eu trebuie să execut doar ordinele dumneavoastră, indiferent care ar fi acelea1. Alte persoane care au stat de vorbă cu Rommel în acea perioadă se referă la încercările disperate ale mareşalului de a încheia un armistiţiu: „Pe baza renumelui de care mă bucur printre Aliaţi, vreau să pun la cale un pact cu Vestul, chiar împotriva voinţei lui Hitler, cu condiţia ca ei să fie de acord să luptăm împreună împotriva ruşilor” Rommel îşi făcea iluzii în ceea ce priveşte un armistiţiu sau un pact cu Aliaţii. Nimeni nu-şi putea imagina că forţele armate din vestul Europei vor încheia o înţelegere cu unul dintre mareşalii lui Hitler şi vor lupta alături de „blestemaţii ăia de nemţi” împotriva armatelor lui Stalin, nici măcar după moartea lui Hitler.

Cu toate acestea, Kluge, militarul experimentat, căruia Hitler i-a dat ordin să combată „defetismul” pe care îl remarcase la ofiţerii de rang înalt de pe Frontul de Vest, a aderat la ideile lui Rommel. El a fost de acord să semneze rapoartele lui Rommel şi să i le trimită lui Hitler, însă evenimentele s-au precipitat.

La 20 iulie 1944, baronul Claus von Stauffenberg a dispus o bombă într-una dintre barăcile situate în cartierul general al lui Hitler de la Vizuina Lupului, lângă Rastenburg, în Prusia Orientală. Această revoltă a „conştiinţelor” a reprezentat cea mai bine pregătită încercare de răsturnare a regimului nazist. Moartea tiranului Hitler urma să fie faza de început pentru toate planurile puse la punct de către atentatori, care făcuseră diverse demersuri atât la Berlin, cât şi la Paris.

„Sufletul” mişcării de opoziţie se afla în Bendlerstrafie, dar şi în Paris existau ofiţeri influenţi, care puseseră la punct planuri în legătură cu cele ce ar fi urmat să se întâmple după moartea lui Hitler. Carl-Heinrich Ştiilpnagel, comandantul forţelor armate germane din Franţa, se număra cu certitudine printre conjuraţi. De asemenea, se ştie cu siguranţă faptul că locotenent-

colonelul Cäsar von Hofacker, unul dintre verii lui Stauffenberg şi ofiţer din statul-major al lui Ştiilpnagel, a încercat să îl câştige pe Rommel de partea celor ce luptau împotriva lui Hitler. Nu se ştie cu precizie ce rol a jucat feldmareşalul Kluge, cel mai mare în grad dintre ofiţerii germani care activau în Franţa. El fusese informat cu privire la intenţiile atentatorilor şi le dăduse de înţeles că îi va sprijini în caz de reuşită. În momentul în care află că Hitler a scăpat cu viaţă din atentatul cu bombă, el se distanţează de atentatori. Acest lucru nu avea să-l scape de răzbunarea lui Hitler. Înainte de a ajunge în mâinile celor care i-ar fi fost călăi, se sinucide. Chiar dacă nu a participat în mod activ la atentat, şi-a dat seama că Hitler îi va trage la răspundere pe toţi cei ce avuseseră informaţii în legătură cu această acţiune, în urma căreia urma să fie ucis. Şi Rommel? Ce rol a jucat Rommel în ceea ce priveşte atentatul de la 20 iulie? Ce ştia el? în ce măsură a fost de acord cu atentatul?

Cu trei zile înainte de atentat, Rommel a fost rănit grav. În după-amiaza zilei de 17 iulie, când se întorcea la cartierul său general de la La Roche-Guyon, comandantul suprem al Grupului de Armate B a fost victima unui raid aerian. Lucrurile s-au petrecut în apropierea satului care purta numele celui ce îl învinsese în Africa, Montgomery. Era o localitate mică, situată pe Drumul Naţional 1879, între Livarot şi Vimoutiers. Se poate spune că situaţia era una tipică pentru un comandant ca Rommel. În acea duminică însorită, circumstanţele erau deosebit de riscante, fiindcă cerul albastru fără pic de nor oferea condiţiile ideale pentru un raid aerian inamic. Cu toate acestea, feldmareşalul Rommel a pornit într-una dintre numeroasele sale inspecţii pe linia frontului. Două avioane de vânătoare britanice au descoperit mica coloană de vehicule. Rommel nu asista la primul astfel de raid aerian în momentul în care sergentul Holke, însărcinat să observe cerul, a raportat iminenţa unui raid aerian inamic. Rommel a ordonat să se caute un loc adecvat pentru camuflarea

vehiculelor, dar era prea târziu. Piloţii avioanelor de vânătoare britanice s-au năpustit asupra ţintei lor, trăgând cu toate armele din dotare. Şoferului lui Rommel i-a fost dislocat umărul şi acesta a pierdut controlul volanului. O grenadă a sfâşiat bazinul aghiotantului lui Rommel, iar mareşalul, lovit de schije, a fost aruncat din autovehicul. Rezultatul: fractură de bază de craniu şi alte răni grave la nivelul capului. A durat aproape o oră până când mareşalul grav rănit a putut fi dus la un spital francez. Un farmacist francez i-a salvat viaţa lui Rommel. Speranţele legate de Rommel s-au spulberat, dar dacă nu ar fi fost rănit grav, mareşalul s-ar fi aflat de partea atentatorilor de la 20 iulie?

Au existat mai multe încercări ale opozanţilor de a-l coopta pe Rommel. Secretara lui Carl-Heinrich Stülpnagel, comandantul forţelor armate germane din Franţa, îşi aminteşte foarte bine de o discuţie care a avut loc între Stülpnagel şi Rommel. Atunci feldmareşalul şi-ar fi exprimat rezerva în legătură cu orice atentat. O altă încercare de a-l câştiga pe Rommel de partea celor ce erau împotriva lui Hitler ar fi fost făcută de Stülpnagel prin şeful de stat-major al lui Rommel, Speidel, al cărui cumnat era ofiţer în statul-major al lui Stülpnagel. Speidel, un ofiţer cu picioarele pe pământ, nu-şi mai ascundea dispreţul faţă de Führer atunci când se afla în cercul ofiţerilor germani de rang înalt care se găseau pe Frontul de Vest. Un maior din statul-major al lui Rommel descrie „atitudinea defetistă” a ofiţerilor în situaţiile în care Rommel nu era de faţă: „În absenţa sa, Speidel lua loc în capul mesei şi toată conversaţia se învârtea în jurul «nemerniculuі de la Berghof», sintagmă referitoare la persoana lui Hitler”. Speidel era sigur de faptul că Hitler nu era dispus să facă pace cu inamicii din Vest. Rommel era, însă, de altă părere, deşi Hitler îi spusese în repetate rânduri: „Cu mine nu face nimeni pace!” Într-adevăr, dictatorul nu a fost dispus niciodată să facă pace cu cineva. Cu toate acestea, până în ziua în care a fost grav rănit, Rommel nu a renunţat să spere că îl va convinge pe

Hitler să ceară încheierea păcii cu Aliaţii. Deşi Rommel şi Speidel erau de acord în ceea ce priveşte scopurile militar-politice care trebuiau urmărite, soluţiile la care se gândeau cei doi erau diferite. Dacă Speidel şi ofiţerii care au luat parte la atentatul din 20 iulie ştiau foarte bine că Hitler trebuie ucis, Rommel nu era de acord cu această condiţie sine qua non.

Omul care asigura legătura între Rommel şi conjuraţi era locotenent-colonelul Cäsar von Hofacker. La 9 iulie, Hofacker s-a aflat la La Roche-Guyon şi a vorbit personal cu mareşalul. Nu există consemnări scrise ale acestei discuţii, dar nici ale altor convorbiri. La ora actuală suntem nevoiţi să ne bazăm pe amintirile contemporanilor, pe declaraţiile date la Gestapo şi pe declaraţiile făcute înaintea reprezentanţilor aşa-numitei Curţi de Onoare a Wehrmachtului. Între acestea există o serie de contradicţii.

Cäsar von Hofacker ar fi declarat înaintea agenţilor Gestapo că la 9 iulie l-ar fi informat despre atentat pe şeful marelui stat-major al lui Rommel, Hans Speidel, şi că acesta l-a asigurat în legătură cu faptul că îi va transmite şefului său toate informaţiile pe care le primise. Această mărturie este contrazisă de o alta, conform căreia von Hofacker l-ar fi informat personal pe Rommel în legătură cu atentatul. Înainte de atentat Hofacker a discutat cu o serie de ofiţeri germani din Paris şi le-a spus că l-ar fi informat pe Rommel despre atentat. Hofacker mai arată că Rommel i-ar fi garantat sprijinul său.

Nu se mai poate şti ce anume din aceste mărturii contradictorii este adevărat. La 30 august 1944, Hofacker a fost găsit vinovat de înaltă trădare şi a fost executat prin spânzurare la Berlin Plotzensee, la data de 20 decembrie 1944.

În rapoartele pe care înalţii funcţionari din Serviciul de Siguranţă al Reichului i le trimit lui Bormann, care devenise umbra dictatorului, nu rezultă în mod concret dacă Rommel a avut informaţii despre atentat. Desigur că atitudinea pesimistă a feldmareşalului era cunoscută, dar

Hitler nu trebuia să facă apel la serviciile secrete pentru a fi informat în legătură cu acest aspect.

Rommel nu făcuse un secret din opiniile sale. Führerul cunoştea aceste opinii chiar din discuţiile pe care le avusese cu mareşalul.

La 4 octombrie 1944 se întruneşte din nou la Berlin Curtea de Onoare a Wehrmachtului. Membrii acestei curţi aveau misiunea de a găsi vinovat un ofiţer, pentru a fi exclus din Wehrmacht, şi astfel să poată fi judecat de aşa-numitul Tribunal al Poporului. Kaltenbrunner era cel care îl acuza pe şeful marelui stat-major al lui Rommel, Speidel. Acuzaţia era următoarea: deţinerea de informaţii privitoare la atentat şi complicitatea la acesta. Speidel neagă faptul că ar fi avut informaţii privitoare la conjuraţie. Generalii Guderian şi Kirchheim au pledat „nevinovat”. Fiind achitat de instanţa militară amintită, Speidel nu a împărtăşit soarta multora dintre cei care i s-au opus lui Hitler. După război a scris şi publicat cartea *Invazia din 1944. Aspecte legate de soarta Reichului şi a lui Rommel*. În această carte Speidel se opreşte asupra variantei conform căreia el ar fi fost informat în mare despre atentatul de la 20 iulie, dar nu i s-ar fi dat amănunte. Drept urmare, el nu l-ar fi informat pe Rommel în legătură cu atentatul.

La ora actuală trebuie să pornim de la premisa conform căreia Rommel nu a ştiut nimic despre planurile lui Stauffenberg şi că, după ce a aflat de atentatul de la 20 iulie, a condamnat această acţiune. În prezenţa lui Kluge, mareşalul a declarat că atentatul reprezenta „o nebunie” La 24 iulie îi scrie soţiei sale: „Putem să-i mulţumim lui Dumnezeu că lucrurile s-au sfârşit în mod fericit” Dacă avem în vedere cenzura nazistă, Rommel nici nu putea face altceva decât să condamne atentatul. Dacă ar trebui să căutăm o dovadă a faptului că feldmareşalul respingea ideea unui atentat, astfel de dovezi scrise nu au o valoare foarte mare. La fel ca şi alţi ofiţeri de rang înalt, Rommel se distanţase în mod oficial de „trădători”. După atentat, îi

scrie lui Hitler, părând a fi un subordonat credincios („Mă animă neîncetat un singur gând, acela de a lupta şi de a obţine victorii pentru noua noastră Germanie.”). Cu toate acestea, cuvintele lui Rommel nu trebuie interpretate ca fiind o declaraţie de loialitate sinceră faţă de dictator. Ce reacţie s-ar fi cuvenit să aibă un ofiţer german de rang înalt după ce atentatul eşuase, astfel încât să nu îşi pună în pericol propria viaţă şi să nu pericliteze vieţile celor apropiaţi lui? Formula *Heil, mein Führer* nu reprezintă o dovadă a credinţei nezdruncinate a mareşalului faţă de dictator.

Dacă documentele redactate de Rommel sunt puţine sau nu ne sunt de foarte mare folos atunci când dorim să înţelegem ce poziţie a avut acesta cu privire la atentatul asupra lui Hitler, trebuie să luăm în considerare declaraţiile celor care l-au cunoscut foarte bine pe feldmareşal şi faţă de care el a vorbit deschis, fără a se teme că va fi trădat. Soţia lui Rommel, Lucie, consemnează: „Doresc să subliniez încă o dată faptul că soţul meu nu a participat la pregătirea sau la ducerea la îndeplinire a atentatului de la 20 iulie, deoarece, militar fiind, nu a dorit să adopte această variantă. Pe tot parcursul vieţii sale a fost întotdeauna militar şi niciodată politician”. Este important să remarcăm şi momentul în care doamna Lucie Rommel face aceste afirmaţii. Ea nu declară ceea ce am citat mai sus pentru a-şi apăra soţul în faţa naziştilor, ci se referă la poziţia mareşalului în 1945, într-un moment în care oricine ar fi putut spune fără teamă că a fost împotriva lui Hitler. După ce războiul a luat sfârşit, au existat persoane care şi-au descoperit simpatia pentru cauza lui Stauffenberg, iar numărul celor care au declarat că au fost opozanţi ai lui Hitler a crescut enorm. Soţia lui Rommel şi-a menţinut poziţia, arătând că feldmareşalul nu a ştiut nimic despre atentat şi că dacă ar fi fost informat în legătură cu acesta, nu s-ar fi alăturat atentatorilor. Jurământul de credinţă faţă de Hitler, pe care toţi militarii germani au fost obligaţi să-l depună începând

din data de 2 august 1934, pare a constitui o problemă. Soldaţii juraseră să respecte cu sfinţenie ordinele primite. În martie 1944, mareşalii armatei germane au depus un nou jurământ de credinţă faţă de Führer. La fel ca alţi ofiţeri de rang înalt, cum ar fi Rundstedt sau Manstein, Rommel s-a văzut nevoit să întărească prin semnătura sa noul jurământ de credinţă faţă de Hitler. Loialitatea faţă de comandantul suprem nu l-a împiedicat pe Rommel să-şi spună deschis părerea atunci când era vorba despre chestiuni militare. Şi dacă problemele militare aveau şi implicaţii politice, militarul apolitic se oprea şi asupra acestora, dacă era neapărat necesar. Rommel a fost unul dintre puţinii oameni care, deşi s-au aflat în anturajul lui Hitler, nu s-au sfiit să-i spună Führerului exact ce gândeau. Nu era vorba de faptul că Rommel nu ar fi avut curajul de a se alătura conjuraţilor. Era vorba mai curând despre concepţia mareşalului în legătură cu cinstea şi „credinţa”.

Manfred, fiul lui Rommel, arată că mareşalul ar fi avut o „adâncă simpatie” pentru conspiratori, dar s-ar fi opus ideii ca tiranul să fie ucis. „El spunea mereu: «Mort, Hitler este mai periculos decât viu»”. Rommel şi-a spus părerea despre faptul că Führerul, care era figura centrală a celui de-al Treilea Reich, ar trebui ucis şi a făcut-o în cadrul unei discuţii avute cu primarul-general al oraşului Stuttgart, Karl Strolin. Rommel îl cunoştea pe Strolin din vremea Primului Război Mondial, pentru că fuseseră în aceeaşi unitate militară. La finele anului 1943, primarul-general al oraşului Stuttgart îi vorbeşte pentru prima dată lui Rommel despre problema persecutării evreilor şi despre urmările pe care le-a avut faptul că el, Strolin, a îndrăznit să aibă o atitudine critică în legătură cu acest subiect. Soţia lui Rommel a asistat la o discuţie pe care feldmareşalul a avut-o cu Strolin în februarie 1944, când se afla acasă, la Herrlingen. Era vorba, din nou, despre crimele comise de naziști în Est, despre executarea evreilor, despre faptul că membrii trupelor SS omorau oameni nevinovaţi. Strolin şi-a manifestat atunci speranţa

că Rommel va contribui la „salvarea Reichului” şi a adăugat: „Dacă Hitler nu moare, totul este lipsit de sens”. Rommel a respins această idee, replicând: „În cazul în care aceasta este părerea dumneavoastră, v-aş fi foarte recunoscător dacă nu aţi exprima-o în prezenţa fiului meu, care este minor”. Pe baza atitudinii lui Rommel, istoricii trag două concluzii:

1. Rommel ştia ce se petrece în spatele Frontului de Est, chiar dacă nu avea imaginea reală a genocidului, dar, în accepţiunea sa, nu Hitler, ci oamenii din anturajul său erau răspunzători pentru tot ceea ce se întâmpla.

2. Rommel respingea orice acţiune care ar fi avut ca rezultat uciderea dictatorului german. Hitler trebuia arestat şi adus în faţa unei instanţe. Aceasta era atitudinea idealistă şi naivă a mareşalului faţă de omul căruia îi jurase credinţă.

În urma discuţiilor purtate cu Strolin, Rommel trage anumite concluzii şi îi interzice fiului său să devină membru al SS. Acesta, tânăr fiind, este iniţial revoltat de hotărârea tatălui său, dar decide în cele din urmă să o respecte. Rommel şi-a propus să ia o anumită distanţă faţă de nazişti şi să-şi ţină şi familia departe de cei ce făceau parte din conducerea partidului nazist şi de acoliţii lor. Acesta era primul semn că Rommel dorea să se delimiteze de un sistem căruia îi datora anumite lucruri. Feldmareşalul a mai făcut un pas: a pus la punct planuri concrete pentru a încheia pacea cu puterile din Vest, opunându-se astfel ordinelor comandantului său suprem. Rommel nu a făcut, însă, pasul decisiv, acela de a trece în opoziţie activă faţă de dictator.

Motivele pentru care „generalul preferat” nu se mai afla în graţiile dictatorului nu sunt legate de faptul că Rommel ar fi luat parte la atentatul de la 20 iulie. „Cel mai mare comandant al tuturor timpurilor” ajunsese să-l dispreţuiască pe mareşalul său, care luptase în deşert, cum de altfel ajunsese să-i dispreţuiască pe toţi generalii din Wehrmacht. La 25 august 1944, când îl numeşte pe

Hans Krebs ca succesor al lui Speidel, Führerul îi spune acestuia despre Rommel: „A făcut cea mai mare greşeală pe care putea să o facă un militar în condiţiile date: a căutat alte soluţii în afara celor militare. Cred despre Rommel că este un comandant foarte îndrăzneţ şi foarte inteligent în anumite situaţii. Eu nu cred că este un om care să stea cu mâinile-n sân şi asta este şi părerea celorlalţi”. În aceste cuvinte se ghiceşte dezamăgirea, dar nu ura, care s-a simţit atunci când a vorbit la radio despre atentat şi s-a referit la „mica clică, formată din ofiţeri mânaţi de ambiţie, inconştienţi, criminali şi în acelaşi timp proşti” Nu se putea ghici faptul că Hitler îl va trage la răspundere pe Rommel. Dictatorul era distant faţă de mareşal, dar nu îl ura. Cu toate acestea, soarta lui Rommel era pecetluită.

Generalii Guderian şi Kirchheim, care nu erau nişte admiratori ai lui Rommel, au pledat „nevinovat” la 4 octombrie, în procesul împotriva lui Speidel, şeful marelui stat-major al lui Rommel. După procesul lui Speidel, încheiat cu achitarea acestuia, li s-a interzis membrilor aşa-numitei Curţi de Onoare a Wehrmachtului să mai dea verdictul „nevinovat”. Astfel începe o adevărată vânătoare de vrăjitoare împotriva feldmareşalului Rommel.

Conform anumitor speculaţii, Rommel ar fi fost victima intrigii ţesute de o serie de ofiţeri din Marele Stat-Major al Armatei. Feldmareşalul avea destui duşmani în sferele înalte ale armatei. Un om care avusese o astfel de carieră strălucită, care se bucurase de foarte multă popularitate şi fusese avansat din voinţa „stăpânului absolut”, atrăgea asupra sa invidia şi ura. Pe lângă toate acestea, Rommel „arivistul” stârnea neîncrederea membrilor aşa-numitei caste a ofiţerilor de rang înalt, din care făceau parte aproape numai membri ai aristocraţiei. Nu avea pregătirea necesară pentru a ajunge ofiţer de stat-major şi totuşi ajunsese feldmareşal-comandant. Hitler îl avansase şi îl susţinuse pe Rommel, în timp ce alţi ofiţeri se văzuseră nevoiţi să rămână în umbră. Rommel şi-a

câştigat renumele de „protejat naţional-socialist” şi de nimic nu este mai greu să scapi decât de o etichetare peiorativă. El le-a dat ofiţerilor germani de rang înalt destule motive ca să-l urască. Îi spusese lui Hitler că ofiţerii din OKW „nu vin pe front pentru a face aprecieri ale situaţiei”, îl acuzase pe Kesselring de faptul că sabotase aprovizionarea, făcându-l astfel răspunzător în mod indirect pentru eşecul trupelor germane din Africa. În cele din urmă, trebuie să amintim faptul că Rommel se bucurase de succes, iar succesul dă naştere invidiei.

Brauchitsch şi Halder, ofiţeri de rang înalt din Comandamentul Suprem al Armatei germane, au avut o părere proastă despre Rommel, până în momentul în care au fost eliberaţi din funcţii („ambiţie bolnăvicioasă”; „carenţe în ceea ce priveşte caracterul”). Rommel l-a criticat aspru pe Göring, deoarece aviaţia nu era suficient de eficientă, după părerea mareşalului. În ceea ce îl priveşte pe Rommel, un rol important l-au avut după 20 iulie 1944 figuri marcante din anturajul lui Hitler. Intriganţi cum erau Keitel şi Burghorf aveau acum ocazia să-şi elimine rivalul şi să găsească în acelaşi timp un responsabil pentru situaţia catastrofală din Vest. Ce puteau face capii armatei germane după 20 iulie pentru a-şi elimina rivalul?

Puteau fi acuzaţi de înaltă trădare şi cei care nu participaseră direct la atentatul împotriva Führerului. Se făcea vinovată de înaltă trădare orice persoană care nu mai credea în „victoria finală” sau persoana care era bănuită că ar avea relaţii cu inamicul. De asemenea, se făcea vinovată de înaltă trădare şi persoana care a deţinut informaţii despre atentat, dar nu s-a adresat autorităţilor. Asupra acestei ultime situaţii se opreau reprezentanţii armatei germane. Un astfel de caz s-a avut în vedere în procesul intentat generalului Speidel de Curtea de Onoare a Wehrmachtului. Doi dintre cei şase generali care au luat parte la acel proces, respectiv Kirchheim şi Guderian, au declarat după război, sub jurământ, că Hofacker l-ar fi

informat pe Speidel în legătură cu atentatul de la 20 iulie. Fapt este că Rommel nu informase forurile superioare despre atentat. Nu se ştie dacă Speidel îl informase, într-adevăr, pe Rommel în legătură cu atentatul sau nu. Guderian admite faptul că declaraţia lui Speidel corespunde realităţii şi îl declară nevinovat, dar îi îngreunează indirect situaţia lui Rommel.

După război, Speidel a arătat că nu i-a făcut mai dificilă situaţia lui Rommel prin declaraţia sa. Culmea este că tocmai cel pe care Rommel (şi majoritatea ofiţerilor de rang înalt) îl numea „Lakeitel”, dispreţuitul şef al OKW, Wilhelm Keitel, avea să susţină versiunea lui Speidel în procesul de la Nürnberg. Speidel arată că aşa-zisa vinovăţie a lui Rommel a fost demonstrată pe baza declaraţiei lui Cäsar von Hofacker. Procesul-verbal al audierii acestuia a ajuns la OKW suspect de târziu, mai exact după încheierea procesului intentat lui Speidel. Trebuie reţinut faptul că Hofacker începuse să fie audiat deja din 30 august.

Dispunem de o multitudine de declaraţii şi nu putem şti care dintre ele corespund realităţii. Având în vedere derularea cronologică şi gândind logic, este foarte probabil ca declaraţia lui Speidel să fi fost modificată şi dublată de dovezi false, astfel încât să reiasă faptul că Rommel a fost „complice al atentatorilor”. „Totul a fost pus la cale de Keitel şi Jodi, îi scria văduvei lui Rommel Alfred-Ingemar Berndt, care s-a aflat în relaţii bune atât cu Rommel, cât şi cu Goebbels. Este posibil ca un agent al propagandei naziste să spună o dată, în mod excepţional, adevărul.

La 7 octombrie, Hitler i-a ordonat şefului OKW, Keitel, să-l convoace pe Rommel la Berlin, pentru a discuta cu acesta din urmă misiunile pe care le va primi în continuare. În convorbirea telefonică pe care o are cu Keitel, Rommel refuză să vină la Berlin, invocând starea precară a sănătăţii sale. „Doar nu am să fiu atât de tâmpit să mă duc la Berlin. Dacă aş face asta, ar însemna să dispar pentru totdeauna”, le-a spus feldmareşalul

membrilor familiei sale. Faptul că Rommel a refuzat să se prezinte la Hitler a reprezentat pentru adversarii săi o dovadă a vinovăţiei. Şase zile mai târziu, reprezentanţii OKW îl anunţau pe mareşal că va primi vizita a doi ofiţeri. Discuţiile nu vor avea ca temă misiunile pe care ar fi urmat să le primească.

„Prin decesul soţului dumneavoastră aţi suferit o pierdere grea şi vă rog să-mi permiteţi să vă prezint condoleanţele mele cele mai sincere. Numele feldmareşalului Rommel va fi legat pentru totdeauna de luptele eroice duse în Africa de Nord. Adolf Hitler”. Telegrama, care era datată 16 octombrie 1944 şi îi fusese adresată văduvei feldmareşalului, reprezenta o dovadă de prefăcătorie pură. Propaganda naţional-socialistă avea să se folosească pentru ultima oară de mitul lui Rommel. Moartea idolului a fost anunţată pe 15 octombrie: „Feldmareşalul Rommel a murit în urma rănilor grave suferite într-un accident de maşină care s-a produs în timp ce inspecta frontul, deoarece era comandantul unor trupe aflate pe Frontul de Vest. A murit unul dintre cei mai mari comandanţi pe care i-am avut”. Acesta a fost ordinul de zi semnat de Hitler. Era începutul unei adevărate campanii, care avea să atingă punctul culminant în data de 18 octombrie. „Regizorii” propagandişti ţineau neapărat să-şi ia adio de la Erwin Rommel aşa cum se cuvine. Ei au organizat un spectacol macabru, care avea rolul de a distrage atenţia de la evenimentele reale. Tristeţea membrilor familiei Rommel a fost pur şi simplu luată în bătaie de joc: „Spiritul feldmareşalului mort ne inspiră tuturor curaj prin sloganul său: «luptă până la moarte»”. Bineînţeles că Rommel nu şi-ar fi dorit aşa ceva la moartea sa.

Naziştii au pregătit cu mare grijă ceremoniile de la 18 octombrie 1944. Hitler decretase doliu naţional, dar s-a ferit să meargă în Suabia. În sala de festivităţi a primăriei din Ulm şi în Piaţa Sfatului se strânseseră mii de oameni în doliu. Germanii de pe întreg cuprinsul Reichului urmăresc

pe ecranele cinematografelor imagini la *Wochenschau*. Au auzit salvele de salut trase în cinstea feldmareşalului, salve care au străpuns liniştea, în momentul în care sicriul a fost scos din clădirea primăriei. Au văzut mulţimea de oameni care au urmat sicriul pe drumul său către crematoriu. Apoi s-au înfiorat când fanfara a intonat cântecul *Ich hatt einen Kameraden*[9]*i* în vreme ce coroana venită din partea lui Hitler era pusă pe sicriu. Ofiţeri de rang înalt şi civili cu funcţii importante în stat se aflau alături de membrii familiei îndoliate şi îşi manifestau prin prezenţa lor respectul faţă de cel decedat. Era un spectacol regizat perfect, dar marcat de minciună şi falsitate. Pe steagul cu zvastică aşezat pe sicriu se vedeau casca de oţel a lui Rommel şi bastonul de mareşal. Tot pe sicriu se aflau numeroasele medalii ale mareşalului, dispuse cu grijă pe o pernă din mătase. Patru generali scoseseră săbiile din teacă şi asigurau garda de onoare a lui Rommel. Orchestra interpreta *Amurgul zeilor* de Wagner în momentul în care Lucie şi Manfred Rommel au intrat în sală.

Mareşalul-comandant Rundstedt a ţinut o cuvântare. El era ofiţerul cel mai mare în grad din armata germană: „Ne aflăm lângă sicriul eroului decedat şi suntem cuprinşi de adâncă durere. De adâncă durere este cuprins nu doar Wehrmachtul, ci întreg poporul german. Soarta nemiloasă l-a luat dintre noi acum, într-un moment în care lupta se apropie de punctul culminant” „Soarta nemiloasă” a fost chiar Hitler. El l-a silit pe mareşal să se sinucidă.

Ziua de 14 octombrie a fost o zi minunată de toamnă. Oamenii trimişi de Hitler nu aveau, însă, ochi pentru frumuseţea oraşului Herrlingen în momentul în care au ajuns, în jurul prânzului, în faţa casei mareşalului. Venirea lor nu prevestea nimic bun. Generalii Burghorf, aghiotantul-şef al Führerului şi succesorul generalului Schmundt, unul dintre prietenii lui Rommel, mort la 20 iulie, şi Masel, şeful serviciului „onoruri” al armatei, nu erau nişte admiratori ai lui Rommel. Feldmareşalul îi

9 „Am avut un camarad.“ (n.tr.)

spune fiului său, împreună cu care se plimba, că nu are încredere în cei doi generali. Avea şi motive pentru a adopta o asemenea atitudine. Dacă mareşalul credea că generalii veniseră să îl tragă la răspundere pentru insuccesele Abwehrului, Burghorf şi Masel i-au arătat lui Rommel „dovezi” din care rezulta că ar fi fost implicat în atentatul împotriva lui Hitler. Cei doi generali îi sugerează ca, dacă se crede nevinovat, să vină la Berlin, pentru a-şi dovedi nevinovăţia.

În caz contrar, se cuvenea să se comporte ca un ofiţer şi ca un om de onoare, evitând un proces şi „suportând consecinţele” faptelor sale. Acesta era mesajul lui Keitel către Rommel. Cei doi mesageri ai morţii îşi permit să-i mai dea feldmareşalului un sfat, acela de a se folosi de otravă, nu de pistol. Mareşalul Rommel nu trebuia să moară răpus de glonţ, ci otrăvit cu cianură. Aşa hotărâseră capii armatei germane. Astfel, călăii lui Hitler aveau şanse mai mari de a ascunde cauza morţii mareşalului. Rezultatul discuţiei dintre Rommel şi cei doi generali era cunoscut de oficialităţi în momentul în care Burghorf şi Masel părăseau Berlinul. Capii nazişti începuseră deja pregătirile pentru funeraliile mareşalului. În data de 13 octombrie, Comandamentul General al Wehrmachtului din Ulm era anunţat că va sosi o coroană de la Berlin.

„Nu pot descrie expresia feţei lui”, mărturiseşte Lucie Rommel, referindu-se la momentul în care feldmareşalul s-a apropiat de ea în jurul orei 13, după ce stătuse de vorbă timp de aproximativ o oră cu Burghorf şi Masel în biroul său. Ca un adevărat militar, palid, dar stăpânindu-se, Rommel se adresează soţiei sale: „Am venit să-ţi spun adio. Ei mă suspectează de faptul că aş fi implicat în atentatul împotriva lui Hitler. Führerul mi-a dat de ales. Ori mă otrăvesc, ori trebuie să apar în faţa Tribunalului Poporului. Mi-au adus otrava. Peste un sfert de oră voi fi mort”. Lucie Rommel a insistat ca soţul ei să se prezinte la Berlin şi să se apere. Mareşalul respinge această idee replicând: „Ştiu foarte bine că nu voi ajunge

la Berlin, ci voi fi eliminat înainte de a sosi acolo”. El îi spune soţiei sale lucruri pe care ea le ştia deja. O asigură că acuzaţiile care i se aduc sunt nefondate, că el nu se teme de membrii Tribunalului Poporului şi că totul nu era decât un şantaj.

Şi Manfred Rommel spune că tatăl său era „palid, dar stăpân pe sine” în momentul în care şi-a luat adio de la el. Feldmareşalul i-a explicat fiului său în vârstă de cincisprezece ani ce se va întâmpla şi din ce motive. Singurul lucru care îl linişteşte este acela că: „Hitler mi-a transmis că nu veţi păţi nimic dacă mă voi sinucide, dimpotrivă, vă veţi bucura de sprijin”. Sinucigându-se, Rommel i-a scutit pe membrii familiei sale de măsurile drastice pe care naziştii le-ar fi luat împotriva lor. Mareşalului aveau să i se organizeze funeralii de stat, astfel încât „poporul german să nu afle că el a fost un trădător” Pentru capii nazişti era foarte important ca opinia publică să nu afle adevărul în legătură cu moartea feldmareşalului. S-a avut în vedere chiar şi ridicarea unui monument în onoarea celui care era un trădător în opinia conducătorilor partidului naţional-socialist.

A treia persoană pe care Rommel a informat-o în legătură cu situaţia existentă a fost aghiotantul său, Aldinger: „Sunt sigur că Hitler doreşte înlăturarea mea şi că dacă mă prezint înaintea Tribunalului Poporului voi fi găsit vinovat şi voi fi condamnat” Aldinger îl sfătuieşte să fugă, însă Rommel refuză: „Am discutat cu soţia mea şi m-am hotărât să merg pe calea pe care se pare că trebuie să merg. Nu mă ştiu vinovat de nimic. Nu am luat parte la comiterea nici unui delict. Nu am făcut decât să-mi slujesc ţara toată viaţa”.

După ce şi-a luat rămas-bun de la soţia sa, Rommel s-a dus, însoţit de fiul şi de aghiotantul său, la maşina care aştepta în faţa casei. Feldmareşalul a luat loc pe bancheta din spate împreună cu Burghorf şi Masel. Opelul mic, de culoare închisă, s-a îndreptat spre Blaubeuren. Mai multe automobile, care erau parcate „ca din întâmplare” în

apropierea vilei lui Rommel, au demarat.

Imediat după ce au ieşit din oraşul Herrlingen, Burghorf îi ordonă şoferului să oprească. Acesta iese din automobil împreună cu Masel. Aghiotantul-şef al Führerului îi dă mareşalului pastila cu otravă. Din păcate, otrava nu-şi face efectul atât de repede precum îi spusese Rommel soţiei sale. După zece minute, când şoferul se întoarce la automobil, Rommel mai era în viaţă: „L-am văzut pe Rommel stând în maşină. Era chircit şi sughiţa. I-am pus cascheta, care îi căzuse”. Apoi s-a lăsat liniştea. Rommel murise.

La ora 13.24, Burghorf şi Masel duc trupul neînsufleţit al lui Rommel la spitalul Wagnerschule din Ulm. Cei doi generali declară cu seninătate că mareşalului „i s-a făcut rău pe drum” şi că „probabil a suferit o embolie”. Manevrele de resuscitare nu dau niciun rezultat, aşa cum avea să le spună mai târziu medicul-şef al spitalului rudelor lui Rommel. În certificatul de deces, care este întocmit rapid, se specifică faptul că moartea a fost cauzată de un „stop cardiac” Medicul-şef, care ia în primire cadavrul feldmareşalului la 24 de ore după producerea decesului, avea să declare după război că avusese unele dubii în ceea ce priveşte cauza decesului şi a solicitat efectuarea unei autopsii. Solicitarea i-a fost respinsă. „Mi s-a comunicat că nu trebuie să mă mai ocup de Rommel şi că mi-am făcut datoria. Puţin mai târziu mi s-a comunicat că Berlinul respinsese solicitarea legată de efectuarea unei autopsii”, declară medicul-şef. Capii nazişti nu aveau interesul să se afle adevărul şi doreau ca toate indiciile legate de cauza morţii feldmareşalului să se piardă. Trupul neînsufleţit urma să fie incinerat. Nimeni nu trebuia să afle care era cauza morţii mareşalului.

În timp ce Rundstedt vorbea despre mareşalul decedat în cadrul ceremoniei funerare, Lucie Rommel îşi aminteşte că s-a gândit să-l denunţe „în faţa tuturor celor prezenţi pe ucigaş”. Are însă o ezitare. „Ce rost ar fi avut? Soţul meu era mort şi trebuia să mă gândesc la fiul meu. Ei

ştiau că sunt nevoită să tac”, mărturiseşte văduva mareşalului.

A protestat fără să scoată un cuvânt. S-a făcut că nu observă cum îi întinde mâna generalul Masel, pentru a-i prezenta condoleanţe. În martie 1945 îi sunt prezentate văduvei mareşalului planurile pentru un monument care, conform dorinţei Führerului, ar fi urmat să fie dispus la mormântul lui Rommel, astfel încât legenda legată de Vulpea Deşertului să nu fie uitată şi să se poată spune în continuare minciuni legate de moartea feldmareşalului. Văduva a tras de timp şi a evitat să ia o hotărâre. Înfrângerea

Germaniei şi moartea lui Hitler i-au împiedicat pe nazişti să facă şi acest gest ofensator pentru familia Rommel.

Dacă avem în vedere persoana lui Erwin Rommel, ne dăm seama pe deplin de dilema cu care se confrunta un general responsabil într-un sistem totalitar. Un general – şi aici trebuie să ne întoarcem la originea cuvântului, latinescul *generalis*, care avea înţelesul de „responsabil pentru tot” – este responsabil pentru îndeplinirea scopurilor urmărite pe plan militar? Bineînţeles. Generalul este responsabil în ceea ce priveşte mijloacele utilizate pentru îndeplinirea acestor scopuri? Da. Răspunde el pentru lucrurile care s-au putut face pe baza celor realizate de el? Este responsabil pentru faptul că a contribuit la consolidarea poziţiei unui regim a cărui ţintă a fost crima, genocidul, ştergerea de pe faţa pământului a unor naţiuni… chiar şi nimicirea propriului popor? Un general care (având simţul datoriei) se simte obligat prin jurământul de credinţă şi face posibilă (uitând de datoria sa propriu-zisă) punerea în aplicare a unei politici care dispreţuia omul poate fi numit pe drept cuvânt *generalis*? Erwin Rommel, Vulpea Deşertului, a fost un mare comandant, un militar în adevăratul sens al cuvântului. Se poate spune, însă, că omul care a fost un geniu militar a eşuat pe plan moral?

Tragismul lui Rommel constă în faptul că nu a aflat niciodată care erau dimensiunile reale ale genocidului nazist. La aceasta se mai adaugă şi faptul că el întruchipa cât se poate de bine virtuţile militarului, dar se găsea în slujba unui criminal.

Rommel a avut norocul că în spatele unităţilor sale nu s-au aflat unităţi speciale SD, care să masacreze populaţia civilă. El nu a avut de îndurat povara vinovăţiei de care erau apăsaţi alţi generali din Wehrmacht. Cu toate acestea, şi el este vinovat într-un anumit sens, dar nu sub aspectul comiterii vreunei fapte penale. Rommel a contribuit la tragedia germană, deoarece i-a rămas credincios lui Hitler, deoarece în ideea că îşi face datoria ca militar, nu a intuit care sunt consecinţele acţiunilor sale. După război, soţia lui, doamna Lucie Rommel, mărturisea: „Aşa s-a sfârşit viaţa unui om care s-a pus toată viaţa în slujba patriei, cu trupul şi cu sufletul” Tragismul lui Rommel se reflectă în această autoiluzionare. Din punct de vedere subiectiv el s-a aflat în slujba patriei sale, din punct de vedere obiectiv s-a aflat în slujba unui tiran. Îi jurase credinţă lui, Führerului. Ca mulţi alţii, Rommel a fost victima unei minciuni a propagandei naziste, conform căreia scopurile urmărite de Hitler erau identice cu interesele Germaniei.

În final, Rommel a înţeles că se înşelase atunci când crezuse că interesele Germaniei corespund întru totul cu scopurile pe care le urmărea dictatorul. În cele din urmă, a reuşit să se distanţeze de Hitler, de conducătorul pe care îl respectase cândva. Dacă este adevărat că marii oameni ai lumii au posibilitatea să recunoască faptul că s-au înşelat după ce înţeleg care au fost urmările faptelor lor, atunci se poate afirma că Rommel este unul dintre marii oameni ai lumii. El ar fi fost de-a dreptul colosal, dacă ar mai fi făcut un pas şi s-ar fi alăturat celor care luptau efectiv împotriva lui Hitler, dar feldmareşalii prusaci nu se revoltă, chiar şi atunci când sunt suabi.

Gândindu-se la viaţa tatălui său, Manfred Rommel a

tras următoarea concluzie: „Virtuţile mai puţin importante, cum ar fi obedienţa, disciplina, curajul sunt minunate, atâta vreme cât ele servesc unei virtuţi de prim rang, şi anume dragostei faţă de oameni sau adevărului. Dacă ele servesc însă numai Führerului, Adolf Hitler, şi ciudatei sale concepţii despre patrie, atunci ele sunt cumplite”.

Capitolul 2

SLUGA

Războiul este câştigat, nu mai poate fi pierdut.

Cum puteţi să-l contraziceţi astfel pe Führer? Nu vedeţi cum se enervează? Ce o să se întâmple dacă, enervându-se astfel, va suferi un atac?

Pentru a se răzbuna moartea unui soldat german, ar trebui ucişi între 50 şi 100 de comunişti.

Mein Führer; sunteţi în viaţă! Sunteţi în viaţă!

Atunci când mi se dădea un ordin, acţionam conform concepţiei mele, aşa cum mi-o cerea datoria şi nu mă lăsam influenţat de efectele pe care le-ar fi avut executarea ordinului respectiv şi pe care nu le puteam aprecia întotdeauna.

Nu contest faptul că am cunoştinţă de toate aceste ordine, indiferent dacă poartă semnătura mea sau nu.

General-colonelul Jodl şi eu nu am fost întotdeauna de acord cu […] hotărârile luate de comandantul suprem, dar le-am dus întotdeauna la îndeplinire.

Am crezut, m-am înşelat. Aceasta este vina mea.

Keitel

Noi ştiam că nu poate face nimic. De aceea nici nu l-am considerat şeful OKW. Nu am avut niciodată senzaţia că el ar deţine această funcţie şi el nu s-a manifestat niciodată ca şi când ar fi deţinut-o.

Huhertus von Humboldt, ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major

Atunci când eşti secretară, intuieşti care sunt lucrurile care prezintă interes pentru şeful tău. Să zicem că poate fi pasionat de muzică, religie, filosofie sau arhitectură. Nu era cazul lui. Îţi lăsa impresia că este

militar şi atât.

Hilda Haenichen, secretara lui Keitel

Puteam să mi-l imaginez ocupând funcţia de şef al unei mari instituţii, fără a avea însă cea mai mare răspundere în cadrul acestei mari instituţii în care totul funcţionează cum trebuie.

Johann Adolf conte de Kielmansegg, ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major

Din multe puncte de vedere, el l-a lăsat pe Hitler să facă tot ce voia cu Wehrmachtul. Această slugărnicie a lui este exprimată foarte bine în cuvântul „Lakeitel”.

Ewald von Kleist, ofiţer aflat în subordinea lui Stauffenberg

Keitel era maleabil. Era o bucată de cocă în mâinile lui Hitler, dar era şi paratrăsnetul lui. Keitel a permis să i se spună multe şi le-a înghiţit pe toate.

Georg Lindemann, unul dintre opozanţii regimului nazist

Keitel era întotdeauna foarte calm. Când se afla în compania altora ieşea în evidenţă pentru că era masiv şi înalt, însă era întotdeauna foarte calm, mereu egal cu sine în tot ce făcea… Keitel era un om foarte fin.

Kurt Salterberg, militar în serviciul de pază al cartierului general al Führerului

Se afla în permanenţă în preajma lui Hitler şi se lăsa mereu influenţat de el. Dintr-un general care are simţul onoarei şi coloană vertebrală se transformase în decursul anilor într-o slugă linguşitoare, prefăcută, lipsită de instincte. În principiu, Keitel suferea pentru că era un om lipsit de personalitate.

Albert Speer

Era un tip solid, venit de la ţară. Doar crescuse la ţară. Tatăl său era proprietar de pământ şi i-ar fi făcut plăcere să fie la rândul lui proprietar de pământ. Ar fi vrut să fie administratorul unor proprietăţi funciare şi nu general.

Karl Bdhm-Tettelbach, ofiţer aflat în subordinea lui

Keitel

După părerea mea, Keitel ştia foarte bine ce se întâmplă şi ar fi putut să se opună în anumite situaţii, dacă nu s-ar fi temut atât de mult pentru pielea lui.

Fritz Buchnerf ordonanţă în cartierul general al Führerului

Dacă ar fi să am în vedere aspectul exterior, i-aş da lui Peter Frankenfeld sau lui Kulenkampff un grad mai mare decât cel pe care îl are Keitel. Dacă ar fi să am în vedere aspectul exterior, Keitel ar putea fi şef de sală sau director de muzeu.

Wolfganghrocke, şoferul lui Keitel

Hitler ştia că se putea baza pe acest om în orice situaţie. Tocmai de aceea îl ţinea pe lângă sine, chiar dacă era conştient de calităţile de strateg ale lui Keitel.

Heinz Guderian, general de tancuri

Toată lumea este de părere că Hitler îl ţinea pe Keitel pe lângă sine pentru că era sigur de obedienţa şi loialitatea lui.

Werner von Blomberg, fost ministru de război al Reichului

A fost ambiţios, dar inactiv, credincios, dar lipsit de caracter, a avut o şiretenie nativă şi un anume farmec, dar nu a fost inteligent şi nici nu se poate spune despre el că era o personalitate.

Nikolaus von Below, aghiotantul lui Hitler în ciuda robusteţii sale, Keitel era un om impresionabil şi sensibil, care nu dădea dovadă niciodată de brutalitate sau de cruzime. Moartea fiului său şi a fiicei sale, grijile pentru soţia, care se afla în Berlinul bombardat, l-au zdruncinat psihic… El a fost singurul care la atentatul din 20.07.1944 l-a prins pe Hitler în braţe şi l-a dus calm şi foarte liniştit la aer curat, având grijă de el ca de un copil.

un militar care era conştient că trebuie să-şi facă datoria, un militar obedient, maleabil şi bun faţă de Hitler, dar mereu demn, drept şi gata să dea o mână de ajutor.

Alfred Jodl

Se poate spune despre el că este „persoana care subliniază cele spuse de şef”. Se uită numai în gura Führerului şi îndată ce înţelege ce vrea să spună acesta, se grăbeşte să-l completeze. Este un personaj cumplit. A mers atât de departe cu slugărnicia, încât a avut grijă ca propriul său frate să nu ajungă în preajma lui Hitler.

Joseph Goebbels în Helmscherode, timpul pare să se fi oprit în loc. Tinerii pleacă la oraş, pentru că nu există prea multe locuri de muncă în agricultură. Pe strada îngustă trece doar din când în când câte o maşină. Multe dintre casele din satul Helmscherode, aşezat în partea vestică a munţilor Harz, arată aşa cum arătau şi în urmă cu 60 de ani, „în vremurile bune”, adică atunci când satul era admirat şi de locuitorii aşezărilor vecine, pentru că latifundiarul care locuia la marginea aşezării se îngrijise ca drumurile să fie refăcute şi bisericuţa să fie renovată. Toate aceste lucruri se întâmplau atunci când Helmscherode părea să profite de pe urma „Reichului de 1.000 de Ani”. Bătrânii din sat îşi mai aduc aminte de binefăcătorul lor. „Cu noi a fost bun întotdeauna. Nu a făcut niciodată deosebire între bogaţi şi săraci”, spune o ţărancă în vârstă. „A avut grijă de oamenii lui”, spune un bătrân. Pe nimeni nu deranjează faptul că suprafaţa de pământ de care dispunea latifundiarul s-a dublat în timpul războiului, şi asta în detrimentul proprietăţii bisericii.

Bisericuţa, aşezată în centrul satului, o clădire modestă, cu aspect romantic, îmbrăcată în verdeaţă, este de cele mai multe ori închisă. Cel ce reuşeşte să-l găsească pe omul care are cheile are parte de o surpriză. Chipul pictat în ulei al binefăcătorului satului priveşte aspru şi demn spre bănci. Portretul aşezat pe peretele lăcaşului Domnului îl reprezintă pe şeful Wehrmachtului, mareşalul lui Hitler, Wilhelm Keitel, îmbrăcat în uniformă. Vizitatorul îşi aduce aminte fără să vrea de cataramele militarilor germani pe care era gravat sloganul „Dumnezeu este cu noi”. În faţa bisericuţei, printre buruieni, se află monumentul pe care binefăcătorul celor din sat l-a

comandat cu ocazia anexării Austriei, în 1938, pentru „Adolf Hitler Führer şi cancelar al Reichului”.

În Helmscherode, timpul pare să se fi oprit în loc. Amintirea celui mai cunoscut fiu al satului este umbrită puţin de sentinţa de condamnare la moarte pe care au pronunţat-o reprezentanţii Aliaţilor în Nürnberg, în 1946. Oamenii din Helmscherode nu ştiu şi nici nu vor să ştie prea multe despre ordinele date de el, ordine prin care soldaţii germani comiteau infracţiuni în numele lui Hitler. Cei de aici nu vor să-şi aducă aminte nici de ordinul conform căruia, dacă era ucis un militar german, erau executaţi între 50 şi 100 de comunişti, şi nici că atunci când a aflat despre moartea a mii de prizonieri sovietici a spus cu cinism că: „Este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume”. Ni se spune că: „Era doar un militar, care a fost nevoit să execute ordinele primite” sau că: „Ar fi fost mai bine dacă s-ar fi ocupat din nou de administrarea proprietăţii lui”.

La sfârşitul vieţii sale, Wilhelm Keitel era pe cale să le facă mult rău tuturor celor care au bagatelizat rolul său, chiar şi celor din Wehrmacht. În februarie 1946, în biroul lui Robert Kempner, membru al acuzării din partea SUA în procesul de la Nürnberg, s-a prezentat apărătorul lui Keitel, Otto Nelte. Americanul a fost surprins de faptul că Nelte dorea să stea de vorbă cu el între patru ochi, fără translator şi fără grefier. Pe măsură ce trecea timpul, Robert Kempner şi-a dat seama că discuţia merita toată atenţia şi trebuia să fie confidenţială, pentru că lucrurile pe care le spunea Nelte implicau mari schimbări în ceea ce privea procesul de la Nürnberg în ansamblul său. Nelte i-a spus lui Kempner că clientul său „este apăsat de faptul că a semnat ordine, fiind doar o unealtă a lui Hitler” şi că doreşte să facă o declaraţie. Keitel ar fi dorit „să îi derobeze de răspundere pe cei care au executat ordinele sale”. În afară de aceasta, Keitel spera să nu fie executat prin spânzurare, fapt ce ar fi fost „dezonorant”, ci prin împuşcare, „ca un adevărat militar”. Kempner avea să-şi

aducă aminte mai târziu că a fost „profund impresionat” şi că pentru el dorinţa lui Keitel era „un semn sigur al faptului că este militar în adevăratul sens al cuvântului” şi „un lucru care denotă patriotismul”.

Era vorba, înainte de toate, de un film, în cadrul căruia mareşalul, care spusese în sala de judecată că este „nevinovat”, la fel ca toţi ceilalţi acuzaţi din procesul de la Nürnberg, era transformat într-un păcătos, care se căieşte. A fost montat un film din secvenţe surprinse de militari SS şi de cameramani din trupele aliate, un film despre lagărele de exterminare, un document al groazei. Lion Le Tanson, unul dintre translatorii de la proces, îşi aminteşte şi astăzi diverse reacţii: „Göring a spus că este o cacealma, un film făcut de ruşi. Cei mai mulţi au afirmat că este ceva regizat. Unii au fost, însă, adânc mişcaţi. Keitel a plâns, când a văzut cum buldozerele adună mormanele de cadavre” şi Gustave Gilbert, care a participat la proces în calitate de psiholog, îşi aduce aminte de reacţia lui Keitel. „Când văd astfel de lucruri, mi-e ruşine că sunt german, i-a spus mareşalul lui Gilbert, având grijă să adauge imediat: Eu nu am ştiut nimic despre lucrurile acestea”.

După vizita lui Nelte, Robert Kempner rămâne înmărmurit. El ştia foarte bine că depoziţia unui acuzat important va influenţa instanţa sub aspect moral. Pentru victimele războiului, căinţa lui Keitel venea prea târziu; pentru urmaşi ea putea deschide, însă, calea spre adevăr. Kempner se gândea satisfăcut că exemplul lui Keitel va fi urmat, poate, şi de alţi acuzaţi. La data de 23 februarie 1946, Nelte s-a prezentat, însă, din nou la el şi a spus că acuzatul Keitel şi-a modificat intenţiile şi nu mai doreşte să facă nicio declaraţie. Conform motivului invocat de Nelte, Keitel îl consideră încă pe Göring „superiorul său” şi Göring „i-a ordonat” să procedeze astfel. Nelte a mai spus că clientul său continuă să considere că ar fi corect şi ar fi „o dovadă de onoare” să facă o declaraţie, dar că trebuie să se supună ordinului primit. În acest mod Wilhelm Keitel a ratat ultima şansă de a se reabilita în faţa istoriei. A ratat

această şansă pentru că a continuat să subordoneze totul, până în ultima clipă, unui principiu pe care l-a respectat mereu, acela că trebuie să fie obedient.

Spre deosebire de majoritatea celorlalţi acuzaţi din procesul de la Nürnberg, de Keitel nu a fost preocupat în mod deosebit niciun istoric, niciun publicist. Cu excepţia memoriilor pe care Keitel le scrie în perioada de detenţie, există puţine date biografice în legătură cu el. Personalitatea lui nu pare să aibă nimic deosebit şi pare a fi întruchiparea unei erori, personificarea tuturor aspectelor negative ale întregii caste militare. Cu toate acestea, Keitel reprezintă un exemplu de om care, deşi nu este stăpânit de instincte criminale, deşi nu are în sine nimic demonic, se poate încărca de culpă.

Foştii subalterni arată că, din punct de vedere al aspectului exterior, Keitel dădea impresia că este fie „impiegat la căile ferate”, fie „şef de sală”. Aspectul exterior nu înşală. Într-adevăr, Keitel nu era făcut să ocupe funcţia pe care a avut-o la un moment dat. Dacă citim memoriile scrise la Nürnberg şi scrisorile, suntem uimiţi de simplitatea formulelor utilizate şi de îngustimea orizontului gândirii. Tocmai faptul că avea un caracter slab îl făcea pe Keitel să pară a fi predestinat pentru a ocupa postul de şef al OKW. în mod sigur nu a fost atât de lipsit de scrupule sau atât de înclinat spre delincvenţă cum încearcă să-l prezinte unii ofiţeri germani de rang înalt după procesul de la Nürnberg, în dorinţa de a găsi vinovaţi pentru propriile greşeli. Ca mulţi alţii, era doar prea slab pentru a trage concluzii în ceea ce priveşte acţiunile sale. El a preferat să dea dovadă de o obedienţă nelimitată, fără a-şi da seama că astfel va fi şi el vinovat de tot ce avea să se întâmple. Abia în cadrul procesului de la Nürnberg Keitel avea să-şi dea seama de propria vinovăţie, bineînţeles şi datorită apărătorului său.

În biografia sa găsim anumite indicii care ne fac să înţelegem cum a fost posibil ca Wilhelm Keitel să ajungă în funcţia şi în situaţia în care s-a aflat. Se pare că din

copilărie a fost apăsat de ideea că aşteptările în ceea ce îl privea erau foarte mari şi a fost chinuit de teama că nu va face faţă pretenţiilor pe care le aveau ceilalţi în legătură cu el. La gimnaziul din Göttingen, îi creează probleme mai ales limbile moarte. Pornind de la faptul că elevul Keitel provenea din mediul rural, profesorul de religie îl ironizează în momentul în care clasa încerca să traducă din limba greacă textul celei de-a doua epistole a apostolului Pavel către romani, spunându-i: „Pentru dumneata, Keitel, ar fi mai uşor să-l plimbi pe apostolul Pavel într-o caleaşcă trasă de nişte armăsari focoşi, decât să-l înţelegi” Problemele şcolare pe care le-a avut l-au afectat atât de mult încât, chiar şi atunci când se află în celula sa din Nürnberg, Keitel îşi aduce aminte de faptul că a trebuit, „pur şi simplu”, să repete prima clasă gimnazială. Tatăl tânărului Wilhelm s-a gândit la viitorul lui, scutindu-l pe băiat de povara de a lua o decizie în acest sens. Deoarece Carl Keitel se simţea prea tânăr pentru a se gândi la împărţirea averii sale şi pentru că tocmai se căsătorise cu a doua soţie, nu se punea problema ca de administrarea pământurilor lui să se ocupe fiul cel mare, provenit din prima căsătorie. Tocmai de aceea, Wilhelm trebuia să se dedice carierei militare şi s-a văzut, pentru prima dată în viaţă, nevoit să se supună hotărârii luate de altcineva. A dat curs voinţei tatălui său, dar se pare că a făcut-o plângând. Chiar şi atunci când a ajuns mareşal a regretat faptul că nu s-a făcut administrator.

La primul contact cu armata, Keitel a fost dezamăgit. În vara lui 1899, un medic militar a fost de părere că dimensiunea toracelui tânărului Keitel este prea mică şi a vrut să-l trimită acasă. Doar intervenţia unui unchi, medicul militar Paul Keitel, care avea în îngrijire ofiţerii Marelui Stat-Major al Armatei germane, a împiedicat producerea unui nou eşec. Este, de altfel, primul caz de nepotism din cariera sa. Mai târziu el avea să continue această tradiţie, numindu-l pe fratele său mai tânăr, Bodewin, în funcţia de şef al Serviciului Personal din

cadrul armatei. În anul 1900, de Paşte, Carl Keitel l-a dus pe fiul său la Regimentul 46 Artilerie din Wolfenbiittel. Este adevărat că Wilhelm ar fi vrut să facă parte din cavalerie, dar pe vremea aceea era necesar ca viitorul ofiţer cavalerist să aibă cal, iar familia Keitel, care avea posibilităţi financiare limitate, nu putea să-şi permită acest lux. Artileria a constituit o a doua opţiune, dar „uneori ai ocazia să umbli călare", notează mulţumit recrutul. Pe parcursul întregii sale vieţi Keitel avea să fie stăpânit de dispreţ faţă de militarii care au avut o carieră de prestigiu. El se simte inferior mai ales faţă de absolvenţii oricărei şcoli de cădeţi. În memoriile sale se face frecvent referire la „banalii" sau „îngâmfaţii" cădeţi.

În 1902, Keitel devine locotenent. Acum se afla în Braunschweig, nu prea departe de casă, dar totuşi destul de departe pentru a merge pe propriul său drum. Aceştia au fost, probabil, cei mai fericiţi ani din viaţa lui. Se putea dedica pasiunii sale pentru vânătoare, cai, mâncare şi băutură bună, fără a fi tulburat de nimeni. Ofiţerul, care între timp căpătase o statură impresionantă, era un dansator iscusit şi bine primit la balurile organizate de prinţul-regent de Braunschweig. El pare să nu se fi plâns de greutăţi, aşa cum făceau camarazii săi. Keitel îi spune unui prieten din tinereţe care era mottoul său: „Fără văicăreli, fără aventuri cu femei". Era inflexibil, dar harnic şi ordonat. De aceea era sigur că va face carieră în armata împăratului Germaniei. Se pare că nu era interesat decât de armată. Nici pe vremea când era soldat, dar nici mai târziu se pare că nu avea preocupări extramilitare. Lumea lui Wilhelm Keitel se compunea din serviciu în cazarmă, exerciţii de tragere, manevre, partide de echitaţie şi seri petrecute în compania altor ofiţeri. Secretara lui, care avea să-l cunoască două decenii mai târziu, avea să afirme: „Era, într-adevăr, militar şi nimic mai mult". Desigur că din acest punct de vedere nu se deosebea de majoritatea camarazilor săi.

În 1909, Keitel s-a căsătorit cu Lisa Fontaine, fiica

unui proprietar de manej şi de berărie din Hanovra. Pentru ea ofiţerul nu a fost „o partidă bună”, deoarece proprietăţile familiei Keitel nu se puteau compara nici pe departe cu cele ale familiei La Fontaine. Poate că tocmai de aceea era atât de mândră de cariera militară a soţului ei. Femeia cultă, inteligentă şi pasionată de muzică a ţinut să se înţeleagă faptul că nu era gata să ducă existenţa unei soţii de latifundiar din prăfuitul Helmscherode. Când se afla în vizită la rudele soţului dădea de înţeles cât se poate de clar că ea preferă să-şi ducă viaţa în oraş. „Era cu nasul pe sus”, îşi aminteşte o femeie care a lucrat pe domeniul familiei Keitel. Lumea Lisei Keitel se compunea din recepţii şi cine luate într-o companie selectă. Un diplomat care a fost de câteva ori oaspetele familiei Keitel în anii ’30, la Berlin, spune că Lisa era „o doamnă cu suflet cald” şi „gazda perfectă”.

Primul Război Mondial i-a oferit lui Keitel prilejul să avanseze în grad. Timp de şase luni ofiţerul a trebuit să vadă cu ochii lui, pe front, ce însemna primul război purtat cu arme care puteau nimici un număr mare de oameni. Ajuns căpitan, el a fost rănit de o schijă de grenadă şi a fost decorat cu Ordinul Crucea de Fier clasa I. Prima confruntare cu realitatea de pe front – singura până în primăvara lui 1945 – a lăsat urme adânci în conştiinţa lui. Soţia, Lisa, îi scria socrului ei în ianuarie 1915 cu vădită îngrijorare că scrisorile soţului ei au mereu „un ton atât de trist şi nimeni nu-l poate ajuta cu nimic” Două săptămâni mai târziu putea răsufla uşurată. Keitel a fost transferat la Marele Stat-Major. Acest lucru însemna că soţul ei nu-şi mai punea viaţa în pericol şi se bucura de o avansare neaşteptată. La scurtă vreme după ce Keitel se prezintă la noul său post, Lisa îi scrie cu mândrie socrului ei: „Încă nu are pantaloni roşii” – Lisa se referă la vipuşca roşie de la pantalonii ofiţerilor care făceau parte din Marele Stat-Major „dar îi va avea în curând, dacă totul merge bine”.

Ajungând printre tacticienii şi strategii care se aflau la loc sigur şi luau decizii în legătură cu militarii aflaţi pe

front, Keitel are din nou sentimentul de inferioritate. În comparaţie cu ceilalţi ofiţeri de stat-major, lui îi lipseau cinci ani de pregătire. I s-a plâns tatălui său de faptul că nu dispune de „noţiunile elementare” şi că este obligat să se bazeze numai pe „gândirea sănătoasă” El a compensat lipsa pregătirii cu hărnicia, pentru că lucra până târziu în noapte. Astfel se explică faptul că în 1917 este declarat „ofiţer de frunte” al armatei germane. Nu încape nicio îndoială în ceea ce priveşte faptul că Wilhelm Keitel avea talent organizatoric. El nu avea ca sarcină să ia hotărâri strategice, dar putea jongla cu livrările de materiale şi cu trupele. A fost unul dintre primii reprezentanţi ai unui nou tip de ofiţer: managerul militar. Prin modernizarea permanentă a tot ceea ce însemna războiul, specialiştii de genul lui Keitel aveau să fie foarte căutaţi.

Pe lângă toate acestea, întâlnirea cu maiorul Werner von Blomberg a avut o foarte mare importanţă pentru viitorul său. Superiorul cu patru ani mai în vârstă decât Keitel era cu totul diferit faţă de acesta din urmă: era educat, citise foarte mult, era pasionat de filosofie. Chiar dacă cel ce avea să devină mai târziu şef al OKW spunea, după ce se produsese ruptura faţă de Blomberg, că nu l-a înţeles pe acesta din urmă ca om, pe cei doi ofiţeri i-a legat mai mult decât simplul fapt că purtau aceeaşi uniformă. Cariera lui Keitel a evoluat şi datorită vechilor camarazi, iar atunci când fiica lui Blomberg, Dorothée, s-a căsătorit, în 1938, cu fiul lui Keitel, Karl-Heinz, în cercurile din Berlin se considera că între cele două familii există o relaţie de strânsă prietenie.

Încheierea războiului în toamna rece a anului 1918 a fost pentru germani ca un cutremur. Cei mai mulţi dintre ei nu puteau înţelege de ce erau nevoiţi să se împace cu ideea înfrângerii, după ce aflaseră despre victoriile armatei lor. Oare trupele germane nu continuau să se afle în Flandra şi în Ucraina, în timp ce trupele inamice nu se aflau pe pământ german? Oare ziarele nu scriseseră despre ofensive, despre o „bătălie decisivă” ce avea să

urmeze? Puţini erau aceia care cunoşteau adevărul în legătură cu starea armatei germane, cu situaţia reală a Imperiului German. Aşa se explică faptul că Erich Ludendorff, investit după 1916 de facto cu puterile unui dictator militar, a putut solicita un armistiţiu şi a putut lansa legenda despre trădarea care a avut loc pe front, despre faptul că germanii au fost „înjunghiaţi pe la spate”. Generalisimul a explicat faptul că mişcările revoluţionare au avut ca rezultat pierderea războiului, în vreme ce ele constituiau, de fapt, urmarea pierderii războiului. Căpitanul Keitel, care îşi făcuse serviciul în ultimele zile ale războiului în cadrul Comandamentului General al Marinei germane, ştia despre superioritatea zdrobitoare a inamicului, despre străpungerea frontului german, despre problemele uriaşe în ceea ce privea aprovizionarea trupelor. Cu toate acestea, vorbea şi el despre faptul că germanii au fost „înjunghiaţi pe la spate”. La 10 decembrie îi spunea socrului său că din cauza „flăcării roşii” a revoluţiei, care a fost aprinsă chiar în Germania, „răsunătoarele victorii” au fost obţinute în zadar. „Poţi să-ţi închipui cum au stat lucrurile la noi, continuă să se lamenteze Keitel, poţi să-ţi imaginezi ce a fost, dacă am să-ţi spun că nu mi-am putut îndeplini misiunile decât pentru că am dispus de un permis special, eliberat de Comisia Ofiţerilor şi pentru că am arborat pe automobil steagul roşu. Altfel, mi s-ar fi smuls galoanele şi mi s-ar fi luat maşina”.

Naivitatea sa pe plan politic l-a făcut să fie foarte impresionat de contrarevoluţie. Deoarece a fost incapabil să se folosească de cunoştinţele pe care le avea pe plan militar pentru a înţelege situaţia politică implicată de prăbuşirea întregului sistem de aprovizionare al armatei, subordonaţii rebeli produc asupra lui o impresie foarte puternică. A fost nevoit să-şi pună steagul roşu pe maşină! Revoluţia l-a traumatizat. I-a traumatizat pe toţi acei care aveau concepţii conservatoare şi erau împotriva republicii. Toţi aceştia erau dispuşi să aştepte până în momentul în

care va fi sosit clipa propice pentru o contrarevoluţie. „Mulţumită lui Dumnezeu suntem încă tineri şi în putere, astfel încât să putem reface, muncind cu tragere de inimă, ceea ce s-a distrus în câteva zile de nebunie”.

Soţia sa, Lisa, era realistă. Ea vorbea deschis despre „enorma greşeală”, pe care o făcuse împăratul şi recunoştea că nutrea simpatie faţă de „conducerea democratică”. Era conştientă de faptul că exista un contrast între părerile ei şi cele ale soţului ei: „Mai ales pentru militari este o situaţie deprimantă, în special când ai vederi conservatoare, prusace”, scria ea la 5 noiembrie 1918 pe un ton de suficienţă. Aceste „vederi conservatoare, prusace” ale soţului ei reprezentau modul de gândire al majorităţii ofiţerilor. Pentru a ascunde eşecurile de pe câmpul de luptă, ofiţerii de rang înalt aruncau vina asupra noii forme de stat, republica. Procedând astfel, ei devin victimele propriului lor orizont politic şi constituie o pradă uşoară pentru Ludendorff, care, ştiind foarte bine ce înseamnă forţa unor simboluri, a procedat în aşa fel încât actele oficiale să fie semnate la încheierea războiului de civili şi nu de militari. Condiţiile de pace pe care le puseseră învingătorii au înăsprit conflictele interne din Germania. Ura faţă de cei care au permis să se producă „ruşinea de la Versailles” şi faţă de revoluţionarii care au făcut posibilă „crima din noiembrie” a constituit punctul de pornire al prăbuşirii primei republici germane. Până în momentul în care această prăbuşire avea să se producă, ofiţerii au preferat să trăiască într-o lume a lor. În timp ce se căuta crearea impresiei de neutralitate sub sintagma „militar apolitic”, în cazărmi şi cazinouri se auzeau tirade încărcate de ură împotriva republicii. Keitel se gândea uneori la „poporul german, care şi-a pierdut minţile”.

Conform prevederilor Tratatului de Pace de la Versailles, Republica Germană trebuia să aibă cel mult 100.000 de militari. Din rândurile armatei germane făceau parte doar 4.000 de ofiţeri. Până şi Belgia sau Polonia

aveau un număr mai mare de militari. Pe lângă adâncul sentiment de umilinţă, pentru zeci de mii de ofiţeri profesionişti mai intervenea o problemă, aceea a „lipsei unui loc de muncă ” Este încă neclar ce anume se va alege de noi”, scrie Keitel cu îngrijorare. La început caută să se încadreze la unitatea de voluntari care avea ca sarcină paza graniţei estice, cu Polonia. Spiritul acelor trupe formate din oameni îndoctrinaţi politic, lucru de care se va lovi şi mai târziu, în cazul Wehrmachtului lui Hitler, este pus în evidenţă în scrisorile sale. Keitel face referire la „nemernicii de polonezi” şi la „cumplitul dispreţ faţă de sine” pe care îl implică serviciul la o trupă compusă din militari indisciplinaţi. Keitel simte din nou dorinţa arzătoare de a se „despărţi pentru totdeauna de cariera militară” Ulterior i se oferă, însă, şansa de a se număra printre cei ce puteau fi siguri că vor rămâne definitiv în rândurile armatei. Nu se ştie dacă s-a hotărât să rămână în armată pentru că se număra „printre puţinii aleşi” sau dacă a continuat să îmbrăţişeze cariera militară pentru că soţia lui nu voia să trăiască la ţară.

Deja în februarie 1919 a devenit limpede de ce Keitel a fost ales printre cei ce urmau să facă parte în continuare din armata germană. A fost chemat împreună cu comandantul unităţii militare din care făcea parte la Ministerul Apărării, pentru a discuta despre „viitorul armatei”. Keitel avea să dovedească faptul că este un bun organizator şi un bun administrator. Cu toate acestea, abia în 1925 Keitel avea să se ocupe de înarmarea în secret a armatei germane, în Serviciul Trupe, deoarece atunci bătrânul mareşal Hindenburg este ales în funcţia de preşedinte şi devine clară orientarea de dreapta în conducerea Republicii Germane. De fapt, Serviciul Trupe nu era altceva decât Marele Stat-Major al Armatei, ce fiinţa în ciuda prevederilor Tratatului de Pace de la Versailles.

În cadrul acestui serviciu Keitel coordona instruirea şi înarmarea militarilor care făceau parte din unitatea

Grăniceri-Est, unitate foarte bine înarmată, care constituia de facto o formaţiune prin intermediul căreia erau mărite ilegal efectivele armatei germane. Conform rapoartelor secrete din acea vreme, în formaţiunile militare care fiinţau ilegal existau de cinci ori mai multe puşti şi de şase ori mai multe tunuri decât numărul aprobat pentru armata germană de către reprezentanţii statelor care câştigaseră războiul. Se pare că şi cifrele existente în aceste rapoarte sunt mult diminuate. „Datele legate de numărul militarilor şi armamentul «armatei negre a Reichului» erau secrete chiar şi pentru persoanele aflate la conducerea statului”, îşi aminteşte secretara lui Keitel. Şeful ei, care între timp fusese avansat la gradul de maior, a intrat din nou în legătură cu oamenii pe care îi cunoscuse în perioada în care servise la unitatea de voluntari. Trebuie spus că Wilhelm Keitel se afla atunci la limita legalităţii. La Grăniceri lucrau numeroşi foşti ofiţeri care făceau parte din detaşamentele Casca de Oţel, din SA-ul lui Hitler sau din grupuri obscure, cum ar fi, de exemplu, Ordinul Tinerilor Germani şi Lupul. Keitel nu se aventura în sfera politicului, dar recunoştea faptul că în toate organizaţiile amintite exista „material uman minunat” pentru o nouă armată.

Noul post, în care avea foarte multă răspundere, a trezit din nou în Keitel spaima de eşec. Soţia lui relatează că nu putea dormi bine şi că avea „idei fixe”. Keitel „nu avea timp pentru nimic”, lucra de dimineaţa până seara şi le dădea subordonaţilor impresia că este nervos. „Înjură cumplit şi este foarte prost dispus”, se plânge Lisa în ianuarie 1926. Keitel, în vârstă de 44 de ani, are mari probleme de sănătate. Lucrând la Ministerul Apărării, ajunsese să fumeze tot timpul şi se îngrăşase foarte mult. îl dureau venele şi inima. Din această cauză Keitel afirmă că nu face suficientă mişcare şi că are „prea multe pe cap”. Un simţ exagerat al datoriei a început să-i domine personalitatea.

Protejat de şeful Serviciului Trupe, vechiul său

prieten, Blomberg, care nu-şi ascundea simpatia faţă de cei ce vor veni la putere, Keitel este numit în 1929 şef al Departamentului Organizarea Armatei. În acel moment Keitel este locotenent-colonel. În noua sa funcţie, încalcă din nou Tratatul de Pace de la Versailles, mai exact prevederile legate de pregătirea şi înzestrarea trupelor în străinătate. Experţi germani puneau la punct în Spania, Suedia şi Olanda armament modern: tancuri şi alte arme, la care Germania nu trebuia să aibă acces. Pe şantierele navale din Japonia se construiau submarine conform proiectelor specialiştilor germani. Armata germană a colaborat până şi cu Armata Roşie a lui Stalin. În Rusia se antrenau în secret unităţi de tancuri din Germania şi din Rusia, pentru a se putea adapta condiţiilor războiului dinamic. Scopul principal al acestor acţiuni desfăşurate în străinătate nu era acela de a se pregăti un număr mare de militari, ci acela de a se perfecţiona industria de armament. Din documentele Ministerului Apărării din Germania rezultă că se făceau şi pregătiri în vederea unui război „modern”, în care să se utilizeze gaze toxice. Cel care avea să profite de pe urma tuturor acestor „jocuri de război” avea să fie Hitler. Faptul că înainte de ofensiva asupra Poloniei structura Wehrmachtului corespundea aproape în totalitate cu aceea pusă la punct de Keitel în timpul Republicii de la Weimar nu este o întâmplare.

În 1931, Wilhelm Keitel se deplasează în Rusia pentru a avea o imagine exactă în ceea ce priveşte colaborarea cu Armata Roşie. Unul dintre cei care l-au însoţit a fost Walther von Brauchitsch, cel care avea să fie comandantul Wehrmachtului zece ani mai târziu, în momentul în care s-a declanşat ofensiva germană împotriva Uniunii Sovietice. Deşi călătoria a avut loc vara, era o vreme extrem de rece. Şefii armatei ruse nu au avut relaţii cordiale cu militarii germani. Un ofiţer german îşi aminteşte că ruşii nu aveau voie să poarte „discuţii în particular” cu oaspeţii. În schimb, li s-au prezentat germanilor „realizările comunismului”.

Delegaţii Ministerului Apărării din Germania au vizitat mai multe colhozuri şi combinate. Cu doisprezece ani în urmă, Keitel fusese nevoit să arboreze steagul roşu pe automobilul său, semn că patria sa, aşa cum o percepuse până atunci, nu mai exista. Acum admira realizările „bolşevicilor" Omul care provenea din mediul rural a fost profund impresionat de „agricultura industrializată" Vădit încântat, Keitel i-a împărtăşit tatălui său impresiile sale: „Numai cine munceşte are dreptul să trăiască. Armata Roşie este nucleul statului şi reprezintă rampa de lansare către cele mai înalte funcţii în stat". Anticomuniştii din fosta unitate de voluntari deveniseră nişte admiratori ai sovietelor? Nu, Keitel nu devenise socialist peste noapte. El nu era fascinat de învăţăturile lui Lenin, ci de „posibilităţile" pe care le descoperea într-o dictatură totalitară. Având în vedere îngrădirile legate de modul de administrare a armatei, strategii şi tacticienii din Germania nu puteau avea decât un sentiment de invidie în legătură cu resursele inepuizabile de care dispunea Armata Roşie. Se părea că acea armată şi acel stat se puteau angaja în „războiul total", despre care Ludendorff afirmase că va avea loc în viitor, un război pentru care era necesară dinamizarea întregii societăţi, a întregii ţări. Se părea că dictatura creează premisele ideale în vederea angajării într-un asemenea război. Şi Blomberg, prietenul şi binefăcătorul lui Keitel, s-a arătat impresionat la întoarcerea din Rusia. Mai târziu, el avea să-şi amintească: „Puţin a lipsit să nu devin bolşevic în adevăratul sens al cuvântului".

În momentul în care în Germania un dictator se pregătea să preia puterea, Keitel era la tratament în munţii Tatra. Fusese nevoit să facă acest lucru, deoarece avea tromboză localizată la nivelul gambei drepte şi suferise mai multe atacuri cardiace. Se pare că iniţial colonelul Keitel a fost sceptic în ceea ce-i priveşte pe naţional-socialişti şi ideile lor. Nu avea să uite niciodată faptul că „numărul celor care activau în SA devenea din ce în ce mai

mare” şi că SA-ul devenise o a doua putere armată în Germania, aflându-se la concurenţă cu Wehrmachtul. La fel ca majoritatea ofiţerilor naţionalişti-conservatori, Keitel considera că Hitler este doar unul care „pălăvrăgeşte”, care are priză la mase, dar nu dispune de calităţile necesare pentru a conduce ţara. Keitel nu era singurul care făcea aprecieri eronate în 1933. Mulţi nu şi-au dat seama că alegerea şefului partidului nazist în funcţia de cancelar al Reichului avea să însemne un moment de cotitură în istoria Germaniei, aşa cum avea să se vadă mai târziu. Hitler era, oricum, cel de-al douăzeci şi unulea cancelar al Germaniei din 1919 încoace.

Foarte curând Keitel avea să-l admire pe Hitler. La acest lucru a contribuit şi faptul că vechiul său prieten, Blomberg, a fost numit la 30 ianuarie 1933 în funcţia de ministru al apărării. Werner von Blomberg, care îl cunoştea şi îl admira pe Hitler încă din 1930, a început să ia anumite măsuri, care aveau să aibă efect în ceea ce priveşte evoluţia evenimentelor, încă din primele săptămâni ale mandatului său. El le-a ordonat militarilor din armata Reichului să salute naziştii şi steagurile acestora. Din ordinul său, vulturul, care era un simbol al partidului nazist, a devenit unul dintre însemnele ce apăreau pe uniformele armatei germane. Tot din ordinul său, ofiţerii armatei germane aveau datoria ca la fiecare sfârşit de săptămână să se ocupe de instruirea membrilor detaşamentelor SA şi a membrilor partidului nazist. Era militarilor „apolitici” se încheiase. Şi Keitel a avut un rol în ceea ce priveşte instruirea militară a naziştilor. La 17 mai a ţinut o prelegere adresată „tuturor şefilor nazişti şi conducătorilor detaşamentelor Casca de Oţel”, după cum avea să relateze soţia lui, iar la începutul lui iulie avea să participe la o întrunire a şefilor SA, care s-a desfăşurat la Bad Reichenhall. Aici avea să-l întâlnească pentru prima oară pe Hitler. Aşa cum i se întâmplase şi lui Blomberg cu trei ani în urmă, Keitel avea să fie fascinat de personalitatea „Caporalului” Hitler. Lisa îl descrie pe soţul

ei în momentul în care s-a întors de la întâlnirea şefilor SA într-o scrisoare adresată mamei ei: „Părea mai tânăr şi era plin de energie. A stat de vorbă mai mult timp cu Hitler, sus, la cabana lui (reşedinţa de la Obersalzburg), şi este de-a dreptul încântat de Hitler. Mi-a spus că are o privire care fascinează şi că vorbeşte…” Acesta a fost momentul decisiv în viaţa lui Wilhelm Keitel. Puterea de convingere a lui Hitler, despre care vorbesc numeroşi martori oculari, a avut un efect deosebit de puternic asupra ofiţerului care nu era un versat pe plan politic. Însuşi Keitel, care era o persoană pragmatică, avea să utilizeze termenii de „demon” şi „instrument lipsit de personalitate” în momentul în care va privi totul retrospectiv şi va face o caracterizare a dictatorului şi a propriei persoane.

La 1 aprilie 1934, Keitel a fost avansat la gradul de maior şi a fost detaşat la Potsdam, dându-i-se funcţia de locţiitor de comandant de divizie. Această avansare, conformă cu anii de serviciu în cadrul armatei, avea să îl „elibereze” de munca de birou pe care o prestase la minister. Aşa cum au făcut majoritatea militarilor, Keitel a salutat sfârşitul democraţiei parlamentare şi primii paşi făcuţi de Hitler în vederea „ruperii lanţurilor puse de Tratatul de la Versailles”. Militarii nu au remarcat aspectele sumbre ale puterii în fruntea căreia se găsea Führerul. Bucuria pe care le-a provocat-o „redeşteptarea” armatei i-a făcut pe militari să treacă cu vederea arestările operate în rândul opozanţilor naziştilor, desfiinţarea sindicatelor şi primele acţiuni antisemite. Nici faptul că militarii începeau să fie educaţi în spiritul antisemitismului nu părea să reprezinte un aspect important. La data de 8 decembrie 1933, ministrul apărării, Blomberg, a emis un ordin prin care se cerea boicotarea tuturor afacerilor care aparţineau evreilor. Foarte curând toţi evreii aveau să fie excluşi din rândurile armatei şi căsătoriile dintre militari şi femei „nonariene” aveau să fie interzise. Nu, armata germană nu a fost o „insulă” în marea nazistă, aşa cum aveau să afirme unii ofiţeri germani. Din rândurile ei au

fost excluşi soldaţi şi ofiţeri de origine evreiască, unii dintre ei fiind decoraţi pentru faptele de vitejie din Primul Război Mondial. Din acel moment armata începe să fie implicată în crimele comise de regimul nazist.

Hitler a răsplătit tăcerea ofiţerilor de rang înalt, arătând că statul se sprijină pe „doi piloni”, dintre care unul era armata şi celălalt, partidul. Astfel, armata nu mai era Cenuşăreasa, aşa cum fusese în vremea Republicii de la Weimar. La 3 februarie 1933, noul cancelar le prezentase generalilor din conducerea armatei pactul care avea să ducă la declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial. Reichswehrul, unităţile destinate apărării ţării, aveau să constituie singura formaţiune armată, dacă se vor afla de partea sa în adoptarea unei politici externe expansioniste. Un martor la întâlnirea lui Hitler cu generalii din conducerea armatei nota cu oarecare scepticism că ţelul lui Hitler era „extinderea spaţiului vital către est şi germanizarea fără menajamente a respectivei zone”. La 30 iunie 1934, pactul sus-amintit a fost pecetluit cu sânge. Hitler a reacţionat la pretenţiile formulate de şefii SA şi de prietenul său intim, Ernst Röhm, care dorea o „armată populară”, organizând primul masacru din istoria regimului nazist. Dispunând de sprijinul ofiţerilor din Reichswehr şi sub pretextul unei încercări de lovitură de stat, comandourile SS au ucis, din ordinul lui Hitler, peste 100 de conducători ai SA. Röhm este arestat chiar de Hitler la Bad Wiessee şi este împuşcat peste puţin timp. Membrii Reichswehrului au acceptat şi faptul că toate crimele comise în noaptea Sfântului Bartolomeu au fost declarate acte perfect legale. Deşi a avut parte de proteste din partea ofiţerilor, ministrul Blomberg a acceptat faptul că „pentru a se încheia nişte conturi mai vechi” membri ai SS au executat chiar doi generali, Schleicher şi Bredow. În 1946 Keitel credea că fostul cancelar, Schleicher, este „un motan care s-a încurcat în intrigi politice” şi că acesta este el însuşi vinovat de sfârşitul său.

La 10 mai 1934 moare tatăl său şi Keitel se vede iar

în faţa unei cumpene a destinului. La 1 octombrie el înaintează Serviciului

Personal din cadrul Comandamentului Armatei o cerere prin care solicită trecerea în rezervă, intenţionând să se retragă la Helmscherode, pentru a se ocupa de moşia pe care tocmai o moştenise. Soţia lui, Lisa, dar şi comandantul suprem al armatei, Werner von Fritsch, s-au opus deciziei lui Keitel.

În celula sa de la Nürnberg, Keitel avea să-şi amintească: „Soţia mea şi eu ne-am tot gândit. Mi-aş fi dorit din tot sufletul să mă întorc la Helmscherode, dar soţia mea nu putea trăi în compania mamei mele vitrege şi a surorii mele, iar eu nu puteam rezolva problema asta” Nu se ştie ce a contat mai mult, părerea soţiei, situaţia existentă în familie sau refuzul superiorului pe linie militară… Fapt este că Wilhelm Keitel a renunţat la demersul său şi a plecat împreună cu soţia sa, Lisa, la Bremen, unde urma să ocupe funcţia de comandant de divizie. „Aşa se decide soarta omului”, avea să afirme mai târziu Keitel în legătură cu decizia luată oarecum împotriva voinţei sale.

În Bremen el s-a ocupat de Divizia 22 Infanterie, care, conform părerii lui Hitler, avea să fie viitorul garant al „libertăţii Germaniei”. Şapte ani mai târziu, membrii acestei divizii aveau să se numere printre cei care cucereau Sevastopolul. Trebuie spus, însă, că divizia a suferit pierderi importante în timpul luptelor pentru cucerirea oraşului amintit. Fiind comandant la Bremen, Keitel s-a remarcat prin loialitatea sa faţă de regimul nazist. În martie 1935 oratorul mediocru a ţinut o cuvântare în faţa conducătorilor locali ai partidului nazist, cuvântare pe care a încheiat-o strigând de nenumărate ori *Heil*. Dincolo de aceasta el s-a făcut remarcat şi prin faptul că respecta cu deosebită stricteţe ordinele primite, alunecând astfel în penibil. Dacă mergea cu automobilul de serviciu la o întâlnire oficială, soţia lui trebuia să circule cu tramvaiul, cel puţin aşa spune una dintre anecdotele

acelor timpuri. Ei da, soţia lui trebuia să circule cu tramvaiul, pentru că „aşa era corect”.

În septembrie 1935, Keitel este invitat de către prietenul său, ministrul Blomberg, să participe la festivităţile prilejuite de ziua partidului Reichului. După război, Keitel avea să mărturisească ce sentimente l-au stăpânit atunci: „Am fost adânc impresionat de marşurile organizate la Märzfeld, de numărul mare de membri de partid şi de modul în care s-au organizat pe formaţiuni” Keitel a fost mişcat mai ales de „efectele de lumini” şi de „clopotul-reflector” Nu încape nicio îndoială în ceea ce priveşte faptul că Wilhelm Keitel a fost impresionat de marşuri, parade cu steaguri şi retrageri cu torţe. Acest lucru este foarte important şi în ceea ce îl priveşte pe editorul memoriilor lui Keitel. Impresiile acestuia legate de ziua partidului sunt prezentate într-o variantă abreviată, lucru care s-a întâmplat numai atunci când a fost vorba despre anumite comentarii de factură intimă. Nici în scrierile publicate, dar nici în cele nepublicate nu găsim nicio referire la „legile legate de rase”, despre care s-a discutat atât de mult la Nürnberg.

Mulţumită obedienţei sale faţă de sistem, Keitel ajunge la Berlin, în funcţia de şef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, în cadrul ministerului care nu se mai numea Ministerul Apărării Reichului, ci Ministerul de Război al Reichului. Se pare că Lisa a fost din nou aceea care a „tras sforile”, cum se spune. La propunerea pe care Blomberg i-o face lui Keitel în ceea ce priveşte ocuparea înaltei funcţii în minister, acesta din urmă refuză iniţial, spunând că nu doreşte să se amestece în politică. Lisa reuşeşte să-şi convingă soţul să accepte funcţia de şef de serviciu în minister, arătând că nimic nu i-a făcut atât de bine, „precum clima Berlinului”. Ea bănuia, pe bună dreptate, că după ce va primi această funcţie, cariera soţului ei va avea o traiectorie ascendentă. Deja în ianuarie 1936 Keitel devine general-locotenent. Acea incapacitate a lui de a lua decizii, care a făcut din el o marionetă ce a

servit intereselor altora, avea să-i marcheze viaţa în continuare.

Ca şef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, Keitel avea, cel puţin teoretic, o funcţie deosebit de importantă. Serviciul său avea în subordine reţeaua de informaţii a armatei, reţeaua de comunicaţii la distanţă şi întregul aparat administrativ al armatei. În realitate, infanteria, aviaţia şi marina se bucurau de autonomie. La fel ca şi armatele altor ţări, armata germană trecea printr-un proces al schimbărilor importante. Dacă în Primul Război Mondial trupele terestre constituiau cea mai importantă parte a armatei, acum începea să se facă simţită din ce în ce mai mult nevoia organizării de operaţiuni la care să ia parte atât unităţi de infanterie, cât şi de marină şi de aviaţie, şi asta din cauză că se făceau progrese în ceea ce priveşte tehnica de luptă. În special aviaţia, care reprezentase până în 1918 partea „exotica4 a armatei, devenea din ce în ce mai importantă.

Cu toate acestea, dorinţa de a se înfiinţa un comandament general al infanteriei, marinei şi aviaţiei s-a lovit, în cadrul complicatei scheme ierarhice din al Treilea Reich, de o opoziţie acerbă. Comandamentul General al Armatei, prin comandantul său, Ludwig Beck, unul dintre conjuraţii de la 20 iulie, s-a opus vehement modernizării avute în vedere în cadrul comandamentului Wehrmachtului. Cei ce doreau reforma în cadrul infanteriei erau numiţi în mod făţiş „inamici”. Nici aviaţia nu avea de gând să renunţe la autonomie. Şeful acesteia, „al doilea om în stat, după Hitler”, Hermann Göring, avea să afirme tăios că îi este indiferent dacă un ordin pe care îl primeşte este semnat de „caporalul Meier” sau de „generalul Wilhelm Keitel”, deoarece el era dispus să primească ordine numai de la Hitler personal. Keitel, Blomberg şi colonelul Jodl, dotat cu un extraordinar talent de strateg, au luptat cu disperare, pentru a pune la punct o structură care să aibă comanda asupra infanteriei, marinei şi aviaţiei. Această structură trebuia să funcţioneze atât din raţiuni militare,

cât şi din raţiuni ideologice. Keitel afirma: „Noţiunea de stat al Führerului implică faptul că şeful Marelui Stat-Major trebuie să aibă efectiv posibilitatea de a da ordine. Acest principiu trebuie să fie valabil în nenumărate domenii, mai ales în cel al armatei”.

Un Mare Stat-Major care să aibă putere de decizie asupra tuturor unităţilor armatei a existat într-adevăr numai în ultimele luni de război şi asta doar pentru că existenţa lui a devenit absolut necesară. Până atunci s-a întârziat executarea ordinelor sau s-au transmis în mod eronat ordine tocmai din cauză că structura aparatului de conducere al armatei era atât de complicată. În armata lui Hitler nu a existat niciodată o structură asemănătoare lui Joint Chiefs of Staff[10], care funcţiona în cadrul armatei americane. Cauza acestei situaţii nu o constituie, aşa cum a crezut Keitel până la sfârşitul vieţii sale, reticenţa comandanţilor diferitelor arme. Principalul responsabil a fost Hitler. Aşa cum s-a întâmplat în cazul tuturor sferelor societăţii, deci şi în armată, dictatorul a evitat să formeze structuri ierarhice clare, care să dispună de putere decizională. „Voinţa de neclintit” i se părea mai eficientă decât ierarhiile bine stabilite. Pe lângă toate acestea, rivalitatea dintre satrapii săi îl făcea să fie el însuşi mai puternic. Acea afirmaţie a lui Göring, legată de ordinele venite de la „caporalul Meier” avea să devină valabilă pentru toate puterile din statul nazist, pentru că toate aveau o structură ierarhică foarte complicată. Doar Führerul însuşi avea puterea de decizie, el fiind singurul arbitru şi unica instanţă pentru slujitorii şi organele dictaturii sale. Din punct de vedere militar, această situaţie avea să implice

O „răsturnare a logicii” şi pierderi grele pe front.

În funcţia de şef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, Keitel avea să-şi câştige foarte curând renumele de „om care nu ştie decât să aprobe ce spune şeful” şi de reprezentant al partidului nazist în rândurile

10 Comandamentul Armatelor Reunite (n.tr.)

armatei. În 1936 a colaborat cu Blomberg la redactarea unui ordin care se referea la „excluderea din rândurile Wehrmachtului a militarilor care nu prezintă încredere din punct de vedere politic” Tot în respectivul ordin se cerea să se raporteze Gestapoului care sunt aceşti militari. Pregătirea ideologică a trupelor era foarte importantă pentru Keitel şi Blomberg, deoarece aceasta reprezenta premisa „pregătirii în vederea războiului” În 1937, ministrul de război le spune ofiţerilor săi vag că în viitor se va avea în vedere un „război în Est” Blomberg asigura şi legătura între partid şi armată şi din această cauză discuta frecvent cu „locţiitorul Führerului”, Rudolf Heß. În decembrie 1937, cei doi iniţiază o adevărată campanie prin vederea asigurării unor bune legături între partidul nazist şi armată, lucru care devenea necesar, deoarece existau neînţelegeri între militari şi „cămăşile brune”. Drept răsplată pentru această campanie, Keitel a fost decorat cu medalia de aur a partidului, pe care o primiseră până atunci exclusiv „vechii membri ai mişcării”. Acum Keitel intrase definitiv în rândul naziştilor.

Datorită faptului că respecta linia trasată de partid, nu peste multă vreme el avea să ajungă în preajma lui Hitler. Culmea este că o poveste de dragoste i-a dat lui Hitler posibilitatea de a prelua puterea definitiv şi total. Într-o dimineaţă de septembrie a anului 1937, ministrul de război a trebuit să renunţe la plimbarea pe care obişnuia să o facă zi de zi călare, deoarece armăsarul său şchiopăta. De aceea Blomberg s-a decis să facă o plimbare pe jos şi pe o bancă în parc văduvul în vârstă de şaizeci de ani a întâlnit-o pe „cea trimisă de soartă” în persoana Ernei Gruhn, care avea douăzeci şi trei de ani. Acest eveniment este comentat mai târziu în termeni duri de către Karl Böhm-Tettelbach, aghiotantul lui Blomberg: „Numai blestematul ăla de armăsar este vinovat pentru tot ce s-a întâmplat” între tânăra femeie şi mareşal s-a dezvoltat o relaţie foarte strânsă. În 1937, în preajma Crăciunului, Keitel a aflat de la viitoarea sa noră, Dorle Blomberg, că

tatăl ei dorea să se căsătorească din nou. Evenimentele în sine sunt clare. Ministrul a dispărut împreună cu aleasa inimii sale pentru câteva zile, „refugiindu-se” într-un hotel discret din Oberhof. Căsătoria, oficiată la 12 ianuarie, a fost tratată ca o chestiune „strict secretă, a Reichului”. La modesta ceremonie, care a avut loc în Cancelaria Reichului, nu au asistat decât Hitler, Göring şi aghiotanţii. Cea de-a doua căsătorie a lui Göring cu actriţa Emmy Sonnemann fusese organizată cu mult fast. Cu ocazia acestei căsătorii, care avusese loc cu puţină vreme în urmă, avusese loc o paradă a trupelor şi tunurile s-au făcut auzite în onoarea evenimentului. Ceremonia fusese organizată în domul din Berlin. În contrast cu fastuoasa căsătorie a lui Göring, căsătoria lui Blomberg avea să fie discretă. Masele largi nu aveau să afle despre ea decât printr-un anunţ discret, publicat într-un ziar din Berlin.

La 23 ianuarie, şeful poliţiei din Berlin, contele Helldorf, s-a prezentat în biroul lui Keitel. Contele era „foarte agitat”, intrase în minister folosindu-se de una dintre intrările secundare şi a început să pună tot felul de întrebări legate de „aspectul exterior al tinerei doamne”. Helldorf a constatat cu uimire că Wilhelm Keitel nici nu o văzuse încă pe soţia lui Blomberg, deşi se putea spune că „făcea parte din familie”, din moment ce fiul său se logodise cu fiica lui Blomberg. Helldorf a pus înaintea lui Keitel un dosar întocmit de poliţiştii de la Evidenţa populaţiei şi a spus că domnişoara Erna Gruhn, „care s-a lăudat în cartierul în care locuieşte că ar fi soţia lui Blomberg, a suferit condamnări, din cauza faptului că dusese o viaţă de desfrâu” Unuia dintre poliţiştii de la Evidenţa populaţiei i-a atras atenţia numele de Blomberg.

Acel dosar mai există şi în prezent la Procuratura din Berlin. În el se fac referiri la faptul că domnişoara Blomberg a avut „nenumărate legături de scurtă durată” Tot în amintitul dosar există şi fotografii pornografice ale delincventei. Este de înţeles de ce Keitel a devenit agitat. Mareşalul se căsătorise cu o prostituată? Keitel a încercat

să ia legătura urgent cu Blomberg. Ministrul nu era însă acasă. Keitel i-a cerut şefului poliţiei din Berlin să-i dea dosarul referitor la Erna Gruhn, dar a fost refuzat. Apoi l-a sunat pe Göring, pentru că acesta fusese martor la căsătoria lui Blomberg, şi l-a rugat să se uite la fotografiile compromiţătoare. Fără a mai pierde timpul, Helldorf s-a dus la comandantul aviaţiei. Acesta din urmă a recunoscut-o în fotografii pe soţia lui Blomberg şi a făcut cunoscut cine era ea de fapt.

Patru zile mai târziu, Blomberg s-a văzut nevoit să demisioneze. Toată agitaţia provocată de faptul că Blomberg a încălcat codul foarte strict pe care ofiţerii prusaci trebuiau să-l respecte nu a fost decât un pretext. În realitate, Hitler dorea să scape de ministru, considerându-l, pe drept cuvânt, o frână în calea către declanşarea războiului. Într-adevăr, mareşalul şi comandantul suprem al armatei, Fritsch, dispuneau încă de o anume independenţă şi se opuseseră „jocurilor de război" despre care vorbise Hitler. Scandalul legat de căsătoria lui Blomberg îi era de folos lui Hitler. Dictatorul a jucat rolul omului profund dezamăgit, i-a făcut reproşuri lui Blomberg şi i-a cerut acestuia să anuleze imediat căsătoria. Însă Blomberg, care se pare că făcuse, într-adevăr, o pasiune pentru soţia lui, a refuzat. Dictatorul, care avusese o aventură cu propria sa nepoată, Geli Raubal, fapt cunoscut de toată lumea, a făcut pe moralistul şi i-a dat de înţeles ministrului că în aceste condiţii ar trebui să demisioneze.

Blomberg l-a acuzat mai târziu pe Keitel pentru faptul că ar fi contribuit la prăbuşirea sa, arătând că fostul său subordonat l-ar fi „trădat", pentru a face el însuşi carieră. În loc să facă în aşa fel încât dosarul compromiţător să dispară sau în loc să aştepte până ce Blomberg s-ar fi întors acasă, Keitel i-a pasat problema ambiţiosului Göring, despre care se ştia că îşi doreşte funcţia de ministru de război. Numeroşi istorici au mers pe această versiune a evenimentelor. Adevărul este, însă, cu

totul altul. Keitel s-a decis să-l pună în temă pe Göring, deoarece comandantul aviaţiei se bucura pe atunci de foarte mult respect. Göring a spus că şi-ar fi dorit să ajungă ministru abia după ce Blomberg a demisionat. În afară de aceasta, atât Keitel, cât şi Helldorf erau convinşi că Blomberg nu ştia nimic în ceea ce priveşte trecutul soţiei sale, ca să nu mai discutăm de faptul că Wilhelm Keitel nu avea firea unui intrigant. Nu, criza nu s-a declanşat din cauza modului în care a acţionat Keitel. Criza s-a declanşat chiar din cauza lui Blomberg, care cunoştea trecutul soţiei sale şi sperase ca retragerea sa să se poată produce la fel de discret cum avusese loc căsătoria sa. „Bătrânii ăştia cu simţăminte tinereşti”, avea să comenteze acid Lisa Keitel, amintind de faptul că o căsătorie l-a costat tronul şi onoarea „pe unul dintre regii Angliei”.

Lisa Keitel este de părere că aceea a fost o cumpănă importantă în viaţa soţului ei. După ce ministrul a fost obligat să demisioneze, Keitel a primit ordinul să se prezinte la 27 ianuarie, la ora 13, la Führer… în civil. În timpul procesului de la Nürnberg, Blomberg a arătat cum s-a ajuns la stabilirea respectivei întâlniri. Chiar când i-a vorbit despre necesitatea ca el să demisioneze din funcţia de ministru, Hitler i-a spus că şi-ar dori să înfiinţeze un fel de mare stat-major, mai precis un fel de „comandament suprem al Wehrmachtului”. La prima vedere se părea că dictatorul doreşte să pună în aplicare toate sugestiile legate de înfiinţarea unui serviciu care să deţină comanda asupra tuturor armelor care făceau parte din Wehrmacht. Examinat mai atent, planul lui Hitler s-a dovedit a fi doar un grup format din aghiotanţi. Hitler l-a întrebat pe Blomberg dacă ştie pe cineva care ar putea conduce acest serviciu, dar acesta nu i-a putut răspunde. Atunci dictatorul a insistat, spunând că se referea la o persoană pe care o avusese în subordine. Blomberg a ezitat, spunând: „Ah, vă referiţi la Keitel. El nu a fost decât şef de serviciu în subordinea mea”. „Tocmai acesta este omul de care am nevoie!” a exclamat dictatorul. Se pare că până în

momentul acela omul pe care şi-l dorea nu îi stârnise interesul, pentru că le cere subordonaţilor care lucrau în cadrul biroului său să-l cheme pe „generalul von Keitel”.

Cu toate că Hitler era vestit pentru faptul că lua decizii în pripă, se poate presupune că pentru ocuparea funcţiei de şef al OKW era necesară trecerea unui test amănunţit şi nu era suficientă enunţarea unui nume. În cadrul procesului de la Nürnberg, Blomberg oferă o a doua versiune în ceea ce priveşte evenimentele şi declară că el însuşi l-ar fi recomandat pe Keitel. Povestea fostului şef care nu-şi poate ierta niciodată subordonatul, bănuindu-l că l-ar fi trădat, are în sine un sâmbure de adevăr. Hitler era interesat să-l aibă pe Keitel lângă sine, deoarece acesta din urmă era un om lipsit de un caracter puternic. Hitler nu îşi dorea un om cu personalitate bine conturată, un general cu idei conservatoare, cu care să se certe permanent. Calităţile de care trebuia să dea dovadă, pentru moment, şeful OKW erau acelea de a fi demn de încredere şi de a da dovadă de obedienţă. Keitel ştia foarte bine că nu „era dotat” şi nici nu dispunea de „pregătirea necesară pentru a deveni ofiţer de mare stat-major”. De altfel, el a propus ca funcţia sa să fie aceea de „şef al personalului din înaltul Comandament al Wehrmachtului”, titulatură care s-ar fi potrivit mai bine cu activităţile pe care le-a desfăşurat, dar Hitler a găsit că „sună prea modest” Istoria OKW-ului a început, deci, cu o problemă legată de titulatură, iar cel ce avea să fie „şef al înaltului Comandament al Wehrmachtului” avea să ajungă pe banca celor acuzaţi de crime de război.

Când Keitel intră pentru prima dată în Cancelaria Reichului, Hitler joacă, aşa cum face de fiecare dată când doreşte să evalueze un om, rolul gazdei respectuoase şi prietenoase. „Dumneavoastră sunteţi persoana de încredere, singurul meu consilier în problemele Wehrmachtului”, îl măguleşte dictatorul pe generalul în civil, care chiar credea cele ce i se spuneau, în vreme ce Hitler afirmase în cercul persoanelor care îi erau apropiate

că Wilhelm Keitel are „creierul unui portar de cinematograf”. Prima problemă de care s-au ocupat stăpânul şi sluga a fost aceea a succesorului lui Blomberg. Keitel l-a propus pe Göring, ceea ce dovedeşte faptul că la acel moment nu a înţeles principiul după care Hitler dorea să conducă. Dictatorul a respins propunerea, argumentând că şeful aviaţiei avea destule pe cap, deoarece trebuia să îndeplinească planul care fusese întocmit pentru următorii patru ani. Keitel l-a propus apoi pe Fritsch, care era comandantul suprem al armatei. Hitler s-a dus la masa de lucru şi a luat de acolo un dosar întocmit de ministrul justiţiei. Din acest dosar rezulta că Fritsch încălcase prevederile paragrafului 175, referitor la faptul că actele de homosexualitate se pedepseau conform legii. Mai târziu, Keitel avea să-şi amintească: „Am fost indignat când am aflat de această situaţie”, dar subalternilor săi le spune că „ştia deja de doi ani despre aceste lucruri”, aşa cum avea să noteze Jodl în jurnalul său.

De fapt, acuzaţiile împotriva comandantului suprem al armatei au fost o înscenare pusă la cale de agenţii Gestapo. Un aşa-zis „martor” din lumea homosexualilor berlinezi a afirmat că Fritsch i-ar fi fost client. De fapt, respectivul personaj avusese o legătură cu un instructor de călărie, care avea un nume asemănător cu acela al comandantului suprem al armatei germane (von Frisch), dar acuzaţiile jenante şi „confruntarea” – de fapt o comedie ieftină – pusă la cale de agenţii Gestapo chiar în Cancelaria Reichului au fost suficiente pentru ca Fritsch să demisioneze. Nu este clar dacă Hitler „a tras sforile” în cazul Fritsch sau dacă a beneficiat doar de pe urma unei erori comise de Gestapo. Pentru cei din anturajul său s-a prefăcut a fi şocat, aşa cum a făcut-o şi în cazul lui Blomberg: „Dacă un asemenea lucru se poate întâmpla în cazul unui general prusac, atunci se poate întâmpla orice pe lumea asta”, se lamenta cel ce provenea dintr-o familie de mic-burghezi austrieci. După ce s-a arătat indignat, a trecut la fapte. Armata nu mai avea comandant, aşa că

dictatorul s-a instalat, de fapt, el însuşi în fruntea armatei, numindu-l în locul lui Fritsch pe Walther von Brauchitsch, un om obedient şi tern. Se instaurase, aşadar, un regim totalitar, se încheiase procesul prin care dictatorul „a pus mâna pe putere”, dispunând acum şi de oamenii care urmau să pună în aplicare ordinele sale.

Nu mai exista un ministru de război. De latura administrativă a ministerului se ocupa OKW-ul lui Keitel. De fapt, OKW-ul avea în subordine serviciul care răspundea de Wehrmacht şi la a cărui conducere se afla acum Jodl, spionajul militar condus de Canaris, Serviciul Personal, serviciul care răspundea de prizonierii de război, justiţia militară şi, foarte important, serviciul de apărare şi cel de înzestrare a armatei. Era vorba despre un adevărat imperiu administrativ, care avea să se extindă odată cu izbucnirea războiului. De facto, şeful OKW avea foarte puţină libertate de decizie, pentru că Hitler era cel care lua hotărâri atunci când era vorba despre aspecte importante. Keitel nu avea altă soluţie decât aceea de a executa ordinele primite de la „comandantul suprem”. Aceasta avea să devină foarte curând formula pe care o va utiliza atunci când se va referi la Hitler.

La scurtă vreme după ce şi-a luat în primire postul, Keitel şi-a dat seama că era un instrument în mâinile unui om care acţiona după bunul plac. La 12 februarie a fost chemat la Berghof împreună cu generalii Reichenau şi Sperrle, „fără a se arăta care sunt motivele”. De data aceasta Keitel trebuia să se îmbrace în uniformă. Când cei trei militari de rang înalt se prezintă la Berghof, li se comunică faptul că urma să aibă loc o vizită a cancelarului austriac Schuschnigg şi că ei urmau „să facă impresie” asupra demnitarului din Austria. Aghiotantul lui Hitler pe probleme de aviaţie, von Below, primise sarcina să convoace generali care aveau „un aer marţial” Când delegaţia austriacă s-a retras pentru discuţii, Hitler a început să urle cât îl ţinea gura: „Keitel! Să vină imediat generalul Keitel!” Şeful OKW s-a prezentat imediat şi a

întrebat ce i se ordona. „Nimic”, i-a spus dictatorul. „Luaţi loc!” Bineînţeles că Wilhelm Keitel a făcut precum i se ordonase, obţinând efectul scontat: Schuschnigg a plecat de la Berghof, intimidat de ameninţările lui Hitler.

La 12 martie 1938, Führerul a cules roadele acestei piese de teatru: a intrat în Austria în fruntea Wehrmachtului. Keitel se afla lângă el şi, văzând „ochii scăldaţi în lacrimi de bucurie” ai dictatorului german de origine austriacă, el îşi aduce aminte de cele întâmplate cu o noapte înainte. Comandantul suprem al armatei, Brauchitsch, şi câţiva ofiţeri de rang înalt îl sunaseră în mod repetat, pentru a-i cere să-l convingă pe Hitler să anuleze ordinul prin care se cerea trupelor germane să intre în Austria. „Nici nu mă gândeam să-i vorbesc Führerului despre acest lucru”, avea să-şi amintească mai târziu Keitel. „Führerul nu a ştiut niciodată nimic. Dacă ar fi aflat, decizide sale în legătură cu ofiţerii din conducerea armatei ar fi fost nimicitoare. Nu voiam să se întâmple nimic rău”. Era prima dată când şeful O KW îndeplinea funcţia de om de legătură între armată şi Hitler. El avea să joace acest rol până la sfârşitul războiului. Din evenimentele care au avut loc în noaptea premergătoare Anschlussului[11] rezultă două aspecte: pe de-o parte, generalii, care aveau experienţe cu totul neplăcute, evitau să vorbească direct cu Hitler şi se bazau, fără niciun rost, pe talentul de mediator al lui Keitel; pe de altă parte, Keitel evita să-i dea lui Hitler acele veşti despre care credea, pe bună dreptate, că aveau să implice un atac de furie al Führerului. Momentul în care trupele germane au intrat în Austria părea să consfinţească această tehnică. Nu s-a ajuns la vărsări de sânge şi nici nu s-au făcut remarcate semnele unei crize internaţionale, de care se temeau cei din conducerea armatei.

La numai două luni după aceea, la data de 20 mai, Keitel a prezentat, aşa cum i se ordonase, un proiect

11 Cuvântul în sine se traduce prin „anexare“; se face referire la anexarea Austriei, (n.tr.)

pentru următoarea agresiune, Cazul „Grün”, făcând în mod expres precizarea că nu discutase cu ofiţerii care comandau diferitele arme. Era vorba despre „o situaţie extrem de favorabilă” şi despre „necesitatea de a se acţiona fulgerător”. Keitel era printre primii oameni din anturajul lui Hitler care aflau despre noile ţinte pe care şi le propunea dictatorul prin politica de agresiune. Astfel, el a aflat că Hitler considera că poziţia strategică a Germaniei nu era propice „pentru marile planuri avute în vedere în Est” şi că era necesar să se ia o hotărâre în acest sens în timpul vieţii sale. Keitel nu s-a opus planurilor lui Hitler. El avea să-şi amintească mai târziu că a citit directivele „cu oarecare îngrijorare”, dar după aceea a pregătit împreună cu Jodl planurile referitoare la deplasarea efectivelor.

În cartierul general al Armatei au existat din nou proteste. Şeful Marelui Stat-Major al Armatei, Ludwig Beck, a întocmit un memoriu în care se prevedea exact cum va evolua războiul: expansiunea către Est va provoca declanşarea unui război mondial pe care Germania nu putea decât să-l piardă, avându-se în vedere baza materială insuficientă de care dispunea ţara. Keitel a făcut recomandarea să i se prezinte lui Hitler doar a doua parte a memoriului, în care se făcea referire la potenţialul militar al naţiunilor europene. Keitel era de părere că Führerul va respinge imediat consideraţiile din prima parte a memoriului. Şeful OKW a acţionat din nou ca un filtru între dictator şi armată, având grijă ca între Hitler şi generalii care se opuneau hotărârilor acestuia să nu se producă o ruptură. Dictatorul a respins chiar şi partea a doua a memoriului lui Beck, mulţumindu-se să-i înjure şi să-i blesteme pe generali într-un atac de furie. Speriat de această manifestare a lui Hitler, Keitel s-a plâns şefilor diferitelor servicii ale OKW că „Führerul a avut reclamaţii şi în ceea ce priveşte OKW-ul” şi a arătat că nu va tolera „prezenţa în OKW a vreunui ofiţer care devine ţinta criticilor” în schimb, despre planurile de lovitură de stat pe

care le puneau la cale Beck, Goerdeler şi şeful său de serviciu, Canaris, oscilând între război şi pace, Keitel nu a ştiut nimic, nici chiar atunci când a ajuns la tribunalul de la Nürnberg.

Înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Keitel devenise un membru important al „suitei" dictatorului. Există mii de fotografii şi filme care îl prezintă în imediata apropiere a lui Hitler. De cele mai multe ori tace, dar este permanent pregătit să-i dea o mână de ajutor stăpânului său. Limbajul corpului spune multe despre şeful OKW, „Lakeitel", cum îl numeau, pe bună dreptate, în bătaie de joc, ofiţerii. Rolul său îl depăşise de mult pe cel al unui „şef de serviciu", funcţie pe care o avusese pe vremea în care Blomberg îi fusese şef. Hitler îşi dăduse seama de faptul că „ţăranul în uniformă de general" era omul ideal în funcţia de şef al OKW. Keitel face parte dintre acei câţiva ofiţeri care se bucură de onoruri şi sunt în graţiile regimului de la începutul războiului până la finele acestuia. Cu disponibilitatea sa de a executa ordinele primite şi cu obedienţa de care dădea dovadă, Keitel nu era doar un produs al sistemului, ci şi o persoană care avea grijă ca acesta să funcţioneze fără probleme, şi mai ales, acest lucru fiind deosebit de important, asigurându-se de absenţa oricăror scrupule şi de executarea necondiţionată a ordinelor Führerului.

Şeful OKW era foarte mândru de postul pe care îl ocupa, post care îi dădea prilejul să se afle permanent în preajma dictatorului. Un cunoscut îşi aduce aminte cum l-a văzut la Kurfürstendamm, „mândru de uniforma sa, în tovărăşia celor doi fii ai săi". Generalul şi cei doi tineri ofiţeri arătau „ca nişte ofiţeri prusaci sadea" Soţia lui Keitel, Lisa, se bucura de nenumăratele recepţii care se organizau la Berlin. Chiar şi în memoriile scrise la Nürnberg Keitel va sublinia faptul că Hitler îl chema frecvent la el. „Am fost nevoit să-mi întrerup chiar şi scurtele şederi la Helmscherode, la sfârşit de săptămână, sau partidele de vânătoare de câteva zile, organizate în

Pomerania, pentru a-i putea sta la dispoziţie, chiar şi atunci când era vorba doar de un moft”. Mulţumirea pe care o avea în legătură cu poziţia pe care o deţinea îl făcea să nu remarce aspectele negative pe care le implica regimul. De exemplu, la data de 10 noiembrie 1938, nu a dorit ca fericirea pricinuită de avansarea la gradul de general-colonel să-i fie umbrită de faptul că doar cu o seară înainte fuseseră incendiate sinagogi. El a aruncat supărat raportul lui Canaris, în care se arăta în detaliu ce făcuseră naziştii dezlănţuiţi. De altfel, lui Keitel nu-i făcea deloc plăcere să citească rapoartele provenite de la Serviciul Contrainformaţii/ Străinătate. El era preocupat mai curând de „moralul” trupei. Fostul locotenent al armatei imperiale le-a interzis militarilor să participe la sărbătorile organizate în cinstea sărbătoririi a 80 de ani de la naşterea împăratului Wilhelm al II-lea.

După ce Ţinutul Sudeţilor şi restul Cehoslovaciei au căzut în mâna lui Hitler, fără a se fi tras un singur foc de armă, OKW-ul a început să pregătească ofensiva asupra Poloniei. În ciuda avertismentelor clare, venite de la Paris şi Londra, Hitler şi Keitel credeau că forţele Vestului îşi vor abandona partenerul. Şeful O KW avea să-i spună generalului Thomas, exprimând astfel părerea „stăpânului” său: „Anglia este decadentă, Franţa este pacifistă. Vor veni cu ameninţări, dar în cele din urmă vor accepta situaţia”. Keitel a respins sugestiile făcute de ofiţerii de rang înalt, referitoare la „jocurile de război”, care erau nişte ipoteze în legătură cu reacţiile Vestului la acţiunile Germaniei şi care reprezentau o încercare de a-l face pe dictator să renunţe la planurile sale ofensive. Diplomatul Ulrich von Hassell a fost de-a dreptul disperat după ce a avut cu Wilhelm Keitel o discuţie despre politica externă, constatând că din gura „lăptarului” ieşeau numai şi numai cuvintele lui Hitler. Cât de superficial este Keitel în ceea ce priveşte planurile politice ale „stăpânului” său ne-o demonstrează faptul că atunci când i se raportează că Armata Roşie a pornit la atac el întreabă iritat: „Împotriva

cui?”

Odată cu agresiunea asupra Poloniei, Wehrmachtul s-a implicat şi mai mult în delictele comise de regimul nazist. Încă din primele zile în care germanii au început ofensiva, comandanţii armatei au început să trimită rapoarte în care îşi manifestau indignarea faţă de faptele sângeroase comise de trupele SS, care vânau sistematic evreii, aristocraţii şi prelaţii catolici în spatele frontului. Indignarea nu a avut, însă, niciun rezultat. Mai mult chiar, prin inacţiunea comandanţilor armatei, aceştia au devenit complici la crimele în masă. La 12 septembrie, Canaris, aflat în spatele frontului, în trenul Führerului, i se plânge lui Keitel în legătură cu delictele comise de membrii SS. Şeful OKW îl pune la punct cu duritate, spunându-i că „dacă cei din Wehrmacht nu vor să aibă legătură cu asemenea fapte, trebuie să se obişnuiască cu faptul că SS-ul şi Gestapoul sunt alături de ei”. Se pare că Wilhelm Keitel se obişnuise să pună semnul egal între scopurile urmărite pe plan militar şi planurile de exterminare. Se pare că îşi însuşise şi limbajul suburban al dictatorului, pentru că i-a spus şefului serviciului administrativ al armatei că teritoriile ocupate de către germani în Polonia trebuie „curăţate de polonezi, de evrei şi de alte neamuri de soiul ăsta”. Faptul că Wilhelm Keitel nu avea probleme de ordin moral iese în evidenţă dintr-o discuţie pe care a avut-o cu Wilhelm Canaris. În timpul pregătirii atacului trupelor SA asupra staţiei radio Gleiwitz, ca pretext pentru începerea ostilităţilor, Keitel spune: „Eu personal nu pun niciun preţ pe asemenea lucruri, dar aceasta este voinţa Führerului” Singura iniţiativă pe care a avut-o în primele zile ale ofensivei asupra Poloniei a fost aceea de a căuta măcar să-i declare război inamicului.

În ceea ce priveşte ordinele către trupă, acestea nu încalcă drepturile omului, dar în comportamentul militarilor se fac simţiţi cei şase ani de propagandă nazistă. După cum reiese din documentele Wehrmachtului, se produc numeroase atacuri ale militarilor germani

asupra populaţiei civile, care nu sunt pedepsite. Multă vâlvă face în special cazul maiorului Salah. Ofiţerul omorâse cinci femei poloneze şi fusese condamnat la moarte de tribunalul militar. Comandantul suprem al armatei terestre, Brauchitsch, insistase ca sentinţa pronunţată să fie executată. După o serie de tergiversări, Hitler a insistat personal ca maiorului să i se aplice numai o pedeapsă cu închisoarea. Efectul unei astfel de acţiuni şi al altora asemănătoare cu aceasta avea să se facă simţit. „Omul stăpânitor" pornit în marşul său spre victorie nu trebuia să se simtă îngrădit de principiile eticii.

În Wehrmacht, Keitel s-a impus din ce în ce mai mult ca exponent al lipsei de etică. Dacă la începutul ofensivei împotriva Poloniei Helder remarcase cu milă faptul că Wilhelm Keitel „nu avea calităţile necesare pentru a face faţă sarcinilor pe care trebuia să le îndeplinească", el a reuşit, susţinând metodele dure ale lui Hitler şi dând dovadă de servilism, să-şi atragă din ce în ce mai multă ură. Atunci când comandantul suprem al armatei terestre, Brauchitsch, ezită să scrie o prefaţă la cartea *Cu Hitler în Polonia*, Keitel a scris el însuşi prefaţa, evitând astfel ca dictatorul să fie deranjat de acest mic incident. Von Hassell notează că Wilhelm Keitel este „ascultător" şi îi dă generalului Reinecke porecla „micul Keitel", deoarece era foarte loial regimului nazist. Atunci când generalul von Gienath, comandantul trupelor germane din Polonia, face, în iulie 1940, un raport în care se arată indignat de faptele cumplite pe care poliţiştii şi membrii trupelor SS le comit în ceea ce îi priveşte pe evreii din Polonia, acesta primeşte de la Keitel o scrisoare „fără perdea", în care i se cere să nu-şi mai bage nasul în treburile altora.

Imediat după serbările organizate la Varşovia în cinstea victoriei, se ajunge la un conflict între Hitler şi sluga sa. Nu era vorba despre aspecte legate de etică. Se punea doar problema dacă trupele erau îndeajuns refăcute pentru a se lansa în următoarea ofensivă. Keitel era de aceeaşi părere cu Brauchitsch; după opinia celor doi ofiţeri

de rang înalt, militarii aveau nevoie de odihnă, pentru a se reface. Hitler, dimpotrivă, voia să pornească încă din iarnă ofensiva împotriva Franţei… pentru ca mai târziu să se răzgândească în această privinţă. Keitel nu avea să uite niciodată scandalul monstruos pe care l-a făcut dictatorul. Hitler i-a adus „acuzaţii grave” şi „şi-a pierdut controlul” Mai mult chiar, l-a acuzat că „sprijină opoziţia, din care fac parte şi unii generali” Jignit, Keitel formulează o cerere prin care solicită să fie trimis la comanda unei unităţi aflate pe front, dar dictatorul îl face să se răzgândească şi să rămână în funcţia de şef al OKW, arătând că „nu este momentul pentru sensibilităţi” Keitel s-a supus din nou unei voinţe dincolo de voinţa sa. După război, Keitel a arătat că nu avea calităţile necesare „pentru a face faţă personalităţii” lui Hitler.

Ofensiva din Scandinavia, declanşată în primăvara lui 1940, avea să fie pentru OKW un fel de „botez al focului” în Polonia operaţiunile fuseseră coordonate de înaltul Comandament al Armatei terestre, al cărui şef era Brauchitsch. Operaţiunile din Norvegia şi Danemarca trebuiau coordonate, însă, de către OKW, deoarece la acestea trebuiau să participe unităţi ale armatei terestre, ale marinei şi ale aviaţiei. Faptul că operaţiunile au reuşit i se datora lui Alfred Jodl, subordonatul lui Keitel. Când vânătorii de munte ai generalului Dietl au ajuns într-o situaţie problematică la Narvik, Hitler şi Keitel şi-au ieşit din fire. Hitler dorea neapărat cucerirea oraşului Narvik, iar Dietl era de părere că oamenii săi trebuiau să se retragă către Suedia. Jodl notează în jurnalul său, la data de 19 aprilie 1940: „S-a declanşat din nou o criză. Şeful OKW iese din sală. Din nou există pericolul să domnească haosul la nivelul conducerii armatei, deoarece Hitler doreşte să cunoască şi cele mai mici amănunte”. Numai la insistenţele lui Jodl de a i se da lui Dietl ordinul să staţioneze cu trupele sale s-a putut obţine o victorie a trupelor germane în nordul Norvegiei. Concluzia pe care o trage Hitler de aici, aceea că ordinul de a staţiona, de a

rezista poate duce la o victorie, are implicaţii cumplite pe Frontul de Est. Alfred Jodl, şeful Comandamentului Wehrmachtului din cadrul OKW, preia rolul de consilier al dictatorului pe probleme de strategie, rol pe care Keitel îi permite să şi-l asume. Când aveau loc consilii, şeful OKW se mulţumea să asculte şi să execute ordinele primite de la Hitler.

Odată cu începerea ofensivei împotriva Franţei, ofensivă la care Keitel a contribuit executând, ca de fiecare dată, ordinele primite, cei din anturajul lui Hitler au avut pentru prima oară ocazia să aibă acces la cartierul general al Führerului. Mii de metri cubi de beton fuseseră turnaţi, astfel încât pe versantul unui munte din apropiere de Bad Münstereifel să se realizeze un buncăr vast, pe care Hitler şi suita sa să-l inaugureze chiar în dimineaţa primei zile a ofensivei asupra Franţei. împrumutând ceva din terminologia specifică lui Karl May, cartierul general a fost denumit Felsennest[12]. Săptămânile petrecute în acest cartier general s-au dovedit a fi un preludiu la viaţa petrecută neîntrerupt în buncăre, care avea să înceapă peste mai puţin de un an, o viaţă în egală măsură spartană şi marţială. Jodl avea să descrie mai târziu această viaţă ca fiind „o combinaţie între mănăstire şi lagăr de concentrare” Şedinţele de lucru, care durau ore-n şir şi în cadrul cărora Hitler dorea să aibă controlul asupra celor mai mici amănunte pe care le implicau operaţiunile, începeau pe la orele prânzului şi se prelungeau până târziu în noapte. Keitel a fost singurul din anturajul dictatorului care nu s-a adaptat bioritmului acestuia. El se trezea de dimineaţă şi la ora nouă se afla deja la biroul său. Deşi, la cei 60 de ani ai săi, era cel mai în vârstă ofiţer din cartierul general al Führerului, el dormea cel mai puţin. Era un om de modă veche. Fiind foarte harnic şi conştiincios, încerca să scape de sentimentul că nu putea face faţă sarcinilor pe care le avea de îndeplinit. Aflat în boxa martorilor de la Nürnberg, Jodl a spus că după fiecare altercaţie cu Hitler,

12 „Cuibul de pe stâncă“ (n.tr.)

Keitel „se refugia în muncă”.

Ofensiva din Vest nu a constituit un prilej de contradicţii între dictator şi Keitel. În numai şase săptămâni Franţa a cedat, în condiţiile în care aceasta constituise în Primul Război Mondial un duşman de temut al Germaniei, militarii germani încercând zadarnic să o cucerească timp de patru ani. Toate avertismentele venite din partea ofiţerilor cu funcţii importante în armată, avertismente conform cărora militarii francezi erau de zece ori mai numeroşi decât germanii, s-au dovedit a fi lipsite de temei. La fel ca mulţi alţi ofiţeri, Wilhelm Keitel nu-şi putea explica obţinerea victoriei asupra Franţei decât prin calităţile ieşite din comun ale dictatorului. Spunând în acele zile că Hitler este „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor”, Keitel chiar credea că aşa stau lucrurile. Important de remarcat este şi faptul că Wilhelm Keitel a fost acela care, în primul ordin de zi al Wehrmachtului pe care l-a dat, s-a referit la Hitler ca fiind comandantul suprem.

Drept mulţumire pentru laudele pe care i le adusese, dictatorul i-a permis să se ocupe de întâlnirea cu delegaţii francezi care s-au prezentat la Compiègne pentru a consfinţi capitularea Franţei. Actele au fost semnate în acelaşi vagon de tren în care reprezentanţii Germaniei imperiale au fost siliţi să solicite în 1918 încheierea păcii. Pentru Keitel acela a fost „apogeul carierei mele de militar” în acordurile imnului naţional, Hitler şi persoanele marcante din conducerea Reichului s-au îndreptat spre garnitura franceză de tren. Keitel, care se afla chiar în spatele dictatorului, alături de Göring şi Brauchitsch, nu se mai gândea, cu siguranţă, că şi-ar fi dorit să administreze moşia din Helmscherode. Cuvântarea sa, ţinută în prezenţa reprezentantului francez, generalul Huntziger, s-a păstrat. De altfel, este una dintre puţinele cuvântări ale lui Keitel care s-au păstrat. Pe discul din şelac se aude vocea sacadată a unui bărbat care îşi poate stăpâni cu greu emoţiile.

„În acest tren”, a ţinut el să le spună ascultătorilor, citind un manuscris redactat cu aprobarea lui Hitler, „a început perioada de suferinţă a poporului german, o perioadă în care oamenii au suferit atât pe plan moral, cât şi pe plan material. Cuvintele deşarte şi trădarea şi-au dat mâna pentru a răpune un popor care a rezistat mai bine de patru ani, dar a cedat din cauza propriei sale slăbiciuni, deoarece a dat crezare promisiunilor făcute de oamenii de stat democraţi”. Aceasta era retorica „cuţitului înfipt în spate”, de genul celei adoptate de Führer în atâtea cuvântări. Keitel a vehiculat ideea falsă în care au crezut atâţia germani, conform căreia „trădarea în sânul patriei” a provocat pierderea Primului Război Mondial. El a făcut o previziune legată de cel de-al Doilea Război Mondial, jucând rolul de portavoce a Führerului: „La 3 septembrie 1939, la 25 de ani după izbucnirea conflagraţiei mondiale, Anglia şi Franţa au declarat din nou război Germaniei, fără a avea niciun motiv. Acum armele au decis. Franţa este învinsă”. Învinşii poate că au avut impresia că aceste cuvinte sunt expresia batjocurii învingătorilor, însă Keitel chiar credea că formula „fără a avea niciun motiv” era una potrivită. Ascultând permanent cascadele verbale ale lui Hitler, şeful OKW pierduse de multă vreme contactul cu realitatea şi ajunsese să redea gândurile Führerului. Chiar şi în memoriile sale se pot detecta cuvintele şi frazeologia folosite de Hitler. De exemplu, referindu-se la ofensiva împotriva Poloniei, el arată că aceasta a fost declanşată „în scopuri pur defensive”. În ceea ce priveşte ofensiva împotriva Olandei şi Belgiei, Keitel afirmă că aceste ţări au renunţat la neutralitate în momentul în care au „permis” trecerea avioanelor britanice prin spaţiul lor aerian.

În seara zilei în care a fost semnată capitularea Franţei, a avut loc o petrecere organizată în cazinoul Führerului. La finalul petrecerii, participanţii au cântat în cor *Nun danket alle Gott*[13]. Hitler i-a strâns mâna slugii sale şi a părăsit încăperea fără a rosti niciun cuvânt. Puţin

13 „Acum mulţumiţi-i cu toţii lui Dumnezeu." (n.tr.)

mai târziu, la 19 iulie 1940, Keitel se număra printre cei 19 generali care puteau purta însemnele şi bastonul de mareşal. Aşa cum au arătat diferiţii comandanţi de trupe la avansarea lui, şeful OKW nu s-a evidenţiat „pe câmpul de luptă”, dar toată lumea era prinsă în mirajul victoriilor şi de aceea un număr relativ mare de generali sunt avansaţi la gradul de mareşal, în momentul în care Keitel începe să poarte bastonul de mareşal, el se numără printre puţinii cărora dictatorul le mărturiseşte ce planuri are. Hitler îi spune în treacăt: „Acum am arătat de ce suntem capabili. Crede-mă, domnule Keitel, faţă de ceea ce am făcut până acum, ofensiva împotriva Rusiei nu va fi decât un joc de copii”. La finele lui iulie 1940, Keitel se numără printre puţinii care au fost chemaţi la Berghof şi cărora Hitler le-a comunicat „hotărârea definitivă” în legătură cu „nimicirea forţei vitale a Rusiei” Nu se pusese problema ca în cadrul acelei întruniri să se discute despre faptul că germanii se vor confrunta cu armatele lui Stalin. Teza războiului de prevenire a agresiunii duşmane, formulată mai târziu de Keitel, s-a dovedit a fi incorectă şi prin faptul că ofiţerii care aveau atribuţii de comandă la nivelul armatei găseau că armata sovietică îi este inferioară celei germane. Toată lumea vorbea despre erorile comise de comandanţii ruşi şi de pierderile suferite de armata rusă în războiul cu Finlanda. De asemenea, se ştia că Stalin ordonase, cu numai câţiva ani înainte, lichidarea celor mai buni ofiţeri de stat-major, în dorinţa de a face „curăţenie” şi oricum, în Primul Război Mondial Germania învinsese Rusia, dar nu putuse învinge Franţa.

Cei mai mulţi dintre ofiţerii de rang înalt au împărtăşit ideea lui Hitler, conform căreia „Rusia este un colos cu picioare de lut” Doar câţiva, care aveau darul de a vedea în perspectivă, au prezis catastrofa. Printre aceştia s-au numărat Beck, Halder şi Canaris. În mod surprinzător, şi şeful OKW s-a numărat iniţial printre aceia care erau sceptici în legătură cu ofensiva asupra Rusiei. Pe Keitel îl îngrijora faptul că trupele germane, care controlau zona

cuprinsă între Capul Nord şi Marea Mediterană, ar fi trebuit să se disperseze. El nu s-ar fi opus ofensivei împotriva comuniştilor, pe care îi ura, dar atâta vreme cât Anglia nu fusese învinsă, ar fi fost mai bine să se amâne confruntarea cu armatele lui Stalin. Keitel a făcut un memoriu, pe care l-a înaintat lui Hitler, şi şi-a găsit, în mod surprinzător, un aliat în persoana ministrului de externe, Ribbentrop, care i-a spus că nu era pentru deschiderea unui nou front în Est. Alianţa pe care au făcut-o Keitel, omul devotat dictatorului, şi Ribbentrop, ministrul care nu avea foarte multă putere de decizie, nu era una imbatabilă. Nici propunerea pe care i-au făcut-o cei doi lui Hitler, aceea de a se întâlni cu Stalin şi de a discuta despre problemele existente între Germania şi Rusia, nu părea una de care dictatorul să ţină cont. Cu o simplă mişcare a mâinii Hitler le-a dat de înţeles „slujitorilor" săi că nu are de gând să ia în seamă propunerile lor. Keitel a fost din nou aspru mustrat, a încercat să solicite un transfer, dar s-a văzut nevoit să rămână cuminte la postul său. I s-a permis, totuşi, să-şi ia câteva săptămâni de concediu. Avea să fie ultimul pentru Keitel.

Întors din concediu, şeful OKW s-a apucat de treabă cu mai mult zel şi a pregătit următoarea ofensivă a armatei germane. Poate că i-a fost uşor să-şi reia activitatea, avându-se în vedere faptul că Hitler l-a „înzestrat" cu peste un milion de mărci pentru „serviciul în slujba armatei" Keitel a devenit complicele lui Hitler, dând o serie de ordine care nu aveau alt scop decât acela de a face din ofensiva împotriva Rusiei o acţiune de nimicire a acestei ţări. Acesta a fost momentul în care, prin ordinele care purtau semnătura lui Keitel, Wehrmachtul a fost implicat direct în delictele comise de regimul nazist. „Dacă suntem duri în Est, ne va fi bine în viitor", le spusese dictatorul celor aflaţi în fruntea OKW. La 13 mai 1941 au intrat în vigoare „Prevederile legate de aplicarea legii marţiale", în care se arăta că „Persoanele care fac parte din Wehrmacht şi întreprind diverse acţiuni împotriva civililor care au

intenţii duşmănoase nu vor fi puse sub urmărire, nici chiar atunci când acţiunile lor contravin prevederilor codurilor militare”. Cu alte cuvinte, acest lucru însemna: militarii germani pot fura, ucide sau viola şi nicio instanţă militară nu îi poate pedepsi pentru faptele lor. Aceste prevederi, care înlăturau orice urmă de îndemn la un comportament civilizat, sunt urmate de „Directivele în ceea ce priveşte tratamentul aplicat comisarilor care au sarcini politice”. Aceste directive sunt, de fapt, un îndemn la crimă. „Cei care stăpânesc metode de luptă barbare, asiatice, sunt comisarii care au sarcini politice. De aceea este necesar să se acţioneze cu hotărâre şi fără ezitare împotriva acestora. Dacă sunt prinşi în timp ce iau parte la acţiuni de luptă sau de apărare, ei vor fi lichidaţi imediat, făcându-se uz de armă”. Foarte important în ceea ce priveşte acest ordin „de lichidare” a ofiţerilor care aveau ca sarcină pregătirea pe plan politic a trupei este faptul că nu se specifică în ce mod se pot identifica acei „comisari”, atunci când este vorba despre prizonierii ruşi. Pentru ca un om să fie lichidat, era suficient să fie bănuit că ar fi fost „comisar”. La 23 iunie, OKW-ul lui Keitel redactează „Liniile directoare în ceea ce priveşte comportamentul trupelor în Rusia”. Este vorba, din nou, de nişte ordine foarte clare, pe care militarii germani trebuiau să le respecte. În acele „directive” se cerea să se acţioneze „fără milă” împotriva „bolşevicilor care hărţuiau trupele, a voluntarilor care luptau împotriva trupelor germane, a sabotorilor şi a evreilor” Era pentru prima oară când într-un ordin militar se prevedeau măsuri împotriva evreilor.

Chiar şi persoanelor din afara armatei le era cât se poate de clar ce Rubicon a fost trecut odată cu emiterea acestor ordine. Ulrich von Hassell notează, la 16 iunie, că militarii din conducerea Wehrmachtului „s-au implicat în manevrele lui Hitler, în crimele pe care până acum le-au comis numai membrii trupelor SS. Sergenţi-majori lipsiţi de speranţă!” Faptul că niciun ofiţer de rang înalt nu s-a opus acestor ordine, nu s-a dezis de ele sau nu a protestat

energic împotriva celor care le-au emis, demonstrează cât de mult se afundaseră capii OKW şi conducătorii armatei în mocirla crimei. Pentru cel care tolera crima aşa cum o făcuse şi în Polonia, participarea la acte criminale nu mai reprezenta o problemă. Desigur că unii aveau conştiinţa nedreptăţii care se comite, aşa cum se întâmpla în cazul lui Halder, care visa să reformeze sistemul din interior, fără să-l elimine pe Hitler, ci eliminând SS-ul şi Gestapoul, care erau elementele terorii. Şi în rândul ofiţerilor aflaţi la nivel mediu sau chiar la nivel inferior în ierarhia armatei s-au găsit curajoşi care au ignorat sau au interpretat ordinele ce îndemnau la comiterea de acte delictuale. S-a întâmplat, însă, frecvent ca acestea să fie puse în aplicare. Numai o parte dintre militarii din Wehrmacht au devenit criminali, dar numeroşi soldaţi s-au văzut puşi în faţa faptului că erau nevoiţi să lupte cot la cot cu nişte asasini.

Responsabilitatea pentru ordinele barbare pe care militarii germani ar fi urmat să le execute îi aparţine în primul rând comandantului suprem, Hitler. Avea ocazia să ducă războiul pe care şi-l dorise întotdeauna. Putea să ducă lupta pentru „existenţă sau inexistenţă”, lupta pentru „victorie sau pieire” aşa cum se exprimase într-un mod cât se poate de deschis. Toţi ofiţerii de rang înalt care i-au stat alături i-au fost complici. Cei care, asemenea lui Keitel, au afirmat că au fost nevoiţi să respecte jurământul depus şi să fie obedienţi, uită că tocmai în vechea armată a Prusiei, cu care îi plăcea lui Hitler să compare Wehrmachtul, respectarea ordinelor în care lipsa de etică era evidentă se pedepsea aspru. Redactarea şi emiterea de ordine care îndemnau la crimă nu mai aveau absolut nicio legătură cu vechile tradiţii militare sau, mă rog, cu vechile tradiţii prusace. Dimpotrivă, militari asemenea lui Keitel se detaşaseră cu totul de tradiţiile militare. Şeful OKW îşi însuşise atât de bine aspectele legate de „războiul de nimicire”, încât acţiona în conformitate cu acestea chiar şi atunci când nu primea un ordin direct, venit din partea Führerului. Atunci când Canaris i-a prezentat un document

în care se referea la uciderea în masă a peste trei milioane de prizonieri ruşi, şeful OKW notează, la 23 septembrie, pe marginea documentului, fără a se fi consultat cu Hitler: „Problemele la care vă referiţi sunt valabile în confruntările cavalereşti. Este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume. Din această cauză sunt de acord cu măsurile luate” Pentru Keitel sunt „deosebit de utile” şi acţiunile întreprinse de trupele din spatele frontului, care efectuau operaţiuni de transport şi de blocare a accesului inamicului. S-a ordonat modificarea regimului aplicat prizonierilor, dintre care au murit peste două milioane numai în primul an de război, abia în momentul în care a devenit limpede faptul că victoria pe Frontul de Est nu se va obţine uşor şi că prizonierii puteau constitui forţă de muncă. În mod similar, „Directivele în ceea ce priveşte tratamentul aplicat comisarilor care au sarcini politice” s-au abrogat numai în 1942, când s-a constatat că prin aplicarea lor moralul trupelor sovietice nu a scăzut ci, dimpotrivă, a crescut.

Nu ne-au rămas niciun fel de dovezi în legătură cu faptul că Wilhelm Keitel şi-ar fi făcut probleme sau ar fi avut mustrări de conştiinţă din cauza ordinelor pe care le-a semnat. În memoriile sale, el dă vina pe Hitler şi îl citează pe dictator, care avea următoarea pretenţie: „Nu le cer generalilor să mă înţeleagă, dar le cer să-mi respecte ordinele”. Nici măcar în interogatoriile la care este supus după război şi în cadrul cărora recunoaşte că are o oarecare vină nu se găseşte vreo propoziţie în care Keitel să-şi fi exprimat regretul faţă de victimele conflagraţiei. Dacă descrierea lui Jodl, conform căreia Keitel era un om „impresionabil şi sensibil”, este adevărată, atunci el era cu siguranţă şi un maestru în arta stăpânirii sentimentelor.

Şeful OKW era afectat cu adevărat numai atunci când devenea victima crizelor de nervi ale lui Hitler. La finele anului 1941, a ajuns din nou într-o astfel de situaţie. După ce în primăvară Führerul ceruse să se accelereze ritmul de lucru în industria de armament, având în vedere

preconizata victorie asupra Uniunii Sovietice, un atac amplu al Wehrmachtului este oprit. Chiar la porţile Moscovei, grenadierii, care au fost nevoiţi să lupte cu zăpada şi cu frigul pătrunzător, au suferit o înfrângere. Hitler a căutat vinovaţi în rândul generalilor săi pentru acest eşec, ce punea dintr-odată sub semnul întrebării reuşita întregii ofensive din Est. Mareşalul-comandant von Brauchitsch a fost demis, dictatorul adresându-i cuvinte grele şi preluând el însuşi şi funcţia de comandant suprem al armatei. În urma acestei întâmplări, Keitel redactează un document prin care arată că „toţi cei care fac parte din OKW" îi sunt credincioşi lui Hitler. Cu toate acestea, chiar şi devotatul şef al OKW, care nu avea nicio legătură cu erorile strategice care s-au produs, a devenit ţinta crizelor de nervi ale dictatorului, un fel de paratrăsnet al acestuia. Nu se ştie exact de ce s-a supărat Hitler pe Keitel, dar dictatorul face o criză de nervi atât de cruntă, încât află despre ea şi Ulrich von Hassell, care se afla la Berlin: „Între Hitler şi Keitel a avut loc un mare scandal", notează Hassell în jurnalul său. „Hitler i-a făcut lui Keitel nişte reproşuri atât de grave, încât acesta din urmă a afirmat că s-ar sinucide… Evenimentul în sine nu are nicio importanţă. Poate fi doar ceva de ordin simptomatic". La procesul de la Nürnberg, Jodl şi-a amintit şi el despre cele ce au urmat scandalului. El declară că l-ar fi văzut pe mareşal în biroul său, unde redacta o scrisoare de adio. Jodl mai spune că mareşalul ar fi avut pe birou arma din dotare, armă pe care Jodl i-ar fi luat-o.

În memoriile sale, Keitel arată că ar fi vrut „în mai multe rânduri" să se sinucidă, dar că s-ar fi decis să nu o facă, deoarece ar fi putut fi acuzat că a dezertat şi că a dat dovadă de laşitate. El mai arată că sinuciderea lui Hitler în buncărul său de la Berlin ar fi reprezentat pentru el „ceva pe veci de neînţeles şi cea mai mare dezamăgire" Cu toate acestea, momentul în care era deprimat şi avea pistolul pe birou, lângă el, a rămas în memoria lui Wilhelm Keitel. El nu a făcut niciodată niciun comentariu referitor la

gândurile sale din seara în care a avut loc scandalul. Tot ceea ce ştim este că a avut o discuţie cu generalul Warlimont şi că l-a întrebat pe acesta din urmă dacă mai poate avea suficient respect faţă de sine pentru a rămâne în funcţia pe care o ocupa. Această întrebare reflectă doar faptul că mareşalul se simţea jignit de dictator sau este vorba despre mustrările de conştiinţă provocate de delictele comise de militarii germani?

Nu există nicio îndoială asupra faptului că Wilhelm Keitel se număra printre cei „care ştiau" tot ce se întâmpla în Reichul lui Hitler. Faptul că declară la Nürnberg că nu a realizat „care sunt consecinţele" faptelor sale nu corespunde realităţii. Ajutorul logistic le-a fost dat trupelor implicate în luptă cu acordul său. Toate ordinele prin care li se ordona militarilor din Wehrmacht să treacă la un război nimicitor în Est poartă semnătura lui. În afară de aceasta, amiralul Canaris continua să-l informeze în mod regulat despre execuţiile în masă şi, începând din 1942, despre camerele de gazare. Uneori şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate recurgea la un şiretlic, arătând că şi-a întocmit rapoartele pe baza unor dări de seamă găsite asupra unor agenţi străini. Canaris a recurs la această tactică, deoarece ştia că mareşalului nu-i făcea deloc plăcere să citească rapoarte care proveneau de la compatrioţi şi conţineau aşa-numite reclamaţii. Dacă pentru majoritatea germanilor aflaţi pe front continua să fie valabil „Ordinul Führerului nr. 1", conform căruia fiecare trebuia să deţină doar informaţiile care îi erau necesare pentru a-şi îndeplini misiunea, Keitel era unul dintre cei mai bine informaţi militari al Wehrmachtului.

După înfrângerea suferită de trupele germane la porţile Moscovei, Keitel a început să creadă şi mai mult în Führer. Se întâmpla ca în timpul discuţiilor purtate în cadrul şedinţelor tactice Keitel să spună: „Führerul are întru totul dreptate", fără să fie atent la cele discutate, aşa cum îşi aminteşte contele de Kielmansegg, ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major. Şi sintagma: „Führerul nu se poate

înşela”, care îi aparţine lui Keitel, datează tot din acele săptămâni în care nu existau ţinute de iarnă pentru trupe şi acest lucru constituia subiectul a numeroase discuţii aprinse. Acel ordin de staţionare la porţile capitalei sovietice, într-un frig cumplit, pe viscol, care i-a costat viaţa pe mii şi mii de militari germani, este apreciat de Keitel ca fiind o expresie „a caracterului de fier al Führerului” Chiar şi atunci când îşi scrie memoriile, Keitel continuă să fie impresionat de personalitatea lui Hitler, pentru că afirmă că fără contribuţia Führerului „armata germană ar fi avut în 1941 soarta pe care a avut-o în 1812” armata lui Napoleon, adică ar fi suferit o înfrângere. În momentul în care, imediat după atacul avioanelor japoneze asupra bazei americane de la Pearl Harbor, Germania a declarat război Statelor Unite.

Keitel arată că s-a simţit fericit, că s-a simţit de parcă ar fi fost „eliberat de tot ce este rău”.

Când a fost răsturnat mitul legat de faptul că Wehrmachtul este „invincibil”, în toate teritoriile ocupate şi-au făcut simţită prezenţa partizanii şi grupurile care se ocupau de sabotaje. Dorinţa de a lupta împotriva acestora „în spatele frontului” a provocat din nou o avalanşă de ordine venite din partea OKW, ordine de o duritate care nu era cu nimic mai prejos faţă de cea din directivele care au premers Operaţiunii „Barbarossa” Acest nou val de ordine ale terorii, care purtau semnătura lui Keitel, a fost deschis prin Ordinul „Noapte şi Ceaţă”, din 7 decembrie 1941. Conform acestuia, toate persoanele care erau suspectate de comiterea unui delict împotriva Reichului puteau fi judecate urgent de către un tribunal de război sau, dacă acest lucru nu era posibil, puteau fi duse într-un lagăr german, fără a se proceda la înştiinţarea rudelor persoanelor respective. Adică persoanele suspectate dispăreau… în noapte şi în ceaţă. Într-o primă fază, 7.000 de femei şi bărbaţi din Franţa au dispărut fără urmă. În legătură cu aceste persoane, care au fost pur şi simplu răpite, mareşalul a spus după război că armata germană a

luptat împotriva Rezistenţei, „organizaţie alcătuită din persoane care acţionau la adăpostul întunericului” şi despre care s-a spus abia după război că „ar fi dat dovadă de eroism şi patriotism”. În 1942 au urmat ordinele, redactate în termeni din ce în ce mai duri, referitoare la „lupta împotriva bandelor”. În aceste ordine se arăta că trupele „au obligaţia să lupte chiar şi împotriva femeilor şi copiilor, să se folosească de orice mijloace în lupta lor”. Keitel a ţinut să le comunice comandanţilor unităţilor aflate pe front că „viaţa unui om din teritoriile ocupate nu valorează prea mult” şi de aceea este necesar să se dea dovadă „de foarte multă hotărâre”. În unul dintre ordinele sale, mareşalul arată că: „Pentru a se răzbuna moartea unui soldat german, ar trebui ucişi între 50 şi 100 de comunişti”. În respectivul ordin nu se specifica în ce mod ar putea fi deosebiţi comuniştii de restul populaţiei din teritoriile ocupate.

În special în spatele Frontului de Est, al doilea val de ordine ale terorii au implicat o adevărată baie de sânge. Pentru că militarii Wehrmachtului nu reuşeau aproape niciodată să-i prindă pe partizani, se luau „măsuri de represiune”, adică se incendiau sate şi erau ucişi oameni nevinovaţi. Din cauza brutalităţilor pe care militarii germani le puteau comite din dorinţa lui Hitler şi prin ordinele date de Keitel, s-au înregistrat un număr impresionant de victime, mai ales din rândul populaţiei rurale. În timpul Operaţiunii „Barbarossa”, a murit în operaţiunile de luptă, din cauza foametei sau în urma măsurilor de represiune ale forţei de ocupaţie, aproximativ o cincime din populaţia care trăia în vestul Rusiei. Între 1941 şi 1945 au murit aproximativ 20 de milioane de cetăţeni ai Uniunii Sovietice. În final ura s-a întors împotriva celor care au cauzat suferinţă. Actele de răzbunare săvârşite de soldaţii sovietici care au ajuns în Germania au traumatizat definitiv generaţia postbelică.

În memoriile sale şi în procesul de la Nürnberg, Keitel s-a apărat, afirmând că toate ordinele care le

permiteau militarilor să comită acte de teroare au fost semnate după îndelungi discuţii în contradictoriu cu Hitler. Keitel argumentează cele spuse prin faptul că textele ordinelor începeau cu formule precum: „Prin voinţa Führerului” Din procesele-verbale ale şedinţelor tactice rezultă, însă, cu totul altceva. Nu rezultă că Wilhelm Keitel ar fi protestat la 1 decembrie 1942, atunci când Hitler cere „să se tragă şi în femei, şi în copii, fără a se ţine cont de nimic”. Jodl remarcă sarcastic că, în urma ordinelor date, soldaţii germani aveau libertatea de a acţiona precum doreau: „Puteau spânzura, puteau atârna omul cu capul în jos, îl puteau tăia în patru” Dimpotrivă, Keitel arată că: „Acum, în spatele frontului toţi conlucrează foarte bine”. În procesele-verbale nu este vorba despre niciun fel de protest al lui Keitel, nici măcar despre unul cât de modest. Albert Speer arată, pe bună dreptate, că Wilhelm Keitel devenise „o slugă linguşitoare, prefăcută, lipsită de instincte”.

În timp ce devenea din ce în ce mai clar faptul că la Stalingrad se va produce pentru armata germană o adevărată catastrofă, se naşte o situaţie care poate constitui pentru noi un exemplu al eroziunii interioare a lui Keitel. Discutând cu noul şef al Marelui Stat-Major al Armatei, Zeitzler, care voia să-i convingă pe Hitler şi Manstein că singura soluţie de salvare a Armatei VI era aceea de a sparge încercuirea în care era prinsă aceasta, Keitel îi promite „solemn” că îi va susţine punctul de vedere atunci când va discuta cu Führerul. Cu toate acestea, la numai câteva minute după ce începe şedinţa tactică, Wilhelm Keitel „capitulează”. Un martor ocular îşi aminteşte că mareşalul s-ar fi apropiat cu paşi repezi de masa pe care se aflau hărţile, ar fi arătat cu degetul poziţia Armatei VI, marcată cu cercuri roşii, şi ar fi spus: „*Mein Führer*, ne vom menţine pe aceste poziţii!” Şi Keitel este, deci, răspunzător de evenimentele tragice ale căror victime au fost în zilele care au urmat aproximativ un sfert de milion de soldaţi germani. Începând din acel moment nu

s-a mai întâmplat ca Hitler să dea ordin ca militarii „să reziste pe poziţii” şi Keitel să nu-l susţină. Indiferent dacă Rommel cerea să se dea un ordin prin care să-şi poată retrage armata din Africa, dacă un întreg corp de armată era în pericol de a fi nimicit în 1944, dacă diviziile lui Model erau încercuite în 1945 în regiunea Ruhr, atunci când Hitler ordona „să se reziste pe poziţii”, Keitel aproba ordinul său şi militarii aveau de suferit. Şedinţele de tactică se desfăşurau după acelaşi model, mai ales dacă erau decisive. Hitler refuza toate propunerile legate de un mod de luptă flexibil, venea cu argumente de factură ideologică şi în momentele critice îi cerea părerea şefului O KW. Părerile lui Keitel, care constituiau, aşa cum avea să noteze Halder, „vorbărie goală”, nu difereau niciodată de cele ale Führerului. Mareşalul îl ajuta pe „stăpânul” său să găsească mereu ţapi ispăşitori. Din cauza metodei atât de frecvent aplicate, conform căreia după pierderea unei bătălii, este destituit în primul rând comandantul acelei unităţi militare care a dus la pierderea bătăliei, s-au înregistrat erori în conducerea unităţilor în timpul retragerii armatei germane. După ce Aliaţii au debarcat în mod neaşteptat în Italia, la Anzio, Keitel a ordonat unui număr de 15 ofiţeri tineri, care făceau parte din unităţile germane învinse, să se prezinte la Berghof. Timp de trei zile, Hitler şi Keitel i-au supus pe acei ofiţeri unor adevărate interogatorii, cerându-le să le explice care au fost cauzele producerii catastrofei.

La fel ca şi Hitler, Keitel îşi făcea iluzii deşarte, deşi veştile venite de pe front erau din ce în ce mai proaste şi încerca să disimuleze, adoptând un aer marţial. Deoarece în cadrul OKW existau ofiţeri care erau conştienţi de situaţia reală, Keitel a trecut la izbucniri fanatice, arătând că „în OKW nu este loc pentru pesimişti şi defetişti”. Keitel a ţinut să spună acest lucru doar pentru faptul că unii dintre colaboratorii săi doreau să propună alternative la tactica lui Hitler, conform căreia era necesar „să se reziste pe poziţii”. În primăvara lui 1944, când se profila foarte

clar prăbuşirea Frontului de Est şi inevitabila invazie în Vest, Keitel le spune unor ofiţeri de rang înalt, pe care îi întâlneşte la Sonthofen, că acum este important „să se reziste” până în momentul în care „se sparge” frontul inamicului şi că, dacă acest lucru nu este posibil, „pentru poporul german nu rămâne decât pieirea”. Mareşalul nu s-a gândit că ar fi fost posibilă şi o eliberare „din interior”, printr-o lovitură de stat... Dacă s-ar fi gândit la asta, ar fi putut fi acuzat de înaltă trădare.

Cu toate acestea, ironia sorţii constă tocmai în faptul că Wilhelm Keitel a făcut posibilă, fie şi fără să vrea, producerea atentatului de la 20 iulie 1944. Atentatorul, contele Claus Schenk von Stauffenberg, care avea gradul de colonel, a ajuns cu valiza lui plină de explozibil până la aşa-numitul inel de siguranţă II al cartierului general al Führerului de la Vizuina Lupului, dar nu a trecut de punctele de control aferente inelului de siguranţă I. Ştia foarte bine că bagajele ofiţerilor care nu făceau parte din anturajul lui Hitler erau controlate, tocmai din teama producerii unui atentat. Cu toate acestea, Stauffenberg se gândise la o soluţie: trebuia să găsească pe cineva care să-l conducă la ţintă. Kurt Salterberg, pe atunci soldat în serviciul de pază al inelului de siguranţă I, îşi aduce bine aminte cum colonelul, care avea un ochi acoperit, s-a îndreptat „în tovărăşia lui Keitel” spre baraca în care urma să aibă loc, în mod excepţional, în acea zi, şedinţa tactică. Şeful OKW „îl escorta” pe omul care transporta bomba, cu ajutorul căreia Germania urma să fie eliberată de tiran! Salterberg îşi aminteşte: „Aveam ordin să nu controlăm acele persoane care veneau însoţite de Keitel”.

Cu toate acestea, bomba lui Stauffenberg nu are efectul dorit. Datorită faptului că şedinţa tactică s-a desfăşurat în baracă, mulţi dintre cei care au luat parte la ea au scăpat cu viaţă. Dacă bomba ar fi explodat în buncăr, nimeni nu ar fi supravieţuit. „*Mein Führer*, sunteţi în viaţă! Sunteţi în viaţă!” Acestea sunt primele cuvinte ale lui Keitel după atentat. Jodl îşi aminteşte că mareşalul a fost

acela care „l-a prins pe Hitler în braţe şi l-a dus calm şi foarte liniştit la aer curat, având grijă de el ca de un copil…” Imediat după aceea, şeful OKW a pus mâna pe telefon şi le-a ordonat comandanţilor dispozitivelor de pază ale inelelor de siguranţă să nu execute niciun ordin al conjuraţilor de la Berlin. Keitel a dat dovadă de foarte mult zel. Dacă şeful OKW nu ar fi intervenit atât de prompt, la Berlin evenimentele ar fi evoluat, probabil, altfel. Este important de remarcat faptul că nici după război Keitel nu manifestă înţelegere faţă de cei care au organizat atentatul de la 20 iulie. Despre Stauffenberg a spus că era „un fanatic religios, care nu putea fi temperat”. Mareşalul Kluge, care nici măcar nu făcea parte din cercul conjuraţilor, a rămas pentru el „acelaşi cadet, care nu s-a schimbat până când a închis ochii” Despre toţi ceilalţi, care au dorit să demonstreze lumii că mai exista şi o altă Germanie, mareşalul a spus că sunt doar „nişte cârcotaşi pesimişti”, dând astfel dovadă de ignoranţă.

După 20 iulie, Keitel a pus în scenă contralovitura lui Hitler. Pe generalul Fellgiebel, care a luat parte la tentativa de lovitură de stat, l-a arestat personal. Chiar în seara de după atentat a discutat cu şeful SS, Himmler, în legătură cu modalităţile de acţiune. La nivelul Wehrmachtului s-a constituit o Curte de Onoare, ai cărei membri urmau să-i excludă din rândurile Wehrmachtului pe cei bănuiţi că ar fi fost implicaţi în complot, astfel încât să poată fi deferiţi Tribunalului Poporului. Această curte, care nu putea fi numită în niciun caz „de onoare”, şi printre membrii căreia se număra şi Keitel, a condamnat la moarte 55 de ofiţeri, printre care 11 generali. „Nu s-au comis greşeli”, a declarat mai târziu şeful OKW, referindu-se la activitatea sa în cadrul „tribunalului morţii”, condus de Freisler. Fotografiile conjuraţilor executaţi prin spânzurare erau privite în cadrul şedinţelor tactice. La 24 iulie, Keitel şi Göring au introdus pentru toţi soldaţii Wehrmachtului „salutul german”, care reprezenta semnul „credinţei nestrămutate” faţă de Führer. Se pare că toate

activităţile lui Keitel de după atentat au legătură şi cu aversiunea sa faţă de ofiţerii „îngâmfaţi”, proveniţi din şcolile de cădeţi. Acum Keitel vrea să demonstreze că el, Wilhelm Keitel, cel care „a pornit de jos” era un mai bun „soldat al Führerului”.

Într-adevăr, devine din ce în ce mai clar că mareşalul se numără printre preferaţii lui Hitler. La câteva zile după atentatul de la 20 iulie, dictatorul remarcă faptul că abia acum s-a convins că mareşalul îi este „credincios”. La 1 septembrie, ţine să-l laude pe Keitel şi arată: „Germania dispune de un serviciu pentru care este invidiată de întreaga lume, înaltul Comandament al Wehrmachtului”. Aceste elogii îl fac pe şeful OKW să emită ordine care erau împotriva propriilor sale trupe. „Precizările legate de modul în care trebuie să se comporte un ofiţer şi un bărbat în vreme de război”, semnate de Keitel la finele lui ianuarie 1945, sunt împotriva „dezertorilor” şi a „defetiştilor” din Wehrmacht. Şi tribunalelor ad-hoc le era permis să pronunţe condamnări la moarte în cazul ofiţerilor. Superiorii erau îndemnaţi să facă „uz de armă” în situaţia în care constatau că subordonaţii „dau dovadă de laşitate atunci când se confruntă cu inamicul”. Ofiţerii care dădeau ordine de retragere urmau să fie „arestaţi imediat şi împuşcaţi pe loc”, dacă era necesar. Keitel nu s-a dat înapoi să promită „recompense de până la 500 de mărci” pentru cei care denunţă dezertori. Tot el este cel care anunţă că „vor avea de suferit familiile” celor care nu mai erau dispuşi să lupte de dragul nebuniei lui Hitler. Mareşalul mai arată că: „Aceia care intră în prizonierat fără a fi fost răniţi sau fără a fi luptat din răsputeri… vor fi dezonoraţi şi rudele lor vor răspunde pentru ei. Rudele nu au voie să îi sprijine în niciun fel sau să facă plăţi pentru ei şi în numele lor. Aceste prevederi se vor pune imediat în aplicare”. Cel mai crunt ordin era acela ca, dacă era nevoie, soldaţii să fie obligaţi să lupte „chiar şi sub ameninţarea armei”. Urmarea acestor ordine date în numele „Reichului de 1.000 de Ani” a fost pierderea altor

vieţi omeneşti. Pe lângă miile de soldaţi care au murit, fiind obligaţi să lupte cu boxul şi carabina împotriva tancurilor şi avioanelor, s-au adăugat şi victimele celor care aveau ordin să-i împuşte pe cei consideraţi „dezertori” sau „oameni care scad moralul celorlalţi”, precum şi militarii condamnaţi la moarte de tribunalele ad-hoc. Conform istoricilor militari, au fost executaţi 25.000 de soldaţi ai Wehrmachtului, mai mult decât în toate armatele Aliaţilor.

Acestei băi de sânge i-ar fi putut urma crime în masă, care s-ar fi putut comite cu ajutorul celei mai recente „arme-minune” a Wehrmachtului. Cel mai eficient gaz toxic produs în timpul celui de-al Doilea Război Mondial se numea Tabun şi avea efect asupra sistemului nervos. Pe baza testelor efectuate pe prizonieri ruşi într-un laborator al Wehrmachtului de la Spandau, s-a constatat că acel gaz incolor şi inodor era mult mai eficient decât orice alt gaz toxic produs de inamic şi că nicio mască de gaze existentă la momentul respectiv nu oferea protecţie împotriva letalului Tabun. La finele războiului s-au găsit în depozitele armatei germane 12.000 de tone de gaz toxic. Când frontul a ajuns în apropierea primelor trei depozite, Keitel a decis, după ce s-a consultat cu Hitler, că gazul Tabun nu trebuia să ajungă în mâinile duşmanilor. Oare doreau comandanţii armatei germane să-şi păstreze un as în mânecă? Oricum, Albert Speer ştia că în buncărul Führerului, situat sub clădirea Cancelariei Reichului din Berlin, ar fi avut loc o discuţie în cadrul căreia Goebbels şi Ley s-au pronunţat pentru utilizarea gazului Tabun. În loc să se treacă la predarea arsenalelor către Aliaţii care înaintau tot mai mult spre Germania, urma ca grenadele încărcate cu Tabun să fie transportate în camioane în zone din interiorul Reichului, cu toate că un atac al aviaţiei inamice asupra camioanelor respective ar fi putut provoca o adevărată catastrofă. Nu s-a mai ajuns la Apocalipsă, deoarece ordinele şefului OKW nu au mai putut fi executate, fiindcă inamicul înainta foarte rapid.

La ultima aniversare a zilei de naştere a Führerului, membrii „suitei” dictatorului s-au adunat în catacombele buncărului din Berlin. Urările sunt rostite pe tonul folosit atunci când se transmit condoleanţe. Keitel afirmă că în ziua aceea i-ar fi cerut, în sfârşit, lui Hitler să ia „hotărâri definitive”. Conform memoriilor lui Keitel, dictatorul îi dă un răspuns evaziv: „Keitel, ştiu ce vreau. Mă voi bate la porţile Berlinului, în Berlin sau în afara Berlinului”. Se pare, însă, că acest apel legat de faptul că Hitler ar fi trebuit să ia „hotărâri definitive” este doar o invenţie a mareşalului. Cum se explică faptul că şi în ultimele zile ale Reichului lui Hitler el mai dă dovadă de fanatism? Cum se explică faptul că împreună cu Jodl se gândeşte să-l evacueze, cu forţa dacă este nevoie, pe Führerul resemnat şi să-l ducă la Berchtesgaden? La ce ne-am putea gândi, având în vedere că Wilhelm Keitel procedează asemenea unui emisar al zeului războiului şi încearcă să adune ceea ce a mai rămas din diviziile germane, îndemnându-le la luptă pentru „eliberarea” capitalei Reichului, care fusese încercuită? Hubertus von Humboldt, ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major al Armatei Wenck, supraestimată de Hitler şi Keitel, îşi aduce aminte ce s-a întâmplat când a venit Keitel la Waldfdrsterei, ultimul punct în care a staţionat Armata Wenck: „Wenck l-a ascultat, spunându-şi «Lasă-l să-şi bată gura de pomană. Oricum, nimic nu mai are rost»”.

Nu mai încape nicio îndoială asupra faptului că în ultimele zile ale războiului Keitel pierduse întru totul contactul cu realitatea. Militarii care făcuseră parte din Grupul de Armate Weichsel au eşuat în încercarea de a-l scoate pe Hitler din Berlinul ocupat şi Keitel explică acest eşec prin „lipsa voinţei”. După ce la 28 aprilie ceruse zadarnic permisiunea de a ateriza pe Heerstrasse, pentru a-i raporta personal lui Hitler situaţia, el îi telegrafiază la 30 aprilie omului care i-a pecetluit soarta. Keitel îşi face datoria şi comunică telegrafic faptul că soldaţii sovietici au pătruns în cartierul în care se afla comandamentul armatei

germane. Imediat după ora unu el raportează că „forţele care au încercuit oraşul nu au înaintat”. A fost ultimul raport al feldmareşalului şi cel mai apropiat de adevăr. Nu ştia că într-unul dintre ultimele sale atacuri de furie Hitler îl acuzase pe el, unul dintre cei mai credincioşi supuşi ai săi, de trădare. Căpitanului de aviaţie Baur, care îi pilota avionul, dictatorul îi spune cu amărăciune: „Pe piatra mea funerară ar trebui să se scrie: «A fost victima generalilor săi!»” La 1 mai 1945, postul de radio al Reichului anunţa că Führerul căzuse în luptă, la Berlin. Chiar şi acest epilog a fost o minciună. În realitate, dictatorul s-a sinucis împreună cu Eva Braun în buncărul său.

După ce ştirea a fost transmisă la postul de radio amintit, Keitel s-a prezentat, aşa cum i-o cerea datoria, la cel pe care Führerul îl desemnase să conducă destinele Germaniei după moartea sa, şi anume la noul preşedinte al Reichului, Dönitz, care se afla la Flensburg. „Sluga” avea să constate la sosirea în cartierul general al amiralului că, în absenţa stăpânului, nu prezenta niciun fel de importanţă. Jodl a primit sarcina de a păstra legătura cu unităţile care încă mai luptau şi a fost chemat la discuţii, însă el nu a fost chemat. Dönitz a încercat să scape de mareşal, dar nu a reuşit. Preşedintele Reichului a preferat să-l însărcineze pe Jodl şi nu pe Keitel cu semnarea actelor de capitulare, eveniment care a avut loc la Reims. La 7 mai, în sala unei şcoli din vechiul oraş regal, generalul-colonel Jodl a pus capăt încercării lui Hitler de a stăpâni lumea. Dar Stalin nu era mulţumit. După părerea sa, Armata Roşie dusese greul luptei şi insista ca întregul protocol al capitulării să fie reluat pe teritoriul controlat de sovietici. S-a luat decizia ca locul în care se va semna capitularea să fie fostul cazinou din incinta cazărmii geniştilor Wehrmachtului din Berlin-Karishorst.

La această ceremonie, care nu avea decât valoare simbolică, Dönitz l-a trimis pe şeful OKW. Când s-a terminat totul, feldmareşalul a fost din nou doar figurant, aşa cum s-a întâmplat când l-a chemat Hitler la Berghof,

pentru a-l intimida pe Schuschnigg. În dimineaţa zilei de 8 mai, un avion militar britanic, la bordul căruia se afla Keitel, a aterizat la Berlin-Tempelhof. Chiar şi Ora Zero a sosit cu întârziere. Din cauză că învingătorii s-au pierdut în amănunte legate de protocol, actul istoric a fost înfăptuit după miezul nopţii. În ziua de 9 mai la puţin timp după miezul nopţii, Keitel şi însoţitorii săi au fost chemaţi în sală, după ce aşteptaseră ore-n şir. „Am auzit un zgomot ciudat”, îşi aminteşte corespondentul sovietic, Anatoli Mednikov. „Am auzit un zgomot ciudat şi n-am ştiut de unde vine. Era de parcă ar fi bătut cineva cuie”. Nu bătea nimeni cuie, era zgomotul făcut de tălpile cizmelor lui Keitel şi ale aghiotanţilor săi. Feldmareşalul ordonase: „Să se reziste pe poziţie”. Aşa cum conveniseră deja, Aliaţii aflaţi la masa verde a prezidiului nu au reacţionat în niciun fel atunci când Wilhelm Keitel i-a salutat cu bastonul de mareşal. După ce a făcut gestul dispreţuitor, braţul i-a înţepenit. O anume rigiditate s-a întipărit pe chipul lui Keitel, care-şi îndeplinea ultima misiune din carieră, în faţa camerelor de luat vederi avea aerul unui învingător. Era întru totul imaginea ofiţerului prusac. După semnarea documentelor, feldmareşalul aşteaptă instrucţiuni de la învingători. „Ce o să se întâmple acum?” îl întreabă Keitel pe Karl Böhm-Tettelbach, unul dintre ofiţerii aflaţi în subordinea sa. „Ne vor aresta şi ne vor împuşca”, îi răspunde acesta.

Abia cinci zile mai târziu, la insistenţele americanilor, Keitel este arestat. El nu s-a folosit de ocazia de a-şi pune capăt vieţii, aşa cum au făcut-o mulţi dintre ofiţerii de rang înalt ai Reichului. I-a scris fiului său că în calitate de acuzat el vrea să-şi facă datoria „faţă de popor şi faţă de istorie”. Deşi a încercat să diminueze rolul pe care l-a jucat în timpul regimului nazist, a declarat că răspunde pentru tot ce a semnat şi acest lucru a făcut impresie asupra multora dintre observatorii prezenţi la procesul de la Nürnberg. Spre deosebire de mulţi alţii, Keitel nu mai lupta „pentru a scăpa cu viaţă”, aşa cum îl sfătuise

apărătorul său, ci făcea tot posibilul „pentru a-şi salva onoarea” Deşi a renunţat să mai dea o declaraţie, din cauză că Göring s-a opus acestei idei, pledoaria sa finală din proces constituie una dintre mărturisirile memorabile, care ne fac să înţelegem cum au gândit după război mulţi dintre ofiţerii germani: „Am crezut, m-am înşelat. Nu am fost în stare să împiedic ceea ce ar fi trebuit împiedicat. Aceasta este vina mea… Fie ca după ce îşi va da seama care au fost cauzele izbucnirii războiului, metodele cumplite folosite şi urmările groaznice ale acestui război, poporul german să poată spera într-un nou viitor, alături de celelalte popoare”. Judecătorii nu i-au aprobat cererea de a fi executat prin împuşcare. La 16 octombrie 1946, Keitel a urcat, după ce avusese loc execuţia lui Ribbentrop, pe eşafodul din lemn. Ultimele sale cuvinte au fost: „Totul pentru Germania! Germania mai presus de orice!”

Capitolul 3

STRATEGUL

Sunt loial.

Mediul în care am crescut a fost acela al soldaţilor prusaci.

Războiul este pierdut doar când îl declari pierdut.

Dacă ar capitula fiecare comandant care crede că se află într-o situaţie fără ieşire, nu s-ar câştiga niciodată un război.

Mein Führer, dumneavoastră, care aţi fost curier în timpul Primului Război Mondial, ar trebui să ştiţi cât de mult timp este necesar pentru ca un ordin să fie transmis trupelor aflate în prima linie!

Sunt ferm hotărât să apăr onoarea armatei germane.

Feldmareşalul von Manstein va fi mereu loial celor care s-au instalat în mod legal în fruntea statului.

Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!

Manstein

Loialitate, de acest cuvânt s-au folosit toţi; chiar şi Manstein şi Kluge au scăpat de toate îndoielile folosindu-se de acest cuvânt.

Albert Speer

Indiferent ce a replicat Manstein, el nu a răspuns ca un feldmareşal.

Baronul Claus Schenk von Stauffenberg

Tata s-a înşelat în ceea ce priveşte firea lui Hitler. El a crezut că, venind cu argumente, îl poate influenţa.

Rüdiger von Manstein

Manstein a fost militar şi atât. Nu avea niciun fel de înclinaţie către politică.

Georg Lindemann, *unul dintre opozanţii regimului nazist*

Punctul slab şi vina lui Manstein au fost acelea că între anii 1933 şi 1945 nu a putut trece dincolo de tot ceea ce ţine de tradiţia prusacilor conservatori.

Andreas Hillgruber; *istoric*

Era o autoritate, un om care avea foarte multă experienţă în domeniul militar. Aşa a fost, de altfel, perceput de persoanele din Ministerul Apărării.

Ulrich de Mazière, *fost inspector-general în Ministerul Apărării din Germania*

Manstein a făcut tot ce a fost posibil pentru ca acţiunea să reuşească. Era în stare să acţioneze şi împotriva lui Hitler.

General Walther von Seydlitz

A fost o personalitate militară cu totul extraordinară. Era foarte inteligent, avea un bagaj neobişnuit de cunoştinţe strategice, era foarte hotărât, vedea lucrurile în perspectivă, avea calitatea de a selecta esenţialul.

Hans-Adolfvon Blumróder, *ofiţer de stat-major aflat în subordinea lui Manstein*

Blestematul ăla de Manstein era cel mai de temut adversar al nostru. El avea, din punct de vedere tehnic, soluţii pentru toate, dar absolut toate situaţiile. Ar fi fost tragic pentru noi dacă toţi generalii din Wehrmacht ar fi fost asemenea lui.

Mareşal Rodion Malinovski

Manstein a fost întotdeauna tipul de cadet şi de

militarist pentru care brutalitatea şi voluntarismul lui Ludendorff au constituit un model.

Franz Haldert 1946

În realitate, omul Manstein avea în sine un nucleu de sensibilitate pe care încerca să o mascheze prin modul lui de comportare oarecum rigid.

Rudolf Grafi ofiţer de stat-major; *aflat în subordinea lui Manstein*

Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului naţional-socialist. Deocamdată nu putem acţiona în niciun fel împotriva lui, deoarece avem nevoie de el, cel puţin aşa spune Führerul.

Joseph Goebbels

Este normal că Manstein gândea de multe ori retrospectiv. Hitler obişnuia să spună frecvent că, dacă vrei să te foloseşti de efective mici şi să ai succes, trebuie să te mişti încolo şi-ncoace, dar este mai bine să nu vorbim despre asta.

Hans-Georg Krebs, *ofiţer de stat-major*, *aflat în subordinea lui Manstein*

Nu există niciun mare comandant care să-l fi înfruntat pe Hitler aşa cum a făcut-o Manstein.

Johann Adolf, *conte de Kielmansegg*, *ofiţer în cadrul Serviciului Operaţiuni al OKH*

Un original în ceea ce priveşte operaţiunile militare, Manstein a acceptat să nu dea întreaga măsură a capacităţii sale din cauza lui Hitler.

General Adolf Heusinger

Bărbatul îmbrăcat în civil era, cu siguranţă, un profesionist. Domnul în vârstă care s-a urcat la tribună şi-a prezentat punctul de vedere asupra problemei scurt şi la obiect. Modul în care îşi alegea cuvintele trăda faptul că expertul cu trăsături bine conturate, cu nasul pronunţat şi cu părul grizonant provenea dintr-un anumit mediu. Sigur pe sine şi cu precizia caracteristică ofiţerilor prusaci, el le-a spus reprezentanţilor din Bundestag cum răspundea el la una dintre întrebările legate de apărare care a stârnit o

serie de controverse după război: este necesară formarea unei armate în cadrul căreia să fie instruiţi recruţi sau e nevoie de o armată formată exclusiv din profesionişti?

La 11 ani după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, problema legată de formarea unei armate în cadrul căreia să fie instruiţi recruţi a stârnit discuţii aprinse în rândul politicienilor şi al populaţiei. „De ce să se mai facă recrutări în situaţia în care trăim în era bombei atomice?" se întrebau unii. „O armată formată exclusiv din profesionişti ar deveni stat în stat", se temeau alţii. Clar era doar că RFG trebuia să contribuie într-un fel la programul de apărare pus la punct de specialiştii NATO. în această problemă spinoasă, politicienii din Bonn doreau răspunsuri de la specialişti în domeniul militar, de la cei ce fuseseră cândva militari de carieră... în Wehrmachtul lui Hitler.

În acea zi de 20 iunie 1956, reprezentanţii din Bundestag ascultau cu atenţie propunerile făcute de acela pe care Hitler îl considerase „cea mai luminată minte" dintre toţi generalii săi. Expertul a început cu o analiză amplă pe probleme politice şi de securitate, a vorbit despre puterile din Vest, a afirmat că, dintre toate statele membre NATO, RFG este ţara cea mai ameninţată şi a concluzionat că este necesar ca armata să fie constituită din recruţi, care ar trebui să fie instruiţi timp de 18 sau, mai bine, de 24 de luni.

Exprimând o asemenea părere, feldmareşalul Erich von Manstein se situa pe aceeaşi linie cu cei din serviciul Diensistelle Blank, precursorul Ministerului Apărării. Trebuie subliniat faptul că angajaţii acestui serviciu şi ai ministerului au acceptat întotdeauna sfaturile lui Manstein. La 69 de ani, feldmareşalul Manstein nu mai dorea să joace un rol activ în conducerea Ministerului Apărării din Germania, dar a considerat că era de datoria sa să-şi pună cunoştinţele şi experienţa în slujba noii armate, a unei armate care avea misiunea de a apăra un stat democratic şi nu de a purta un război de agresiune în

numele unei dictaturi criminale. Trecuseră aproape 12 ani de când Hitler îl condamnase la inactivitate. Cu toate acestea, dictatorul ar fi trebuit să-i fie recunoscător acestui comandant prusac pentru victorii răsunătoare, ca aceea asupra Franţei, înregistrată în 1940, cel mai mare succes din istoria armatei germane. Şi cucerirea Crimeei, precum şi stabilizarea situaţiei de pe Frontul de Est după catastrofa de la Stalingrad i se datorau tot lui Manstein. Acestea au fost realizări pe plan militar care au stârnit chiar şi respectul inamicului. Mareşalul Rodion Malinovski, comandantul suprem al forţelor armate care acţionau în partea de sud a frontului sovietic, afirma: „Blestematul ăla de Manstein era cel mai de temut adversar pe care îl aveam. El avea, din punct de vedere tehnic, soluţii pentru toate, dar absolut toate situaţiile. Ar fi fost tragic pentru noi dacă toţi generalii din Wehrmacht ar fi fost asemenea lui”. Istoricul militar britanic Sir Basil Liddell-Hart îl considera: „cel mai dotat dintre generalii germani”, iar revista americană *Time* îi dedica încă din timpul războiului, la 10 ianuarie 1944, un articol de prima pagină. Datorită faptului că era apreciat, s-a născut mitul „geniului militar” Manstein, mitul legat de un comandant a cărui viaţă constituie un exemplu în ceea ce priveşte biografia generalilor prusaci care erau conservatori, aveau rezerve faţă de ideile naţional-socialismului sau le respingeau şi care au ajuns, totuşi, nişte instrumente în mâna lui Hitler.

Era foarte devreme când, pe 31 martie 1944, Manstein, care se afla în cartierul său general de pe Frontul de Est, a fost trezit după numai câteva ore de somn. Tocmai se primise o telegramă de la cartierul general al Führerului prin care se anunţa că avionul Condor al acestuia va ateriza la Lemberg, pentru a-l transporta pe comandant la Führer. Manstein ştia ce însemna acest lucru. Bănuia de mai mult timp că se va ajunge într-o astfel de situaţie. Toţi aveau aceeaşi bănuială, ofiţerii din statul său major, generalii din înaltul Comandament al Armatei (OKH). Tensiunea plutea în aer.

Sosise momentul.

Cu numai o seară înainte, OKH-ul comunicase Grupului de Armate Sud că feldmareşalul Erich von Manstein, comandantul suprem al acestui grup de armate, este destituit „pentru a se ocupa de sănătatea sa” Boala fusese folosită ca pretext pentru destituire? Manstein suferea de cataractă. Amânase în mod repetat operaţia, dar starea lui de sănătate nu era chiar atât de proastă încât să nu mai poată ocupa funcţia de comandant. Destituirea se făcuse din alte motive. Ea reprezenta punctul final al unei serii întregi de tensiuni care existaseră între el şi Hitler.

De fapt, Führerul îşi dorise cu un an înainte să scape de acest comandant incomod, care nu punea prea mare preţ pe opiniile sale. Dorise să scape de el atunci când o întreagă armată avusese de suferit la Stalingrad, când întregul sector sudic al Frontului de Est risca să se prăbuşească. Ezitase, totuşi. Fusese de părere că nu putea renunţa la omul datorită căruia se obţinuseră atâtea victorii, la persoana care stăpânea „arta războiului” atât de bine încât avea soluţii în situaţii care păreau a fi fără ieşire. Hitler ar fi vrut să-l aibă pe Manstein alături în marea ofensivă pe care şi-o dorise. Voise să cucerească Palestina, să ajungă până în India, să aibă un imperiu mondial… iluzii deşarte despre care nici el nu mai vorbea în martie 1944. Vremea marilor ofensive trecuse… trecuse şi vremea feldmareşalului, care îi fusese loial, chiar dacă nu se dovedise a fi supus. Feldmareşalul Erich von Manstein îi fusese destulă vreme util lui Hitler.

Dictatorul s-a decis să renunţe la el în momentul în care avusese loc o nouă discuţie în contradictoriu înaintea hărţilor. Din nou fuseseră încercuite efective importante. De data aceasta era vorba despre Armata I Panzere, care se afla într-o situaţie dificilă la Kamenez-Podolsk. Hitler ordonase din nou ca militarii germani să nu se retragă nici măcar un singur pas. Manstein îi ceruse din nou dictatorului să fie de acord cu retragerea. Se întâmpla

foarte rar ca Hitler să aprobe acest lucru. Manstein nu s-a mai lăsat convins cu argumente, care nu aveau nicio bază reală, a amenințat că trece în rezervă și… a avut câștig de cauză. Hitler a fost de acord cu el. A fost ultima „victorie pierdută”, cum avea să numească Manstein mai târziu toate succesele sale. Hitler se săturase să colaboreze cu acest militar capabil, dar încăpățânat.

La 31 martie, Führerul l-a întâmpinat pe Manstein în sala mare a reședinței sale de la Berghof, unde exista o fereastră supradimensionată, care oferea privitorului prilejul să admire panorama orașului Salzburg. Comandantul suprem părea a fi în toane bune. Deși existaseră discuții în contradictoriu între cei doi, Hitler dăduse dovadă de respect față de Manstein. Nu își ieșise din fire și nu îl insultase niciodată. Dictatorul aprecia capacitatea acestui militar prusac, dar în același timp nu avea încredere în el. În cadrul acelei întâlniri, însă, sentimentul de neîncredere al dictatorului nu s-a făcut simțit. Dimpotrivă, Hitler a vorbit frumos, a lăudat realizările lui Manstein, i-a oferit una dintre cele mai înalte distincții, Ordinul Crucea de Fier cu Săbii și Lauri în grad de cavaler. După introducere, dictatorul a trecut la problema existentă în ceea ce-l privea pe Manstein.

După cum notează mareșalul în jurnalul său, Hitler i-ar fi explicat că „dorea să pună la comanda Grupului de Armate Sud pe altcineva (pe Model). Mi-a spus că vremea operațiunilor ample în Est, operațiuni pentru care eram cât se poate de potrivit, se încheiase. Acum se punea doar problema să se reziste pe poziții” Hitler a mai arătat că nu este vorba de neîncredere. Nu, nici vorbă, el avea „deplină încredere” în Manstein și nu putea uita că el, Manstein, fusese acela care pusese la punct planurile tactice și strategice pe baza cărora a fost cucerită Franța, că Manstein cucerise Crimeea. Probabil că Manstein s-a simțit ca și când ar fi fost lăudat postmortem. După ce a spus toate acestea, Hitler i-a urat oaspetelui său ca operația oftalmologică pe care urma să o suporte să fie un

succes, afirmând că ulterior va mai colabora cu el şi că îl va numi în funcţia de comandant al Grupului de Armate Vest. Manstein fusese destituit din funcţia pe care o avusese. Era un feldmareşal care nu mai avea nicio misiune de îndeplinit.

Chiar şi în situaţia disperată în care se afla armata germană în primăvara anului 1944, Manstein mai vedea şansa încheierii unui armistiţiu, în cazul în care Frontul de Est ar fi rezistat suficient de mult. Manstein se gândise de mai multe ori să intervină în mod direct în hotărârile lui Hitler. Cei doi oameni, care ocupau funcţii de comandă, aveau păreri cu totul diferite în ceea ce priveşte „arta războiului”. Exista alternativa unor operaţiuni în care trupele să dea dovadă de mobilitate, aşa cum ar fi dorit Manstein, sau alternativa menţinerii pe poziţii, la care Hitler ţinea atât de mult. Conflictul dintre cei doi a devenit din ce în ce mai acut, dar simţul datoriei şi obedienţa au atras după sine faptul că militarul profund ancorat în tradiţiile şi principiile prusace nu a solicitat să fie destituit sau trecut în rezervă şi nu a sprijinit activ lovitura de stat îndreptată împotriva tiranului. Pentru Manstein, Hitler simboliza puterea de stat, „consfinţită prin lege”, iar el, care era un militar „apolitic”, avea datoria de a fi obedient şi loial acestei puteri. Asta învăţase el la şcoala de cadeţi, pe timpul Imperiului German. Fiind comandantul unui grup de armate care acţiona pe Frontul de Est, el a acţionat în conformitate cu principiile pe care şi le însuşise. Fiind militar, el trebuia să-şi facă datoria şi atât. S-ar putea spune, parafrazându-l pe Bertolt Brecht: mai întâi obedienţa şi abia apoi etica.

Se poate afirma că Manstein a crescut într-un mediu dominat de militari. S-a născut la 24 noiembrie 1887, la Berlin, fiind al zecelea copil al familiei Lewiński, veche familie de ofiţeri prusaci. La botez a fost adoptat de familia Manstein. Doamnele Manstein şi Lewiński erau surori şi pentru că Hedwig von Manstein nu avea copii, surorile au decis că al zecelea copil al familiei Lewiński va purta, dacă

avea să fie băiat, numele de Manstein. La 24 noiembrie 1887, soţii von Manstein, aflaţi la Rudolstadt, primesc de la Berlin o telegramă cu următorul conţinut: „Astăzi v-a fost adus pe lume un băiat. Atât mama, cât şi copilul sunt sănătoşi. Felicitări. Hélène şi Lewiński”. Din acel moment copilul a purtat numele de „von Lewiński alias von Manstein”.

Familia Manstein, o familie de vechi nobili prusaci, a dat ofiţeri de pe vremea marilor principi electori şi astfel i s-a oferit fiului adoptiv o educaţie în spiritul corpului ofiţeresc prusac. Din fragedă copilărie, Erich von Manstein şi-a dorit să fie militar, asemenea înaintaşilor săi, şi să-l slujească pe regele Prusiei. Lui i s-a transmis, aşa cum obişnuia să spună, „ceva milităresc pe cale ereditară” După ce absolvă cursurile unei şcoli din Strasbourg – „dacă ar fi fost mai harnic, ar fi realizat mai mult”, spune despre el un dascăl –, începe, în 1900, cariera militară a lui Manstein, cu instrucţie dură în Pion şi la Şcoala de Cadeţi din Berlin-Lichterfelde. Educat în spiritul obedienţei, onoarei şi camaraderiei, Manstein intră în 1906 ca stegar în Regimentul 3 de Gardă prusac. Era un regiment de elită, din care au făcut parte şi feldmareşalul Paul von Hindenburg, care avea să devină preşedinte al Reichului, dar şi ultimul cancelar al Republicii de la Weimar, generalul Kurt von Schleicher. În fotografiile din acea vreme vedem un băiat slăbuţ şi scund, căruia, aşa cum avea să le povestească mai târziu copiilor săi, i se dădea rolul de domnişoară atunci când se făceau cursuri de dans sau se puneau în scenă piese de teatru.

Cadeţii de la Lichterfelde se bucurau de mare respect şi, în calitatea sa de cadet, Manstein a trăit momentele cele mai importante ale tinereţii sale, fiind paj în slujba marii principese Wladimir, la nunta prinţului moştenitor Wilhelm, care a avut loc în 1905, şi având onoarea să participe un an mai târziu, în aceeaşi calitate, la nunta de argint a cuplului imperial. Tânărul locotenent Manstein s-a văzut nevoit să-şi întrerupă participarea la

cursurile Academiei de Război din Berlin în august 1914, când a izbucnit războiul. Cel care era în al Doilea Război Mondial „cel mai de temut inamic al Aliaţilor” nu şi-a încheiat niciodată studiile necesare viitorilor ofiţeri de stat-major. Cu toate acestea, încă de pe vremea când era aghiotant în cadrul unui batalion de puşcaşi, el a demonstrat că are aptitudini de militar. Comandantul batalionului s-a exprimat elogios în ceea ce îl privea, arătând că Manstein a fost: „cel mai bun aghiotant pe care l-am avut vreodată”.

În timpul războiului, Manstein a dat dovadă de curaj, a luat parte la cucerirea cetăţii Namur, la luptele care s-au dat în apropierea Lacurilor Mazuriene, pe Somme, la Soissons şi Reims, între Marna şi Veste… şi a fost rănit grav în timpul campaniei de toamnă din Polonia. La 17 noiembrie 1914, în timpul unor lupte corp la corp, a fost rănit de două gloanţe. Unul i-a pătruns în umăr, celălalt i-a atins nervul sciatic. Din acel moment, Manstein nu şi-a mai simţit niciodată piciorul drept. După ce şi-a petrecut şase luni într-un spital din Wiesbaden, a fost ofiţer de stat-major, a luat parte la ultimele ofensive germane din iulie 1918, iar în luna noiembrie a aceluiaşi an a avut o cădere nervoasă, a suferit un şoc puternic. Faptul că epoca împăraţilor se încheiase a însemnat pentru Manstein pierderea traumatică a unei lumi, care era legată indisolubil de monarhie. „La 9 noiembrie, când împăratul a renunţat la coroană, pentru soldaţi s-a năruit lumea”. Aşa cum făcuseră şi înaintaşii lui, Manstein jurase credinţă regelui Prusiei, în concepţia sa, armata era „regală”, atribut care „s-a pierdut” în absenţa monarhului. Sfârşitul „vechii lumi” a avut un impact cu atât mai puternic, cu cât au urmat haosul şi dezordinea. „Cu revoluţia şi cu sfârşitul războiului a luat sfârşit şi cariera mea de tânăr militar. În locul regelui şi împăratului, cărora la jurasem credinţă, a apărut noţiunea de «Reich», o noţiune abstractă, mitică, aş putea spune”.

Pentru el, noua formă de stat, republica, era

abstractă într-o şi mai mare măsură. La fel ca majoritatea ofiţerilor care aveau origini asemănătoare cu ale lui, căpitanul Manstein, care fusese preluat în structura Ministerului Apărării, era sceptic în ceea ce priveşte această nouă formă de stat. Cu toate acestea, el l-a luat ca model pe generalul-colonel Hans von Seeckt, şeful comandamentului armatei, care era apolitic şi afirmase că ofiţerul „trebuie să-şi facă datoria, fără a exprima păreri, fără a se implica sufleteşte” Manstein avea să fie toată viaţa un om obedient, loial şi cu simţul datoriei. Chiar de la începutul carierei sale, el a arătat că voia să ocupe funcţii importante şi aceasta deoarece dorea să se bucure de prestigiu şi să aibă răspundere. Ofiţerul era hotărât să-şi pună ordine şi în viaţa privată. În 1920, când se duce la nişte rude în Silezia, îi reţine atenţia o tânără pe nume Jutta Sybille von Loesch. La trei zile după ce a cunoscut-o, i-a cerut mâna. Din căsătoria, care a durat o viaţă, au rezultat trei copii.

Manstein a fost întotdeauna conştient de valoarea sa şi a avut mereu dorinţa de a se afirma. Probabil că tânărul ofiţer le-a părut colegilor săi puţin cam prea hotărât şi obraznic, dar poate tocmai de aceea a reuşit să se impună. În toamna anului 1929, tânărul maior, nou-venit în departamentul operativ al Marelui Stat-Major, element vital al Ministerului Apărării, a început să examineze planurile tactice legate de repartizarea efectivelor. A verificat cu foarte multă rigurozitate poziţiile şi a descoperit punctele slabe ale planurilor. Propunerile sale au fost adoptate imediat de superiori. De pe urma acestei întâmplări a avut de suferit locotenentul-major Wilhelm Keitel, viitorul şef al înaltului Comandament al Wehrmachtului, deoarece planurile fuseseră întocmite de departamentul său. Keitel a trebuit să refacă planurile, respectând indicaţiile ambiţiosului maior von Manstein, care s-a bucurat toată viaţa de respectul oamenilor valoroşi şi a fost invidiat de mediocrităţi. Atâta vreme cât au colaborat în mod direct, dar şi după aceea, Manstein şi

Keitel au avut sentimente de antipatie reciprocă.

Unora dintre colegii de generaţie şi multora dintre superiori Manstein nu le-a fost foarte simpatic, deoarece din punct de vedere profesional era mai bine pregătit decât ei. Manstein era considerat un om arogant, care le ştie pe toate şi într-adevăr detecta şi rezolva problemele mai repede şi mai bine decât alţii şi formula totul cât se poate de precis. El dovedea mereu că era un om al viitorului. „Mi-am câştigat respectul printre cei din departamentul operativ”. Ofiţerii mai tineri îl admirau pe „copilul-minune al Serviciului Operaţiuni”, iar unul dintre aceştia a afirmat, referindu-se la Manstein: „Nici nu trebuie să gândească, mereu are soluţiile la îndemână”.

Fără îndoială că, modificând planurile tactice, a arătat că poate îndeplini sarcini importante în cadrul Marelui Stat-Major. În Ministerul Apărării devenise o tradiţie ca ofiţerii să presteze şi activitate în cadrul trupei, după ce îşi încheiau serviciul. Din octombrie 1932 până în ianuarie 1934 Manstein s-a aflat la comanda unui batalion din Kolberg. În orăşelul cochet de pe ţărmul Mării Nordului Manstein a trăit „cei mai frumoşi şi mai liniştiţi ani” ai carierei sale. Nu îl interesa prea mult ce s-a petrecut la Berlin la 30 ianuarie 1933. Pentru comandantul de batalion Manstein, care era un om conservator cu educaţie prusacă, venirea la putere a lui Hitler nu era o ameninţare, ci o şansă ca Germania să devină „mare, ca pe vremuri” şi să dispună de o armată puternică. În special promisiunea lui Hitler că va face tot ce-i stă în putinţă pentru a se revizui Tratatul de la Versailles l-a făcut pe Manstein să fie de partea noului conducător al ţării. În anii aceia nimic nu-l îngrijorase mai mult pe Manstein ca faptul că ţările vecine vor ataca Reichul, care aproape că nu avea cum să se apere. Tocmai de aceea dizolvarea republicii nu l-a afectat foarte mult. Asistând la câteva dintre şedinţele Reichstagului, Manstein este „stăpânit de repulsie” când observă „certurile de joasă speţă” între reprezentanţii diferitelor partide. După 14 ani de existenţă ai republicii,

Manstein face un bilanţ tranşant arătând că s-a ajuns la „inexistenţa relaţiilor pe plan extern şi la dezbinare pe plan intern”. „Există o singură soluţie: instaurarea pentru scurt timp a unei dictaturi, în condiţiile în care la conducerea ţării urma să vină şeful celui mai puternic dintre partide. Dacă bătrânul Hindenburg acceptă această soluţie, pentru militari totul este în ordine”. Aşa de simplă părea a fi situaţia. „Democraţie” era pentru Manstein un cuvânt urât.

Aşa cum însuşi mărturisea, lui, care era „«un domn», în sensul bun al cuvântului”, nu i-a plăcut lipsa de fineţe de care dădeau dovadă reprezentanţii partidului lui Hitler, dar pentru început dorea să remarce numai aspectele pozitive: scăderea ratei şomajului, succesele pe care Hitler le înregistrase pe plan extern. Şi lagărele de concentrare şi persecutarea evreilor şi a tuturor celorlalţi care gândeau altfel decât cei ce se aflau la putere? Manstein a afirmat în 1949: „N-am ştiut nimic în legătură cu multe lucruri”. El nu a realizat cât de mare era diferenţa dintre conservatorismul său şi naţional-socialismul lui Hitler, deşi a intrat în conflict cu regimul naţional-socialist, pornind de la problema discriminării rasiale. A protestat în mod deschis împotriva unei hotărâri a Ministerului

Apărării. La 28 februarie 1934, ministrul Werner von Blomberg a dat dispoziţie să se aplice şi în armată „Prevederile legate de arieni” Manstein, care era din februarie 1934 şeful Statului-Major al Comandamentului Zonal III Berlin, este indignat. La 21 aprilie protestează împotriva dispoziţiei date de ministru, înaintând în acest sens un memoriu către şeful său, generalul-locotenent Ludwig Beck, şeful Serviciului Trupe, adică implicit şeful Marelui Stat-Major al Armatei. Niciun alt ofiţer german nu a mai îndrăznit să protesteze împotriva dispoziţiei de a se aplica şi în armată „Prevederile legate de arieni”. Putem considera că acesta este un act de opoziţie la adresa regimului?

Trebuia să ai curajul unui civil pentru a te opune

aplicării „Prevederilor legate de arieni”, iar strategul ştia că un atac frontal nu îi putea aduce victoria. Tocmai de aceea a inclus în protestul său fraze care urmau să exprime neîndoielnic loialitatea sa pe plan ideologic: „Nu încape nicio îndoială asupra faptului că suntem de acord cu ideile naţional-socialismului şi cu cele legate de problema raselor. După părerea mea, putem da uitării onoarea de militar, care până acum a asigurat legături strânse între noi” Manstein a protestat în mod explicit numai împotriva *aplicării retroactive* a „Prevederilor legate de arieni” Pentru el nu părea problematic faptul că aceste prevederi ar fi putut fi aplicate în viitor. În legătură cu acest aspect, Manstein nu menţionează nimic în protestul său, care a fost şi aşa suficient de îndrăzneţ pentru a stârni furia lui Blomberg. Un ofiţer prusac să protesteze împotriva unei hotărâri a ministrului. Blomberg a fost atât de furios, încât a avut de gând să-l pedepsească disciplinar pe Manstein. „Numai datorită lui Fritsch [comandantul suprem al armatei] nu s-a întâmplat acest lucru”.

Pe omul care promovase „ridicarea rasismului la rang de politică” Manstein avea să-l vadă şi să-l audă pentru prima oară în primăvara anului 1934, când tensiunile dintre armată şi SA-ul condus de Ernst Röhm, care îşi dorea formarea unei „armate populare”, atinseseră cote alarmante. Hitler asistase inactiv la acest conflict, care devenea acut. Acum, la finele lui martie 1934, credea că venise momentul să îşi impună punctul de vedere. El a convocat reprezentanţi de frunte ai armatei, ai SA şi ai SS la Ministerul Apărării şi a spus cine este şi va rămâne „mâna armată a naţiunii”: armata. A urmat cunoscutul monolog legat de nedreptatea de la Versailles, despre necesitatea înarmării, despre spaţiul vital al poporului german.

Discursul l-a cucerit şi pe Manstein, care avea să noteze: „Nu pot să ascund faptul că a făcut o puternică impresie asupra mea”. Deşi Hitler arătase foarte limpede

cum urma să se prezinte situaţia, tensiunile dintre armată şi SA nu s-au stins. Militarii se simţeau în continuare ameninţaţi de membrii SA, iar Manstein se aştepta „la ce poate fi mai rău”, adică la o lovitură de stat organizată de membrii gărzii partidului nazist. Prevăzător, i-a trimis pe cei trei copii ai săi, Gisela, Gerő şi Rüdiger, la bunica lor în Silezia, unde aveau să rămână pe durata vacanţei.

La 30 iunie 1934, Hitler pune capăt crizei, organizând primul masacru în calitatea sa de conducător al ţării. Deşi ofiţerii din cadrul armatei erau mulţumiţi că au scăpat de cei din SA, aceştia au fost indignaţi de faptul că generalii von Bredow şi von Schleicher fuseseră asasinaţi. Manstein i-a sprijinit pe cei ce încercau să-l convingă pe superiorul său, un general, să înainteze un protest adresat ministrului apărării, Blomberg. Această iniţiativă a fost, însă, abandonată. În afară de aceasta, vâlva stârnită de uciderea celor doi generali s-a stins cu repeziciune. Deşi în concepţia lui Manstein delictele comise de cei de la conducerea ţării erau foarte grave, el nu putea concepe faptul că reprezentanţii armatei vor organiza o lovitură de stat. Revolta armatei împotriva lui Hitler ar fi însemnat declanşarea unui război civil. Intervenţia armatei ar fi dat dreptul unei „forţe înarmate să preia conducerea statului”. Armata nu avea nimic în comun cu politica. Tocmai de aceea militarii nu au îndrăznit să protesteze nici măcar împotriva faptului că fuseseră ucişi doi camarazi de-ai lor. Au tăcut cu toţii… şi au acceptat tadt ca, după moartea preşedintelui Reichului, Paul von Hindenburg, la 2 august 1934, să depună un jurământ de credinţă faţă de Hitler personal.

Manstein avea rezerve cu privire la ideologia nazistă. Cu toate acestea, a făcut carieră. Hitler începuse acţiunea de înarmare şi era nevoie de specialişti. La 1 iulie 1935, Manstein a fost numit la comanda departamentului operativ al Marelui Stat-Major, iar la 1 octombrie 1936 a fost avansat la gradul de general-maior. Ca specialist clasa I în probleme de organizare, era unul dintre ofiţerii de

rang înalt ai armatei şi dorea să ajungă şef al Marelui Stat-Major al Armatei, funcţie pe care o deţinea Ludwig Beck, generalul pe care Manstein îl respecta.

Manstein îşi dorise să rămână definitiv la Berlin, după ce fusese transferat în diferite colţuri ale ţării. El a cumpărat o casă în Thielpark. Familia Manstein locuia într-un cartier select, având vecini din înalta burghezie, dar şi vecini care se bucurau de notorietate şi aparţineau lumii finanţelor şi lumii filmului. Cu toate acestea, plăcuta viaţă berlineză a durat numai câţiva ani. Fiica lui Manstein îşi aminteşte: „Într-o dimineaţă, i s-a telefonat tatălui meu şi i s-a spus că era eliberat din funcţia pe care o avea la Berlin şi era transferat la Liegnitz”.

Acest lucru s-a întâmplat în februarie 1938 şi a provocat un şoc puternic. Manstein era afectat în special de motivele care au dus la transferul lui. Hitler se autopropulsase în fruntea Wehrmachtului, luând două măsuri dure. Dacă Manstein putea înţelege că ministrul de război al Reichului, Werner von Blomberg, fusese destituit deoarece se căsătorise cu o femeie cu un trecut îndoielnic, înlăturarea baronului Werner von Fritsch de la conducerea armatei a constituit pentru el o lovitură greu de suportat. Fritsch, care spunea despre Manstein că este „un om cu o foarte bună pregătire militară, cu un caracter curat, cu nişte calităţi care fac onoare unui militar şi care este un bun camarad”, fusese discreditat în urma unei intrigi bine puse la punct, fiind acuzat pe nedrept că ar fi homosexual. În urma acestei evoluţii a lucrurilor, şi poziţia lui Manstein era periclitată, deoarece el se număra printre colaboratorii apropiaţi ai lui Fritsch, fiind unul dintre militarii care doreau o armată detaşată faţă de mediul politic, militari în care Hitler nu a avut niciodată încredere, deoarece erau prusaci conservatori şi nu naţional-socialişti.

Wilhelm Keitel, noul şef al înaltului Comandament al Wehrmachtului, era foarte fericit pentru faptul că adversarul său, Manstein, fusese transferat în Silezia. La Liegnitz, Manstein avea să deţină comanda asupra nou

înfiinţatei Divizii 18 Infanterie. Din punct de vedere formal, această nouă funcţie echivala cu o avansare, dar de fapt reprezenta înlăturarea dintr-un post important, îşi dorise întotdeauna să comande o divizie, dar nu acum, când poate ar fi reuşit să se impună chiar şi în faţa lui Keitel în ceea ce priveşte structura de comandă a Wehrmachtului. Nu şi-a dorit să comande o divizie tocmai acum, când era aproape sigur că-l va succeda pe Beck. „Subiectul era încheiat. Nu mai aveam şansa de a mă afla pe locul ocupat cândva de Moltke, Schlieffen şi Beck”. Când i-a predat postul, Manstein a pus în palma succesorului său, Franz Halder, cheile de la fişet şi i-a spus sec: „Aşa. Acum puteţi lectura documentele aflate acolo. La revedere” După ce a rostit aceste cuvinte, i-a întors spatele lui Halder şi nu i-a mai acordat nicio atenţie.

„Nici nu pot descrie în cuvinte cât de demoralizat şi de trist era tata”, îşi aminteşte Gisela, fiica lui Manstein. „Nu se putea vorbi cu el. Mama a încercat să-l încurajeze, spunând că Liegnitzul se afla în Silezia şi că era cu siguranţă un oraş frumos. Noi văzuserăm până atunci numai gara din Liegnitz şi ştiam cât de mult apreciază lumea castraveţii şi prăjitura cu piper care se prepară acolo. Mama a luat ghidul Baedeker şi a citit: «Liegnitz, oraş în care se practică grădinăritul, situat la poalele muntelui Riesengebirge. Nu merită să coborâţi din tren pentru a-l vizita!» Tata s-a mulţumit să spună doar: «Păi vezi...»”. Profund dezamăgit, Manstein i-a vândut unui director de la firma AEG casa din Berlin, pe care o cumpărase cu puţin timp în urmă. Fiica lui Manstein afirmă: „Tata a jurat atunci că nu se va mai întoarce niciodată la minister, că nu se va mai întoarce nicicând la Berlin”.

Cu toate acestea, chiar înainte de a-şi lua în primire postul din Liegnitz, a mai fost o dată nevoie de el la Berlin. La 7 martie 1938, Hitler i-a chemat pe Beck şi pe Manstein la Cancelaria Reichului. Führerul le-a comunicat un lucru surprinzător: voia să intre în Austria. După numai cinci

ore, Manstein a pus la punct planurile de deplasare ale forţelor militare. La 12 martie, trupele Wehrmachtului intrau în Austria. O zi mai târziu, Manstein pleca la Viena cu avionul pentru a se ocupa de organizarea trupelor austriece. A fost ultima misiune pe care a îndeplinit-o în cadrul OKH.

Aflat în Liegnitz, Manstein observa cum Hitler dădea dovadă de tot mai multă agresivitate în războiul pe care îl declanşase şi cum şeful Marelui Stat-Major al Armatei, Beck, adică omul care era un model pentru el, intra tot mai frecvent în conflict cu Hitler. Într-unul dintre memoriile sale Beck avertiza că o ofensivă asupra Cehoslovaciei putea declanşa un război în Europa. El considera că Hitler este un om lipsit de scrupule şi i-a propus general-colonelului Walther von Brauchitsch, care deţinea funcţia de comandant suprem al armatei, ca ofiţerii cu funcţii înalte să solicite in corpore trecerea în rezervă dacă Führerul nu renunţa la planurile sale agresive. „Dacă un militar care ocupă o poziţie înaltă vede sarcinile şi misiunile sale doar în contextul limitat al aspectelor militare, fără să fie conştient de răspunderea uriaşă pe care o are faţă de întregul popor, înseamnă că nu are simţul proporţiei şi nu îşi dă seama de amploarea acţiunilor sale. Trăim timpuri deosebite şi este nevoie de acţiuni cu un caracter deosebit”, îi comunică Beck lui Brauchitsch, încercând să-l convingă pe acesta din urmă de justeţea ideilor sale. Beck se gândea chiar şi la organizarea unei lovituri de stat. Deşi, în comparaţie cu Beck, Manstein avea alte concepţii în ceea ce priveşte „conducerea pe plan politic”, el îi cere insistent acestuia să rămână în postul pe care îl ocupa, deoarece tocmai în astfel de timpuri era nevoie de oameni ca el. Cei doi ofiţeri au rămas în relaţii bune. Beck a renunţat la ideile pe care le avusese iniţial, în momentul în care niciun general nu a vrut să-i fie alături în lupta împotriva războiului. Manstein şi-a făcut datoria în postul pe care l-a primit, dar a privit cu îngrijorare modul în care evolua războiul. Conform

concepţiei lui Manstein, un militar trebuie să se supună ordinelor şi nu are de ce să se amestece în probleme care ţin de politică.

Manstein şi-a făcut datoria şi a condus trupele la sud de Budweis după ce acestea intraseră în Ţinutul Sudeţilor. Avea din ce în ce mai puţin timp pentru familia sa, care rămăsese la Liegnitz. Cariera îşi cerea tributul. În momentul în care venea acasă, se dedica pasiunilor sale – muzica clasică (Mozart), istoria, limbile străine şi grădinăritul –, pentru a da uitării viaţa de militar. „Când venea de la serviciu, tata se schimba, îmbrăcând haine civile, şi făcea acest lucru chiar înainte de a ne spune «bună ziua»”, îşi aminteşte Gisela, fiica lui Manstein. „Nu vorbea niciodată despre ceea ce se întâmpla la serviciu. Acesta era un subiect tabu. Nu îi plăceau oamenii care vorbeau despre compromisuri sau bătrânele «excelenţe», care aveau ca subiect de discuţie războiul din 1870 – 1871”.

Pe Manstein nu-l interesau războaiele care avuseseră loc deja şi nu credea că va izbucni o altă conflagraţie mondială, mai ales după ce „se lupta” cu florile, fără a vărsa nicio picătură de sânge. „Noi ştiam că, încă din 1938, Hitler avea de gând să rezolve problema graniţei polono-germane. Generalii nu ştiau nimic despre mersul lucrurilor. Se ştia, în schimb, că Marea Britanie garantase faptul că nu vor interveni modificări în ceea ce privea graniţa cu Polonia. Nimeni nu era atât de redus la minte încât să nu înţeleagă că această garanţie echivala cu un avertisment cât se poate de serios. Din acest motiv eram convinşi că totuşi nu va izbucni războiul. Ne-am adus aminte de afirmaţia lui Hitler, care spusese că nu va declanşa niciodată un război pe două fronturi”.

Manstein se înşela. La 31 august 1939, la ora 17, Grupul de Armate Sud, la comanda căruia se afla Gerd von Rundstedt, a primit ordinul de a ataca Polonia. Fiind şeful statului-major, Manstein a pus la punct planurile de atac asupra Varşoviei, iar în octombrie, după ce luptele se

încheiaseră cu succes, grupul de armate comandat de Rundstedt a primit ordin să se deplaseze pe Frontul de Vest, unde Hitler îşi dorea neapărat o ofensivă.

La 23 noiembrie 1939, Hitler i-a chemat pe toţi ofiţerii de rang înalt, pe toţi generalii şi amiralii, printre care se număra şi Manstein, la Obersalzberg, pentru a le comunica tot ceea ce hotărâse. „Hotărârea pe care am luat-o este de nezdruncinat!”, le comunică dictatorul. „Voi ataca Franţa şi Anglia în mod fulgerător, în momentul cel mai propice. Faptul că vom încălca prevederile legate de neutralitatea Belgiei nu are nicio importanţă. Nimeni nu va pune problema neutralităţii acestei ţări, după ce noi vom fi câştigat”. Apoi i-a ameninţat pe generali, pe care îi plăcea să-i numească în bătaie de joc „iepuri fricoşi” şi despre care spunea că aplică metode „numai bune pentru Armata Salvării” „Nu mă voi da în lături de la nimic şi îi voi nimici pe toţi aceia care sunt împotriva mea”. Aceste ameninţări erau îndreptate în special împotriva celor aflaţi în funcţii importante în OKH, respectiv împotriva lui Franz Halder şi a lui Walther von Brauchitsch, care, la fel ca majoritatea ofiţerilor, erau de părere că o ofensivă în Vest era riscantă, dacă nu chiar sortită eşecului. Ofiţerii doreau să câştige timp. Ei sperau la găsirea unei soluţii politice, la evitarea unui război. Generalul-locotenent von Manstein era grăbit. Pentru el ofensiva nu mai putea fi amânată, decât în cazul în care Aliaţii declanşau ei înşişi o ofensivă. Ofensiva germană trebuia declanşată cel târziu în primăvara lui 1940, pentru că: „Nu putem aştepta până când puterile din Vest ne vor fi superioare, în condiţiile în care avem în spate marele semn de întrebare pe care îl reprezintă Uniunea Sovietică”.

După ofensiva asupra Poloniei, cucerirea Franţei rămânea un subiect deschis. Abia la data de 27 septembrie 1939 Hitler le-a prezentat comandanţilor celor trei arme, care făceau parte din Wehrmacht, direcţia în care urmau să se deplaseze efectivele care aveau să ia parte la ofensiva germană: prin Belgia, în direcţia Canalului

Mânecii, după un plan asemănător celui pe care îl pusese la punct contele Alfred von Schlieffen în 1905, un plan care avusese ca urmare eşecul înregistrat pe Mama, în 1914. Trei săptămâni mai târziu, şeful Marelui Stat-Major, Halder, i-a prezentat Führerului planul conform căruia urmau să înainteze trupele. S-a ţinut cont de modul în care Hitler îşi imaginase întreaga acţiune, dar acest lucru nu a făcut ca dictatorul să fie mai blând. „Acesta este vechiul plan al lui Schlieffen!” a exclamat dictatorul. OKH-ul a pus la punct noi planuri. Hitler a dat ordin ca şi acestea să fie modificate. Lucrurile au continuat astfel până când, la data de 10 ianuarie 1940, s-a întâmplat un lucru care a dat peste cap toate planurile tactice. În apropiere de localitatea belgiană Mechelen, pilotul unui avion german care era folosit pentru curierat a fost nevoit să recurgă la o aterizare forţată. La bord se afla un ofiţer al Marelui Stat-Major al Diviziei 7 Aviaţie. În geanta acestuia se aflau extrase din planul de atac asupra Europei de Vest, plan care era strict secret. La nivelul conducerii Wehrmachtului acest incident a declanşat o adevărată criză. La ora actuală se cunoaşte faptul că extrasele care au ajuns în mâinile belgienilor nu aveau o importanţă deosebită, dar la momentul producerii incidentului germanii erau nevoiţi să se gândească la tot ceea ce putea fi mai rău. A fost propusă o nouă strategie de atac şi Hitler a fost nemulţumit din nou. După părerea lui, planurile făcute de cei din OKH erau „părerile unui elev de la şcoala de război” Dictatorul a arătat că generalii săi îl citiseră pe Clausewitz, dar nu îi dedicaseră destul timp lui Karl May. Unde era efectul-surpriză?

Atunci când condiţiile meteorologice erau nefavorabile şi când avea timp să regândească planurile tactico-strategice, generalul-locotenent von Manstein, care era şeful Marelui Stat-Major al Grupului de Armate A şi nici nu răspundea măcar de punerea la punct a planurilor pentru ofensiva armatei germane în Vest, a venit cu idei cu totul noi. Încă de când cei din OKH puseseră la punct

primele planuri legate de marşul efectivelor germane, Manstein remarcase punctele slabe. Aflat în castelul princiar de la Koblenz, de pe malul Rinului, castel în care se găsea cartierul general al Grupului de Armate A, Manstein a început să pună la punct o strategie alternativă, care făcea posibil imposibilul, şi anume o victorie rapidă şi definitivă asupra Franţei. Grupul de Armate A avea să înainteze prin acea regiune în care inamicul nu s-ar fi aşteptat să pătrundă militarii germani, şi anume prin pădurile din munţii Ardeni, pe unde se credea că nu pot trece tancurile. Trupele germane aveau să descrie în înaintarea lor un arc de cerc, trecând prin Sedan şi ajungând pe coasta Atlanticului. În acelaşi timp, Grupul de Armate B avea să atace cetăţile belgiene, această acţiune atrăgând după sine faptul că trupele franceze şi engleze vor pătrunde în Belgia. Prin „Secera”, cum avea să numească Churchill planul lui Manstein, armatele franceze urmau să fie divizate şi să le fie închisă calea de retragere. Acesta era conceptul pentru Blitzkrieg – Războiul fulger.

Manstein a expus avantajele planului său în şapte memorii, dar reprezentanţii OKH nu voiau să ştie nimic despre planurile lui. Generalii Halder şi Brauchitsch aveau îndoieli. După părerea lor planul lui Manstein implica prea multe riscuri şi nu era nimic altceva decât o încercare, rezultată din egocentrism, de a conferi mai multă importanţă Grupului de Armate A. Planul lui Manstein nici măcar nu le-a fost prezentat ofiţerilor din înaltul Comandament al Wehrmachtului. Halder se temea ca Hitler să nu fie atras de ideile îndrăzneţe ale lui Manstein. Într-adevăr, şi Hitler se gândea la un atac pe direcţia Sedan. Dictatorului nu îi era clar însă dacă un asemenea atac ar fi fost încununat de succes.

Despre planul lui Manstein nu s-a suflat o vorbă până în data de 29 ianuarie 1940, când un militar din anturajul lui Hitler a aflat despre acesta. La o întâlnire cu caracter informativ, colonelul Günther Blumentritt şi maiorul

Henning von Tresckow, amândoi ofiţeri de stat-major, i-au vorbit lui Rudolf Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, despre planul lui Manstein. La 4 februarie 1940, maiorul Gerhard Engel, aghiotant pe probleme de efective militare, nota în jurnalul său: „Schmundt a fost la Koblenz şi când s-a întors era vizibil impresionat în urma unei discuţii avute cu v [on] Manstein. Acesta din urmă a arătat că are mari îndoieli în ceea ce priveşte reuşita planului operativ pus la punct de cei din OKH. Schmundt mi-a povestit că Manstein îşi imaginase în acelaşi mod ca şi Führerul repartizarea efectivelor, dar întocmise un plan într-o formă mult mai clară".

Acum era necesar să se aranjeze o întâlnire cu Hitler, fără ca Halder să bănuiască ce se petrece. La 17 februarie 1940, s-a putut organiza o asemenea întâlnire, cu prilejul unui „mic dejun de lucru", organizat în Cancelaria Reichului, la care aveau să participe generalii care fuseseră numiţi recent în funcţii de comandă. După acest mic dejun, Hitler l-a chemat pe Manstein în biroul său. Folosind o hartă de dimensiuni mari, Manstein şi-a prezentat planul în detaliu. În seara acelei zile Manstein avea să noteze în jurnalul său: „Am descoperit cu uimire că avea cunoştinţe uluitoare în legătură cu tot ceea ce este nou în toate statele, în domeniul tehnicii militare... Am prezentat punctele esenţiale din memoriile pe care le-am adresat celor din OKH. A fost întru totul de acord cu mine. M-a uimit faptul că punctele noastre de vedere coincideau..." Deja în 13 februarie, după ce Schmundt îl informase în legătură cu planul lui Manstein, Hitler hotărâse că în atacul desfăşurat spre sud rolul principal îl va juca Grupul de Armate A. „Dar nu avea sclipire de geniu", mai notează Manstein în jurnalul său. „Ar fi fost nevoie de un general care să aibă într-adevăr pregătire în plan operativ şi să fie animat de dorinţa de a învinge". Manstein i-a prezentat lui Hitler argumentele sale şi astfel acest lucru a atras după sine anularea în ochii dictatorului a oricărui contraargument ce ar fi putut veni din partea

ofiţerilor din înaltul Comandament al Armatei. Hitler considera, oricum, că aceşti ofiţeri erau mult prea prudenţi. Planul „Secera” s-a impus. Ulterior, Hitler avea să remarce pe un ton olimpian: „Dintre toţi generalii cărora le-am vorbit despre ofensiva ce urma să se desfăşoare în Vest, numai Manstein m-a înţeles” Deşi Hitler îi recunoştea meritele, îl considera suspect pe acest general foarte dotat: „Este un om foarte inteligent, este deosebit de capabil atunci când se pune problema realizării unui plan operativ, dar nu am încredere în el”.

Şi Halder, şeful Marelui Stat-Major al Armatei, avea aceeaşi părere despre Manstein. Trebuie subliniat faptul că în cercurile militare Halder era considerat un „om de paie, care deţinea funcţia de şef al Statului-Major al Armatei” Halder a intrat în acţiune şi a făcut în aşa fel încât Manstein să fie transferat… la Stettin. Acolo el urma să fie general-comandant al Corpului de Armată XXXVIII, un corp de armată-fantomă, care trebuia format. Era pentru a doua oară în cariera lui Manstein când se vedea „tras pe linie moartă”. În 1946, Franz Halder avea să spună: „Manstein a căutat să intre în legătură cu Hitler fără ca eu să ştiu şi a găsit ce a căutat”.

La data de 10 mai 1940, la ora 5.35, a început ofensiva germană asupra Franţei, Belgiei, Olandei şi Luxembourgului. Manstein şi-a petrecut acea zi în compania membrilor familiei sale, în Silezia, la Liegnitz. Cele notate în jurnal exprimă dezamăgirea de care este stăpânit: „Începe ofensiva armată! Eu stau acasă, după ce am făcut atât de mult pentru ca aceasta să se desfăşoare aşa cum se desfăşoară” Planul ofensivei, pus la punct de Manstein, a dus la o victorie răsunătoare. Diviziile germane de Panzere au intrat în Franţa, după ce au trecut prin Luxembourg, Belgia şi prin Ardeni. Apoi au străpuns liniile franceze şi s-a trecut la războiul dinamic. La 20 mai 1940, Panzerele germane se aflau deja la Abbeville, la gura de vărsare a râului Somme şi pe malul Canalului Mânecii. Panzerele înaintaseră cu atâta repeziciune, încât nici

generalilor nu le venea să creadă că trupele au obţinut un asemenea succes. General-colonelul Gerd von Rundstedt, comandantul Grupului de Armate A, era de părere că Panzerele trebuiau să staţioneze, în timp ce ofiţerii din OKH ar fi dorit ca acestea să înainteze. Hitler s-a implicat în acest conflict, pentru a demonstra că el avea autoritate, fiind comandantul suprem al Wehrmachtului. El a ordonat ca trupele să staţioneze. Astfel, trupele britanice, care fuseseră învinse, au avut şansa de a pleca din Dunkerque, de a traversa Canalul Mânecii şi de a ajunge în Anglia. Era prima „victorie pierdută" a lui Manstein.

În timpul ofensivei din Vest, Manstein comanda Corpul de Armată XXXVIII şi avea ordin să ia toate măsurile, astfel încât 21 de divizii să treacă simultan prin văile înguste ale munţilor Ardeni. Pentru corpul de armată comandat de Manstein, războiul propriu-zis a început la 5 iunie 1940. Acesta avea o „misiune de luptă" Trupele comandate de Manstein au trecut râul Somme şi au urmărit inamicul până în momentul în care, aşa cum spune Manstein însuşi, „s-a produs prăbuşirea totală". În timpul atacului era prezent de multe ori alături de infanteriştii care luptau în linia întâi. Rudolf Graf, primul ofiţer de ordonanţă al lui Manstein la acea vreme, îşi aminteşte: „Generalul nostru aprecia mai mult un răspuns sincer, decât o dovadă de obedienţă... Nu-i plăcea deloc vorbăria goală. Cel ce nu intra direct în miezul problemei se putea aştepta la o replică dură".

În Franţa, Manstein şi statul său major îşi stabileau cartierul general în castele, iar generalul avea mereu aceeaşi surpriză neplăcută: stăpânii castelului fugiseră. Şi-ar fi dorit să discute cu ei, să abordeze subiecte legate de istorie şi de filosofie, să se bucure de ospitalitatea franceză. Nu îi plăcea deloc să fie considerat inamic... tocmai el, care era „un domn" şi ştia ce înseamnă bunele maniere, tocmai el, care dorea să fie un învingător generos.

La 25 iunie 1940, la ora O.35, armele au tăcut.

Mulţumită ideii lui Manstein, Hitler se afla la apogeu din punct de vedere militar, în timpul Primului Război Mondial, Hitler, căruia îi plăcea să fie numit „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor”, trăise el însuşi în Franţa infernul luptelor duse luni de-a rândul de pe aceleaşi poziţii. Acum, duşmanul „istoric” fusese învins în numai şase săptămâni. Capitularea s-a semnat în pădurea Compiègne, în ziua de 22 iunie 1940. Pentru Hitler aceea a fost „cea mai fericită zi” din viaţa lui. Acum simţea că le este superior generalilor care aveau ezitări.

Datorită Planului „Secera”, în absenţa căruia nu ar fi fost posibil Blitzkriegul în Franţa, Manstein şi-a câştigat renumele de „geniu militar” şi a devenit o legendă. Cu toate că dictatorul era mulţumit de contribuţia lui Manstein la triumful armatei germane, generalului nu i s-a oferit un post pe măsura capacităţilor sale strategice. Manstein a fost numit la comanda Corpului 56 Panzere, ale cărui efective se puteau deplasa foarte rapid. În cadrul ofensivei asupra Uniunii Sovietice, militarii săi au parcurs 240 de kilometri în cinci zile şi au cucerit la 27 iunie 1941 Daugavpilsul. Manstein şi-a dat seama cât de mult se deosebea războiul dus pe Frontul de Vest de cel de pe Frontul de Est, pornind de la un ordin al lui Hitler care se referea şi la corpul de armată pe care îl comanda generalul. Chiar înainte de a se fi tras primul foc de armă, comandantul Manstein i-a raportat superiorului său, feldmareşalul Wilhelm Ritter von Leeb, că nu poate pune în aplicare prevederile „Ordinului referitor la comisari”. Manstein arată că „a ucide pe loc comisarii, făcând uz de armă” nu este o acţiune conformă cu spiritul unui militar. În cadrul procesului de la Nürnberg, Manstein avea să declare: „Aceea a fost prima situaţie în care datoria mea de a fi obedient a intrat în conflict cu structura mea de militar. Teoretic, ar fi trebuit să execut ordinul primit” Generalul nu a înţeles, însă, că acel „Ordin referitor la comisari” scotea la lumină caracterul delictual al războiului purtat pe Frontul de Est. O săptămână mai

târziu, Manstein avea să uite de acel ordin. „Când am ajuns la Armata XI, ordinul acela devenise deja istorie”, mărturiseşte generalul. Fiind comandant de armată, Manstein nu a considerat necesar sau posibil să interzică punerea în aplicare a acelui ordin. Risca să piardă postul pe care îl ocupa. De aceea, s-a declarat mulţumit când generalii din subordinea lui au raportat că în cadrul Armatei XI „Ordinul referitor la comisari” nu se aplică. De fapt, în raza de acţiune a armatei lui Manstein au fost împuşcaţi numai 14 comisari şi cinci au fost predaţi membrilor formaţiunilor SD. Manstein a declarat că nu a ştiut niciodată nimic despre aceste lucruri. Pentru aceste crime a fost condamnat în 1949 de un tribunal britanic.

Începând din 17 septembrie 1941, el este succesorul generalului-colonel Ritter von Schobert, mort într-un accident, la comanda Armatei XI. Se ştia deja că este un om distant. În jurnalul Armatei XI sunt notate următoarele: „Ne vine un nou comandant. Este un «domn» şi e oarecum rigid, dar se poate discuta deschis cu el” Ofiţerii şi soldaţii care nu îl cunoşteau îndeaproape pe Manstein îl văd ca fiind o persoană distantă: „Nu prea te îndemna să te apropii de el”, îşi aminteşte Hans-Adolf von Blumroder, ofiţer în statul-major al lui Manstein între anii 1943 şi 1944. „Nu avea acea căldură de care dau dovadă comandanţii care se poartă cu subordonaţii ca nişte părinţi. Era greu să ghiceşti ce sentimente îl animă”. Pentru unii nu era doar introvertit, ci şi îngâmfat. Johann Adolf, conte de Kielmansegg, ofiţer în cadrul Serviciului Operaţiuni al OKH, îşi aminteşte: „Lui Manstein îi făcea plăcere să le arate altora că era mai deştept decât ei”. Probabil că dădea impresia că este îngâmfat şi pentru că avea probleme oftalmologice.

Căpitanul Günter Reichelm, ofiţer de ordonanţă aflat în subordinea mareşalului Model, îşi aminteşte: „Avea probleme de vedere şi nu remarca faptul că soldaţii îl salutau. De aceea nu le răspundea la salut” Gisela, fiica lui Manstein, are altă părere în ceea ce priveşte impresia pe

care o făcea tatăl ei asupra celor din jurul său: „Era, prin firea lui, un om tăcut, cu siguranţă distant şi foarte timid. Nu era adeptul marilor reuniuni, însă cu oamenii pe care îi cunoştea era deschis şi destins”. Printre cei pe care îi cunoştea se numărau şi ofiţerii din statul său major, oameni cu care a avut relaţii cât se poate de bune. Cu unii dintre ei a rămas prieten şi după încheierea războiului. Cu ofiţerii din statul său major Manstein obişnuia să joace seara bridge, iar ei se obişnuiseră cu ideea că Manstein le cerea să dea dovadă de precizie şi de viteză în tot ceea ce făceau.

Fiind comandantul armatei aflate pe flancul sudic al Frontului de Est, Manstein avea misiunea de a cuceri Crimeea şi Sevastopolul. Condiţiile nu erau propice. Zona Crimeei nu-i permitea lui Manstein, care era adeptul războiului dinamic, să îşi desfăşoare efectivele, să profite de mobilitatea trupelor sale. În afară de aceasta, pe frontul din Crimeea avea de înfruntat un inamic superior din punct de vedere numeric şi al dotării cu armament. Oricum, era greu să treci de „Zidul Tătarilor”, iar cucerirea Sevastopolului a implicat foarte multe victime din rândul militarilor germani. Primul atac a trebuit să fie întrerupt. La acest lucru s-a adăugat faptul că Stalin a declanşat ofensiva în vederea recuceririi Crimeei. La Fedosia au ajuns trupe sovietice foarte puternice, fapt care l-a determinat pe contele Sponeck, comandantul Grupului de Armate XLII, să ordone retragerea din peninsula Kerci, deşi în decembrie 1941 Hitler îi interzisese oricărui militar german să facă fie şi numai un pas înapoi. Manstein s-a enervat, deoarece a aflat despre retragere abia după ce aceasta s-a produs şi l-a destituit pe Sponeck din funcţia de comandă pe care o deţinea. Acesta din urmă a dorit să-şi susţină punctul de vedere în faţa unui tribunal militar. În loc să-l reabiliteze pe Sponeck, Hermann Göring îl condamnă la moarte. Manstein a încercat să intervină în favoarea lui Sponeck, dar încercările sale s-au lovit de refuzul lui Keitel. Hitler hotărăşte ca Sponeck să fie

condamnat la domiciliu forţat, însă contele este împuşcat în iulie 1944 din ordinul lui Himmler. Pe baza cazului Sponeck, Manstein şi-a putut da seama cât de prost se putea sfârşi conflictul dintre conştiinţă şi obedienţă. Prin decizia de a-l destitui pe Sponeck din funcţie, Manstein a demonstrat că, în ceea ce îl privea, obedienţa era prioritară.

Manstein prevăzuse că al doilea atac asupra Sevastopolului va dura 11 zile. Atacul avea să dureze o lună. În acest răstimp s-a folosit un arsenal impresionant. Printre armele utilizate de germani s-a numărat şi tunul Gustav, care era transportat pe calea ferată. Era un tun cu un calibru de 80 de centimetri, cu ajutorul căruia puteau fi aruncate asupra oraşului asediat grenade cu o greutate de şapte tone. La 1 iulie 1942, după un bombardament devastator şi după ce în ambele tabere s-au înregistrat pierderi mari de vieţi omeneşti, Manstein a intrat în Sevastopol ca învingător. Armata XI făcuse aproape 100.000 de prizonieri.

Când postul naţional de radio din Germania a anunţat căderea oraşului Sevastopol, Hitler se afla la masă, în cartierul său general, împreună cu cei mai apropiaţi colaboratori ai săi. Henry Picker, care nota tot ce spunea Hitler atunci când se afla la masă, îşi aminteşte: „Când s-a dat ştirea la radioul nostru mic din sala de mese, Hitler s-a ridicat în picioare şi toţi ceilalţi i-au urmat exemplul, pentru că se cânta imnul naţional”. În seara zilei respective, Manstein nota în jurnalul său de război: „1 iulie 1942. Sevastopolul a căzut! Seara am primit un ordin special referitor la avansarea mea la gradul de feldmareşal. Îi mulţumesc lui Dumnezeu şi le mulţumesc tuturor acelora care şi-au vărsat sângele pentru obţinerea acestei victorii” Hitler i-a trimis lui Manstein o telegramă de felicitare şi a ordonat să se execute pentru Armata XI o medalie, Medalia Crimeea. „Să simţi gustul victoriei obţinute pe câmpul de luptă este un sentiment unic!”, scria Manstein în memoriile sale.

La scurtă vreme după cucerirea oraşului Sevastopol, Führerul îl invita pe Manstein la cartierul său general, pentru a-i înmâna bastonul de mareşal. Dictatorul a rostit cuvinte de laudă. S-a discutat despre victorii şi noi ţeluri, dar nu numai. La micul dejun Manstein l-a întrebat pe Führer ce se întâmpla cu evreii. În timp ce la Auschwitz-Birkenau muriseră deja mii de evrei, Hitler îi spune (conform lui Picker) că: „Ar trebui să aibă un stat al lor, că se gândise la Palestina şi la Insula Madagascar, dar că Statul Evreu ar trebui să fie controlat de germani. Se gândise la regiunea Lublin din Polonia unde, dacă s-ar afla Statul Evreu, acesta ar putea fi controlat de germani". Dictatorul nu a spus niciun cuvânt despre „nimicirea" evreilor. Manstein a fost mulţumit de răspunsul primit şi n-a mai insistat.

Tocmai în acea perioadă avea să fie implicat în programul de „nimicire" al lui Hitler. La 20 noiembrie 1941, Manstein a semnat un ordin, valabil pentru armata sa, în care se arăta că „sistemul evreiesc-bolşevic trebuie nimicit o dată pentru totdeauna. Acest sistem nu mai trebuie să îşi facă simţită prezenţa niciodată în spaţiul vital european. Soldaţii trebuie să înţeleagă faptul că evreii trebuie să plătească, pentru că ei sunt autorii morali ai terorii bolşevice". A fost Manstein un criminal?

Acest ordin se referea în primul rând la lupta împotriva partizanilor şi la baza lui se afla un ordin la fel de dur, pe care îl primise Manstein la rândul său. La data de 10 octombrie 1941, comandantul Armatei VI, general-colonelul Walter von Reichenau, a subliniat faptul că această ofensivă avea un caracter politic, dar şi unul rasial. La finele lunii octombrie, OKH-ul a transmis tuturor grupurilor de armată şi tuturor armelor o directivă prin care se cerea să se emită ordine de genul celui pe care l-a dat Manstein. El a conferit un ton mai dur ordinului său, dându-i un caracter antisemit. Este adevărat că el nu s-a referit la exterminarea fizică a evreilor şi nici nu a vorbit despre „evreii care le sunt inferiori oamenilor", dar a făcut

referire la „sistemul evreiesc-bolşevic”. Pe de altă parte, Manstein a făcut în aşa fel încât măsurile preconizate să fie mai puţin aspre, ordonându-le militarilor săi să acţioneze „împotriva bunului plac, împotriva asumării de foloase, a comportamentului barbar, a lipsei de disciplină, a lezării onoarei de militar”. În faţa tribunalului de la Nürnberg, Manstein a declarat că nu îşi mai aminteşte de acel ordin. L-a semnat pentru că dorea să îşi asigure o carieră strălucită? L-a semnat pentru că îşi dorea postul de comandant suprem al armatei? Totul este doar speculaţie. Fapt este că nu ar fi trebuit să semneze acel ordin.

În Crimeea, Manstein, care era comandantul unei armate, a văzut pentru prima dată ce însemna uciderea în masă a unei anumite părţi a populaţiei dintr-un teritoriu ocupat. Membrii grupului D din SD, conduşi de Otto Ohlendorf, au ucis în perioada iunie 1941-martie 1942 de-a lungul coastelor Mării Negre şi în peninsula Crimeea cel puţin 90.000 de evrei, ţigani, comunişti şi membri ai altor grupuri persecutate de regimul nazist. Ohlendorf afirmă că relaţiile sale cu Armata XI, condusă de Manstein, au fost „foarte bune”. Armata XI le asigura celor din SD mijloace de transport şi s-a dovedit faptul că Manstein a vorbit cel puţin odată cu Ohlendorf în perioada în care s-a aflat în Crimeea. Cu toate acestea, generalul afirmă că nu a fost informat în legătură cu crimele comise de cei din SD. în cadrul procesului de la Nürnberg, el declară: „În ceea ce priveşte sarcinile membrilor SD, ştiam doar că ei se ocupă de pregătirea politică, adică de verificarea din punct de vedere politic a populaţiei din teritoriile din est, care au fost ocupate de armata germană”. Doar atât ştia Manstein?

Câţiva dintre ofiţerii din statul-major al lui Manstein ştiau destul pentru a-şi putea da seama exact care era poziţia superiorului lor. De exemplu, colonelul Eberhard Finckh, şeful Serviciului Intendenţă al grupului de armate comandat de Manstein, unul dintre cei care au participat la atentatul din 20 iulie, era informat cu privire la crimele comise de membrii detaşamentelor SD, dar i-ar fi spus unui

coleg: „Feldmareşalul trebuie să aibă capul limpede, pentru a se putea ocupa de problemele de ordin operativ. În afară de asta, el se află într-un conflict permanent cu Hitler. Dacă ar mai fi apăsat şi de aceste probleme… conflictul s-ar adânci şi ar fi destituit din funcţie. Mareşalul ne va fi util după ce se va fi dat lovitura de stat” Finck porneşte, se pare, de la premisa că Manstein ar fi protestat împotriva crimelor în masă. Este posibil ca această lumină în care era pus Manstein să fi contribuit la perpetuarea legendei acestuia?

Manstein afla despre crimele comise în spatele frontului, dar dădea crezare rapoartelor pe care le primea? în toamna anului 1943, ofiţerul de ordonanţă al lui Manstein, Alexander Stahiberg, îi spune superiorului său despre zvonurile conform cărora în spatele Grupului de Armate Sud, la comanda cărora se afla Manstein în acel moment, membri ai trupelor SS ar fi ucis evrei. Stahiberg îi comunică faptul că într-o pădure au fost ucişi 100.000 de evrei. „Era debusolat”, îşi aminteşte Stahiberg, descriind reacţia lui Manstein. „Nu-i venea să creadă. Mi-a spus: «Ceea ce mi-aţi comunicat mi se pare într-o asemenea măsură incredibil, încât nici nu vreau să înţeleg ce am auzit. Unde să lase 100.000 de cadavre?»” Manstein i-a amintit ofiţerului său de ordonanţă de ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice din 1936, când au fost prezenţi la stadion 100.000 de oameni. „Gândiţi-vă la această masă de oameni”, i-a spus Manstein lui Stahiberg. „Cum să-i îngroape pe toţi? Este doar o provocare propagandistică, de proastă calitate. Nu pot să cred aşa ceva!”

În actele care s-au păstrat nu există niciun indiciu conform căruia ar fi fost ucişi 100.000 de oameni într-o singură zi, undeva, într-o pădure, în spatele grupului de armate comandat de Manstein. Într-o scrisoare a fiului lui Manstein, Rüdiger, care datează din 1987 şi se păstrează la Institutul Est-european din München, se arată că: „Este aproape imposibil să fi fost ucişi atât de mulţi evrei din

URSS «într-o pădure»”. Acest lucru nu înseamnă, însă, că Manstein nu ştia nimic. Poate că nu voia să creadă ceea ce i se părea de necrezut.

Cu asta, problema era inexistentă pentru feldmareşal. El refuza să vadă ceea ce nu dorea să vadă şi se concentra asupra sarcinilor pe care le avea în calitatea sa de comandant. După război Manstein afirma: „Pot doar să spun că din cauza sarcinilor grele pe care le-am avut ani de zile pe front nu am putut să detectez derapajele regimului şi să realizez ce fire avea, de fapt, Hitler, lucruri de care acum ne dăm seama foarte bine… Grijile şi sarcinile pe care le aveam de îndeplinit în timpul luptei nu ne lăsau timp să ne gândim la aspecte de ordin general…” Conform unui cap de acuzare de la procesul din 1949, Manstein ar fi fost informat în legătură cu crimele, le-ar fi aprobat în deplină cunoştinţă de cauză şi ar fi admis ca evreii să fie predaţi detaşamentelor SD. S-a arătat, de asemenea, că lipsesc acte doveditoare în acest sens. În ceea ce priveşte acest cap de acuzare, Manstein a fost declarat nevinovat din lipsă de probe. În faţa judecătorilor el a declarat: „Noi, militarii, purtăm împreună cu poporul german aceeaşi vină şi anume aceea de a nu ne fi dat seama care era adevăratul caracter al regimului”.

În cazul lui Manstein se poate spune că nu şi-a dat seama de adevăratul caracter al regimului nazist, deşi era informat în legătură cu ceea ce se petrece. Dovada constă în mărturia făcută de Ulrich Gunzert, care în timpul ofensivei din Crimeea avea gradul de căpitan şi fusese repartizat la cartierul general al Armatei XI. El a văzut cum în Crimeea oameni din detaşamentele SD, înarmaţi cu pistoale-mitralieră, au împuşcat copii, femei şi bărbaţi. Gunzert îşi aminteşte: „În gropile adânci se aflau mai multe cadavre. După fiecare salvă, cei din detaşamentele SD coborau în gropi şi îi împuşcau cu pistolul, în cap, pe cei ce se mai aflau în viaţă. Nu voi uita niciodată chipurile acelor oameni care se aflau în gropi, erau înspăimântaţi de ideea că vor muri şi aşteptau să fie împuşcaţi”. Ofiţerul a

încercat să intervină, dar un membru al unui detaşament SD i-a spus tăios: „Plecaţi de-aici! Nu vă priveşte ce se întâmplă aici!”

Ajuns la cartierul general, Gunzert i-a raportat superiorului său ceea ce văzuse: „L-am rugat pe Manstein să facă ceva. El a refuzat, spunând că nu avea nicio autoritate în teritoriile aflate în spatele frontului şi că acum era frământat de alte griji. Manstein s-a retras, urmând să se ocupe de sarcinile sale pe linie militară şi mi-a ordonat să nu discut cu nimeni despre ceea ce văzusem. Asta era fugă de răspundere, un eşec pe plan moral”.

Cel puţin începând din momentul în care fusese cucerit oraşul Sevastopol, Hitler a văzut în Manstein un fel de „armă secretă”, de care se putea folosi în situaţii dificile, cum ar fi aceea a cuceririi unui alt mare oraş sovietic – Leningradul. În octombrie 1942, Manstein notează în jurnalul său: „Propun un atac în vederea ocupării unor poziţii la gura de vărsare a râului Volkov, pentru a împiedica aprovizionarea oraşului Leningrad, trecându-se pe lacul Ladoga. Astfel, populaţia Leningradului va fi înfometată şi nu vom avea de dat lupte grele”. Între timp, însă, Armata Roşie pornise din nou ofensiva şi Operaţiunea „Lumina Nordului” a fost amânată până la o dată nedeterminată.

În acele zile, în care aştepta la porţile Leningradului, Manstein a primit „cea mai grea lovitură” din câte a avut de îndurat în timpul războiului. La 29 octombrie 1942, în luptele de pe malul lacului Ihnen, nu departe de cartierul general al lui Manstein, a căzut fiul său, locotenentul Gerő Erich Sylvester Manstein, în vârstă de 19 ani. În ferpar ar fi urmat să apară, conform dorinţei lui Manstein, versetul rostit de pastor la botezul lui Gerő: „Senin a mers pe drumul său!” Este vorba despre un verset din Apostoli (8: 39). Cei din conducerea ziarului *Völkischer Beobachter* au refuzat să publice versetul, iar Manstein, care era un creştin convins, a protestat.

La 22 noiembrie 1942, moartea lui Gerő Manstein

era anunţată în ziarul partidului nazist… fără a se da citatul din Biblie.

Nu a avut prea mult timp să plângă moartea fiului său. După ce a petrecut o perioadă scurtă în compania familiei aflate la Liegnitz, a fost nevoit să se întoarcă pe front, unde a primit, la 20 noiembrie 1942, un ordin venit din partea OKH-ului. Grupul de armate la comanda cărora se afla Manstein şi a cărui denumire fusese schimbată în Grupul de Armate Don urma să se deplaseze spre Stalingrad, pentru a veni în sprijinul Armatei VI, care era încercuită şi pentru a „restabili” situaţia frontului. O zi mai târziu, Manstein a urcat într-un vagon-salon şi a pornit într-o călătorie care a durat cinci zile şi care a fost mereu întreruptă de atacurile partizanilor. După ce a sosit la Novocerkask, la 160 de kilometri de Stalingrad, a început cea mai grea misiune din cariera sa.

În momentul în care Manstein se urca în tren, Armata VI şi o parte din Armata IV Panzere erau deja încercuite. Era pentru prima dată în cariera sa când, având calitatea de comandant al unui grup de armate, trebuia să se folosească de capacităţile sale la cu totul alt nivel. Deja în cadrul primei convorbiri telefonice avute cu Hitler, a apărut prima problemă. Manstein a încercat zadarnic să obţină comanda asupra tuturor trupelor din sectorul sudic al Frontului de Est, pentru a putea efectua operaţiuni după cum credea de cuviinţă. Hitler a respins categoric ideea unei retrageri. Poziţiile de pe cursul inferior ale Volgăi trebuiau menţinute cu orice preţ. Erau în joc resursele de ţâţei din Caucaz. Nu era admisibil ca Armata VI să se retragă. Poziţiile ocupate în apropiere de Stalingrad trebuiau menţinute… cu orice preţ.

Iniţial, Manstein a fost de aceeaşi părere cu Hitler, deşi era conştient de faptul că „aprovizionarea Armatei VI pe calea aerului se face atât cât [să acopere] zece procente din necesarul de muniţie şi combustibil” (jurnal, 24 noiembrie 1942). Manstein le-a raportat celor din OKH: „Nu sunt de părere că Armata VI ar trebui să se retragă.

Oricum acest lucru nu este posibil nici astăzi, nici în zilele următoare. Nu ne putem permite riscul de a lăsa Armata VI să staţioneze decât atâta vreme cât este posibilă aprovizionarea pe calea aerului. Acest lucru este deosebit de important". El a mai arătat că era de părere ca Armata VI să se retragă, în condiţiile în care nu ar exista suficiente efective care să-i scoată pe militarii acestei armate din încercuire, prin declanşarea unei acţiuni ofensive. Manstein a trimis şi un mesaj telegrafic, adresat comandantului Armatei a VI-a, general-colonelul Friedrich Paulus, în care arăta: „Vom face tot posibilul pentru a vă scoate din încercuire" De ce a fost Manstein de acord cu Hitler în ceea ce priveşte Armata VI? Ştia foarte bine că aprovizionarea acesteia pe calea aerului nu se făcea aşa cum promisese Göring. Manstein bănuia cum va reacţiona Hitler în condiţiile în care va propune fie şi numai retragerea treptată a Armatei VI. La 25 noiembrie 1942, Manstein notează în jurnalul său: „Führerul tot nu ar fi cedat. Aşa, dacă sunt de acord să se staţioneze, sunt şanse mai mari să mă asculte atunci când nu va exista altă soluţie decât retragerea. Oricum, retragerea nu este posibilă imediat (cel mai devreme la 28.11.)".

Manstein va realiza foarte curând că speranţele sale erau lipsite de o bază reală. Hitler nu a vrut să-şi modifice hotărârea. El a arătat că era imposibil ca teritoriile cucerite atât de greu în timpul ofensivei din vară să fie abandonate. În anul următor ele ar fi trebuit recucerite, fiind necesare efective şi mai mari. Manstein notează în jurnalul său: „Această argumentare nu este valabilă pentru mine". El este conştient că singurul obiectiv este salvarea situaţiei. La 26 noiembrie 1942, notează în jurnal: „Am avut un lung schimb de mesaje cu Paulus, pe care vreau să-l pregătesc pentru retragere. Führerul respinge această idee".

Între timp, momentul propice pentru retragere trecuse. Tot ceea ce mai rămânea era speranţa într-o ofensivă care să-i scoată pe militarii germani din

încercuire. Din memoriile ofiţerului de ordonanţă al lui Manstein, Alexander Stahiberg, rezultă că în acele zile cumplite ale sfârşitului de noiembrie 1942 Hitler i-a telefonat lui Manstein şi i-a spus: „În primăvara viitoare vom traversa Caucazul. Mă gândesc să vă încredinţez dumneavoastră comanda asupra ofensivei din primăvară. Vă veţi uni în Palestina cu armata feldmareşalului Rommel, care se va îndrepta spre dumneavoastră, pornind din Egipt. Apoi vom porni cu forţe unite spre India şi acolo îi vom învinge definitiv pe britanici”.

Toate speranţele erau legate de o nouă ofensivă asupra Stalingradului. Deja la data de 1 decembrie 1942 Manstein dăduse ordinul de declanşare a Operaţiunii „Wintergewitter” 1. Sub acest nume de cod era cunoscută ofensiva care urma să fie condusă de către general-colonelul Hoth. Îndată ce tancurile lui Hoth aveau să ajungă la 30 de kilometri de zona încercuită, detaşamente de militari ai Armatei VI trebuiau să depună efortul de a ajunge la tancurile venite să îi scoată din încercuire. Prin breşa ce urma să se creeze, coloane de camioane aveau să transporte 3.000 de tone de provizii către Armata VI. în zona încercuită urmau să ajungă şi 30 de autobuze destinate transportului răniţilor. Hitler şi Manstein erau de acord asupra acestui plan. Manstein îşi dorea ca Operaţiunea „Wintergewitter” să fie urmată de Operaţiunea „Donnerschlag”[1415], adică de retragerea Armatei VI. Hitler fusese informat în legătură cu „Wintergewitter”. Manstein urma să-i aducă la cunoştinţă datele legate de „Donnerschlag” numai după ce acţiunea lui Hoth ar fi reuşit.

La 12 decembrie, cu patru zile mai târziu decât fusese planificat, Hoth a intrat în luptă mai întâi cu două divizii de Panzere, având de înfruntat zăpada, gheaţa şi un inamic mult superior. Deşi lupta a fost crâncenă şi au înregistrat pierderi grele, oamenii lui Hoth au reuşit să se

14 Viscolul (n.tr.)

15 Tunetul (n.tr.)

apropie de Stalingrad. La 19 decembrie, Manstein îi telegrafiază lui Paulus: „Armata VI să se pregătească pentru «Wintergewitter»”. Detaşamente de militari ai Armatei VI urmau să lupte împotriva inamicului, pentru a ajunge la tancurile lui Hoth, formând astfel o breşă destinată aprovizionării şi evacuării răniţilor. Manstein nu a precizat când avea să înceapă Operaţiunea „Donnerschlag”, adică retragerea Armatei VI. Manstein scrie în memoriile sale: „La nivelul grupului de armate s-a decis transmiterea ordinului sub această formă pentru a se evita situaţia în care Hitler s-ar fi opus” Manstein mai spera ca Hitler să fie de acord cu retragerea Armatei VI deja în timpul operaţiunilor efectuate de Hoth. Dictatorul nu avea să fie de acord niciodată cu acest lucru.

Panzerele lui Hoth au reuşit să înainteze 60 de kilometri pe direcţia Stalingrad, dar când mai rămăseseră de parcurs 48 de kilometri până la porţile marelui oraş, acestea au fost oprite de militarii ruşi. În situaţia aceea, pe Paulus nu l-ar mai fi putut ajuta decât un ordin de retragere. Manstein nu a dat acel ordin. Tocmai pentru că el era comandantul unui grup de armate, ordinul său ar fi fost anulat, iar el ar fi fost destituit. Manstein a încercat în mai multe rânduri să-l convingă pe Hitler să dea ordinul de retragere, după cum rezultă din jurnalul său de război:

19 decembrie 1942: „Raport către OKH, conform căruia este necesar să se dea ordinul de retragere a Armatei VI. Sa de dea ordin ca Armata VI să treacă la Operaţiunea «Wintergewitter» şi apoi la «Donnerschlag»”.

21 decembrie 1942: „Convorbire cu Zeitzler [şeful Marelui Stat-Major al Armatei] în care cer să se dea, în sfârşit, ordinul de retragere a Armatei VI”.

La 22 decembrie 1942, Manstein notează resemnat: „Toate insistenţele mele legate de Armata VI au fost inutile”.

Între timp se ajunsese la o situaţie dificilă pe cursul mediu al Donului. Armata Roşie a străpuns frontul Armatei VIII italiene şi înainta către vest. Acum era în joc soarta a

doua grupuri de armate germane: Grupul de Armate Don şi Grupul de Armate A (Kleist), care urmau să pună stăpânire pe punctele de exploatare a ţiţeiului din Caucaz. Un milion şi jumătate de militari se aflau în pericol de a fi rupţi de restul armatei lor. Era necesară mobilizarea tuturor forţelor existente. De aceea, Manstein i-a ordonat lui Hoth, să întrerupă orice operaţiune şi să pornească în direcţia opusă celei pe care înaintase până atunci. Divizia 6 Panzere, a lui Hoth, trebuia să închidă breşa făcută de militarii Armatei Roşii. Două divizii de Panzere, câte ar mai fi putut continua atacul, nu aveau cum să înregistreze un succes în ofensiva asupra Stalingradului. Încercarea de scoatere a Armatei VI din încercuire eşuase definitiv. Armata VI nu a primit niciodată ordinul de retragere. Manstein arată că l-ar fi sprijinit pe Paulus, dacă acesta ar fi încercat să străpungă încercuirea. După război, Paulus vede cu totul altfel lucrurile: „Cel care credea pe atunci că nu-mi poate da ordinul sau acordul în vederea retragerii nu are astăzi dreptul să scrie că ar fi dorit ca eu să străpung încercuirea şi că m-ar fi sprijinit în acest sens”.

Soarta Armatei VI era pecetluită. Cu toate acestea, Manstein era împotriva unei capitulări. Trupele lui Paulus urmau să lupte împotriva militarilor ruşi până în momentul în care el ar fi reuşit să rezolve situaţia dificilă din sectorul sudic al Frontului de Est. Manstein era de părere că: „Dacă ar capitula fiecare comandant care crede că se află într-o situaţie fără ieşire, nu s-ar câştiga niciodată un război”. La 12 ianuarie 1943, Manstein avea să afle cât de gravă era situaţia celor încercuiţi. Căpitanul Winrich Behr a venit la acea dată la Manstein. Fusese trimis de Paulus, care îi ordonase să-i prezinte mareşalului situaţia celor încercuiţi, astfel încât acesta din urmă să fie de acord cu o capitulare. Behr a arătat că nu se mai punea decât problema salvării de vieţi omeneşti şi că din punct de vedere militar Armata VI nu mai avea nicio valoare. Manstein l-a trimis pe Behr la Hitler. Căpitanul s-a întors de la dictator şi i-a spus lui Manstein ceea ce acesta

bănuia deja: Hitler nu era de acord cu o capitulare. Militarii Armatei VI trebuiau să lupte până la moarte.

Abia la 22 ianuarie 1943, când se mai stabilizase situaţia pe Frontul de Est, Manstein a încercat încă o dată să-l convingă pe Hitler să aprobe capitularea Armatei VI. în aceeaşi zi el nota în jurnal: „Paulus doreşte să înceapă negocierile. Am avut o discuţie cu Hitler. El a spus că trebuie luptat mai departe, pentru că rusul nu şi-ar respecta angajamentele asumate" Văzând cât de încăpăţânat era dictatorul, Manstein s-a gândit să solicite trecerea sa în rezervă. De când era comandant al unui grup de armate şi primea ordinele operative direct de la Hitler, Manstein a realizat că „Hitler nu avea calităţi de comandant". Cu toate acestea, el nu a întreprins nimic. După părerea lui, un feldmareşal nu putea renunţa pur şi simplu. El era obligat să fie obedient şi loial. În legătură cu tragedia militarilor prinşi în încercuire, Manstein a spus după război: „Chiar dacă s-a dat dovadă de loialitate faţă de un om care nu merita să se bucure de ea, credinţa şi simţul datoriei reprezintă calităţi de apreciat ale militarilor germani!"

În această perioadă a crizelor cumplite, când grupul de armate al lui Manstein trebuia să acopere o linie a frontului de 700 de kilometri, având în compunere doar 32 de divizii sleite de luptă, care se vedeau obligate să înfrunte un inamic net superior, mareşalul a primit vizita unui tânăr maior din cadrul Serviciului Operaţiuni al armatei. Acest ofiţer urma să discute cu Manstein despre posibilităţile de aprovizionare şi despre efectivele noi. Maiorul era contele Claus Schenk von Stauffenberg. Până atunci, Manstein nu avusese ocazia să-l cunoască personal, dar îi fusese recomandat ca fiind unul dintre cei mai înzestraţi ofiţeri de stat-major. Manstein nu cunoştea, însă, adevăratul motiv pentru care Stauffenberg venise la el şi anume organizarea de către ofiţeri a unei lovituri de stat.

Ca şi pentru toţi ceilalţi patrioţi, care îşi dădeau seama că Reichul se îndreaptă spre o catastrofă, pentru

Stauffenberg, comandantul Grupului de Armate Sud reprezenta o speranţă. În cartierul general al lui Manstein de la Taganrog a avut loc o discuţie interesantă, pe care ofiţerul de ordonanţă al lui Manstein, Alexander Stahiberg, a auzit-o mai întâi printr-o uşă deschisă şi ulterior printr-o uşă întredeschisă.

Stauffenberg a afirmat că evenimentele de la Stalingrad nu reprezintă prima greşeală pe care a făcut-o conducerea armatei şi că întreaga campanie din Rusia nu este decât un şir de greşeli. Tânărul ofiţer a mai spus că principalul vinovat pentru aceste greşeli este Hitler. Manstein a ascultat şi a arătat că era de acord cu cele spuse. Stauffenberg a subliniat că nu era de acord cu „structura aparatului de comandă" şi a atins o coardă sensibilă în ceea ce îl privea pe Manstein. Mareşalul era de părere că, în ceea ce priveşte Frontul de Est, comanda trebuia deţinută de un singur om, care să fie militar de carieră, ca şi în Primul Război Mondial. Cu doar patru zile înainte, la 22 ianuarie 1943, Manstein îi spusese generalului Zeitzler, şeful Marelui Stat-Major al Armatei: „Dacă un comandant preia şi sarcinile subordonaţilor săi, dacă se încarcă şi cu probleme care ţin de politică şi de conducerea statului, dacă prin simpla sa voinţă reuşeşte să aibă la dispoziţie mijloacele umane care îi sunt necesare, atunci şi cel mai mare geniu se va afla în faţa unei probleme de nerezolvat. Eu cred că este neapărat necesar ca un comandant să le acorde subordonaţilor săi încrederea pe care aceştia o merită, să le ofere acestora libertatea de care au nevoie, astfel încât să poată conduce aşa cum se cuvine, să poată dispune de liniştea necesară pentru a lua decizii operative bine gândite. De asemenea, cred că un comandant trebuie să asculte sfaturile unui singur consilier în ceea ce priveşte fiecare teatru de luptă şi să-i acorde acestuia încredere, deoarece în absenţa încrederii nu se poate realiza nimic".

Manstein l-a asigurat pe Stauffenberg că va insista în continuare pe lângă Hitler în ceea ce priveşte crearea unui

Comandament al Armatelor Reunite în cadrul Wehrmachtului. Stauffenberg nu s-a arătat, însă, mulţumit, spunând că acela ce conducea armata ar trebui forţat să numească un şef al operaţiunilor desfăşurate pe Frontul de Est cât mai curând, înainte ca războiul să se transforme într-o catastrofă. Manstein a refuzat să accepte această variantă, arătând că el nu voia să fie amestecat în acţiuni ilegale. De altfel, el îi scrisese lui Beck, omul care fusese un model pentru el: „Războiul este pierdut doar când îl declari pierdut” Când Stauffenberg a continuat să-i prezinte mareşalului ideile sale, acesta i-ar fi spus: „Dacă nu încetaţi imediat, voi ordona să fiţi arestat!” în 1962, Manstein a negat că i-ar fi spus lui Stauffenberg aceste cuvinte, care erau „cu totul nelalocul lor” El arată că l-a ascultat pe Stauffenberg, care era „un camarad mai tânăr, dar valoros” şi afirmă: „După cum era şi logic, l-am îndemnat să fie mai prudent atunci când îşi exprimă părerile, pentru că nu orice comandant era dispus să-l asculte criticându-l pe Hitler, aşa cum o făcusem eu”.

Manstein l-a ascultat şi nu i-a fost greu să înţeleagă că Stauffenberg dorea să-l câştige de partea sa în vederea organizării unei lovituri de stat. Dacă nici acum, când se produsese catastrofa de la Stalingrad, Manstein nu era pregătit să acţioneze, atunci când? Stauffenberg a fost foarte dezamăgit. Manstein i-a spus că lovitura de stat venea prea târziu, pentru că Aliaţii îşi doreau o „capitulare necondiţionată” a Germaniei. De asemenea, capitularea venea prea devreme, deoarece poporul german nu era încă pregătit pentru un asemenea lucru, fiindcă Hitler continua să se bucure de popularitate. Mareşalul a ţinut să mai spună că nu era de aşteptat ca militarii aflaţi pe front să contribuie la răsturnarea puterii de stat. După ce a discutat timp de o oră cu mareşalul, Stauffenberg a părăsit camera acestuia trist şi descurajat. Stauffenberg avea să noteze, sintetizând: „Generalii ştiu cu toţii care este situaţia, dar foarte puţini sunt dispuşi să acţioneze!” El devine chiar tranşant: „Oamenii ăia sunt fricoşi şi au paie-

n cap. Nu vor să facă nimic!” Manstein i-a scris soţiei sale, referindu-se la vizita lui Stauffenberg: „Mă impresionează faptul că are încredere în mine, dar cum să schimb eu mersul lucrurilor, dacă nu am puterea şi nici posibilitatea s-o fac?”

La despărţire, Manstein l-a sfătuit pe Stauffenberg să-şi ceară transferul pe front, pentru a ieşi din „atmosfera neprielnică a cartierului general al Führerului”. Manstein avea să-i scrie soţiei sale: „Chiar dacă ţin la el, chiar dacă este un om plăcut şi inteligent, este prea deştept pentru vremuri grele, este gata să sfideze primejdiile şi vede numai părţile negative”.

La 6 februarie 1943, Manstein a intrat el însuşi în „atmosfera neprielnică”. Voia să meargă la Führer, pentru a-i solicita să ia măsuri, astfel încât decizia în ceea ce priveşte operaţiunile de pe Frontul de Est să aparţină unui singur om. El nu îşi dorea neapărat să fie şef al operaţiunilor de pe Frontul de Est, deşi Stauffenberg, dar şi generalul Erich Fellgiebel, comandantul trupelor de comunicaţii, şi-ar fi dorit ca Manstein să obţină această funcţie. Mareşalul îi scrie soţiei sale în acest sens: „Pot fi util în acea funcţie doar dacă ea mi se acordă, adică dacă mi se acordă încredere, astfel încât să se ţină seama de sfaturile mele în plan operativ. A te autopropune într-o funcţie, fie şi numai vorbind insistent despre ea, înseamnă, după părerea mea, să stârneşti de la bun început neîncredere. Fără încredere nu poţi să-i fii util comandantului şi nici cauzei pe care o ai în vedere”. Nu încape nicio îndoială asupra faptului că relaţiile dintre Führer şi feldmareşal nu erau dintre cele mai bune. În iarna 1941/1942, când situaţia trupelor germane nu era dintre cele mai fericite, Hitler refuzase să-l numească pe Manstein în funcţia de şef al Statului Major al Wehrmachtului, argumentând că „are o minte genială, dar un caracter mult prea voluntar”.

Chiar la începutul discuţiilor cu ofiţerii de rang înalt, Hitler pregătise o surpriză. Era de aşteptat ca el să caute

un ţap ispăşitor pentru eşecul de la Stalingrad, dar dictatorul a spus: „Domnilor, pentru început aş vrea să spun câteva cuvinte legate de Stalingrad. Pentru ceea ce s-a întâmplat la Stalingrad, eu singur sunt răspunzător”. Pe Manstein l-a impresionat această atitudine caracteristică „pentru un soldat” şi a profitat de momentul propice pentru a aduce în discuţie problema unui singur comandant care să ia decizii legate de operaţiunile de pe Frontul de Est. Seara va nota în jurnalul său: „Planurile legate de funcţia de şef al Statului-Major al Wehrmachtului se lovesc de opoziţia lui G [öring]”. Manstein nu a mai insistat asupra propunerii sale. În cadrul procesului de la Nürnberg el avea să declare: „Un dictator nu se poate lăsa obligat să facă un anumit lucru. Dacă s-ar lăsa obligat, dictatura lui s-ar nărui”.

Neînţelegerile au reapărut atunci când Manstein şi dictatorul au început să discute, având hărţile în faţă. Manstein insista asupra ideii că trupele aflate pe cursul mediu şi în partea de nord a Doneţului ar trebui retrase pentru moment, urmând ca oamenii să se regrupeze şi să atace ulterior. În ceea ce îl privea pe Hitler, acesta nu putea concepe ca un teritoriu odată cucerit să fie abandonat. El i-a spus lui Manstein că oamenii trebuiau să reziste, să nu se dea niciun pas înapoi, să se menţină pe poziţie, până ce vor fi tras şi ultimul cartuş. Manstein l-a avertizat, subliniind că acela care vrea să păstreze totul este în pericol de a pierde totul. Discuţia a durat patru ore şi Manstein a obţinut o victorie parţială: Hitler a permis să fie retrase Armatele I şi IV din zona Doneţului, pentru a se porni ulterior la o contraofensivă. Aceasta a început la jumătatea lui februarie şi i-a adus lui Hitler ultima victorie pe Frontul de Est. Manstein avea să se convingă încă o dată că în lupta în câmp deschis, cu efective mobile, pot fi rezolvate şi cele mai dificile situaţii.

Chiar înainte de începerea ofensivei, Hitler a apărut inopinat în cartierul general al lui Manstein de la Zăporojie. „Da, da, Efendi a mirosit ce i-ar fi de folos

pentru propaganda lui". Manstein îl numea pe Hitler Efendi de când îl auzise pe un tătar din Crimeea, rugându-se: „Mulţumesc lui Allah şi lui Adolf

Efendi!" în cadrul celor cinci şedinţe tactice, şedinţe care s-au desfăşurat pe parcursul a trei zile, s-a văzut foarte clar că Hitler nu avea încredere în comandanţii săi în general şi în Manstein în special. Hitler insista asupra faptului că militarii trebuie să se menţină pe poziţii cu orice preţ. Având în vedere superioritatea numerică a Armatei Roşii, Manstein dorea mobilitate, eschive, atacuri neaşteptate din spatele liniilor inamice. Aceasta însemna că trupele puteau fi retrase, că acela care deţinea comanda operaţiunilor avea libertate de decizie şi putea ataca oricând inamicul. În momentul în care tancurile sovietice au ajuns la 80 de kilometri de Zăporojie, discuţiile s-au încheiat brusc. Hitler s-a întors cu avionul la Rastenburg. Manstein avea pentru prima şi ultima dată mână liberă. Succesul nu a întârziat să se arate. În 19 februarie, cele două armate de Panzere, care făceau parte din Grupul de Armate Manstein, au înaintat şi au cucerit localităţile Harkov şi Belgorod. Ofensiva a fost întreruptă abia în martie, din cauză că Panzerele germane se împotmoleau în noroi. Situaţia de pe front avea să fie asemănătoare celei existente cu un an înainte. Hitler îi spune şefului serviciului său de presă, Otto Dietrich: „Eu am recucerit Harkovul, nu domnul von Manstein!"

Manstein continua să considere că războiul nu era pierdut. Chiar dacă nu mai spera într-o victorie pe Frontul de Est, mai credea în primăvara anului 1943 că era posibilă încheierea unei înţelegeri pe plan militar, ca bază a negocierilor cu Stalin, care aştepta cu tot mai multă nerăbdare ca Aliaţii să deschidă un al doilea front şi, probabil, era dispus să încheie pacea cu fiecare dintre părţile implicate în conflict. Atâta vreme cât era deschisă această cale, Manstein nu dorea să iniţieze ofensive de mare anvergură, ci să adopte strategia care dăduse rezultate şi până atunci. El nu şi-a dat seama de faptul că

Hitler nu era dispus să facă pace cu ruşii. Nu a realizat că pentru dictator nu exista decât victoria sau înfrângerea. Speranţa într-o „înţelegere” a rămas ceea ce a fost de la bun început – o iluzie a unui strateg raţional, care nu avea nicio legătură cu gândirea iraţională a lui Hitler.

Hitler nu era dispus să renunţe cu niciun preţ la teritoriile ce fuseseră cucerite, mai ales când era vorba despre bazinul Doneţului, cu oţelăriile şi rezervele sale de cărbune. Hitler exagera, susţinând că dacă această regiune era pierdută, industria germană de armament s-ar prăbuşi. Dictatorul spunea pe un ton patetic: „Sovieticii ar avea, oricum, de suferit, dacă am apăra fiecare palmă de pământ” Cu argumentele sale stereotipe, Hitler l-a împiedicat pe Manstein să confere mobilitate grupului său de armate, strategie care ar fi reprezentat ultima şansă a germanilor, având în vedere superioritatea numerică a inamicului. Discuţiile, adeseori foarte lungi, dintre Hitler şi Manstein, erau axate pe aceleaşi probleme: Să rămână militarii pe poziţii sau nu? Dacă urmează să rămână pe poziţii, atunci pentru cât timp? Hans-Georg Krebs, căpitan în statul-major al lui Manstein, a asistat de mai multe ori la discuţiile dintre superiorul său şi Hitler în ceea ce privea situaţia de pe front: „Bineînţeles că Manstein venea cu idei, care implicau şi retragerea. Dacă vrei să cruţi trupele şi să ai succes, trebuie să dai dovadă de mobilitate. Hitler avea obiceiul să-l întrerupă pe Manstein, spunând: «Să nu mai vorbim despre asta!» De multe ori Manstein amuţea când auzea această replică. Dacă îşi dădea seama că nu are nicio şansă în a-şi impune punctul de vedere, înceta să mai vorbească. Acesta era dezavantajul în ceea ce îl privea pe Manstein. Nu spunea nimic, atunci când considera că altcineva nu are discernământ. Pentru el, Hitler era acel caporal din Primul Război Mondial care nu avea habar de nimic şi îşi închipuia că ştie de toate şi este în stare să facă anumite lucruri”.

Manstein, expertul militar, spunea despre Hitler că „are o anumită perspectivă atunci când este vorba despre

aspecte operative”, că „dispune de cunoştinţe şi de o memorie uluitoare”, dar atât. „În ansamblu, îi lipseşte experienţa, care are la bază pregătirea militară şi care nu poate fi înlocuită prin intuiţie”. După părerea lui Manstein, Hitler supraestima puterea voinţei lui, priza pe care o avea în rândul militarilor şi… subestima nepermis de mult puterea inamicului. După o şedinţă tactică în cadrul căreia Hitler îşi impusese încă o dată punctul de vedere, Krebs l-a auzit pe Manstein spunând: „Dumnezeule, ce idiot!” Manstein vedea ce implicau hotărârile „idiotului” în teatrele de operaţiuni. Şi îşi dădea seama că dictatorul pune în joc ceea ce era mai de preţ pentru feldmareşalul prusac… Germania. Cu toate acestea, nu dorea să ceară trecerea în rezervă şi nici să se acţioneze împotriva lui Hitler.

Manstein a rămas la postul său şi pentru că se considera de neînlocuit. Niciodată nu i-a oferit lui Hitler motive să se îndoiască de loialitatea sa. Doar în probleme de natură militară avea discuţii în contradictoriu cu dictatorul. Politica era pentru el un subiect tabu, fiindcă Manstein s-a ghidat după principiul: războiul e război şi politica e politică. Manstein se pricepea foarte bine la strategie şi tactică, mai bine decât mulţi alţii. Nu îi plăcea să iasă în faţă, dar era stăpân pe cunoştinţele sale. Conform generalului Günther Blumentritt, mergea atât de departe, încât numea ideile lui Hitler „prostii”. La rândul său, Hitler nu avea încredere în Manstein, dar aprecia foarte mult calităţile de care dădea dovadă pe plan militar. În ceea ce îl priveşte pe Manstein, Hitler se comporta conform etichetei. Niciodată nu l-a umilit pe Manstein în faţa altora, deşi acesta din urmă ştia să fie acid: „Mein *Führer*, dumneavoastră, care aţi fost curier în timpul Primului Război Mondial, ar trebui să ştiţi cât de mult timp este necesar pentru ca un ordin să fie transmis trupelor aflate în prima linie!” Manstein îi oferea lui Hitler soluţii în orice problemă de ordin militar. Era, conform părerii generalului-colonel Heinz Guderian, un om incomod: „Avea

puncte de vedere proprii şi le exprima”. Manstein se deosebea şi din acest punct de vedere de alţi comandanţi. Johann Adolf, conte de Kielmansegg, afirmă: „Nu există niciun mare comandant care să-l fi înfruntat pe Hider aşa cum a făcut-o

Manstein”. Cu toate acestea, Manstein a reuşit foarte rar să-l convingă pe Hitler să renunţe la ideile sale. Mareşalul avea, printre altele, impresia că se află faţă-n faţă cu un dresor de şerpi. Manstein mai scria: „Nu îmi amintesc să mai fi întâlnit vreodată un om a cărui privire să exprime atât de clar voinţa” Mareşalul notează în jurnalul său că el şi Hitler se mişcă în planuri diferite şi că „de aceea nu se ajunge la niciun rezultat”.

Hitler a reprezentat pentru Manstein un al doilea front, care îl solicita aproape la fel de mult ca sarcinile pe care le avea în calitate de comandant al trupelor sale. Nu era suficient ca deciziile sale să fie pertinente din punct de vedere militar, era necesar şi ca ele să fie agreate de Hitler, să corespundă dorinţelor acestuia. În primăvara anului 1943, conducerea armatei dorea, la fel ca Hitler, declanşarea unei ofensive înainte ca Armata Roşie să se fi refăcut după înfrângerea suferită la Harkov. Inamicul trebuia obligat să treacă la acţiune. Ocazia declanşării unei ofensive s-a ivit datorită situaţiei existente în sectorul Kursk, teatrul celei mai mari bătălii din întreaga istorie a conflictelor militare în care au fost implicate formaţiuni de tancuri. Operaţiunea a purtat numele de cod „Citadela” şi a constituit ultima ofensivă germană pe Frontul de Est.

Grupul de Armate Centru, condus de Kluge, trebuia să înainteze, venind dinspre nord, iar Grupul de Armate Sud, condus de Manstein, trebuia să înainteze, venind dinspre sud, pentru a prinde trupele sovietice într-un cleşte. Primul ordin pentru demararea Operaţiunii „Citadela” a fost dat în 13 martie. Cu toate acestea, Hitler ezita. Dorea ca trupelor să li se livreze tancuri noi. Manstein insista să se treacă la atac şi asta cât mai repede. Mareşalul arată că dacă ofensiva este demarată

mai repede, sovieticii dispun de timp mai puţin pentru a-şi pune la punct o apărare puternică şi pericolul unei contraofensive în regiunea Doneţ este mai mic. Hitler nu s-a lăsat convins. Luna aprilie a trecut, fără să se întreprindă nimic. „Manstein era furios”, îşi aminteşte Hubertus von Humboldt, la momentul respectiv căpitan în statul-major al lui Manstein. „În convorbirile telefonice pe care le-a avut cu domnul Kurt Zeitzler, şeful Marelui Stat-Major al Armatei, a insistat pe ideea că fiecare zi pe care o pierdem implică o diminuare a şanselor noastre. El a arătat că ofensiva nu poate fi încununată de succes dacă ezităm în continuare”. Data la care ar fi urmat să înceapă ofensiva a fost stabilită iniţial pentru jumătatea lui mai, apoi pentru jumătatea lui iunie.

În această perioadă de inactivitate, în care fronturile nu se mişcau, Manstein a găsit timp să se ocupe de caii de călărie care îi fuseseră aduşi din Silezia în cartierul său general. Călăreţ pasionat, mareşalul a încercat să facă în fiecare zi câte o scurtă plimbare călare, de cele mai multe ori în compania ofiţerului său de ordonanţă, Alexander Stahiberg, şi a vărului său, Henning von Tresckow, care avea relaţii dintre cele mai bune în cartierul general al Führerului. Manstein ştia deja de la mareşalul Wolfram von Richthofen că acolo se pune la cale „un complot” împotriva lui, complot „pus la cale, probabil, de Göring şi Keitel”. Se făcea tot posibilul, astfel încât Manstein să nu preia comanda asupra tuturor operaţiunilor de pe Frontul de Est. Nici ministrului propagandei, Joseph Goebbels, Manstein nu îi era simpatic: „Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului naţional-socialist”.

La data de 2 martie 1943, Goebbels notează în jurnalul său: „Atunci când s-a deplasat în sectorul sudic al frontului, Führerul voia să-l destituie pe Manstein, dar s-a hotărât să nu facă acest lucru deocamdată. Oricum, trebuie să ne facem prieteni printre vechii generali din Wehrmacht şi din armată. Şi aşa avem printre ei foarte puţini prieteni”.

Stahiberg a aflat de la vărul său, Tresckow, un zvon alarmant: „În ultima vreme Hitler a avut ieşiri necontrolate când s-a pronunţat numele Manstein în cercul lui de apropiaţi” Tresckow a afirmat, citându-şi „sursa” de la care avea informaţiile, că Hitler aflase că Manstein obişnuia să iasă după-amiaza la plimbare călare, împreună cu ofiţerul lui de ordonanţă. Ar fi fost foarte uşor ca partizanii să-i lichideze pe amândoi. Aşa spusese Hitler. Se plănuia un atentat împotriva feldmareşalului chiar înaintea declanşării unei operaţiuni decisive cum era „Citadela 7 Motivele pentru care s-ar fi dorit o astfel de acţiune sunt incerte. Cert este, însă, faptul că relaţiile dintre Hitler şi Manstein erau foarte reci.

La 2 iulie 1943, aşteptarea avea să ia sfârşit. Operaţiunea „Citadela” urma să fie declanşată. Hitler se decisese, în sfârşit, să atace. Luase această hotărâre prea târziu, aşa cum avea să se vadă ulterior. Militarii Armatei Roşii se folosiseră de perioada de acalmie pentru a pune la punct un sistem defensiv deosebit de puternic. Nici nu mai putea fi vorba despre efectul-surpriză. „A realizat ce se va întâmpla”, îşi aminteşte Johann Adolf, conte de Kielmansegg. „Nu ne-a spus, însă, destul de clar nouă, celor din Serviciul Operaţiuni, că zi de zi creştea riscul legat de întreaga operaţiune, iar noi ne-am gândit că până la urmă totul va merge bine”. La 4 iulie au început luptele care ar fi trebuit să înceapă în primăvară. Germanii au atacat cu un total de 1 081 Panzere şi 376 vehicule rapide de asalt. Oamenii lui Manstein au pătruns adânc în liniile inamice, dar nu au reuşit să le străpungă. La data de 12 iulie, după ce s-au înregistrat pierderi enorme în rândurile germanilor, Manstein a primit de la cartierul general al Führerului ordinul de a se prezenta a doua zi la Hitler, împreună cu feldmareşalul Günter von Kluge. Manstein mai spera în obţinerea unui succes parţial, deoarece nu îşi aruncase în luptă rezervele, însă, după ce Aliaţii debarcaseră în Sicilia, Hitler a hotărât întreruperea ofensivei şi deplasarea efectivelor în Italia. „Citadela” era

un eşec.

După ce Führerul şi-a făcut cunoscute hotărârile, feldmareşalii Kluge, Rommel şi Manstein au analizat fără menajamente, „având înainte cel mai bun vin roşu, franţuzesc”, evoluţia dramatică din ultimele luni. Alexander Stahiberg îşi aminteşte că Kluge i-a spus lui Manstein în mod deschis: „Sfârşitul va fi cumplit şi, aşa cum am mai spus, sunt gata să mă pun la dispoziţia dumneavoastră”. Rommel a fost de aceeaşi părere: „Sfârşitul războiului va fi o mare catastrofă. Dacă Aliaţii ajung în Balcani şi pe coasta Atlanticului, se năruie totul”. Manstein a replicat: „Nu s-a ajuns încă atât de departe. Hitler va renunţa la funcţia de comandant suprem, înainte ca situaţia să devină atât de gravă”. Rommel a ţinut să-i spună: „Hitler nu va renunţa niciodată la funcţia de comandant suprem. Se pare că eu îl cunosc mai bine decât dumneavoastră, domnule von Manstein. Şi eu sunt gata să mă pun la dispoziţia dumneavoastră”.

La despărţire, Rommel i-a spus lui Stahiberg, care asistase la întreaga discuţie: „Feldmareşalul dumneavoastră este un strateg genial. îl admir, dar este un om care îşi face iluzii”.

Rommel avea dreptate. Hitler nu s-a gândit niciodată să renunţe la funcţia sa şi să nu mai ia decizii asupra operaţiunilor de pe Frontul de Est. Oricum, nu era gata să renunţe de bunăvoie. Pentru dictator, un astfel de gest ar fi însemnat renunţarea la putere. Manstein era conştient de valoarea sa şi ştia că ar fi putut prelua comanda asupra operaţiunilor de pe Frontul de Est. Deocamdată ezita să-i spună lui Hitler că se gândise la acest lucru, deşi generalii armatei ar fi dorit să-l vadă în funcţia de comandant al operaţiunilor de pe Frontul de Est, ştiind că ar fi putut să îndrepte greşelile lui Hitler. Manstein îi scrie generalului Zitzler: „Faptul că ofiţerii, care sunt comandanţi de grupuri de armată, au o situaţie de ansamblu numai prin intermediul rapoartelor Wehrmachtului este inadmisibil, aşa cum inadmisibil este să nu existe o legătură strânsă

între persoanele care ocupă cele mai înalte funcţii”. Manstein aprecia că mai există o şansă de a încheia un armistiţiu şi de a salva Reichul german, doar în condiţiile în care exista un comandant al operaţiunilor de pe Frontul de Est. Însă era el pregătit să accepte ideea unei lovituri de stat?

Colonelul, ofiţer de stat-major, Rudolf-Christoph, baron von Gersdorff, a venit la Manstein la 8 august 1943, cu un mesaj din partea lui Kluge. Înainte ca Gersdorff să plece spre cartierul general al mareşalului din Zăporojie, Kluge i-a spus: „Comunicaţi-i feldmareşalului von Manstein că îl rog ca după lovitura de stat să preia funcţia de şef al Statului-Major General al Wehrmachtului, adică de şef al tuturor statelor majore, al infanteriei, al aviaţiei şi al marinei”.

După ce a ajuns la Zăporojie, misiunea lui Gersdorff a început printr-o întâlnire între patru ochi pe care fostul colonel, ofiţer de stat-major, nu a uitat-o nici la patruzeci de ani după ce aceasta a avut loc. Conform mărturiilor sale, Gersdorff a deschis discuţia, abordând un subiect care îl interesa foarte mult pe Manstein: structura aparatului de comandă al Wehrmachtului. El i-a spus mareşalului că Kluge îşi făcea griji, deoarece uneori ordinele OKW şi cele ale OKH se băteau cap în cap şi Hitler dăduse dovadă de diletantism, iar aceste două aspecte negative ar implica prăbuşirea iminentă a Frontului de Est. Gersdorff i-a mai menţionat lui Manstein că lui Hitler trebuie să-i spună cineva că se va ajunge la o catastrofă dacă nu ia măsuri în ceea ce priveşte structura aparatului de conducere al forţelor armate. „Sunt de aceeaşi părere cu dumneavoastră”, a spus Manstein, conform memoriilor lui Gersdorff. „Trebuie să ştiţi că nu sunt eu omul care să-i spună lui Hitler acest lucru. Propaganda inamicului a făcut din mine, fără ca eu să fi dorit acest lucru, omul care vrea să-i ia locul lui Hitler. De aceea Führerul nu are încredere în mine. Numai Rundstedt şi Kluge pot îndeplini asemenea misiune”.

Într-adevăr, la vremea respectivă, numele lui Mastein era pomenit tot mai des în publicaţiile şi la posturile de radio anglofone. Agenţia Reuter anunţase că Manstein va prelua comanda Statului-Major General al Armatelor Germane, iar revista americană *Time* îi dedica, la 10 ianuarie 1944, un articol de prima pagină. Toate aceste aspecte au implicat faptul că antipatia pe care o aveau faţă de el cei aflaţi în anturajul lui Hitler – Goebbels, Göring şi Himmler – a crescut. La 11 martie 1944, Goebbels nota în jurnalul său, fără a se exprima foarte concret: „Führerul nici nu pare să ştie cât de mârşav s-a comportat Manstein faţă de el”.

Gersdorff îndrăzneşte să mai facă un pas şi afirmă: „Poate că ar trebui ca toţi mareşalii să se ducă la Hitler şi să-i pună pistolul în piept” Se pare că Manstein ar fi replicat hotărât: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!” Gersdorff arată că până atunci nu se întâmplase niciodată ca feldmareşalii prusaci să se afle într-o situaţie similară şi că orice mijloc ar fi adecvat, pentru a salva Germania de la o catastrofă.

Manstein: Vreţi să-l omorâţi?

Gersdorff: Da, ca pe un câine turbat.

Manstein: Nu iau parte la aşa ceva. Armata ar avea de suferit… Eu sunt în primul rând militar… Un asemenea act ar duce la un război între diferitele formaţiuni ale armatei.

Manstein era convins că dacă Hitler era înlăturat de la putere prin forţă, războiul nu ar mai fi putut fi continuat şi în niciun caz nu ar fi putut fi câştigat.

După ce şi-a dat seama că nu îl poate face pe Manstein să se răzgândească, Gersdorff i-a pus problema despre care îi vorbise Kluge. Era Manstein dispus să ocupe funcţia de şef al Statului-Major General al Wehrmachtului? Manstein a răspuns precaut: „Transmiteţi-i feldmareşalului von Kluge că îi mulţumesc pentru încrederea pe care mi-o acordă. Feldmareşalul von Manstein va fi mereu loial puterii instaurate prin lege”.

Ce este real în relatarea lui Gersdorff şi ce nu? Un mareşal discută cu un ofiţer de legătură despre lucruri atât de importante? „Persoane care făceau parte din grupul celor care au organizat atentatul de la 20 iulie au făcut tatonări în ceea ce vă priveşte?” îl întreabă apărătorul, Hans Lantemser, pe martorul Manstein în timpul procesului de la Nürnberg. Acesta răspunde: „Nu mi-am dat seama atunci că s-au făcut tatonări în ceea ce mă priveşte... Ulterior am înţeles că s-au făcut tatonări, probabil pentru a se vedea care este poziţia mea. A fost la mine o dată colonelul

Gersdorff. Aşa cum mi-a mărturisit ulterior, avea asupra sa scrisori de la Goerdeler şi de la Popitz, cel puţin aşa cred. Ar fi urmat să-mi arate acele scrisori, dacă eram de acord să mă implic în organizarea loviturii de stat. Deoarece am susţinut mereu că înlăturarea lui Hitler de la putere ar transforma războiul într-un adevărat haos, Gersdorff nu mi-a arătat acele scrisori. Am înţeles abia acum că acelea erau tatonări. Nu am spus niciodată nimic, nu am făcut nicio afirmaţie care ar fi dus la concluzia că m-aş implica într-o astfel de acţiune”.

În jurnalul lui Manstein nu există nicio relatare care să ateste faptul că Gersdorff i-ar fi vorbit de un atentat împotriva lui Hitler. De altfel, ar fi fost periculos să scrii despre asemenea lucruri în acele vremuri. Riscul ca jurnalul să ajungă în mâinile celor din detaşamentele SD era prea mare. Din nişte notiţe reiese cât de deschis i-a vorbit Manstein lui Gersdorff despre „erorile comise de Führer” El a arătat că Hitler nu trebuia „să deţină el singur comanda asupra tuturor operaţiunilor” Conform părerii lui Manstein, ar fi fost necesar ca Hitler să colaboreze cu şeful Statului-Major General sau să aibă comanda asupra marinei şi aviaţiei, dar să lucreze cu trei şefi de state-majore. După părerea lui Manstein, Hitler are, ca „şef al statului şi comandant”, misiunea de a se ocupa „în primul rând de conducerea poporului pe plan politic, latură care acum lipseşte, de conducerea pe plan politic a

operaţiunilor externe, aici intrând şi teritoriile străine ocupate, de dotarea armatei şi de economie. El ar trebui să se implice în deciziile militare numai în ceea ce priveşte aspectele de ordin politic" Toate acestea ar fi urmat să i le spună Kluge lui Hitler. Manstein nu o putea face, deoarece „conform propagandei străine, eu sunt acela care doreşte să preia conducerea".

Manstein i-a comunicat lui Gersdorff că nu existau şanse de încheiere a păcii la momentul respectiv, deoarece inamicul credea că va obţine foarte curând victoria. Era necesar ca orice posibilitate de negociere să fie folosită de Hitler, nu de altcineva. Manstein a arătat că:,» Armata nu are nicio legătură cu astfel de lucruri. Armata a jurat pe stindard, are datoria de a da dovadă de obedienţă şi va fi întotdeauna acea parte a populaţiei care va da dovadă de loialitate. În situaţia în care unii ofiţeri s-ar amesteca în probleme legate de politică, ar însemna că ei ar renunţa la principiul de bază, conform căruia militarul trebuie să respecte ierarhia militară, fapt care s-ar întoarce împotriva lor".

Manstein şi-a întins singur o capcană. El voia să fie „doar" militar şi altceva nimic, afirmând: „Fiind militar, nu voi ascunde sub manta un pumnal" Educat în spiritul ofiţerilor prusaci, Manstein credea că are obligaţia să fie loial şi să dea dovadă de obedienţă faţă de „puterea de stat, consfinţită prin lege", deci şi faţă de Hitler, „singurul bărbat care a câştigat încrederea poporului şi a militarilor. Niciun altul nu s-a bucurat de aceasta" (jurnal, 8 august 1943). O lovitură de stat sau un atentat împotriva celui care devenise şeful statului „conform legii" nu intrau în discuţie conform concepţiei lui Manstein. Măcinat de conflictul dintre conştiinţă şi obedienţă, Manstein a rămas fidel principiului său: „Sunt loial" El avea o răspundere faţă de militarii săi, avea o datorie de îndeplinit ca ofiţer care deţinea o funcţie de comandă. Conform părerii sale, o lovitură de stat ar fi dus la un război între diferitele formaţiuni ale armatei. Manstein nu s-a gândit că moartea

lui Hitler ar fi putut scăpa de la moarte milioane de oameni. El i-a explicat generalului Dietrich von Choltitz, cel care avea să fie supranumit „Salvatorul Parisului”, de ce ezita între front şi opoziţia împotriva lui Hitler: „Superioritatea inamicului, împotriva căreia lupt de ani de zile, a ajuns de la un raport de 1: 3, la unul de 1: 20. De aceea, mi se pare penibil să mergem pur şi simplu la cartierul general al Führerului şi să-l ucidem, în timp ce milioane de ruşi sunt gata să pătrundă în Germania. Trebuie să-mi fac datoria faţă de poporul german aici, la conducerea grupului de armate, şi nu mă pot gândi niciun minut măcar să modific prin forţă conducerea statului... Nu am dreptul să-mi pun în pericol soldaţii, arătând că nu sunt obedient... Dacă se are în vedere o astfel de modificare, ce este necesară din multe puncte de vedere şi pe care aş saluta-o, ea trebuie efectuată de către oameni aflaţi în Germania, care au posibilitatea să ajungă la Hitler şi care sunt mai în măsură să-şi facă o imagine asupra efectelor politice pe care le-ar implica respectiva modificare. Eu trebuie să rămân alături de soldaţii mei, care îmi sunt subordonaţi şi a căror soartă o voi împărtăşi”.

Discuţiile lui Manstein cu reprezentanţii opoziţiei, care proveneau din rândurile armatei, au decurs după un model anume. Mareşalul sublinia faptul că situaţia îi este cunoscută şi că nu respingea din principiu o lovitură de stat, dar sublinia ideea că el nu poate participa activ la organizarea acesteia. La 25 noiembrie 1943, când colonelul Henning von Tresckow, care făcea parte din Grupul de Armate Centru, a încercat să-l convingă pe Manstein să treacă la acţiune, feldmareşalul i-a spus că nu exista decât o singură posibilitate: aceea de a lupta sub comanda lui Hitler, pentru a obţine un eventual armistiţiu. Tresckow, care se afla în relaţii de prietenie cu Manstein, a încercat să-l convingă pe acesta din urmă că Hitler ducea Germania spre catastrofă. „Noi, în schimb, avem puterea de a schimba mersul evenimentelor. Dacă nu o facem noi,

nu o va face nimeni”. În cadrul unei discuţii dintre Tresckow şi Manstein, ofiţerul de stat-major Hans-Adolf von Blumroder l-a auzit pe Manstein spunând: „Tresckow, te rog să mă laşi în pace cu blestemata aia de politică!”

Când l-a vizitat la 25 noiembrie 1943, Tresckow a făcut ultima încercare de a-l câştiga pe comandantul Grupului de Armate Sud de partea celor care erau împotriva lui Hitler. Manstein nu era de acord să participe la o lovitură de stat. Mentorul său, general-colonelul Beck, a afirmat că Manstein avusese o asemenea atitudine dezamăgitoare din cauza caracterului său. Manstein fusese cândva protejatul său, fusese copilul-minune al Serviciului Operaţiuni, dar în martie 1944, când el a fost destituit, Beck afirma: „Deşi l-am preţuit multă vreme, nu regret în niciun fel faptul că Manstein a fost destituit”.

Manstein nu era singurul dintre ofiţerii de rang înalt care erau gata să admită organizarea unei lovituri de stat, dar nu voiau să participe la aceasta. Şi mareşalii Kluge şi Rommel salutau organizarea unui puci, dar nu doreau să ia parte la el. Opoziţia împotriva lui Hitler s-a manifestat, în cazul lui Manstein, prin discuţii în contradictoriu, purtate înaintea hărţilor.

După bătălia de la Kursk, în cadrul căreia s-au înfruntat unităţile de tancuri, iniţiativa a fost preluată de Armata Roşie. În condiţiile în care frontul se întindea pe 900 de kilometri, unităţile lui Manstein se aflau sub permanenta ameninţare a unui atac. Aproape în fiecare zi se manifestau situaţii de criză şi era nevoie să fie închise alte şi alte breşe, care fuseseră create în front. Cu toate acestea, după închiderea unei breşe, apărea mereu o alta. Armata Roşie părea a fi de neînvins, putând fi asemănată cu Hydra. Manstein îşi dorea o reducere a fronturilor mult prea vaste. Hitler era de neclintit: să nu se facă niciun pas înapoi, militarii să rămână pe poziţii... Dictatorul a intervenit în mod repetat în hotărârile luate de comandantul Grupului de Armate Sud. Atunci când Manstein voia să-l convingă, venind cu argumente de ordin

militar, Hitler aducea argumente de ordin economic şi politic. Manstein arăta resemnat: „Nu am cum să lupt împotriva argumentelor de două feluri”. În august 1943, el înaintează un protest către OKW: „Dacă Führerul crede că are un comandant cu o mai bună stăpânire de sine, care are mai multă iniţiativă, care găseşte soluţii mai bune, are o capacitate mai mare în a prevedea mersul lucrurilor, sunt gata să părăsesc postul pe care îl deţin. Însă atâta vreme cât mă aflu în acest post, trebuie să am posibilitatea de a-mi folosi creierul”. Manstein a încercat din nou să-l determine pe Hitler să numească un comandant al operaţiunilor de pe Frontul de Est şi, având în vedere situaţia dramatică a trupelor germane, nu ezită să se propună el însuşi pentru acest post: „Dacă dumneavoastră, *mein Führer*, v-aţi gândi la mine pentru ocuparea unui asemenea post, vă garantez cu capul meu că pot face în aşa fel încât frontul să stea pe loc”.

Hitler i-a răspuns că doar el îi poate comanda pe generali. Dezamăgit, Manstein notează în jurnalul său: „Nu mai începe nicio îndoială asupra faptului că situaţia este cât se poate de serioasă şi că trupele se află la capătul puterilor… Pentru a nu ştiu câta oară le-am semnalat celor din OKH faptul că lucrurile nu mai pot continua astfel… Am obosit să lupt nu doar împotriva ruşilor, ci şi a acelora care nu vor să vadă cum stau lucrurile”.

Hitler mai avea nevoie de Manstein, dar vocile celor care doreau înlăturarea lui au început să devină din ce în ce mai puternice. De când avuseseră loc luptele de la Stalingrad şi Manstein arătase că este imposibilă aprovizionarea trupelor germane pe calea aerului, îşi făcuse din Göring un duşman care, asemenea lui Himmler şi Goebbels, vedea în mareşal un adversar, care ar fi dorit să devină favoritul dictatorului, constituind astfel un nou pol al puterii militare. Încă din aprilie 1943, ministrul propagandei, Joseph Goebbels, observase că în teritoriile în care se retrăgeau trupele lui Manstein populaţia se bucura de un „tratament uman” La 19 octombrie 1943,

Goebbels notează în jurnalul său, fiind cât se poate de explicit: „Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului naţional-socialist. Deocamdată nu putem acţiona în niciun fel împotriva lui, deoarece avem nevoie de el, cel puţin aşa spune Führerul”. La opt zile după ce notează aceste lucruri în jurnal, Goebbels primeşte o veste care este foarte bună pentru el: „În ceea ce priveşte ridicarea stării de urgenţă pe Frontul de Est, Führerul are un plan… El doreşte să-l numească pe general-colonelul Model în locul feldmareşalului Manstein şi să-i încredinţeze comanda Grupului de Armate Sud. Două luni mai târziu, Manstein era tot la postul său, iar nerăbdarea lui Goebbels creştea, deoarece „Führerul nu l-a destituit, deşi îi spune mereu Mareşalul «Retragere»”.

Tensiunea în relaţiile dintre Hitler şi Manstein creştea pe măsură ce Armata Roşie înainta tot mai hotărât către liniile germane. La 27 ianuarie 1944, în cadrul unei întruniri a celor aflaţi în structurile de conducere a partidului naţional-socialist, Hitler i-a îndemnat pe mareşalii şi generalii din toate cele trei arme ale Wehrmachtului să dea dovadă de obedienţă şi loialitate, lucru care însemna pentru Manstein un „incredibil” afront. Mareşalul îi mărturiseşte ofiţerului său de ordonanţă, Alexander Stahiberg, că nu a mai suportat să-l audă pe Hitler fabulând despre o ultimă luptă, în care mareşalii credincioşi îi erau alături. Dictatorul a stăruit atât de mult asupra luptei pe care şi-o imagina, până când Manstein l-a întrerupt, spunând cu subînţeles: „Lucrurile se vor întâmpla chiar aşa, *mein Führer*!”

Hitler este scandalizat şi izbucneşte: „Domnule feldmareşal, vă interzic să mă întrerupeţi. Nici dumneavoastră nu i-aţi permite unui subordonat să facă asemenea lucru”.

Incidentul a atras după sine o criză. Rudolf Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, notează: „În legătură cu acest incident şi avându-se în vedere tensiunile din ultima vreme, se pune din nou problema dacă

feldmareşalul von Manstein nu va fi destituit din funcţia sa de ofiţer cu atribuţii de comandă”. De fapt, remarca lui Manstein abia dacă fusese auzită în sală şi nu toţi cei prezenţi o percepuseră ca fiind zeflemitoare. Percy Ernst Schramm, care ţinea jurnalul de război al OKW, relatează că observaţia a fost percepută ca un mormăit venit din primul rând. Fără îndoială că această remarcă a fost picătura de apă care a umplut paharul.

În timp ce Goebbels, Göring şi Himmler continuau să comploteze împotriva feldmareşalului, care era pentru ei un rival, criza de pe front se transforma în catastrofă. La vest de Cerkasi se profila un al doilea Stalingrad. Armata Roşie încercuise şase divizii, cuprinzând 56.000 de oameni. Germanii au încercat să străpungă liniile inamice, dar fără niciun rezultat. Fără a-i cere aprobarea dictatorului, Manstein a ordonat ca oamenii să străpungă liniile ruseşti şi apoi să se retragă. În noaptea de 17 februarie 1944, zeci de mii de soldaţi germani au străpuns liniile inamice, animaţi de disperare. Acţionând independent, Manstein a salvat vieţile a mii de soldaţi germani. Hitler a aprobat ordinul dat de feldmareşal, dar a făcut-o după ce acesta fusese executat.

„Cel mai mare comandant al tuturor timpurilor” nu avea încredere în generalii săi. În special în Manstein nu avea încredere. Era suspect, pentru că din punct de vedere al pregătirii îi era net superior şi fusese un apropiat al lui Beck şi al lui von Fritsch. În primăvara lui 1944, relaţiile dintre Hitler şi Manstein au devenit şi mai reci. Generalul Seydlitz, care, având funcţia de general-comandant la Stalingrad, era prizonier la ruşi, le scria mareşalilor şi generalilor, în calitatea de vicepreşedinte al Comitetului Naţional Germania Liberă, să înceteze luptele împotriva Uniunii Sovietice şi să se alăture acestui comitet. Tocmai de aceea Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, a găsit că era necesar ca mareşalii să depună un jurământ, prin care să-l asigure pe Führer de loialitatea lor absolută. La început Manstein a protestat împotriva faptului că trebuie

să semneze un asemenea document. Jurământul de credinţă faţă de Hitler, depus în 1934, după moartea lui Hindenburg, era încă valabil. Dar tocmai pe semnătura lui Manstein Hitler punea foarte mult preţ. De aceea şi-a pus semnătura sub cuvintele scrise cu tocul de Goebbels, cuvinte pline de patos, pe care feldmareşalul von Rundstedt i le-a citit lui Hitler la Obersalzberg, la 19 martie 1944: „Noi, feldmareşalii armatei, am luat cunoştinţă cu serioasă îngrijorare că generalul de artilerie Walther von Seydlitz-Kurzbach a vrut să trădeze cauza noastră… Acum mai mult ca niciodată este sarcina noastră să ancorăm cauza noastră adânc în conştiinţa armatei, astfel încât fiecare soldat să devină un luptător fanatic pentru viitorul naţional-socialist al poporului nostru. Noi ştim că numai o armată educată în spirit naţional-socialist poate trece de piedicile care ne mai despart astăzi de victorie. Primiţi, *mein Führer*, acest angajament al feldmareşalilor dumneavoastră, ca fiind o dovadă a credinţei noastre de nezdruncinat”. Hitler a fost profund impresionat. El i-a spus ministrului propagandei că jurământul acela este: „formulat în termeni duri, foarte clar şi cu totul naţional-socialist”.

Bineînţeles că prin depunerea acestui jurământ nu s-a schimbat nimic în ceea ce priveşte faptul că Hitler nu avea încredere în ofiţerii de rang înalt în general şi în Manstein în special. Goebbels, Göring şi Himmler aveau grijă, prin intrigile lor, ca această situaţie să nu se schimbe. La 29 martie 1944, comandantul SS, Himmler, l-a informat pe Hitler că ar pune la dispoziţie două unităţi SS pentru Frontul de Sud, dar că s-ar teme să le treacă în subordinea lui Manstein. Goebbels constata mulţumit: „Argumentele aduse de Himmler au făcut o impresie puternică asupra Führerului”.

La scurtă vreme după ce Himmler şi-a prezentat argumentele în faţa dictatorului, adversarii lui Manstein şi-au atins scopul. S-a întâmplat din nou ca o întreagă armată să fie încercuită. De data aceasta era vorba despre Armata

I Panzere, care fusese încercuită la Kamenez-Podolsk. La 25 martie 1944, Manstein îl informa pe Hitler, care se afla la Obersalzberg, că ar ordona retragerea. „Führerul a fost foarte distant”, notează Manstein în jurnalul său. „Discuţie lungă legată de evoluţia situaţiei din ultimele luni, a cărei cauză crede [Hitler] că ar fi acţiunile de retragere. Eu îi spun că era logic să se întâmple aşa, fiindcă am deplasat forţe acolo unde nu trebuie, pentru a ne menţine pe poziţii”. Discuţiile au căpătat şi accente dramatice. Hitler şi Manstein s-au confruntat mai dur ca niciodată. Imediat după ce s-au încheiat discuţiile, Manstein l-a căutat pe Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, „pentru a-i raporta Führerului că îl rog să numească pe un altul la comanda grupului de armate, dacă nu poate fi de acord cu părerile mele” Aflându-se într-o dispoziţie bună, „lucru care se întâmpla seara”, Hitler a fost de acord cu solicitările lui Manstein. Armata I

Panzere s-a retras. Aceasta a fost ultima „victorie pierdută”. Şase zile mai târziu era trecut în rezervă.

Civil fiind, Manstein a urmărit de acasă, de la Liegnitz, înrăutăţirea situaţiei din diferite sectoare ale frontului, fără a putea interveni. Nu avea decât speranţa vagă că în curând va ocupa o funcţie de comandă, aşa cum îi promisese Hitler. O să-l cheme Hitler, atunci când situaţia va deveni deosebit de gravă. Manstein era convins că Hitler va apela la el, pentru că era cel mai capabil dintre comandanţi.

După operaţia suferită la ochiul drept, Manstein a făcut tot posibilul pentru a se însănătoşi cât mai repede. Voia să fie pregătit pentru momentul în care Fixhrerul îl va chema. Chiar şi acum, când nu mai era apăsat de răspunderea pe care o are un comandant al unui grup de armate, Manstein nu se putea gândi la un atentat împotriva lui Hitler, la un act ilegal îndreptat împotriva puterii de stat, „consfinţite prin lege” La 20 iulie 1944, se afla la Usedom, în Bansin. Două zile mai devreme, ofiţerul său de ordonanţă, Alexander Stahiberg, îi spusese despre

atentat, în timp ce se aflau pe autostrada care lega Liegnitzul de Breslau[16]: „Domnule feldmareşal, mă simt dator să vă raportez că astăzi sau într-una din zilele următoare Führerul va fi ucis”. Manstein a replicat: „Dacă mi-ai spus acest lucru, înseamnă că noi ştim ceva, Stahiberg!” Oamenii din SD nu au găsit niciun indiciu conform căruia Manstein ar fi avut vreo legătură cu cercul conjuraţilor. „Cei mai inteligenţi dintre ofiţerii de rang înalt au aşteptat să vadă ce se întâmplă. Printre aceştia se numără şi Manstein”, constata Goebbels.

În august 1944, mareşalul, care nu mai avea nicio misiune, şi-a dat seama că pentru el războiul luase sfârşit. Nu fusese numit comandant al Armatei Vest. Dezamăgit, îi comunica lui Guderian: „Între timp, postul de comandant al Armatei Vest a fost ocupat de două ori şi aproape toate grupurile de armată au comandanţi noi, dar la mine nu s-a gândit nimeni. De aici trebuie să trag concluzia că Führerul nu doreşte să mai apeleze la mine. Ştiţi foarte bine că nu-mi place deloc să nu am activitate”. Hitler nu se gândea deloc să-l pună în vreo funcţie pe „cel mai capabil dintre toţi ofiţerii din Marele Stat-Major”. În martie 1945, Hitler spunea: „Dacă aş avea patruzeci de divizii de asalt, dotate extraordinar de bine, astfel încât să pot obţine o victorie răsunătoare asupra inamicului, atunci doar Manstein ar fi cel care ar putea să comande aceste divizii. În situaţia actuală, însă, nu pot apela la el. Îi lipseşte credinţa în naţional-socialism. De aceea nu poate face faţă solicitărilor cărora le este supus un comandant”.

Manstein s-a resemnat. În timp ce frontul rusesc avansa tot mai mult, i-a cerut ofiţerului său de ordonanţă, Alexander Sta*»

hiberg, să achiziţioneze un domeniu în Pomerania. Manstein nu putea să-şi închipuie că în acest al Doilea Război Mondial milioane de oameni vor fi alungaţi de pe meleagurile lor natale şi că teritorii vaste din Pomerania nu vor mai face parte din Germania. „Omul care îşi face

16 Wroclaw, capitala voievodatului Silezia Inferioară, din Polonia (n.tr.)

iluzii”, aşa cum îl caracteriza Rommel pe Manstein, îi va scrie bătrânului mareşal August von Mackensen în octombrie 1944: „Vă doresc să trăiţi clipa în care vom obţine victoria finală!”

Din cauza faptului că armata sovietică înainta fără a mai putea fi oprită, Manstein a înţeles care era situaţia. Abia acum, cu o clipă înainte de prăbuşire, el a realizat că pentru germani războiul era pierdut. A plecat imediat de la Liegnitz la Berlin, s-a prezentat la înaltul Comandament al Armatei (OKH) şi a cerut să i se dea o misiune, fie şi numai aceea de a comanda un batalion. „Dorea neapărat să facă ceva”, îşi aminteşte Rüdiger von Manstein, care s-a aflat alături de tatăl său în ultimele zile ale conflagraţiei. „Nu voia să stea aşa, fără să facă nimic, în timp ce situaţia de pe front era dramatică”. Cei din OKH nu au ştiut ce să facă. Nu aveau nicio misiune pentru „cel mai periculos dintre inamicii Aliaţilor”.

Manstein a plecat mai întâi la Achterberg, domeniul generalcolonelului baron von Fritsch, apoi la Liineburger Heide, locuind în castelul Weifienhaus, în Holstein. Castelul era situat relativ aproape de Pion, unde amiralul Karl Dönitz comanda ceea ce mai rămăsese din unităţile Wehrmachtului. Manstein s-a prezentat la Dönitz împreună cu feldmareşalul Fedor von Bock, şi el trecut în rezervă, şi a insistat asupra faptului că „armatele de pe Frontul de Est” ar trebui retrase treptat şi amplasate în preajma trupelor americane şi britanice. Manstein nu spune că ar trebui să se pună, în sfârşit, capăt războiului. Probabil că mareşalul spera într-o rupere a alianţei militare inamice. Spera, poate, că această rupere îi va oferi Germaniei noi posibilităţi de negociere.

Noului „şef al statului”, Karl Dönitz, îi era util acest feldmareşal trecut în rezervă. După război Dönitz scria: „Am ordonat la 1 mai să se ia legătura cu Manstein. Voiam să-l rog să-l înlocuiască pe Keitel, preluând funcţia de şef al înaltului Comandament al Wehrmachtului”. Probabil că Dönitz a sperat că alături de Manstein va putea negocia

condiţii mai bune de capitulare pentru Germania şi să „aducă acasă” cât mai mulţi militari germani care erau prizonieri ai armatei sovietice. Manstein a refuzat propunerea lui Dönitz, deşi el era pentru mulţi ofiţeri ultima speranţă atunci, în ultimele zile ale războiului. Feldmareşalul von Bock, grav rănit în timpul unui raid aerian, i-a cerut pe patul de moarte: „Domnule Manstein, salvaţi Germania!”

Nu mai era nimic de salvat. Capitularea Wehrmachtului a fost pentru Manstein catastrofa pe care el, în calitate de comandant, ar fi vrut să o evite. La 8 mai 1945, a înştiinţat cartierul general al mareşalului Montgomery despre locul unde se afla. Nu voia să se ascundă ca un infractor. În afară de asta, poate că mai era nevoie de el atunci când alianţa militară inamică se va rupe. Aflat în Holstein, a făcut o infecţie la ochi, din cauza căreia ar fi putut chiar să moară. La 26 august 1945, când încă nu se însănătoşise, ofiţeri britanici au venit în jeepuri la castelul Weifienhaus, pentru a-l aresta. Dinnies von der Osten, fiul adoptiv al mareşalului, care fusese fiul vitreg al mareşalului von Bock, îşi aminteşte de „spectacolul de prost gust”, arătând că: „Ofiţerii l-au împins pe Manstein pe scări în jos. Se distrau, jucându-se cu bastonul de mareşal. Manstein nu a reacţionat. Nu a vrut să se înjosească”.

După ce a fost timp de patru ani prizonier al armatei britanice, în 1949, un tribunal militar britanic l-a acuzat pe Manstein că ar fi comis crime de război pe teritoriul Poloniei şi al Uniunii Sovietice. Procesul s-a desfăşurat în Curio-Haus din Hamburg şi a fost ultimul intentat unui mareşal din Wehrmacht. Acest lucru a stârnit proteste în special în Anglia. Churchill a vorbit despre „procese care li se intentează tardiv generalilor germani, care sunt în vârstă” Proteste au fost lansate din ambele camere ale Parlamentului britanic. Apoi s-a trecut la acţiune. Lorzii Bridgemen, De L’Isle şi Dudley au instituit un fond pentru apărarea lui Manstein. Churchill a fost primul care a făcut

o donaţie, făcând tot posibilul astfel încât la tribunalul militar britanic Manstein să poată avea un avocat englez. Reginald T. Paget, un reprezentant de seamă al Partidului Laburist, aflat la putere în momentul respectiv, s-a oferit să fie apărătorul lui Manstein, fără a accepta să fie remunerat pentru prestaţia sa. Feldmareşalul trebuia să răspundă la 17 capete de acuzare. Conform acuzării, el ar fi încălcat de 17 ori prevederile Convenţiei de la Haga, valabile pe timp de război. Manstein a fost condamnat la 18 ani închisoare. În cazul a opt capete de acuzare, care erau şi cele mai grave şi „se refereau la evrei”, după cum s-a exprimat apărătorul Reginald T. Paget, Manstein a fost găsit nevinovat. În 1953 Manstein a fost eliberat înainte de termen din motive de sănătate şi datorită protestelor formulate de Churchill şi Montgomery. El a executat pedeapsa în penitenciarul Werl din Westfalia.

În anii de după război, Manstein s-a comportat la fel ca mulţi alţi ofiţeri de rang înalt, încercând să demonstreze că Wehrmachtul şi implicit el însuşi nu au avut nicio legătură cu politica dusă de statul lui Hitler, în care s-au comis o serie de nedreptăţi. Prin declaraţiile făcute în faţa tribunalului de la Nürnberg, dar şi în cadrul procesului său, care s-a desfăşurat la Hamburg, Manstein a contribuit la crearea mitului despre Wehrmachtul „curat” şi despre „lovitura dată pe la spate”.

De data aceasta „lovitura” nu fusese dată armatei invincibile de oameni aflaţi în Germania, ci catastrofa fusese provocată chiar de Führer. Conform părerii lui Manstein, dictatorul se amestecase în treburile armatei şi astfel împiedicase obţinerea victoriei de către Wehrmacht. După părerea sa, dacă Hitler le-ar fi dat mână liberă generalilor săi, războiul nu ar fi fost pierdut. În consecinţă, Manstein şi-a intitulat memoriile *Victorii pierdute*.

Manstein nu îşi dorise obţinerea unei victorii, ci un armistiţiu. El nu a înţeles că pentru Hitler nu exista decât victoria sau înfrângerea, totul sau nimic, la fel cum nu a înţeles nici faptul că fiind unul dintre generalii lui Hitler nu

putea să facă abstracţie de implicaţiile politice ale „războiului total” Ca „militar apolitic”, aşa cum se vedea pe sine însuşi, Manstein şi-a investit toată energia în „arta războiului”, fiind în stare să meargă până la sacrificiul de sine şi făcând ceea ce ştia mai bine, adică să se ocupe de strategie şi tactică, fără a-şi da seama ce delicte se comiteau pe Frontul de Est, din ordinul lui Hitler. Tocmai aceasta este problema acestui comandant, după cum se arată în necrologul care a apărut în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, în iunie 1973: „Perfecţiunea în domeniul strategiei şi tacticii militare, care urmează să împiedice spaimele inutile cauzate de cruzime şi lipsa de omenie, devine o farsă atunci când se subordonează mentalităţii delincventului şi este dominată într-o asemenea măsură de forţa politică, încât ofiţerul prelungeşte măcelul războiului prin cunoştinţele sale”.

La final au existat catastrofa şi propria sa mărturisire, conform căreia era „nepregătit din punct de vedere al originii şi educaţiei pentru provocarea pe care a reprezentat-o dictatura lui Hitler” în cele din urmă, Manstein a împărtăşit părerea multora. Avându-se în vedere situaţia militară, războiul nu putea fi câştigat şi servise unor idealuri politice la care nu putea să adere nicio persoană care gândea limpede. În urma producerii catastrofei, s-a văzut ce a fost Manstein întotdeauna: un om care se pricepea la strategie şi tactică, fără a fi un strateg dotat cu gândire politică. L-a contrazis pe dictator în probleme de ordin militar, dar nu s-a alăturat celor care voiau să lupte împotriva acestuia. În timp ce alţi ofiţeri organizau atentatul împotriva lui Hitler, el arăta că trebuie să dea dovadă de obedienţă şi să-şi facă datoria, servind unui tiran care ducea Germania la pieire şi respectând ideea conform căreia „Germania va fi o forţă mondială sau nu va fi nimic”. El auzise acest lucru încă de pe vremea când era la Şcoala de Cadeţi din Berlin-Lichterfelde. Conform principiilor sale, trebuia să dea dovadă de obedienţă faţă de conducerea statului, indiferent dacă

şeful statului se numea Hitler. Deşi avea o aversiune faţă de ideile naziste, capacitatea sa a fost folosită în scopuri care nu erau şi ale sale. Manstein a contribuit la prăbuşirea acelei Germanii pe care credea că o putea salva în calitatea sa de comandant, pentru că nu şi-a dat seama ce fel de om era Hitler şi ce scopuri urmărea, pentru că s-a aflat în slujba unui criminal, crezând, în mod greşit, că se află „în slujba patriei”.

În noaptea de 10 iunie 1973, feldmareşalul Erich von Manstein a murit în urma unui atac cerebral. Soldaţi din cadrul Ministem*y* lui Apărării din Germania, la formarea căruia a contribuit prin sfaturile sale, l-au dus la cimitirul din Dorfmark, în regiunea Lüneburger Heide. A fost un militar… nici mai mult, dar nici mai puţin.

Capitolul 4

PRIZONIERUL

Ca militar mă situez pe o poziţie în care execut ordine.

Trebuie să-mi accept soarta aşa cum mi-o dă Dumnezeu.

Da, ştiu că istoria războiului şi-a spus deja de pe acum cuvântul în ceea ce mă priveşte.

Germania încă este puternică, ea va lupta cu succes.

Eram militar şi credeam atunci că-mi slujesc poporul, dând dovadă de obedienţă.

Unii se poartă de parcă la Stalingrad nu ar fi existat nimeni în afară de Hitler şi de mine, de parcă nu ar fi existat OKH-ul, de parcă n-ar fi existat comandamentul grupului de armate.

Nu sunt nici estnici vest-german. Eu sunt german.

Paulus

Ne punem întrebarea dacă feldmareşalul Paulus se mai află în viaţă. Având în vedere situaţia existentă, lui nu-i mai rămâne altceva decât să moară ca un soldat. Soarta l-a adus într-o situaţie în care, dacă au căzut atâţia dintre oamenii săi, trebuie să renunţe la cincisprezece sau douăzeci de ani din viaţă, pentru ca numele său să rămână

în conştiinţa oamenilor timp de mii de ani.

Joseph Goebbels

Cum este posibil ca un bărbat să vadă cum mor soldaţii săi şi cum se apără cu vitejie, luptând până la ultima suflare… cum este posibil ca el să se predea bolşevicilor? Mie îmi pare rău pentru că eroismul atâtor soldaţi este anulat din cauza unui singur om laş, lipsit de caracter. În acest război nimeni nu va mai deveni feldmareşal.

Hitler

Singura posibilitate ar fi fost aceea ca armata să se retragă pur şi simplu din Stalingrad şi ca Hitler să fie pus în faţa faptului împlinit, asta dacă ofiţerii din conducerea superioară a armatei ar fi dispuşi să amuţească vreme de 36 de ore. Cred că a fost mai degrabă loialitatea faţă de Hitler care l-a făcut să îi solicite aprobarea ca armata sa să se retragă, mai ales având în vedere faptul că dispunea de o legătură radio cu OKH-ul.

Erich von Manstein

Fiecare propoziţie pe care o scria sau o rostea era bine cântărită. El exprima fiecare idee în mod clar, astfel încât să nu existe niciun fel de dubii. Dacă Reichenau era comandantul căruia îi plăcea să ia hotărâri şi să-şi asume responsabilităţi, impunându-se prin duritate, voinţă de nezdruncinat şi îndrăzneală, Paulus era exact opusul lui. Încă de pe vremea când era tânăr, camarazii săi îl numeau Cunctator, adică Zăbavnicul.

Wilhelm Adam, prim-aghiotant al Armatei VI, *subordonat al lui Paulus*

Până în prezent, istoria nu i-a dat nici unui comandant dreptul de a sacrifica vieţile soldaţilor săi în momentul în care aceştia nu mai pot lupta.

General Hans Doerr

Paulus a fost considerat a fi unul dintre cei mai inteligenţi strategi ai armatei germane şi ai Marelui Stat-Major. Oricum, s-a pus mereu întrebarea dacă ar fi dat dovadă de aceeaşi capacitate în funcţia de comandant de

care dăduse dovadă atunci când se aflase în Marele Stat-Major.

Philip Humbert, ofiţer de ordonanţă I în cadrul Corpului IV de Armată

Ne putem pune întrebarea dacă feldmareşalul Paulus şi-a făcut, într-adevăr, sieşi un serviciu în momentul în care a intrat în prizonierat şi a trecut prin toate acele etape, aflându-se în Rusia, la Dresda, la tribunalul de la Nürnberg.

Winrich Behrf ofiţer de ordonanţă I în cadrul înaltului Comandament al Armatei VI

Paulus a reprezentat punctul de vedere conform căruia trebuie să existe o Germanie neutră, independentă.

Heinz Beutel, aghiotant al lui Paulus în RDG

Atitudinea feldmareşalului Paulus a fost una ireproşabilă, a avut cu anchetatorii relaţii bazate pe corectitudine, a manifestat simpatie faţă de Uniunea Sovietică, a respins ideile vehiculate de propaganda nazistă. Dar în acelaşi timp a ezitat să ia o decizie politică în perioada în care a fost prizonier de război.

Leonid Reşin, publicist

Pentru mine, orice militar aflat într-o asemenea situaţie nu poate fi un infractor, ci un personaj tragic, faţă de care putem manifesta compasiune, dar în niciun caz ură.

Erich Mende, fost ministru în Guvernul Germaniei

Odată a spus că nu este vinovat pentru că se mai află în viaţă.

Ema Eilers, menajeră în serviciul lui Paulus

Omul nepotrivit la locul nepotrivit.

Paul Jordan, fost ofiţer de stat-major în cadrul înaltului Comandament al Armatei VI

Berlinul de Est, 26 octombrie 1953. În Planul de măsuri al Departamentului I din Ministerul pentru Siguranţa Statului se arată: „Obiectul este întâmpinat de către o delegaţie în Frankfurt an der Oder. Responsabil: general-maior von Lenski. Sarcina delegaţiei este aceea de

a lua Obiectul cu un automobil şi de a-l duce la Berlin. La Berlin, Obiectul va fi întâmpinat în minister, în sediul de pe Schnellerstraße. Acolo se va organiza o masă, la care vor participa tovarăşii Matern, Stoph, Hoffmann, Maron, Müller, Homann, Dölling, Korfes, Bechler, Kessler şi alţii. După încheierea mesei, va avea loc o discuţie particulară între Obiect, ministru şi general-locotenenţii Heinz Hoffmann şi Vincenz Müller.

„Obiectul”, cum era denumit în Planul de măsuri al Ministerului Siguranţei Statului din RDG, era nimeni altul decât fostul feldmareşal din Wehrmacht, Friedrich Paulus. Da 26 octombrie 1953, puţin după ora 11, fostul feldmareşal ajungea în Frankfurt an der Oder, punând piciorul pe pământ german după ce fusese timp de zece ani şi jumătate prizonier al armatei sovietice.

Zece ani mai devreme, la 2 februarie 1943, la ora 12.35, a ajuns la Grupul de Armate Don, care ţinea de Wehrmacht, următorul mesaj: „Plafon de nori la 5.000 de metri, vizibilitate 12 kilometri, cer senin, pe alocuri nori mici, temperatura minus 31 de grade, deasupra oraşului Stalingrad se observă ceaţă şi fum roşu. Atât de la staţia meteo. Toate cele bune celor de acasă”.

Cu două zile înainte luase sfârşit bătălia de la Stalingrad. Era începutul sfârşitului ofensivei Wehrmachtului în Est. În istoria războiului, abia dacă au mai rămas numele celor care au învins în această cumplită bătălie. În schimb, a rămas numele celui învins: Paulus. Numele său este legat indisolubil de Stalingrad.

Stalingrad. Acest nume înseamnă pentru germani mai mult decât o denumire geografică. Oraşul care poartă acest nume a devenit simbol şi legendă. El duce cu gândul la imagini diferite, în funcţie de punctele de vedere ale oamenilor în memoria cărora ele mai dăinuie. Există locuri în care s-au făcut incomparabil mai multe victime, cum ar fi, de pildă, Auschwitz sau Hiroshima. Există înfrângeri suferite de Wehrmacht care au o importanţă strategică mult mai mare, cum ar fi, de pildă cele de la Moscova, El

Alamein, Kursk sau din Normandia. Dar acest oraş, situat la mai bine de 2000 de kilometri sud-est faţă de Berlin, a devenit sinonim cu eşecul unei tactici de succes, cu eşecul Blitzkriegului dus de Wehrmacht.

Cel puţin 260.000 de soldaţi germani, italieni, maghiari şi români, care făceau parte din Armata VI, au fost încercuiţi aici de opt armate sovietice, în noiembrie 1942. Două luni şi jumătate mai târziu sovieticii nu au mai putut strânge laolaltă decât aproximativ 91.000 de inamici epuizaţi fizic şi psihic, pe care i-au transportat în lagărele pentru prizonieri, aflate mult în spatele frontului. După ani de prizonierat, mai trăiau 6.000. Dintre cei 23 de generali care au fost luaţi prizonieri la Stalingrad, doar unul nu s-a întors în Germania: general-colonelul Walter Karl Heitz, care a murit la 6 februarie 1944 într-o clinică din Moscova, de cancer la stomac. Comandantul Armatei VI, Friedrich Paulus, cel pe care Hitler îl avansează la gradul de feldmareşal atunci când armata germană se găsea în plină agonie, a mai trăit 14 ani, o zi şi opt ore din momentul în care a fost luat prizonier. În urma celor întâmplate la Stalingrad el a devenit unul dintre cei mai controversaţi comandanţi germani din istoria războiului. Chiar şi după mai bine de cincizeci de ani de la încheierea marii conflagraţii, părerile sunt împărţite în ceea ce îl priveşte pe Paulus. El este considerat erou, trădător, general care i-a fost credincios lui Hitler, oportunist, marionetă în timpul Războiului Rece, un personaj tragic. Un fost ofiţer de ordonanţă din Armata VI spune astăzi, concluzionând: „Paulus s-ar fi ferit de multe neplăceri dacă ar fi urmat exemplul generalului von Hartmann”.

Generalul von Hartmann, comandantul Diviziei 71 Infanterie, s-a dus în prima linie, după ce divizia lui a fost practic spulberată, şi a tras asupra sovieticilor până când a fost împuşcat în cap.

La 8 noiembrie 1942, Hitler le spunea „vechilor luptători” din partidul naţional-socialist, care se adunaseră în München, în Bürgerbräukeller: „Am vrut să ajung pe

Volga, într-un oraş anume. Din întâmplare acest oraş purta chiar numele lui Stalin. Să nu credeţi că din această cauză m-am îndreptat spre acel oraş... Am făcut-o deoarece acolo era un punct foarte important... pe acela am vrut să-l cuceresc".

Apoi a minţit, continuând: „Ştiţi, suntem modeşti. Noi am cucerit deja acel punct". Nu cuceriseră şi nu aveau să cucerească acel „punct". Armata Roşie a apărat cu înverşunare un cap de pod care avea o lăţime de numai câteva sute de metri şi se afla pe malul Volgăi, la nord de Stalingrad. Armata LXII sovietică, 75.000 de bărbaţi din gărzile patriotice muncitoreşti, 7.000 de tineri comsomolişti, dar şi câteva detaşamente de femei au ţinut piept unităţilor Wehrmachtului german. Armata VI s-a distins prin cucerirea capitalelor Varşovia, Bruxelles şi Kiev. Ordinul nr. 227 emis de Stalin era, însă, cât se poate de clar: „Niciun pas înapoi..." Trupele NKVD au avut grijă ca acest ordin să fie respectat. Timp de cinci luni s-au dat lupte pe viaţă şi pe moarte pe străzi, în imediata apropiere a malului Volgăi, în preajma gării centrale şi în jurul fabricilor. Au fost lupte pe care, conform lui Arthur Schmidt, şef al Marelui Stat-Major al Armatei VI, „nu le-au dat alte trupe care au luat parte la război" Uneori s-a luptat până când totul s-a transformat în rămăşiţe. Stalingradul a devenit un mit în sensul că şi aici soldaţii au murit eroic, şi aici militarii au murit „însufleţiţi de gândul" că se sacrificau pentru alţii. Conform aghiotantului lui Hitler, maiorul Gerhard Engel, Stalingradul a fost declarat „loc sfânt" şi bătălia desfăşurată aici a fost comparată cu marile bătălii ale Antichităţii, cum ar fi cea de la Cannae sau de la Termopile.

Iadul de la Stalingrad nu a fost, însă, lupta de la Termopile şi nici Paulus, avansat în ultimul moment la gradul de feldmareşal, nu a fost un Leonida al epocii moderne. Soldaţii săi nu apărau hotarele ţării lor, ci făceau parte din armata de ocupaţie şi se aflau în inima unei ţări străine. Nu se aflau acolo pentru că aşa o cerea legea,

ordinea stabilită conform legilor statului, ci pentru că aşa le ordonase Führerul lor. Feldmareşalul nu a căzut luptând umăr la umăr cu militarii din subordinea sa, ci a intrat în prizonierat împreună cu ofiţerii care îi erau subordonaţi. Finalul a fost unul banal. În raportul pe care Armata LXIV sovietică îl transmitea cartierului general se arăta:

„În seara zilei de 30 ianuarie, părţi ale armatei, care s-au angajat într-o luptă acerbă cu o grupare inamică, aflată la sud, au intrat în centrul oraşului Stalingrad. Brigada 38 Motorizată a întâlnit în Piaţa Eroului Necunoscut militari din Batalionul 329 Cercetare şi au avut de înfruntat o rezistenţă înverşunată a inamicilor aflaţi în două clădiri de pe strada Lomonosov. În urma interogatoriului luat unuia dintre militarii inamici, care a fost făcut prizonier şi care se aflase într-una dintre cele două clădiri menţionate mai sus, a rezultat că respectivele clădiri erau puncte de apărare a intrării magazinului aflat în centrul oraşului şi că în subsolul magazinului se afla statul-major al Armatei VI germane, inclusiv comandantul ei. În noaptea de 31 ianuarie 1943, magazinul a fost încercuit de militari ai Brigăzii 38 Motorizate şi ai Batalionului 329 Cercetare.

Legăturile telefonice au fost întrerupte. La 31.01.43, după un schimb de focuri cu militarii germani, care făceau de gardă, la ora 06.00 a venit aghiotantul personal al lui Paulus, colonelul Adam şi a spus că ofiţerii statului-major ar dori să negocieze cu ai noştri”.

Până atunci, comandantul Armatei VI şi şeful său de stat-major, general-maiorul Arthur Schmidt, respinseseră propunerea de a trece la negocieri. Propunerea de capitulare, făcută la 8 ianuarie, fusese însoţită de observaţia că, din acel moment, cei dornici să negocieze vor fi întâmpinaţi cu focuri de armă.

Acum, prim-aghiotantul din înaltul Comandament al Armatei VI, colonelul Wilhelm Adam, mergea însoţit de locţiitorul comandantului Brigăzii 38 Motorizate, locotenent-colonelul Vinokur prin catacombele unui

magazin ciuruit de gloanţe, care se afla în centrul Stalingradului, pentru a negocia condiţiile în care avea să se predea un feldmareşal german.

Friedrich Wilhelm Ernst Paulus s-a născut la 23 septembrie 1890 în Breitenau-Gershagen, în Hessen, şi a crescut în mediul obişnuit pentru o familie de funcţionari din timpul Imperiului German. Originea socială este foarte importantă pentru evoluţia sa. Tatăl lui era contabilul unei case de corecţie, iar mama era fiica directorului respectivei instituţii. Calităţi precum corectitudinea, dorinţa de a fi cât mai exact, respectul pentru tot ceea ce înseamnă spiritul naţional şi structurile ierarhice, cât şi un simţ s-ar putea spune de-a dreptul arhaic al loialităţii, la care se adăuga o inteligenţă peste medie, au făcut din tânărul Paulus un om predestinat pentru cariera militară. A absolvit Gimnaziul Wilhelm din Kessel şi a susţinut examenul de bacalaureat în 1909. În certificatul de absolvire, la rubrica „Meseria pe care ţi-o doreşti" este consemnat „ofiţer al marinei imperiale". Numai că în marina Maiestăţii Sale nu erau admişi decât tinerii care îndeplineau anumite condiţii, adică tinerii care proveneau din rândul nobilimii sau al căror tată era măcar consilier municipal pe probleme de comerţ. Îndeplinirea acestor cerinţe era chiar mai importantă decât talentul, înclinaţiile sau realizările tinerilor. Cererea făcută de tânărul fiu de funcţionar de a intra în marină a fost respinsă. Paulus nu avea să amintească niciodată despre acest incident, care îl situa undeva la nivel inferior în ierarhia socială. Iniţial s-a hotărât să urmeze o carieră în justiţie. În anul 1909/1910 îl găsim pe lista celor care studiau dreptul la Philipps Universität din Marburg. Cu toate acestea, el este atras în continuare de cariera militară. Infanteria avea nevoie de ofiţeri şi la selecţie nu era atât de importantă originea socială a candidaţilor. La 18 februarie 1910, Friedrich Paulus, care pe atunci avea vârsta de 19 ani, a devenit cadet-stegar în Regimentul de Infanterie nr. 111 din Rastatt, în Baden. După ce a absolvit Şcoala de Război din

Engers în 1911, a obţinut mult dorita diplomă de locotenent. O mare influenţă a avut-o asupra carierei sale căsătoria, în 1912, cu romînca Elena Constance Rosetti-Solescu. Coca, nume de alint sub care aceasta era cunoscută, provenea dintr-o familie de boieri care se bucura de un deosebit respect şi care frecventa familia regală a României. Această căsătorie a fost una mai puţin obişnuită. Prin intermediul ei tânărului locotenent i se dădea posibilitatea de a avea acces la lumea bună a vechii Europe, o lume care avea să se năruie în curând.

În august 1914, când a început prima conflagraţie mondială a secolului trecut, locotenentul Paulus era ofiţer de ordonanţă în regimentul său de infanterie din Baden. Caracteristic pentru cariera sa este faptul că a deţinut funcţia de aghiotant şi a îndeplinit ulterior diferite alte funcţii ca ofiţer de stat-major. Lucrul care l-a caracterizat de când era tânăr a fost acela că dădea dovadă de o conştiinciozitate extraordinară. Cei care i-au fost colegi de generaţie sunt unanimi în ceea ce îl priveşte pe Paulus: era tipul ofiţerului de stat-major de şcoală veche, înalt, foarte îngrijit, exagerat de modest, stârnea simpatia, era foarte manierat, era un militar foarte capabil, lucra cu foarte mare atenţie, era pasionat de aplicaţiile tactice în faţa hărţii sau a lăzii cu nisip, fapt care trăda pasiunea sa pentru aspectele operative, cântărea atent fiecare decizie în parte înainte de a da un ordin. Paulus nu era atent cu sănătatea sa. Lucra nopţi în şir fumând foarte mult şi bând cafele, pentru a nu adormi.

Războiul care a durat din 1914 până în 1918 şi pe care Germania l-a pierdut, dar mai ales căderea monarhiei l-au afectat pe militarul şi monarhistul Friedrich Paulus, care era la încheierea conflagraţiei căpitan şi ofiţer de stat-major. Ca militar, a simţit din plin gustul amar al înfrângerii. Pentru el războiul a fost un mijloc de atingere a unor scopuri politice. Într-un document din 1937 se atestă că în 1919/1920 ar fi făcut parte din Unitatea de Voluntari Est. Nu se ştie cât de mult s-a implicat el în

acţiunile de luptă ale acelor ani. Din păcate, suntem nevoiţi să recunoaştem că pentru această perioadă ne lipsesc sursele. Friedrich Paulus nu a avut niciodată dorinţa de a coresponda prin scrisori sau de a ţine un jurnal. Omul care avea obiceiul de a cântări de trei ori fiecare decizie nu a simţit niciodată nevoia de a se confesa. Studiile făcute asupra ultimilor ani de viaţă ai lui Paulus au ca temă explicarea deciziilor luate în bătălia de la Stalingrad. Din acest motiv biografia lui rămâne fragmentară.

În octombrie 1922, a fost trimis la Berlin la un aşa-numit curs „R”, pentru ofiţerii de mare stat-major. Unul dintre comandanţii săi din acea vreme, Heim, care avea să fie avansat ulterior la gradul de general, arată că are talent, dar „dă dovadă de o anume lipsă a puterii de decizie în situaţii precare”. Printre colegii de promoţie, Paulus era cunoscut sub porecla Fabius Cunctator, termen latinesc ce se traduce prin Zăbavnicul. S-a păstrat o aşa-numită „gazetă de berărie” din 1931, pe care o redactau studenţii la finalul unui ciclu de studii. În această gazetă, maiorul în vârstă de 41 de ani este prezentat ca fiind penibil prin pedanteria sa. El era „lordul cel nobil”, era „domnul fin şi suplu”, „maiorul cu sex-appeal”. În anii aceia Paulus reprezintă prototipul ofiţerului de stat-major cultivat şi apolitic, aşa cum şi-l dorea conducerea Ministerului Apărării: „Ofiţerii de stat-major nu au nume”.

După ce a fost profesor de tactică şi „locţiitor de comandant, pe probleme administrative” în armata de 100.000 de oameni a Ministerului Apărării din Germania, Paulus a fost avansat în 1933 la gradul de locotenent-colonel şi a fost numit în funcţia de comandant al Unităţii 3 Motorizate din Wünsdorf/Zossen. Această unitate avea să constituie mai târziu nucleul trupelor germane de Panzere. Paulus era comandantul acestei unităţi când Hitler a preluat puterea. Deşi din instinct avea ceva împotriva „acestui proletar” şi „partidului său popular”, s-a simţit atras de promisiunile lui Hitler, deoarece în timpul

Republicii de la Weimar nu-i plăcuseră deloc „lipsa disciplinei şi a ordinii”. Este uitată în mod frecvent contribuţia pe care Paulus a avut-o la alcătuirea unor formaţiuni militare noi, denumite „trupele de Panzere” Paulus a contribuit la organizarea, la realizarea structurii de comandă şi la stabilirea situaţiilor în care urma să fie folosit acest nou „instrument al Blitzkriegului”, în aceeaşi măsură în care au contribuit generalii Guderian şi Nehring. Ofiţerii de stat-major, care erau „apolitici”, se puteau baza pe bunăvoinţa veteranului infanterist Adolf Hitler. Dictatorul avea o gândire modernă şi stăpânea aspectele de ordin tehnic, deoarece pentru el această nouă armă, tancurile, şi noile bombe, care puteau fi lansate de la mică altitudine de avioanele germane, erau deosebit de importante. Punerea la punct a diviziilor de Panzere şi a bombelor a însemnat posibilitatea aplicării unei tactici de succes, tactica Blitzkriegului, iar la aceasta şi-a adus şi Paulus o contribuţie importantă.

Când se discută astăzi despre elita militară a regimului naţional-socialist, se are în vedere, în primul rând, relaţia acesteia cu cei ce s-au opus regimului. Această raportare obiectivă este corectă din punct de vedere istoric şi moral. Din punct de vedere subiectiv, ea poate fi pusă la îndoială. În timpul Republicii de la Weimar, Paulus a fost aproape doisprezece ani doar căpitan şi apoi a avansat la gradul de maior. La opt ani după ce a ajuns Hitler la putere, Paulus era general-maior. Este absolut logic faptul că ofiţerul de carieră Friedrich Paulus considera că avansarea sa se datorează noului şef al statului.

Când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, general-maiorul Paulus era şeful Statului-Major al Armatei X, la comanda căreia se afla general-colonelul von Reichenau. Acesta a fost unul dintre cei mai neobişnuiţi, sclipitori şi controversaţi comandanţi din Wehrmacht. „Perechea” Paulus/von Reichenau s-a dovedit a fi ideală pentru comanda unei armate. Walter von Reichenau avea o

pregătire multilaterală şi era versat în domeniul tehnicii. Ca artilerist şi ofiţer de stat-major în timpul Primului Război Mondial, urmărise cu atenţie dezvoltarea tehnicii de război. În anii dintre cele două conflagraţii a călătorit în Europa, Statele Unite şi America de Sud. El întruchipa noul tip de militar implicat în politică, încă din 1932, von Reichenau a început să se apropie cu prudenţă de naţional-socialişti. Cu ajutorul unchiului său, care fusese diplomat şi preşedinte al organizaţiilor Uniunii Germanilor din Reich aflate în afara Germaniei, el a reuşit să intre în contact direct cu Hitler. Odată cu preluarea puterii de către naţional-socialişti, calculele politice ale lui Reichenau s-au dovedit a fi corecte. El a căutat să profite din plin de posibilităţile creării unor poli de putere militară, posibilităţi care s-au ivit prin ascensiunea lui Hitler. A înţeles că naziştii, care preluaseră puterea, doreau să ofere pe termen lung o altă dimensiune meseriei de militar. Reichenau şi superiorul lui din acea vreme, Werner von Blomberg, sunt consideraţi pe drept cuvânt în literatura de specialitate oamenii care au apropiat din ce în ce mai mult armata de regimul nazist şi care au reprezentat noul tip de militar „implicat politic” în afară de aceasta, Reichenau îşi dorea cu orice preţ să iasă în evidenţă ori de câte ori şi oriunde avea ocazia: ca sportiv, la tenis, la călărie, la cros, la popice, la înot, la tir cu pistolul, dar şi atunci când avea ocazia să guste din plăcerile vieţii, fără a ţine cont de faptul că îşi distruge sănătatea, ca general „cu convingeri politice”, în calitate de comandant, care era alături de trupele sale şi care nu s-a dat înapoi de la a trece un râu înot, cot la cot cu subordonaţii săi, atunci când se afla în Polonia sau care, atunci când se afla în Rusia, a intrat el însuşi în luptă, pentru a pune capăt unei situaţii dificile. Nu era simpatic, dar era, fără îndoială, un bărbat curajos şi foarte voluntar, nepăsător faţă de sine şi faţă de ceilalţi într-o asemenea măsură încât nu ar putea fi comparat cu nimeni.

Paulus a spus o dată în glumă, referindu-se la

Reichenau, că acesta din urmă făcea exact ceea ce, judecând după aparenţe, ar fi trebuit să facă el, Paulus, adică să călărească, să facă sport şi să aibă tot felul de asemenea activităţi, dar lui îi rămânea munca. Această afirmaţie nu avea în sine nimic negativ. Şeful de stat-major trebuia să-i uşureze comandantului munca. Paulus a fost întotdeauna omul căruia i-a făcut plăcere să se afle înaintea hărţilor şi să facă planuri. Paulus era pentru Reichenau omul pe care se putea baza, atunci când făcea escapade.

Ca şef al Marelui Stat-Major al Armatei X, care avea să devină ulterior Armata VI, generalul-maior Paulus a fost martorul unor victorii răsunătoare, obţinute în Polonia, Belgia şi Franţa. La parada organizată în Varşovia în cinstea învingătorilor şi în momentul capitulării armatei belgiene, conduse de regele Leopold al III-lea, capitulare semnată la 28 mai 1940 în palatul de lângă Anvaing, militarul Friedrich Paulus a avut cu siguranţă senzaţia că avându-l în frunte pe Euhrerul şi cancelarul Reichului, Adolf Hitler, poporul german a scăpat definitiv de „ruşinea de la Versailles”.

Aflată sub comanda lui Reichenau, Armata VI şi-a câştigat renumele unei formaţiuni de elită. Paulus trecea drept unul dintre puţinii ofiţeri de stat-major care punea la punct tactica trupelor de tancuri, bazându-se pe ani de experienţă. Având în vedere campania din Rusia, care avea să înceapă în curând, general-colonelul

Franz Halder l-a numit pe Paulus, care fusese avansat între timp la gradul de general-locotenent, în funcţia de ofiţer de intendenţă I în cadrul Marelui Stat-Major al Armatei. Astfel Paulus a ajuns pe poziţia a treia în ierarhia ofiţerilor de rang înalt din structurile armatei. Comandantul suprem era feldmareşalul von Brauchitsch. Îi urma şeful Marelui Stat-Major, Franz Halder, şi apoi Paulus. Acum locul său de muncă era în subteranele obiectivului Maybach I/II, în Wünsdorf/Zossen.

Dornic să aibă o carieră strălucită, Paulus îşi

îndeplineşte îndatoririle cu conştiinciozitate. Era sceptic în ceea ce priveşte războiul împotriva Uniunii Sovietice, dar nu respingea ideea intrării Germaniei în acest război. Paulus nu îşi dorea responsabilităţi mari. El se concentra asupra sarcinii pe care o avea de îndeplinit, luând-o ca pe o oportunitate pe care o putea fructifica pentru sine. Unul dintre cei doi fii ai săi, Ernst Alexander Paulus, locotenent în Regimentul 6 Panzere, l-a auzit spunând pe instructorul său de la Şcoala de Tancuri din Wünsdorf că la momentul respectiv nu existau în armata germană decât două mari capacităţi în ceea ce priveşte problemele operative: von Manstein şi Paulus. Ernst a întrebat dacă nu cumva această afirmaţie este o exagerare. Instructorul i-a spus că la Serviciul Personal al armatei li se prevăd amândurora cariere strălucite.

Aşa cum s-a întâmplat în cazul multor ofiţeri, şi Paulus a devenit în mod conştient sau nu unealta politicii expansioniste a naţional-socialiştilor. În septembrie 1940, când îşi ia în primire postul de ofiţer de intendenţă I, strategul este pus în faţa unei sarcini deosebit de importante: punerea la punct a planului conform căruia trupele germane urmau să pornească ofensiva împotriva Uniunii Sovietice. Întocmirea unui astfel de plan face parte din îndatoririle principale ale unui ofiţer de stat-major şi Paulus a trecut la îndeplinirea acestei sarcini, considerând-o o provocare. În planul pentru Operaţiunea „Barbarossa”, pus la punct în principal de Paulus, se prevedea nimicirea forţelor sovietice, avându-se în vedere toate aspectele operative. Singurul aspect dificil pe care îl întrevedea Paulus era acela al aprovizionării trupelor.

În cadrul înaltului Comandament al Armatei (OKH), părerile erau împărţite. Unii susţineau că Uniunea Sovietică va organiza o ofensivă în 1941. Alţii erau de părere că prin aşa-zisa ofensivă Armata Roşie avea să întreprindă numai o acţiune de apărare, o acţiune defensivă. Fapt este că trupele Armatei Roşii, care erau concentrate la graniţa apuseană a Uniunii Sovietice, au

fost luate prin surprindere de atacul german, organizat la 22 iunie 1941.

Chiar dacă planul ofensivei a fost elaborat în secret, în familie s-a aflat ce urma să se întâmple. Fiii lui Paulus, amândoi ofiţeri de tancuri, au auzit zvonuri care circulau în unităţile lor, conform cărora Germania va începe o ofensivă împotriva Rusiei. Soţia, Elena Constance, deşi îi era credincioasă soţului ei, îşi păstrase obiceiul de a spune deschis ce gândea. Fiica boierilor români considerase şi ofensiva împotriva Poloniei ca fiind o crimă de neiertat. Pentru ea ofensiva împotriva Uniunii Sovietice era o nedreptate strigătoare la cer. Paulus însuşi avusese printre elevii săi ofiţeri proveniţi din Rusia sovietică. Casa soacrei din Baden-Baden era frecventată şi de imigranţi ruşi, datorită faptului că familia Rosetti-Solescu avea legături în întreaga lume. Chiar dacă venea în contact cu mentalitatea rusească, comunismul sau bolşevismul ca orânduire socială sau ca mod de viaţă nici nu intrau în discuţie în cazul lui Paulus. De altfel, în anii 1940/1941 el şi-a însuşit ideea conform căreia ofensiva împotriva Uniunii Sovietice ar fi reprezentat singura cale pentru ca războiul să se încheie într-o oarecare măsură favorabil pentru Germania. Conform mărturiilor membrilor familiei sale şi celor ale cunoscuţilor, el nu a încercat niciodată să vină cu argumentul conform căruia ofensiva împotriva Uniunii Sovietice a fost organizată pentru a se preveni un atac al acesteia asupra Germaniei.

Oricum, Paulus nu era omul care să-şi rişte cariera, opunându-i-se lui Hitler. El fusese educat ca un adevărat militar şi, în concepţia sa, deciziile politice – printre care se număra, după el, şi decizia în ceea ce priveşte ofensiva asupra Rusiei – reprezentau un domeniu de care el trebuia să se ferească. După campania împotriva Franţei, care se încheiase cu succes, Reichul creat de Hitler se afla la apogeu. Ofiţerii de stat-major formaţi de Seekt şi Schleicher nu considerau că trebuie să fie preocupaţi de probleme de politică externă sau de politică internă.

Chiar în faza de pregătire a ofensivei din Est, planificată pentru luna mai a anului 1941, la finele lunii martie a avut loc puciul armatei iugoslave împotriva prinţului regent Paul şi a cabinetului său care era fidel Axei. Din cauza acestui eveniment, întreaga planificare a fost dată peste cap. Paulus a fost trimis la Budapesta, pentru a discuta cu ministrul de război şi cu Marele Stat-Major al Armatei, astfel încât să fie pus la punct un plan comun de operaţiuni împotriva Iugoslaviei. Hitler şi ofiţerii din înaltul Comandament al Armatei au fost de părere că Paulus este omul potrivit pentru a îndeplini o misiune similară, diplomatico-militară, şi în România, deoarece era foarte manierat, dispunea de o stăpânire de sine proverbială şi avea, mulţumită soţiei sale, numeroase relaţii importante în România, care era în acea vreme aliatul Germaniei. De exemplu, unul dintre verii soţiei era mareşal al Curţii pe lângă mama Maiestăţii Sale, Elena, care nu avea sentimente dintre cele mai bune faţă de germani.

Ofensiva germană împotriva Iugoslaviei şi Greciei, cu sprijin din partea Ungariei şi României, care a avut loc în luna aprilie, nu a constituit singurul motiv pentru care Operaţiunea „Barbarossa” a fost amânată. Pe lângă faptul că trebuia să asigure flancul sud-estic al Europei, astfel încât să poată ataca Uniunea Sovietică, trupele Wehrmachtului trebuiau să mai intervină într-un teatru de operaţiuni. După ce armata italiană a suferit mai multe înfrângeri în Africa, Mussolini a cerut ca un corp german de armată să intervină în Libia. Şeful trupelor germane din Africa era charismaticul general-locotenent Erwin Rommel. Rommel, care fusese coleg cu Paulus la Regimentul 13 Infanterie din Stuttgart, era general de tancuri şi se bucurase de succes în ofensiva împotriva Franţei. El nici nu se gândea să-şi îndeplinească misiunea apelând la metode defensive. Chiar înainte ca grosul trupelor sale să fi ajuns în portul Tripoli, el recucerise deja aproape întreaga regiune Cirenaica, partea apuseană a

Libiei şi periclita astfel căile de acces pentru aprovizionarea trupelor sale şi pentru întăririle pe care ar fi urmat să le primească. Deşi maşinăria propagandistică a lui Goebbels profita cât putea de victoriile obţinute în îndepărtatul teatru de operaţiuni şi le prezenta în *Wochenschau*, ofiţerii din OKH îşi făceau griji. Era posibil ca, printr-o planificare corespunzătoare, în cadrul căreia să se ţină seama de efectivele umane şi de posibilităţile materiale, să se organizeze două ofensive, una împotriva britanicilor aflaţi în Africa şi cealaltă împotriva uriaşei puteri din estul Europei? Conform părerii lui Franz Halder, şeful OKH, Africa nu putea fi decât un teatru de luptă secundar, în condiţiile în care se avea în vedere, într-adevăr, o ofensivă împotriva Uniunii Sovietice. Fiecare teatru de luptă implică existenţa unor condiţii specifice, iar Rommel, Vulpea Deşertului, modifica aproape zilnic situaţia existentă prin acţiunile sale pline de îndrăzneală.

La 23 aprilie 1941, general-colonelul Halder nota în jurnalul său: „De aceea este important să ne dăm seama care este situaţia în Africa de Nord. După ce m-am gândit bine, am refuzat să zbor eu însumi acolo. Nu pot să-mi asum calitatea de organ de cercetare. Dacă mă duc acolo, vreau să am dreptul de a da ordine. Comandantul infanteriei are ezitări şi vorbeşte despre probleme care ar fi cauzate de faptul că italienii deţin comanda asupra trupelor de acolo. Desigur că problemele reale sunt altele. De aceea este mai bine să fie trimis acolo general-locotenentul Paulus, care se află în relaţii bune cu Rommel, pentru că au fost cândva colegi.

Poate că el va fi în stare să-l domolească pe acest militar care şi-a pierdut minţile”.

În seara zilei de 25 aprilie 1941, Paulus a plecat împreună cu o serie de ofiţeri din statul-major în Africa, trecând prin Roma. Diviziile de Panzere ale Afrikakorps se aflau într-o situaţie destul de dificilă, în special din cauza faptului că pentru a se face aprovizionarea şi pentru a se aduce întăriri trebuiau parcurse distanţe foarte lungi.

Paulus a putut observa el însuşi cum decurgea atacul lui Rommel asupra portului libian Tobruk, port apărat de britanici.

Paulus a stat în Africa două săptămâni şi jumătate. La 11 mai i-a transmis lui Halder raportul său: „Situaţia din Africa de Nord nu este dintre cele mai bune. Depăşindu-şi atribuţiile, Rommel a creat o situaţie din cauza căreia aprovizionarea şi transportul întăririlor se efectuează cu mare greutate. Rommel nu face faţă situaţiei în care se află”.

Faţă de cei din familie, Paulus manifestă şi mai puţină înţelegere în legătură cu fostul său coleg: „Capul ăla pătrat din Suabia… se poartă de parcă nu ar avea nimeni dreptul să-i spună ce are de făcut”.

Paulus, care îşi dorea de multă vreme să ajungă la comanda unor trupe, se gândea în perioada aceea dacă nu ar fi fost bine să solicite OKH-ului preluarea diviziilor de Panzere din Africa. Se cunoaşte şi astăzi părerea soţiei sale: „Nu te băga! Cu ce te alegi, dacă or să te omoare în Africa…”

În ziua de 22 iunie 1941, la primele ore ale dimineţii, planul Operaţiunii „Barbarossa” a devenit realitate. Deoarece ofensiva de tip Blitzkrieg se dovedise a fi un succes în vestul Europei, în întinderile uriaşe ale Uniunii Sovietice urma să se apeleze la acelaşi gen de ofensivă. După câteva atacuri reuşite, aveau să se vadă, însă, şi punctele slabe ale planului: problemele în ceea ce priveşte aprovizionarea şi transportul întăririlor, aprecierea incorectă a condiţiilor din teren şi a resurselor de care dispuneau sovieticii. În noiembrie, când s-a lăsat iama peste Rusia, iluziile în legătură cu o victorie rapidă asupra „colosului pe picioare de lut” au început să se spulbere. S-a văzut care era „călcâiul lui Ahile” al Wehrmachtului german. Diviziile de infanterie dotate cu tehnică provenind aproape de pe întregul continent utilizau pentru transport aproape 100 de tipuri diferite de camioane, pentru a străbate distanţe imense. Piesele de schimb fabricate în

Belgia nu erau potrivite pentru transportoarele de trupe produse în Franţa. Muniţia produsă în Germania nu era potrivită pentru pistoalele-mitralieră produse în Cehoslovacia. Tancurile fuseseră perfecţionate permanent cu o perseverenţă tipic germană, numai că în toamna lui 1942 niciun tip de şenilă nu mai era potrivit pentru tancurile existente. În afară de aceasta, militarii erau dotaţi doar pentru o luptă pe timp de vară. Uniformele de iarnă fuseseră considerate un balast inutil, avându-se în vedere că era vorba despre un Blitzkrieg, adică despre un război fulger. Deşi Operaţiunea „Taifun" este considerată a fi cea mai mare bătălie pe care au purtat-o trupele Wehrmachtului, în condiţiile în care erau încercuite, atacul asupra Moscovei a fost un eşec lamentabil. Wehrmachtul îşi pierduse definitiv renumele de armată invincibilă. La toate acestea se mai adăuga şi faptul că Hitler intervenea din ce în ce mai frecvent în hotărârile ofiţerilor din statul său major. Cel care fusese caporal la infanterie în timpul Primului Război Mondial trăia cu impresia că are dreptul să ia decizii în ceea ce priveşte formaţiunile de Panzere şi batalioanele de infanterie care se aflau la 2000 de kilometri de Berlin. Statul-major format prin contribuţia lui Scharnhorst şi Moltke avea să ajungă curând un grup de oameni care îndeplineau dorinţele dictatorului.

În cel de-al doilea an de război, Hitler s-a concentrat asupra sectorului sudic al Frontului de Est. Scopul urmărit în planurile tactice era acela de a se prelua controlul asupra resurselor de petrol din Caucaz, mai precis din Baku, Groznîi şi Maikop, fără de care – şi asupra acestui fapt Hitler era absolut convins – formaţiunile de Panzere aveau să-şi piardă mobilitatea. Nu se mai punea problema câştigării războiului, ci a continuării lui. Faptul că dictatorul se concentra asupra resurselor de petrol amintite nu constituia o întâmplare. În 1938 fuseseră extrase în Uniunea Sovietică aproximativ 30 de milioane de tone de petrol. Aproape trei sferturi din această cantitate se obţinuseră din regiunea Baku, 16% de la

exploatările din zona Maikop, aflată în nordul Caucazului, din Groznîi şi din Daghestan. Doar o zecime se obţinuse în alte zone ale URSS. Era clar că Hitler se pregătea pentru un război lung. Pentru un război îndreptat şi împotriva forţelor anglo-americane, care dispuneau aparent de resurse inepuizabile. După ce SUA au intrat în război în 1941, situaţia în ceea ce priveşte materiile prime constituia cel mai important punct în planurile strategice ale dictatorului.

La finele anului 1941 şi începutul anului 1942, când avangarda Grupului de Armate Sud s-a oprit la Rostov şi feldmareşalul von Reichenau, care comandase Armata VI, a trecut la comanda Grupului de Armate Sud, a avut loc o schimbare radicală în viaţa lui Paulus. Însuşi Reichenau l-a propus ca succesor al său. Paulus, care la 1 ianuarie 1942 era avansat, devenind general al trupelor de Panzere, avea misiunea să comande cea mai puternică armată a Wehrmachtului, Armata VI, adică acea armată care cucerise o serie de capitale.

Nu se ştie ce l-a făcut pe Hitler să ia această hotărâre în ceea ce priveşte comanda Grupului de Armate Sud şi a Armatei VI. Se pare că a vrut să se asigure, printre altele, de faptul că Reichenau îi va rămâne loial. Oricum, au fost încălcate legile nescrise legate de ocuparea unei funcţii de comandă asupra unor trupe. Paulus nu se aflase niciodată la comanda unui regiment, a unei divizii sau a unui corp de armată. El nu mai avusese comanda asupra unor trupe de un an şi jumătate. Fostul ofiţer-instructor al lui

Paulus, generalul Ferdinand Heim, a considerat, chiar şi la mulţi ani după încheierea războiului, că Hitler a făcut o mare greşeală numindu-l la comanda unei armate care opera pe Frontul de Est. Paulus fusese întotdeauna un bun teoretician, dar nu un ofiţer care să dispună de experienţă practică.

La numai câteva zile după ce Friedrich Paulus fusese numit la comanda Armatei VI, la 15 ianuarie 1942, mareşalul von Reichenau a murit în mod neaşteptat, în

urma unui atac cerebral. La comanda Grupului de Armate Sud a venit feldmareşalul Fedor von Bock, „militarul lipsit de noroc”, după cum avea să-l numească un biograf pe superiorul lui Paulus. Puţin mai târziu, Hitler emitea „Recomandarea nr. 41”, conform căreia scopul principal al ofensivei germane urma să fie acela „de a nimici definitiv forţele de care mai dispun sovieticii şi de a pune stăpânire pe resursele lor, care au cea mai mare importanţă în condiţii de război... în orice caz trebuie să se încerce încercuirea Stalingradului şi concentrarea tirurilor de armament greu asupra acestui oraş, astfel încât să nu mai funcţioneze ca nod de transport şi centru al industriei de război”.

Abia după ce această fază operativă s-ar fi încheiat cu succes, ar fi urmat ca trupele germane să ajungă în Caucaz. Înainte de a se putea anticipa mersul evenimentelor, Armata VI, aflată sub comanda lui Paulus, s-a confruntat cu o defensivă hotărâtă în sectorul sudic al Frontului de Est. Militarii Armatei VI au rezistat acestor lupte, având noroc şi dând dovadă de pricepere în luptă. Pierderile suferite au fost relativ reduse. Datorită acestui fapt, Paulus, care avea cincizeci şi unu de ani, a fost decorat cu Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler şi toate acele voci care spuneau că ofiţerul de stat-major nu face faţă funcţiei de comandant al unor trupe care luptă pe front au amuţit. Fotografia noului comandant al Armatei VI a apărut în ziare. Numele lui se afla pe buzele tuturor. Pentru o vreme se părea că el va deveni, alături de Rommel şi de alţii, un exponent al propagandei naţional-socialiste.

Armata VI devenise renumită datorită lui Reichenau şi se părea că sub comanda lui Paulus renumele ei va dăinui, transformându-se în mit. Din acea vreme datează afirmaţia lui Hitler, care a spus plin de entuziasm că, dispunând de Armata VI, ar putea „lua cu asalt şi Cerul”.

Începând din 28 iunie 1942, ofensiva planificată pentru armata germană pe durata verii a avut ca direcţie

sud-estul. Wehrmachtul a înregistrat victorii de importanţă mică şi medie, dar nu a reuşit să înfrunte marea masă a diviziilor sovietice într-o bătălie decisivă. După primele victorii, la 3 iulie, numai Armata VI a luat 40.000 de prizonieri. Acum Hitler emite bine-cunoscuta „Directivă nr. 45”. În acest moment este lăsată deoparte orice logică pe plan militar. Conform părerii lui Hitler, inamicul era la pământ. El a ordonat să se atace două ţinte simultan şi a împărţit forţele care operau în sectorul sudic al Frontului de Est. Urma ca Armata VII, Armata III română, precum şi Armatele germane I şi IV Panzere să intre în structura Grupului de Armate A, comandat de feldmareşalul List, şi să treacă prin Rostov, pentru a cuceri Caucazul. Armata VI a primit sarcina de a înainta pe direcţia nord-est şi de a cuceri Stalingradul. În cadrul acestui concept tactic nu se prevedea constituirea de rezerve. Generalii lui Hitler cunoşteau riscurile şi au tăcut… A tăcut şi Paulus.

Mai târziu i s-a spus că, dintre toţi comandanţii de trupe, în primul rând el ar fi trebuit să-şi dea seama că modul în care Hitler conducea războiul era o adevărată nebunie. Această afirmaţie nu îşi are rostul, deoarece el cunoştea foarte bine planurile tactice pentru Frontul de Est şi ştia cum ar fi trebuit comandate trupele, pornindu-se de la o imagine de ansamblu. Paulus a arătat că, în condiţiile în care armata este compusă din milioane de oameni, el nu poate dispune de imaginea de ansamblu şi de aceea nu poate lua el singur decizii în vederea îndeplinirii misiunii încredinţate.

Acest mod de gândire a fost fatal pentru zeci de mii de militari germani.

Dispunând de peste 300.000 de soldaţi, la 21 august 1942, Armata VI, aflată sub comanda lui Paulus, a ieşit din cotul Donului şi a început asaltul asupra oraşului care purta numele lui Stalin.

Despre bătălia de pe malul Volgăi s-au scris nenumărate cărţi şi în unele academii militare ea constituie material de studiu obligatoriu. Îngâmfarea

ofiţerilor germani de rang înalt, care luau decizii de ordin tactic şi strategic, s-a lovit de o defensivă înverşunată.

Trupele sovietice au opus rezistenţă şi s-au retras până în suburbiile metropolei de pe Volga. Prin faptul că luptele au început să se poarte chiar în oraş, nenumărate planuri ale ofiţerilor germani de stat-major sunt anulate. Armata germană, care avansase mult prea mult spre est şi nu mai dispunea de un sistem adecvat de comunicaţii a fost măcinată în confruntări care aveau loc în clădiri. Elementele clasice ale Blitzkriegului, care implicau studierea terenului şi nimicirea rapidă a adversarului, nu mai funcţionau. Era foarte greu ca avioanele Flotei IV, conduse de general-colonelul Richthofen, să lanseze bombe de la mică altitudine, deoarece, în cadrul luptelor desfăşurate în clădiri, nu se puteau delimita exact taberele. În păienjenişul clădirilor, Panzerele erau o pradă uşoară pentru infanteria inamică. La jumătatea lunii octombrie 1942, nouă zecimi din oraş se găseau în mâinile germanilor, dar Armata LXII sovietică apăra cu înverşunare un sector aflat pe malul Volgăi.

Această armată era comandată de generalul Ciuikov, care dădea ordine dintr-un buncăr aflat pe malul Volgăi, la câţiva metri de locul unde se lupta. În loc să poată raporta că a cucerit oraşul, Paulus era nevoit să constate că din totalul de 260.000 de oameni câţi mai avea în subordine, doar 25.000 erau infanterişti. Nu a primit întăriri semnificative, deşi a solicitat în mai multe rânduri acest lucru. I s-au dat doar cinci batalioane de cercetaşi, având câte 600 de oameni fiecare, pentru a cuceri ultimele hale din zona industrială a oraşului. La finele lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie, lui Paulus şi şefului său de stat-major, general-maior Arthur Schmidt, le este din ce în ce mai clar că ruşii pregătesc o contraofensivă, care ar putea pune în mare pericol Armata VI. Din ambele flancuri ale frontului, de la armata italiană şi de la armata română, soseau mesaje conform cărora se grupau forţe ruseşti, care aveau posibilitatea de a străpunge frontul, întins mult

spre est, şi de a-i încercui pe germanii care asediaseră Stalingradul. Drept urmare, înaltul Comandament al Armatei VI a propus să se înceteze luptele, care se dădeau inutil în interiorul oraşului Stalingrad, să se retragă efectivele armatei pe linia Don-Cir şi să se pregătească de luptă Corpul 14 Panzere, care trebuia să aibă rol de rezervă. Această propunere a fost respinsă de Hitler. La 7 noiembrie, Serviciul German de Comunicaţii a raportat că situaţia se modifica dramatic. Existau indicii conform cărora sovieticii pregăteau o mare ofensivă asupra flancului drept şi a flancului stâng al Armatei VI.

Într-o prelegere ţinută în mai 1954 în faţa elevilor unei şcoli de ofiţeri de miliţie din RDG, Paulus a explicat situaţia de atunci după cum urmează:

„Pregătirile de atac aveau ca scop, în mod evident, încercuirea Armatei VI. Comandamentul Armatei a transmis permanent, în acord cu reprezentanţii corpului de armată, rapoarte şi solicitări către Grupul de Armate B…

Reprezentanţii Grupului de Armate B erau de aceeaşi părere cu ofiţerii din Comandamentul Armatei VI, dar nu au reuşit să se impună în faţa celor din OKW.

a) OKW-ul a transmis că din aprecierea situaţiei de ansamblu a efectivelor ruseşti nu rezultă că ar exista un pericol în regiunea Don a frontului, în cazul unui atac inamic.

b) Pentru noi şi aliaţii noştri, rezervele existente în spatele acestui sector de front (respectiv Corpul de Armată XLVIII Panzere şi Armata III română) ar fi suficiente.

c) în situaţia dată era necesar să se cucerească şi celelalte zone ale oraşului Stalingrad, pentru a se lichida acest punct problematic al frontului.

d) în sectoarele pe care se deplasează trupe ruseşti va interveni aviaţia, îndată ce se observă masări de trupe în sectoarele respective”.

La 19 noiembrie, când a început marea ofensivă sovietică, viscolul a fost atât de puternic, încât Flota IV Aeriană nu a putut interveni timp de mai multe zile.

Rezerva anunţată cu atâta mândrie, respectiv Corpul de Armată XLVIII Panzere din armata germană, se afla într-o situaţie jalnică. Divizia 22 Panzere dispunea de 42 de tancuri, Divizia 14 Panzere urma să intre în luptă fără infanterişti, iar Divizia 1 Tancuri a armatei române nu era pregătită pentru luptă.

Cu doar câteva zile înainte, Hitler le spunea „vechilor luptători" din partidul naţional-socialist, care se adunaseră în München, în Bürgerbräukeller: „Am vrut să ajung pe Volga, într-un oraş anume. Din întâmplare acest oraş purta chiar numele lui Stalin. Să nu credeţi că din această cauză m-am îndreptat spre acel oraş... Nicio putere a lumii nu-l poate alunga pe soldatul german din locul în care a ajuns".

În literatura de specialitate se arată că trupele româneşti, maghiare şi italiene, care erau insuficient dotate şi motivate, poartă o parte din vină pentru reuşita sovieticilor din 19 şi 20 noiembrie. Această abordare este incorectă, deoarece trupele anterior amintite au luptat cu înverşunare. Cu toate acestea, trebuie spus faptul că forţelor care au atacat la 19 noiembrie 1942 trupele germane nu le-ar fi putut ţine piept nici măcar nişte militari odihniţi, care ar fi dispus de dotarea corespunzătoare şi care ar fi aparţinut trupelor de elită ale Wehrmachtului. S-a pus în mişcare o forţă sovietică nemaiîntâlnită până în acel moment: 900 de tancuri noi, tip T-34, superioare Panzerelor germane, 13.500 de tunuri şi aruncătoare de grenade, 1 250 de aruncătoare de rachete tip Orga lui Stalin şi 1 100 tunuri pentru atac pe flanc. Toate acestea au transformat pentru prima dată în cel de-al Doilea Război Mondial Armata Roşie într-o forţă ofensivă. Flotele aeriene ale armatelor implicate în bătălie însumau peste 1.000 de avioane de luptă. Pentru transportul rezervelor au fost puse la punct încă şase linii de cale ferată cu o lungime totală de 1100 kilometri. S-au refăcut 1 958 de kilometri de şină şi 293 de poduri. Numai către Stalingrad se îndreptau 142.000 de vagoane cu trupe şi material.

La 19 noiembrie 1942, s-au făcut nenumărate copii ale *Wochenschaut* ediţia 637/42, care au fost trimise cinematografelor germane. În pelicula referitoare la luptele de la Stalingrad se spunea: „Fosta metropolă de pe Volga a fost smulsă din mâinile duşmanului cu excepţia câtorva sectoare. Militarii Wehrmachtului se află pe malurile Volgăi”.

Înainte ca rolele de film să ajungă în cele mai multe dintre cinematografe, între Volga şi Don situaţia era cu totul alta. La 20 noiembrie 1942, Paulus se vedea nevoit să raporteze: „Forţe ruseşti importante au reuşit să străpungă liniile armatei aflate la vest de noi, între Kletkaia şi Blinov. Militarii se mai menţin pe poziţiile de la Baskovski... Trebuie să se ia în calcul faptul că ruşii vor încerca să mărească breşa, pe care au făcut-o, cu ajutorul tancurilor. Nu sunt sigur că efectivele româneşti vor putea rezista”. Răspunsul OKW-ului a venit prompt: „Armata VI trebuie să-şi menţină poziţia pe care o are acum la Stalingrad. S-au luat măsuri, astfel încât inamicul să nu poată străpunge liniile noastre”.

La 20 noiembrie, către ora 14.45, a fost dat un ordin al Comandamentului Armatei către toate corpurile de armată subordonate: „Armata încetează ofensiva în Stalingrad şi se menţine pe poziţiile ocupate până în acest moment. În flancul vestic se vor masa forţe, astfel încât să se formeze acolo un front de apărare.

Se are în vedere o ofensivă, pornind din acel front”. Cu alte cuvinte, militarii aveau obligaţia să se menţină pe poziţii, iar Paulus şi Schmidt erau conştienţi de soarta Armatei VI înainte ca tancurile Armatei Roşii să ajungă la Kalaci, închizând cercul format în jurul combatanţilor germani.

La 22 noiembrie, avangarda Corpului 26 Tancuri al armatei sovietice cucerea podul de peste Don, situat la Kalaci, şi făcea imposibilă aprovizionarea cu material logistic pentru Armata VI, dar, în acelaşi timp, limita posibilităţile de mişcare ale acestei armate. Ariergarda

germană nu dispunea de efective suficiente pentru a recuceri capul de pod al sovieticilor. Nu s-a putut organiza un contraatac al Corpului 14 Panzere din cauză că nu mai exista combustibil (!). Armata VI dispunea de rezerve atât de puţine, încât nici măcar nu se mai putea apăra împotriva forţelor care o încercuiseră. În momentul în care Armata VI a fost încercuită, punctul de comandă al lui Paulus se afla în afara încercuirii. Din ordinul dat de comandamentul grupului de armate, acest punct de comandă urma să se situeze la Gumrak. Paulus şi ofiţerii din statul său major au fost aduşi cu avionul în încercuire. Un ordin al Führerului îi obliga pe militarii din Armata VI să rămână în Stalingrad:,» Armata VI trebuie să ştie că fac tot ce pot pentru a o scoate din încercuire”.

Începând din acel moment militarii germani aflaţi în încercuire spuneau cu amărăciune: „Führerul ne scoate de-aici!” Era doar o mostră de umor amar. În noaptea de 23 spre 24 noiembrie, generalul Paulus i se adresează telegrafic lui Hitler şi îi solicită pentru prima oară libertate de acţiune: „Mein *Führer*, de când am primit mesajul dumneavoastră din seara de 22 noiembrie situaţia s-a modificat mult… Se prevede că duşmanul va străpunge frontul în mai multe puncte. Ni se termină rezervele de muniţie şi de combustibil. Numeroase baterii şi arme din dotarea tancurilor nu mai pot fi utilizate, deoarece s-au uzat. Este exclus să putem fi aprovizionaţi corespunzător şi la timp. Armata va fi pierdută dacă inamicul, care atacă dinspre sud şi dinspre vest, nu va fi nimicit, în afară de aceasta este necesar ca diviziile existente acum în Stalingrad să fie retrase şi să se aducă efective din sectorul de nord al frontului… Este adevărat că s-ar pierde o parte a materialului, dar s-ar putea salva cea mai mare parte a combatanţilor şi cel puţin o parte din material… Având în vedere situaţia, vă rog să-mi acordaţi libertate de acţiune. Toţi generalii-comandanţi ai Armatei VI îmi împărtăşesc părerea”.

În dimineaţa următoare, la Comandamentul Armatei

VI s-a primit o „hotărâre a Führerului”, adică un ordin cât se poate de strict, venit „de la vârf”, care se încheia după cum urmează: „Se vor menţine cu orice preţ poziţiile de pe Volga şi din sectorul nordic al frontului. Se va face aprovizionare pe calea aerului”. După ce i s-a adus la cunoştinţă acest ordin, generalul de artilerie Walther von Seydlitz-Kurzbach, comandantul Corpului de Armată LI, i-a transmis şefului său ierarhic un memoriu, în care îi solicită retragerea trupelor pe proprie răspundere şi insistă: „Pentru ca armata să mai existe, este necesar să se dea un alt ordin sau să luaţi imediat o altă hotărâre”.

Din încheierea acestui memoriu rezultă clar faptul că situaţia este disperată: „Dacă înaltul Comandament al Armatei nu anulează ordinul prin care cere menţinerea pe poziţii, aveţi faţă de propria conştiinţă, faţă de armată şi faţă de poporul german datoria de a vă asuma libertatea de acţiune. Sunt în joc vieţile a 200.000 de luptători şi întreaga dotare materială de care dispun aceştia. Nu există o altă soluţie”.

Specialiştii au păreri împărţite în ceea ce priveşte faptul că ofiţerii comandanţi, şi deci Friedrich Paulus, ar fi făcut o greşeală ordonându-le militarilor să se implice în lupte, care se desfăşurau în clădiri. Dacă i s-ar fi opus la acea vreme lui Hitler, Paulus ar fi comis un act de „trădare”. Din perspectiva actuală, ar fi comis un act de patriotism. Însă, pentru a i se opune lui Hitler, Paulus ar fi trebuit să-şi abandoneze toate principiile.

La multă vreme după încheierea războiului, Paulus i-a descris fiului său situaţia dramatică de atunci şi i-a spus, referindu-se la memoriul generalului von Seydlitz: „Mi se pare că i se dă prea multă importanţă generalului. Totul a fost transformat în legendă! Toţi am fost de acord cu spargerea încercuirii şi cu retragerea. Şi generalii din statul meu major au fost de acord cu asta. În acest sens mi-am formulat şi eu solicitările către conducerea superioară a armatei. Nici nu se poate pune problema să se dea comanda unei întregi armate să plece de pe poziţiile

pe care se afla, fără a se cunoaşte situaţia de ansamblu” Chiar în primele zile, în care germanii erau încercuiţi, s-a văzut ce ar fi însemnat retragerea în grabă de pe nişte poziţii relativ sigure, cum erau cele de la Stalingrad. La 24 noiembrie, generalul von Seydlitz a retras o parte din trupele sale din proprie iniţiativă, pentru a mai micşora frontul. Sovieticii au ajuns din urmă o mare parte a acestor trupe şi aproape că le-au nimicit. Paulus a afirmat că la momentul respectiv a organizat o întâlnire în cadrul căreia a prezentat două soluţii: spargerea încercuirii sau menţinerea pe poziţii şi apărarea. La această întâlnire au participat şi Seydlitz precum şi şeful său de stat-major, Clausius (cel care a redactat de fapt memoriul): „I-am spus lui Seydlitz: «Dacă renunţ acum la comanda Armatei VI, nu există nicio îndoială asupra faptului că Führerul vă va numi pe dumneavoastră la comandă, deoarece sunteţi *persona grata*. Vă întreb dacă aţi încălca ordinul lui Hitler şi aţi străpunge încercuirea».

După ce s-a gândit puţin, Seydlitz a răspuns: «Nu, aş rezista»”.

Hitler ştia cu siguranţă că la nivelul conducerii armatei existau păreri contradictorii, deoarece hotărârile sale atestă faptul că era un fin psiholog. El l-a avansat pe Paulus la gradul de general-colonel, asigurându-se astfel că acesta îi va rămâne loial. În acelaşi timp i-a transferat lui Seydlitz răspunderea pentru sectorul nordic al încercuirii, dându-i astfel de lucru. Paulus nu mai putea fi convins să acţioneze împotriva unui ordin dat de Führer.

Pe lângă toate acestea, Hitler i-a ordonat feldmareşalului Erich von Manstein, care avea în Wehrmacht reputaţia de mare tactician, să preia comanda nou formatului Grup de Armate Don. Primul ordin pe care l-a primit în această calitate a fost cât se poate de clar. Manstein trebuia să restabilească „vechea situaţie”, acest lucru implicând şi faptul că trebuia să scoată Armata VI din încercuire. În acest scop era necesar ca o forţă de atac, respectiv Armata IV Panzere, condusă de general-colonelul

Hoth, să se deplaseze din regiunea Kotelnikov către Stalingrad, pentru a crea o legătură cu Armata VI, care era încercuită. Podul aerian promis cu multă îngâmfare de Göring şi Richthofen nu s-a realizat niciodată. În perioadele bune, la trupele germane ajungea zilnic o cantitate de 40 de tone de muniţii şi alte materiale, ceea ce însemna aproximativ 15% din cantitatea necesară. Ofensiva lui Hoth a început abia la 12 decembrie, deoarece abia atunci au existat efectivele necesare pentru această acţiune (Divizia 6 Panzere, care avea în componenţă 136 de tancuri, a venit în marş forţat din Franţa. Divizia 23 Panzere a venit din Caucaz cu forţe diminuate, dispunând de 96 de taburi.). Cu toate acestea, trupele lui Hoth se deplasează între 19 şi 23 decembrie luptând şi ajung la o distanţă de 48 de kilometri în linie dreaptă faţă de încercuire. Aici s-a oprit Armata IV Panzere. Sovieticii au pornit o ofensivă în forţă împotriva Armatei VIII italiene, care se afla în flancul nordic al Grupului de Armate Don. Întregul grup de armate avea probleme. Pentru Manstein şi Paulus era clar că dacă ofensiva Armatei Roşii se transforma în reuşită la Rostov pe Don, situaţia de la Stalingrad s-ar fi repetat, dar la scară mult mai mare. Într-o asemenea situaţie, Armata XVII şi Armata I Panzere, care se aflau în Caucaz, ar fi fost rupte de restul trupelor germane. Manstein a hotărât să întrerupă atacul Armatei IV Panzere. Hoth urma să procedeze în aşa fel încât să asigure retragerea Grupului de Armate Caucaz. Pentru armata general-colonelului Paulus, acest lucru a însemnat condamnarea la moarte. Armata VI era încercuită la acel moment de opt armate sovietice şi astfel se putea efectua retragerea trupelor germane aflate în Caucaz.

Se poate prezenta în câteva cuvinte ceea ce s-a întâmplat în continuare cu cei încercuiţi. Nu s-a mai încercat nicio altă acţiune ofensivă asupra încercuirii. Aviaţia germană nu a putut asigura aprovizionarea Armatei VI, aşa cum promisese Göring. Sovieticii au făcut mai multe propuneri de capitulare, care au fost respinse de

conducerea Armatei VI. Din cauza numeroaselor atacuri ale trupelor sovietice, trupele germane fuseseră forţate să se concentreze în centrul oraşului Stalingrad. La 13 ianuarie a plecat cu unul dintre ultimele avioane germane din zonă ofiţerul de ordonanţă din cadrul înaltului Comandament al Armatei VI, căpitanul Winrich Behr. El primise de la Paulus şi de la Schmidt ordinul de a se duce la Führer, la Rastenburg şi de a-i prezenta situaţia dramatică a Armatei VI. în afară de aceasta, căpitanul Behr avea ordinul de a-i trimite soţiei lui Paulus, Elena Constance, jurnalul de război al Armatei VI, verigheta şi inelul-sigiliu al general-colonelului, precum şi o scrisoare de adio. În scrisoarea respectivă se spune: „Dragă Coca. Vei primi această epistolă, dacă soarta mea este pecetluită sau dacă ea va rămâne indecisă pentru multă vreme. Ca militar mă situez pe o poziţie în care execut ordine. Nu ştiu care va fi soarta mea. Trebuie să-mi accept soarta aşa cum mi-o dă Dumnezeu”.

La 22 ianuarie 1943, a început atacul decisiv în vederea nimicirii Armatei VI. Finalul era previzibil şi Paulus l-a rugat pe Hitler – împotriva voinţei lui Schmidt – să dea ordin de încetare a luptei. Hitler l-a refuzat şi imediat după aceea l-a sunat Manstein, care a avut o poziţie asemănătoare cu aceea a dictatorului, doar că motivul invocat a fost altul: din raţiuni legate de onoare, nu se poate pune problema unei capitulări. Seara, Hitler trimite un mesaj telegrafic, adresat Armatei VI, în care arată că aceasta „şi-a adus o contribuţie hotărâtoare la lupta istorică, dusă de poporul german!” Cu aceasta, soarta Armatei VI era pecetluită şi ultima încercare de a „salva vieţi” dăduse greş. Ofiţerii din statul-major al lui Paulus încep să se gândească la capitulare.

La 30 ianuarie, „ziua venirii la putere”, între Paulus şi Hitler a avut din nou loc un schimb de mesaje: „General-colonel Paulus către Führer. La aniversarea zilei în care aţi preluat puterea, Armata VI îşi salută Führerul. Steagul cu zvastică mai flutură încă deasupra Stalingradului. Fie ca

lupta noastră să constituie un exemplu pentru generaţia de astăzi şi pentru cei ce vor veni, că nu trebuie să capitulezi nici măcar atunci când eşti lipsit de orice speranţă. Dacă va fi urmat acest exemplu, Germania va învinge.

Heil mein Führerl Paulus, general-colonel".

Răspunsul lui Hitler a fost următorul: „Dragul meu general-colonel Paulus! Poporul german priveşte deja cu adâncă durere spre eroii din acel oraş. Aşa cum se întâmplă întotdeauna în istoria lumii, nici acest sacrificiu nu va fi unul zadarnic. Ceea ce a prezis Clausewitz se va împlini. Naţiunea germană înţelege abia acum cât de grea este lupta şi va face cele mai mari sacrificii. Mă gândesc permanent la dumneavoastră şi la oamenii dumneavoastră. Al dumneavoastră Adolf Hitler".

În noaptea care a urmat, Hitler a vrut să se asigure de sacrificiul lui Paulus, urmând teoria lui Clausewitz, şi l-a avansat pe generalul în vârstă de cincizeci şi doi de ani la gradul de feldmareşal. Hitler a mizat în mod cinic pe faptul că un feldmareşal german nu se predă, ci piere odată cu oamenii săi. Din punct de vedere propagandistic, sacrificiul Armatei VI avea sens numai dacă mureau toţi militarii care făcuseră parte din ea.

În dimineaţa de 31 ianuarie, în subsolul unui fost magazin aflat în ruine au avut loc discuţii legate de condiţiile în care urma să se predea Statul-Major al Armatei VI. Aceste discuţii s-au purtat între şeful Statului-Major al Armatei LXIV sovietice şi comandantul Diviziei 71 Infanterie din armata germană. Paulus nu a luat parte la ele. Mareşalul era apatic şi aştepta ca totul să ia sfârşit.

Cu puţin înainte de a fi luat prizonier, îi spune unui ofiţer de stat-major: „Da, ştiu că istoria războiului şi-a spus deja de pe acum cuvântul în ceea ce mă priveşte".

În procesul-verbal întocmit atunci când Paulus a fost luat prizonier de trupele sovietice se arată: „La solicitarea generalului-maior Laskin de a ordona trupelor din sectorul de nord să înceteze acţiunile de rezistenţă, Paulus a spus că nu se află în legătură cu acel grup de combatanţi şi nu

este comandantul lor. Cu o seară înainte, el i-ar fi comunicat mareşalului Reichului, Göring, atunci când au discutat cu ocazia aniversării zilei în care naziştii au preluat puterea, că nu mai deţine comanda asupra trupelor sale. A spus că este „persoană particulară” şi că ar fi numit responsabili peste trupele care acţionează în cele două sectoare ale încercuirii. Singura condiţie pe care le-a pus-o subordonaţilor săi a fost aceea ca, în situaţia în care va fi nevoit să se predea, toţi ofiţerii şi soldaţii să fie înarmaţi atâta vreme cât el se mai găseşte în locul în care se află trupele. După ce el va fi părăsit acel loc, deciziile aveau să aparţină celor care comandau trupele din sectorul de nord şi din sectorul de sud”.

Aceasta înseamnă că, prin ordinul său, Hitler a avansat la gradul de mareşal o persoană particulară, care ar fi urmat să se sinucidă, care dorea să fie protejată de militarii înarmaţi ai armatei sale, dar care nu avea de gând să îşi ia viaţa. Când a aflat ce se întâmplase, Hitler părea să-şi fi pierdut minţile: „Cum este posibil ca un bărbat să vadă cum mor soldaţii săi şi cum se apără cu vitejie, luptând până la ultima suflare… cum este posibil ca el să se predea bolşevicilor? Mie îmi pare rău pentru că eroismul atâtor soldaţi este anulat din cauza unui singur om laş, lipsit de caracter, în acest război nimeni nu va mai deveni feldmareşal”.

Prizonierul a vrut să sublinieze care era noul său statut încă din cadrul primului interogatoriu pe care i l-a luat generalul Şumilov:

Şumilov: Vă rog să ne prezentaţi actele dumneavoastră.

Paulus: Am un paşaport.

Şumilov: Dispuneţi de un act care să ateste faptul că dumneavoastră, domnule feldmareşal, aţi fost avansat la gradul de feldmareşal?

Paulus: Nu există un asemenea act.

Şumilov: Aţi obţinut o telegramă în acest sens?

Paulus: Am primit ordinul transmis prin radio de

Hitler.

Şumilov: îmi este permis să le raportez superiorilor mei acest lucru?

Paulus: Da, domnul Schmidt, care este şeful statului-major, poate confirma.

Şumilov: Cine a mai fost luat prizonier împreună cu dumneavoastră?

Paulus: Şeful statului-major, general-locotenentul Schmidt şi un colonel din Statul-Major al Armatei VI.

Şumilov: Altcineva?

Paulus: Numele celorlalţi le-am menţionat în scris şi am predat lista persoanei care a negociat.

Şumilov: Ce motive aţi avut pentru a depune acum armele?

Paulus: Nu am depus armele. Eram epuizaţi şi nu mai puteam continua lupta. După ce trupele dumneavoastră au străpuns liniile noastre şi s-au apropiat de combatanţii noştri, câţi mai erau apţi de luptă, nu mai aveam cu ce să ne apărăm... nu mai aveam muniţie... şi de aceea am încetat lupta.

Şumilov: Aţi ordonat combatanţilor din sectorul de sud să depună armele?

Paulus: Nu am dat un asemenea ordin.

Laskin: Ordinul a fost dat de generalul-maior Roske, comandantul Diviziei 71 Infanterie, în prezenţa noastră. Ordinul a fost transmis trupelor.

Şumilov: Şi dumneavoastră aţi confirmat acel ordin?

Paulus: Nu. Ordinul l-a dat el din proprie iniţiativă. Eu nu am sub comanda mea trupele din sectorul de nord şi din sectorul de sud. Eu nu am sub comanda mea trupe. Domnul Roske a luat hotărârea să se depună armele. Şumilov: Aţi ordonat trupelor din sectorul de nord să capituleze? Paulus: Nu.

Şumilov: Vă rog să faceţi acest lucru.

Paulus: Nu am niciun drept să dau ordine.

Şumilov: Dar dumneavoastră sunteţi comandantul.

Paulus: Nu pot să dau ordin unor trupe care nu se

află sub comanda mea să capituleze. Sper că înţelegeţi poziţia unui militar, ştiţi care sunt îndatoririle sale.

Şumilov: Fiecare militar trebuie să lupte până la ultima suflare.

Un superior poate să le ordone subordonaţilor săi să înceteze lupta, atunci când observă că oamenii mor zadarnic.

Paulus: Acest lucru poate fi decis de cel care se află alături de trupe. Acest lucru s-a întâmplat în cazul trupelor din sectorul de sud, la care am ajuns întâmplător.

Şumilov (adresându-se translatorului): Spuneţi-i feldmareşalului că acum îl invit la masă şi după aceea va fi dus la comandamentul frontului.

În urma acestui dialog se remarcă două aspecte interesante: pe de-o parte este vorba despre politeţea generalului sovietic – nu trebuie să uităm că trupele germane au venit în patria sa, aducând cu sine război şi moarte –, pe de altă parte este vorba despre ciudata indiferenţă a prizonierului german. A fost el un om slab sau a fugit de răspundere?

În timpul prizonieratului, Paulus a ajuns, la începutul lui februarie 1943, cu trenul, în lagărul Krasnogorsk de lângă Moscova, apoi în aprilie îl găsim la mănăstirea Susdal şi în iulie în lagărul pentru prizonieri de la Voikovo. O mare parte a adreselor de pe plicurile scrisorilor sale s-au păstrat. În primul rând ţinea să se vadă ce grad avea. Feldmareşalul intrase în prizonierat purtând epoleţi de general-colonel. Una dintre primele scrisori este adresată ataşatului militar de la Ankara:

„Dragă domnule Rhode, sunt prizonier şi nu am asupra mea decât ceea ce am avut când am intrat în prizonierat. V-aş ruga să-mi faceţi serviciul de a-mi cumpăra câteva lucruri… (3.) şase perechi de epoleţi de feldmareşal, (4.) o caschetă de general, mărimea 58, (5.) o uniformă de campanie (solicitaţi soţiei mele să v-o trimită pe aceea pe care am comandat-o la Paris) …

Vă mulţumesc anticipat pentru grija pe care o aveţi

în ceea ce mă priveşte şi vă transmit salutări călduroase.

Al dumneavoastră, Paulus

Adresa mea este: Lagărul pentru Prizonieri 27, URSS, Paulus, 25.02.43”.

Nu începe nicio îndoială asupra faptului că propaganda sovietică avea interesul ca Paulus să obţină rapid însemnele corespunzătoare gradului pe care îl avea. În fotografii făcute mai târziu, în timpul prizonieratului, el apare purtând însemne de feldmareşal. Nu avea să obţină niciodată bastonul de mareşal, pentru că pe acesta nu-l oferea decât Führerul personal.

Până în vara lui 1944, Paulus a făcut eforturi pentru a sta cât mai departe de tot ceea ce însemna politică. Urmărea evenimentele, servindu-se de o hartă din sala de mese, şi avea să ajungă curând la concluzia că pentru Germania războiul era pierdut. Cu toate acestea, nu se putea hotărî să se alăture Comitetului Naţional Germania Liberă şi Uniunii Ofiţerilor Germani (BDO) şi să dea astfel un semnal că este necesar să se pună capăt cât mai curând războiului. În 1943, Paulus nu agrea deloc „mişcarea antifascistă”, deşi sistemul său de valori s-a modificat rapid. Privind retrospectiv, el şi-a caracterizat poziţia astfel: „Rămânând consecvent în atitudinea mea ca ofiţer aflat la comanda unei armate, nu am crezut că am dreptul ca din prizonierat, adică părând că aş colabora cu un inamic al Germaniei, să intervin în ceea ce priveşte soarta ţării mele”. Se temea de stigmatul „cuţitului înfipt” în spatele poporului său. În timp ce Paulus era chinuit de frământări interioare, realizând că era vinovat de soarta Armatei VI, el era convins că avea o răspundere din punct de vedere militar, dar nu din punct de vedere politic.

La 24 iulie 1944, prizonierii din lagărul pentru generali de la Voikovo află despre atentatul nereuşit asupra lui Hitler. Pe mulţi dintre conjuraţi Paulus îi cunoştea şi îi respecta, aşa cum se întâmpla în cazul generalilor Beck, Fellgiebel, Olbricht şi a colonelului Stauffenberg. După ce prietenul său, mareşalul Witzleben,

a fost ucis prin strangulare la 8 august 1944, la Plotzensee, Paulus a renunţat la atitudinea sa de până atunci. A semnat un apel către „ofiţerii şi soldaţii germani care sunt prizonieri şi către poporul german” şi a vorbit la postul de radio Germania Liberă: „Germania trebuie să se rupă de Adolf Hitler şi să dispună de o nouă conducere a statului, care să pună capăt războiului şi să dea poporului nostru posibilitatea de a exista mai departe şi de a avea cu inamicii de acum relaţii de pace, ba chiar de prietenie”. Acesta era un punct de vedere neaşteptat pentru cel care pusese la punct Operaţiunea „Barbarossa”.

Uniunea Sovietică avea omul său printre prizonierii germani. Paulus renunţase la atitudinea neutră de până atunci. Hitler îşi pierduse minţile de furie, deoarece Paulus ieşea în evidenţă şi legenda aceea propagandistică, în care se spunea că mareşalul a luptat la Stalingrad cot la cot cu militarii săi, până la ultimul cartuş, nu mai stătea în picioare. „Eroul de la Stalingrad” trăia şi era prizonierul lui Stalin. Soţia mareşalului, Elena Constance Paulus, se opunea presiunilor naziştilor, care îşi doreau cu orice preţ să se dezică de soţul ei. Ea a fost arestată împreună cu fiul ei, Ernst şi cu fiica ei, Olga. Abia după ce au fost eliberaţi deţinuţii din lagărul de concentrare de la Dachau, în aprilie 1945, suferinţele ei au luat sfârşit.

Paulus a intrat în Uniunea Ofiţerilor Germani într-un moment

I

În care scopurile acestei organizaţii deveniseră nişte iluzii. Armata Roşie se afla la graniţa estică a Reichului german, iar Stalin niciun se gândea să le ordone militarilor săi să se oprească acolo. Nici propunerile de capitulare redactate şi semnate de Paulus nu au fost acceptate de germani. Războiul s-a încheiat cu o capitulare necondiţionată a Germaniei.

La începutul anului 1946, prizonierul a ajuns din nou în atenţia opiniei publice. La 11 februarie, procurorul-şef al părţii ruseşti pe lângă tribunalul de la Nürnberg,

Rudenko, a anunţat că mareşalul Paulus va veni la tribunal în calitate de martor al acuzării. La ora 14 se afla faţă-n faţă cu foştii săi superiori, Keitel şi Jodl. Venirea lui Paulus la tribunal fusese planificată cu multă grijă de sovietici. Nici măcar atunci când Paulus ajunsese deja în Germania, într-o vilă din apropiere de Plauen, în Saxonia, nimeni nu bănuia ce va declara acesta.

Generalul de infanterie Erich Buschenhagen a reconstituit călătoria mareşalului la Nürnberg într-o scrisoare din 1959, adresată fiului lui Paulus, Ernst Alexander:

„20.01.46: Plecarea feldmareşalului Paulus împreună cu generalul Buschenhagen din Lagărul Lunovo la Moscova (un imobil al MVD-ului).

01.02.46: La prânz zbor de la Moscova (aeroport militar) într-un avion special al MVD-ului, împreună cu generalul-maior Pavlov, locotenent-colonelul Georgadse şi trei locotenenţi. Trecem pe deasupra oraşelor Allenstein şi Küstrin şi ajungem la Berlin (aeroportul Staaken). Plecăm imediat cu maşina. Trecem prin Potsdam şi ajungem la Babelsberg. Suntem cazaţi într-o vilă din Kaiserstraße (care se va numi mai întâi Straße der SA şi apoi Leninstraße).

03.02.46: Duminică – facem prima încercare de a ajunge la Plauen, dar nu reuşim, deoarece avem probleme cu maşina la Ravensbergen, dincolo de Potsdam.

04.02.46: Călătorim cu un automobil nou, trimis de la Dresda. Trecem prin Treuenbrietzen, Leipzig, Altenburg, Zwickau, Reichenbach şi ajungem la Plauen. Suntem cazaţi la vila Torterotot din Mommsenstraße (astăzi Antifastraße).

11.02.46: Dimineaţa călătorim pe Autostrada Hof, de la Plauen la Nürnberg. La ora 10.00 ajungem la Tribunalul Militar Internaţional din Palatul de Justiţie situat în Fürther Straße. După-amiaza este audiat feldmareşalul Paulus în calitate de martor, înnoptăm într-o clădire de la marginea oraşului Nürnberg, care este păzită de militari

ruşi.

12.02.46: În cursul dimineţii feldmareşalul Paulus este supus unui scurt interogatoriu. După-amiaza este audiat în calitate de martor generalul Buschenhagen. Seara ne întoarcem la Plauen.

Începând din 13.02.46: Ne măcinăm nervii aşteptând «întâlnirea cu rudele».

28.03.46: Plecăm noaptea, pe neaşteptate, la Dresda.

29 şi 30.03.46: Ne aflăm în Dresden-Neustadt.

31.03.46: Zburăm de la Dresda la Moscova. Suntem cazaţi într-o clădire a MVD-ului din strada Gorki. Opt zile mai târziu suntem duşi într-o căsuţă din suburbia Tomillino, aflată la sud de Moscova”.

Cu o zi înainte ca Paulus să se prezinte în faţa instanţei, fotoreporterul rus Evgheni Caldei îi explicase, folosindu-se de nişte fotografii, cum sunt aşezaţi cei din sală. În special ofiţerii de rang înalt din Wehrmacht erau şocaţi de faptul că Paulus era dispus să depună mărturie împotriva lor. Hermann Göring i-a cerut apărătorului său să-l întrebe „pe porcul împuţit dacă ştie că este un trădător”. Când Paulus a intrat în sală, a depus jurământul şi a răspuns la întrebările generalului Rudenko, unii dintre acuzaţi abia dacă au putut fi temperaţi. Militarii din poliţia militară americană i-au făcut să se liniştească. Declaraţiile martorului nu au scos la iveală detalii senzaţionale legate de planurile de agresiune ale lui Hitler, însă apariţia sa era mai valoroasă decât orice document. Paulus i-a incriminat în special pe Göring, Keitel şi Jodl. Chiar dacă unora dintre acuzaţi le era milă de el, majoritatea îl acuzau, ca şi când ar fi decis deja că nu vor mai apela la el în următorul război.

Apărătorul celor din OKW, dr. Hans Latemser, a reuşit să creeze o situaţie dificilă pentru ruşi, deoarece l-a întrebat pe Paulus în cadrul unui interogatoriu cum le merge soldaţilor lui în prizonierat. Prin vetoul ruşilor, întrebarea nu a mai fost pusă în instanţă. Jurnalistul austriac Joe Heydecker i-a pus aceeaşi întrebare lui

Paulus, dar în afara sălii de judecată. Mai întâi Paulus s-a eschivat spunând că şi în timpul procesului sovieticii ţinuseră ca întrebarea să nu fie formulată, dar apoi a răspuns: „Spuneţi-le mamelor şi soţiilor că prizonierilor le merge bine”. Această afirmaţie avea să apară a doua zi în toate ziarele. Pentru faptul că a fost atât de curios, s-a dorit ca lui Joe Heydecker să i se retragă acreditarea. Au intervenit, însă, americanii.

După ce a fost în Germania, Paulus nu s-a mai întors în lagărul pentru generali. I-a fost pus la dispoziţie un cartier general propriu, la Tomillino, un sătuc situat la aproximativ 50 de kilometri de Moscova. Reşedinţa era o casă tipic rusească. Avea şi grădină. Dorinţa de a-şi vedea soţia în timpul scurtei şederi în Germania nu i-a fost îndeplinită. Elena Constance Paulus a murit în noiembrie 1949, fără să-şi mai fi văzut soţul. Pentru Stalin, Paulus era o preţioasă perlă în coroana de comandant victorios. El i-a pus la dispoziţie prizonierului său o vilă cu aghiotant, medic personal şi bucătar (bineînţeles că aceşti trei oameni, care făceau parte din serviciile secrete, se supravegheau şi reciproc).

Friedrich Paulus a scris care erau părerile sale despre război şi a ţinut prelegeri în faţa generalilor sovietici. Deşi era prizonierul german cel mai înalt în grad din URSS, el nu a fost acuzat de un tribunal sovietic şi condamnat la 25 de ani de muncă într-un lagăr, aşa cum s-a întâmplat în cazul preşedintelui BDO, generalul von Seydlitz. Stalin însuşi a ordonat ca lui Paulus să nu i se aplice nicio pedeapsă. I-a dat feldmareşalului chiar şi posibilitatea de a-şi îngriji sănătatea în Ialta. Cu toate acestea, Paulus dorea să se întoarcă la ai săi şi a declarat că doreşte să participe la reconstrucţia Germaniei. A înaintat în acest sens cereri către Stalin şi Beria. Să nu se creadă că un prizonier de război i se adresa şefului statului. Mareşalul Paulus i se adresa mareşalului Stalin. Nu se ştie dacă Stalin a luat acest lucru drept o lipsă de respect. Oricum, pentru dictator aceste cereri constituiau

ceva amuzant.

Chiar şi temutul procuror-şef care a organizat o serie de procese trucate la Moscova, Andrei Vîşinski, a intervenit în 1948 pentru importantul prizonier. Stalin a răspuns solicitării procurorului, arătând că doar el decide când va fi pus în libertate feldmareşalul.

Într-una din dimineţile anului 1951, cel mai important prizonier al Uniunii Sovietice a fost găsit leşinat în vila sa. În zilele care au urmat, feldmareşalul în vârstă de şaizeci de ani nu a părăsit patul. El nu a mai vorbit cu nimeni. Pacientul suferea de o gravă depresie. Ani la rând se luptase pentru a i se permite să se întoarcă în Germania. Îi scrisese mereu lui Stalin. Pentru dictatorul sovietic Paulus era un trofeu de o valoare inestimabilă, era amintirea legată de cea mai mare victorie a sa, aceea de la Stalingrad. Acum, însă, Stalin începuse să se teamă că „pasărea închisă în colivia de aur" va muri. A luat decizia să-l pună pe Friedrich Paulus în libertate, dar era necesar să se aleagă momentul propice, astfel încât să se obţină capital politic din repatrierea mareşalului. Pentru asemenea lucruri era nevoie de timp şi Stalin a murit. La Kremlin a început lupta între „urmaşii" săi.

La 27 septembrie 1953, Walter Ulbricht s-a oprit la Moscova, aflându-se în drum spre litoralul Mării Negre, unde urma să se trateze. Oficialităţile sovietice au aranjat o scurtă întâlnire între Paulus şi Ulbricht. Discuţia, care a avut loc între patru ochi, a durat mai bine de o oră şi jumătate. O zi mai târziu, înainte de a-şi continua călătoria, Ulbricht a discutat cu un reprezentant al Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică. În ceea ce priveşte discuţia sa cu Paulus, Ulbricht a arătat următoarele: Paulus şi-ar fi exprimat dorinţa să se stabilească în RDG şi să se implice într-o activitate din sfera conducerii statului sau din sfera economică. Paulus era gata să se adreseze opiniei publice, făcând o declaraţie de ordin politic. Conform părerii tovarăşului Ulbricht, această declaraţie avea să fie utilă, în sensul că se vor

putea trage concluzii în legătură cu războiul care a adus Germania la catastrofă.

La puţin timp după întâlnirea cu Ulbricht, Paulus avea să scrie: „În calitatea mea de comandant al trupelor ce au participat la bătălia de la Stalingrad, care a fost cumplită pentru patria mea, mi-am dat seama care sunt grozăviile unui război de ofensivă nu numai din punctul de vedere al poporului pe care l-am atacat, dar şi din punctul de vedere al soldaţilor mei. Din ceea ce am trăit eu însumi, dar şi pe baza modului în care s-a derulat al Doilea Război Mondial, am tras concluzia că soarta poporului german nu se poate construi prin dorinţa de putere, ci numai pe baza unei prietenii durabile cu Uniunea Sovietică şi cu toate celelalte popoare care iubesc pacea… Nu aş dori să părăsesc Uniunea Sovietică fără a le spune sovieticilor că, din cauza oarbei obedienţe de care am dat dovadă, eu am fost cândva un duşman al lor, dar plec de pe aceste meleaguri ca prieten al acestei ţări”.

Această declaraţie a fost publicată în ediţia din 24 octombrie 1953 a ziarului *Pravda*.

La 26 octombrie 1953, Friedrich Paulus a ajuns în Berlinul de Est. Se hotărâse să trăiască în RDG. La această hotărâre au contribuit probabil moartea soţiei sale în 1949, teama de a nu avea de suferit în RFG şi aversiunea faţă de politica lui Adenauer în legătură cu integrarea într-o alianţă a ţărilor apusene. Paulus nu era comunist. Nici nu-şi dorea o Germanie comunistă, dar voia „un viitor paşnic pentru o Germanie democrată unită şi paşnică”. Foarte important a fost faptul că în RDG i se ofereau condiţii mai bune de viaţă. Ca şef al Serviciului de cercetări în domeniul istoriei războiului, serviciu care abia se constituia, în august 1954 Paulus a început să ţină cursuri la şcoli de ofiţeri de miliţie din Dresda. A participat activ la formarea serviciului al cărui şef era şi a ţinut prelegeri despre bătălia de la Stalingrad şi despre Planul Schlieffen. Conducerea RDG s-a revanşat faţă de Paulus, oferindu-i o vilă în cartierul select Weißei Hirsch din Dresda şi diferite

facilităţi, cum ar fi, de exemplu, permis de portarmă, dreptul de a vâna şi un Opel Kapitän, plătit din banii partidului comunist. Armata Populară Naţională, în rândurile căreia intrau tot mai mulţi oameni, i-a pus la dispoziţie un tânăr ofiţer, pe căpitanul Beutel, care avea să-i fie ordonanţă. Batalionul de gardă al unităţilor mecanizate de intervenţie din Dresda (care a devenit din martie 1956 Divizia 7 Panzere a Armatei Populare Naţionale) s-a ocupat de paza lui Paulus. În corespondenţa pe care a avut-o cu conducătorii „statului muncitorimii şi ţărănimii”, Paulus semna „Friedrich Paulus, feldmareşal al fostei armate germane”.

Conducătorii RDG au reuşit să-l folosească pe feldmareşal în scopuri politice. Ulbricht şi conducerea partidului comunist îşi făceau propagandă subliniind „poziţia patriotică” a lui Paulus şi faptul că acesta se opunea integrării vestice, susţinute de Adenauer, al cărui scop i se părea „periculos” fostului mareşal, care de zece ani nu avea alte informaţii decât acelea care circulau în RDG. Folosindu-se de cei care luaseră parte la al Doilea Război Mondial, conducerea RDG voia să creeze un fel de facţiune militară, care să se opună Convenţiilor de la Paris. Paulus, ale cărui articole şi prelegeri erau urmărite cu interes, s-a exprimat deschis împotriva Convenţiilor de la Paris în cadrul unei conferinţe de presă din iulie 1954, dar şi în cadrul unui interviu acordat în acelaşi an unui post de radio german. La întrunirile foştilor ofiţeri din Wehrmacht şi SS, organizate în Berlinul de Est la 29/30 ianuarie şi 25/26 iunie 1955, ca şi la două manifestări de mai mică importanţă, Paulus a arătat că toţi cei care au participat la cel de-al Doilea Război Mondial au o mare responsabilitate faţă de Germania democrată şi s-a pronunţat împotriva implicării RFG într-o alianţă din care să mai facă parte şi alte ţări apusene.

Pentru foştii camarazi, Paulus devenise „Saulus”[17], dar feldmareşalul credea în continuare că a fost corect faţă

17 Derivat de la numele evreiesc Saul (n.tr.)

de toată lumea. Paulus nu le-a mărturisit nici măcar apropiaţilor care era poziţia sa în legătură cu înarmarea RDG, cu sovietizarea Germaniei de Est, cu dictatura comuniştilor, cu modul în care îşi imagina el

O Germanie unită. Paulus a fost foarte afectat de refuzul foştilor camarazi de a participa la întâlnirile foştilor ofiţeri, pe care le organiza. General-colonelul Franz Halder l-a acuzat chiar că a trădat cauza şi că a trecut de partea comuniştilor. L-au impresionat şi scrisorile rudelor luptătorilor de la Stalingrad, care se interesau unde le sunt fiii, fraţii sau soţii. Paulus răspundea conştiincios, oferind toate datele de care dispunea. Aceste lucruri i-au şubrezit sănătatea şi au făcut să crească responsabilitatea de care se simţea apăsat. În cadrul unei prelegeri de deschidere a uneia dintre întrunirile ofiţerilor, Paulus a încercat să formuleze un fel de crez politic astfel: „Având în vedere experienţa noastră amară, pe care am căpătat-o din cauza aşa-numitei politici de forţă, şi ţinând cont de sentimentul de responsabilitate pe care îl avem în ceea ce priveşte starea naţiunii germane, ne exprimăm convingerea că nu este nevoie de noi convenţii militare, care să ducă la separarea noastră şi să o adâncească, ci de unirea germanilor din est şi din vest, de unirea lor cu celelalte popoare. Dorim o Germanie puternică, respectată, suverană şi independentă, în care să nu existe trupe de ocupaţie. Dorim o Germanie a cărei integritate teritorială este garantată de toate statele europene şi de marile forţe ale lumii, o Germanie ale cărei graniţe să fie apărate de forţe armate naţionale, care să nu se supună decât poporului german”.

Ulterior s-a găsit în actele Ministerului pentru Siguranţa Statului un citat din Paulus, extras în urma operaţiunilor de ascultare efectuate de agenţi: „Nu sunt nici estnici vest-german. Eu sunt german”.

Nu există nicăieri niciun act care să ateste contribuţia personală a lui Paulus la punerea la punct a forţelor armate naţionale ale RDG, aspect asupra căruia s-

a insistat în mod repetat. Dimpotrivă, până la sfârşitul vieţii celebrul feldmareşal a fost un străin în „statul muncitorimii şi ţărănimii” Conducătorii Ministerului pentru Siguranţa Statului au avut grijă ca în jurul său şi al apropiaţilor săi să existe o adevărată reţea de agenţi. Pentru agenţii est-germani, Paulus a constituit pretextul declanşării Operaţiunii „Terasa”. Într-un raport amplu, întocmit în 1956, se arată între altele: „... este evident că nu a desfăşurat şi nu desfăşoară niciun fel de activitate în sensul formării şi conducerii efectivelor de miliţie sau ale armatei naţionale. Nu există şi nu a existat nicio legătură între el şi comandanţi sau unităţi; Ministerul Apărării Naţionale îi oferă, deocamdată, mijloace financiare, dându-i o funcţie oarecare”. Grav afectat de boală, Paulus a dispărut din sfera politicii la finele anului 1955. Suferea de o paralizie bulbară cu scleroză laterală aminotrofă, o afecţiune organică a creierului, care implică faptul că bolnavul judecă foarte limpede, în condiţiile în care este paralizat complet. Această boală este incurabilă. Poate că anamneză ei reprezintă o imagine a vieţii lui Friedrich Paulus.

La 1 februarie 1957, la 14 ani de la înfrângerea suferită de germani la Stalingrad, feldmareşalul a murit la Dresda, chinuit de o adâncă depresie. După o ceremonie modestă la care au participat cei apropiaţi, membri ai Adunării Naţionale a RDG şi o mică delegaţie a Ministerului Apărării Naţionale, Paulus a fost incinerat şi urna a fost trimisă, la dorinţa familiei, la Baden-Baden, unde a fost aşezată alături de rămăşiţele Elenei Constance Paulus. Friedrich Paulus îşi văzuse soţia pentru ultima dată în 1942.

Nu se poate deduce din actele oficiale ce gândea şi ce simţea Paulus. Era un om introvertit, conştient de rolul important, din punct de vedere istoric, pe care l-a jucat la Stalingrad. La ora actuală persoana feldmareşalului din Wehrmacht nu trebuie asimilată nici cu figura comandantului care i-a fost credincios lui Hitler, nici cu

figura comunistului „Saulus”. Bărbatul introvertit trebuie privit astăzi ca fiind un om greu încercat de soartă, un om care a afirmat că este personajul tragic al istoriei germane a războiului. Prins între povara răspunderii pentru catastrofa de la Stalingrad şi presiunea politică a celor două societăţi, care se formau în Est şi în Vest, Paulus a rămas fără patrie. Întoarcerea din prizonierat a fost pentru el o reîntoarcere pe meleaguri străine. Speranţele sale animate de patriotism, legate de o Germanie unită, în care să domnească pacea, precum şi încercarea de a transmite şi altora experienţa acumulată au fost doar folosite. Omul care a contribuit de două ori la scrierea istoriei tragice a Germaniei a sfârşit în singurătate.

La 6 februarie 1957, un angajat al Ministerului pentru Siguranţa Statului din RDG a încheiat dosarul lui Paulus, ţinând să arate: „Obiectul «Terasa» era un fost feldmareşal al armatei fasciste. Prin moartea sa la 1 februarie, s-a încetat urmărirea Obiectului”. Friedrich Paulus nu a ajuns niciodată în Germania de Vest.

Capitolul 5

AVIATORUL

Zborul devine pasiune. Cine ştie să zboare nu va mai renunţa niciodată la acest lucru.

Nu trebuie să te gândeşti că există o mamă care plânge pentru fiecare om pe care-l împuşti.

Ştirile despre ceea ce se întâmplă în Germania sunt exagerări… Au existat unele situaţii în care evreii au fost trataţi prost, dar pentru asta se vor acorda despăgubiri băneşti.

Hitler nu va duce Germania în război.

Noi am fost soldaţi fără stindard. Ne-am desfăşurat din nou stindardul. Führerul ni l-a înapoiat. Pentru vechii soldaţi viaţa merită trăită.

De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate şi cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te şi ia dracul.

Eu sunt doar un spirit în uniformă.

Dar eu trebuie să merg înainte. Curând începe imensa noapte şi atunci piere tot ce înseamnă viaţă.

Udet

Pe la ora 5.15 am observat cum avionul roşu al locotenentului major Udet a doborât mai întâi un aparat D.H. 9 şi a incendiat la puţin timp după aceea un aparat D.H. 2.

A consemnat: Göring, comandantul Escadronului de Vânătoare Freiherr von Richthofen

Hermann Göring

Udet este un maestru al aerului şi în aer el se simte atât de bine, precum un motociclist pe autostradă… Ne bucură faptul că tehnica germană progresează neîntrerupt şi că avem în domeniul aviaţiei oameni asemenea lui Udet, care sparg barierele existente. Aviaţiei germane i s-a pus un căluş, dar ea nu poate fi omorâtă.

Würzburger Volksblatt

Hitler îl consideră pe Udet pe bună dreptate ca fiind unul dintre cei mai buni piloţi germani, fiind de părere că este şi unul dintre cei mai buni tehnicieni ai aviaţiei, dar din acest punct de vedere nu are dreptate.

Erhard Milch, secretar de stat în Ministerul Aviaţiei y

Aş vrea să-mi pot da seama la ce s-a gândit Udet. A transformat întregul program al aviaţiei în haos. Dacă ar mai trăi astăzi, m-aş vedea obligat să-i spun: „Dumneavoastră sunteţi răspunzător pentru distrugerea aviaţiei germane”.

Hermann Göring

Este un artist al domeniului său, care a căpătat har de la Dumnezeu, este un om care se simte bine în solitudinea înălţimilor. „Nu dispreţuiţi maeştrii”, acesta este sloganul şi strigătul de deşteptare pe care îl adresăm tinerilor. Cu siguranţă ei nu îl dispreţuiesc pe pilotul Ernst Udet, ci îşi înalţă privirile cu admiraţie şi bucurie spre înălţimi, considerând că el este un model de urmat.

Die Luftwelt

Udet avea o locuinţă nici foarte mare, dar nici foarte

mică, pe care o umpluse cu trofee obţinute ca pilot sau ca vânător şi cu survenire dintre acelea pe care le strângi sau le primeşti în dar de-a lungul unei vieţi active, în nenumărate călătorii. Pe un perete erau fotografiile unor femei frumoase. Eu am tras de cinci ori, apoi a tras Udet de cinci ori. Udet a câştigat…

Charles Lindbergh

Emana atâta şarm, atâta simpatie, atâta spirit dedicat zborului. Putea să bea foarte mult şi apoi să fie perfect lucid într-o clipă.

Adolf Galland, pilot de vânătoare

Ne-am simpatizat reciproc imediat după ce am schimbat câteva cuvinte şi am băut pentru prima oară prima sticlă de coniac împreună.

Carl *Zuckmayer*

Să nu vă faceţi niciun fel de probleme în ceea ce priveşte serviciul dumneavoastră. Colaboratorii dumneavoastră, care sunt extraordinari, se vor ocupa de toate… În afară de asta, l-am rugat pe Milch să se ocupe şi el de problemele care apar.

Hermann Göring

Când se ducea la Göring, vorbeau despre vremurile de altă dată. Se evita orice discuţie care ar fi putut avea legătură cu problemele de serviciu.

Procuror-general Christian von Hammerstein

S-a văzut obligat să lupte împotriva intrigilor lui Milch, să facă faţă solicitărilor exagerate ale lui Göring şi trebuia să facă în aşa fel încât să aibă controlul asupra colaboratorilor săi. Asta a fost prea mult pentru el.

Seidel, general de aviaţie

Nu era un om deschis, era foarte vanitos şi foarte sensibil.

Erhard Milch, secretar de stat în Ministerul Aviaţiei

9

Doar câţiva dintre cei prezenţi ştiau ce se întâmplase de fapt. În sala de festivităţi a Ministerului Aviaţiei domnea o linişte încărcată de tensiune, întreruptă numai de

zumzăitul monoton al aparatului de filmat, care înregistra cu minuţiozitete pentru *Wochenschau* înscenarea perfectă.

Lângă sicriul aşezat pe un suport stăteau nemişcaţi ofiţeri cu sabia scoasă. Pe feţele lor se reflecta lumina flăcărilor provenite de la torţele aşezate pe coloane negre, care flancau coşciugul. Printre cei ce veniseră la ceremonia funerară se numărau personaje foarte importante, care fuseseră chemate de regizorii ce puseseră la punct întregul spectacol: Adolf Hitler şi cei mai buni piloţi din aviaţia germană, Emmy Göring, „prima doamnă a celui de-al Treilea Reich”, în spatele ei, membrii corpului diplomatic şi persoane din conducerea partidului nazist. Ultimul a apărut Hermann Göring, mareşal al Reichului şi comandant suprem al aviaţiei germane, împodobit ca un păun, cu uniformă de culoare deschisă, cizme maro-roşcate şi caschetă cu cozoroc auriu. În acordurile simfoniei *Eroica* de Beethoven, Göring a urcat treptele care duceau la tribună. S-a auzit zornăitul pintenilor de la cizmele sale. Mareşalul Reichului şi-a dres glasul şi a spus:

„A venit momentul să ne luăm adio. Nu ne vine să credem, dragul meu Udet, că nu mai eşti printre noi. Nu ne vine să credem, deoarece tu erai plin de forţă, dătător de viaţă şi atât de vesel. Ai fost atât de viu, încât avem impresia că tu eşti mereu printre noi. Rămâi printre noi. Atotputernicul te-a chemat la El şi acum tu te poţi duce la cei care au căzut înaintea ta. Şi acum… nu mai pot să spun… tu, care eşti cel mai bun camarad al meu, mergi cu bine! M

Ultimele cuvinte ale lui Göring au putut fi înţelese cu greu. Glasul i-a cedat. În timp ce supraponderalul mareşal al Reichului cobora treptele, pe care le urcase pentru a ajunge la tribună, orchestra a intonat *Ich hatt einen Kameraden*. Göring cânta cu ochii în lacrimi. Adolf Hitler a făcut un pas înainte şi a strâns mâna unei doamne mai în vârstă, cu faţa acoperită de voaletă neagră. Paula Udet făcea eforturi pentru a-şi păstra stăpânirea de sine. Ceea

ce se reprezenta acolo era punctul culminant al unei piese, în care chiar şi mama îndoliată trebuia să se încadreze în rol.

Ofiţerii au ridicat coşciugul şi au ieşit cu el în stradă, trecând prin mulţime. Cortegiul funerar s-a format: în faţă, cei care purtau steagurile, orchestra, persoanele care duceau coroanele, aghiotanţii, apoi coşciugul şi, în sfârşit, singur, mareşalul Reichului, Hermann Göring.

Cu patru zile înainte, Biroul German de Informaţii transmisese: „Responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei, general-colonelul Ernst Udet, a suferit la data de 17 noiembrie 1941 un accident atât de grav, în timp ce testa un nou aparat, încât a murit din cauza leziunilor suferite, în timp ce era transportat la spital. Führerul a ordonat să se organizeze funeraliile de stat pentru ofiţerul care a căzut la datorie”.

Moartea unui aviator… Germania era în doliu. Până în 1945, cei mai mulţi au crezut „povestea”, conform căreia Udet a murit ca un erou pentru popor şi pentru patrie. Udet se bucurase de faimă. Lumea îl cunoştea de la nenumăratele demonstraţii aviatice, în cadrul cărora se dovedise a fi un adevărat artist al aerului. Copiii îl iubeau pe omul care „era în stare să dea din aripi” şi care, atunci când era bine dispus, ridica de la pământ o carte, folosindu-se de una dintre suprafeţele portante ale avionului său. Pentru tinerii îndrăgostiţi el era cel care îl întruchipase pe ecran pe eroul zburător din *Bergnot*. Berlinezii îşi aduceau aminte că Udet obişnuia să petreacă nopţi întregi prin baruri, el fiind mereu unul dintre cei ce mai erau prezenţi în localurile respective la ora închiderii, în afară de aceasta, mulţi îl cunoşteau din reportajele prezentate în *Wochenschauy* în cadrul cărora putea fi văzut alături de Hermann Göring şi de Führer.

Scriitorul Carl Zuckmayer, care se afla în America, a aflat din ziar despre tragedie şi a scris primele rânduri ale dramei *Generalul diavolului*. Acest titlu a rămas mereu legat de numele lui Udet. Zuckmayer nu a făcut niciodată

un secret din faptul că în realizarea personajului său, Harras, s-a inspirat din viaţa prietenului său.

Piesa a fost reprezentată foarte frecvent pe scenele teatrelor din Germania postbelică. Udet s-a contopit cu alter ego-ul său literar, aviatorul Harras. „General sau clovn, eu sunt un aviator şi nimic mai mult”, spunea personajul despre sine. Era un pilot, fie chiar şi unul aflat la ordinele lui Hitler. S-a implicat din ce în ce mai mult în delictele comise de regim, până când el însuşi a recunoscut resemnat că devenise „Generalul diavolului” El trage concluzii şi moare ca un erou, prăbuşindu-se cu avionul său şi provocându-şi astfel moartea. Scriind piesa, Zuckmayer îi face un monument lui Udet, realizând o piesă controversată, pe care a modificat-o la douăzeci de ani după ce scrisese primele rânduri repede, de parcă s-ar fi aflat sub influenţa unui drog. În 1966, autorul modifică piesa şi în cele din urmă o retrage definitiv de pe scenele teatrelor. Se întâmplase prea frecvent ca piesa lui să fie interpretată ca fiind „o scuză pentru un anumit tip de om, care este luat de val”, cum se spune.

Dar cine a fost Ernst Udet? A fost un general al diavolului sau unul care s-a opus stăpânirii diavolului?

Războiul său se desfăşurase între 1914 şi 1918. Nimbul „celui mai de succes pilot de vânătoare alături de «Baronul Roşu», Manfred von Richthofen” l-a însoţit mereu şi a deschis pentru el uşile celor bogaţi şi puternici în perioada interbelică. Era fermecător şi galant, era un om prietenos şi deschis, făcându-i pe cei mai mulţi din jurul său să fie deschişi la rândul lor. Era, însă, şi nepăsător. În anii Republicii de la Weimar, Udet a fost un pilot care făcea acrobaţie şi vedetă de film. Nu era militar. Nu ştia ce înseamnă să-ţi duci viaţa respectând o anumită cadenţă şi situaţia aceasta a durat până în anul 1935, când intră în nou creata aviaţie germană, având gradul de colonel. Din ordinul lui Hitler el a coordonat dotarea aviaţiei, care era condusă de Göring, în vederea declanşării unei noi conflagraţii mondiale, al cărei sfârşit nu avea să-l mai

găsească în viaţă. A murit la vârsta de 45 de ani. A lăsat un munte de datorii, pe care le făcuse la localul de lux Horcher din Berlin, mai mulţi copii nelegitimi şi un minister al aviaţiei pe care succesorul său l-a numit, exasperat fiind, „un cumplit grajd”.

În 1896, unul dintre pionierii aviaţiei, germanul Otto Lilienthal, a murit în timpul unui zbor. În acelaşi an se năştea la Frankfurt am Main Ernst Udet, la 26 aprilie, într-o zi de duminică. Părinţii, Paula şi Adolf Udet, erau mândri de primul lor fiu. Mama lui îl alinta, spunându-i Emi. La puţin timp după naşterea băiatului, familia s-a mutat la München. Acolo Erni a devenit un adevărat băieţaş bavarez, care se ţinea numai de pozne. Rezultatele sale şcolare nu erau strălucite. Conform părerii dascălilor de la Theresiengymnasium din Kaiser-Ludwig-Platz, băiatul era zăpăcit: „Învaţă repede, dar uită la fel de repede, este interesat de orice, dar nu-l interesează nimic în mod special. Este în stare să vorbească mult şi despre multe… Nu este serios şi nu dă dovadă de minuţiozitate în tot ceea ce face”. Aceasta este caracterizarea făcută în certificatul de absolvire al primului an de gimnaziu. Emi era interesat de lucruri care se petreceau dincolo de zidurile întunecate ale unităţii de învăţământ. Avea talent la desen, era pasionat de fotografie şi mai ales de pilotaj. Printre eroii copilăriei sale se numărau fraţii Wright, care reuşiseră să zboare în 1903 folosind un aparat cu motor.

Înaintea primei Expoziţii Internaţionale de Aeronautică din 1904, a fondat împreună cu prietenii lui Aero-Club München. Tatăl său, domnul Udet, le-a pus tinerilor la dispoziţie podul casei, unde s-au desfăşurat întrunirile membrilor clubului. În fiecare miercuri, după ce terminau cursurile, băieţii se întâlneau acolo şi construiau machete de avioane sau vorbeau despre problemele lor. Fabrica de avioane Gustav-Otto din Milbertshofen îi atrăgea cu „magia” ei. Lipiţi de gardul fabricii, membrii Aero-Club-ului au văzut primul avion biplan şi i-au admirat pe curajoşii piloţi. Uneori le era permis să învârtească

elicea câte unui motor, astfel încât acesta să pornească. În 1909, francezul Louis Bleriot reuşeşte pentru prima dată în istorie să traverseze Canalul Mânecii la bordul unui avion. „Canalul” micilor aviatori din München era râul Isar. Machetele trebuiau să treacă în zbor de pe un mal pe celălalt. La 9 ianuarie 1909, Erni Udet a obţinut prima sa „diplomă”: „Brevetul oficial al Aero-Club München a fost obţinut de domnul aviator Ernst Udet, pe monoplanul Domier, realizat de M.G.W. Aparatul a parcurs distanţa de 3 m în prezenţa prim-vicepreşedintelui şi a domnului secretar”.

În vacanţa de vară din 1910, băiatul îşi construieşte în Aschau, satul în care îşi petrecea vacanţa, primul planor din bambus şi pânză. Făcând salturi îndrăzneţe, Ernst coboară un deal abrupt folosind aparatul său, până când acesta se dezmembrează. Pentru sătenii care au râs de el, membrii Aero-Club-ului München, care fuseseră chemaţi să asiste la „eveniment”, au avut o explicaţie. Chiar în acea regiune magnetismul terestru era atât de puternic, încât era imposibilă efectuarea unui zbor.

Dascălii nu vedeau cu ochi buni „fantasmagoriile” tânărului: „Deşi este inteligent şi are aptitudini, nu are decât rezultate mediocre. Acest lucru se întâmplă deoarece este împrăştiat şi neatent. Mintea lui este plină de tot felul de idei, în special de idei legate de aviaţie. Spune că a construit el însuşi un monoplan şi că vrea să devină mai târziu aviator”. Pe tânăr nu-l preocupa faptul că nu are rezultate bune la învăţătură. Nici pe părinţii lui nu-i preocupa acest lucru. În actele şcolii se consemnează faptul că părinţii lui Ernst nu au luat niciodată legătura cu reprezentanţii instituţiei de învăţământ. Tânărul era lăsat să facă ce voia. Oricum, domnul Udet, care avea o mică fabrică de cazane şi instalaţii pentru apă caldă, a încercat să-l pregătească pe Ernst astfel încât acesta să poată prelua afacerea familiei. Succesul obţinut nu a fost cel scontat, deoarece Erni nu dorea să-şi petreacă viaţa între ţevi şi căzi de baie.

Cu chiu cu vai băiatul a reuşit să ia bacalaureatul în 1913, având rezultate mediocre. Tatăl, om cu avere, l-a răsplătit, făcându-i cadou o motocicletă, probabil pentru a-i „îndulci” intrarea în afacerea familiei. Tânărului îi era, însă, suficient să se plimbe, visând, prin fabrica de avioane Gustav-Otto. Tot văzându-l, unuia dintre piloţi i s-a făcut milă şi l-a luat cu el. Era pentru prima dată când tânărul călătorea cu un avion. Acesta a fost primul său zbor. Aveau să-i urmeze nenumărate altele.

În 1914 aveau să ia sfârşit jocurile de copii. Odată cu focurile trase la 24 iunie la Sarajevo asupra prinţului Franz Ferdinand, moştenitorul tronului austriac, s-a destrămat echilibrul fragil în care Europa trăia de ani de zile sub ameninţarea unui război. În München, Berlin, Viena, Paris şi în alte oraşe oamenii se bucurau, pentru că avea să înceapă bătălia în cadrul căreia avea să se descarce ura acumulată de mulţi ani. Animat de teoria războiului, care era foarte răspândită în acea vreme, Udet s-a prezentat imediat ca voluntar. „Prea mic”, a fost lapidarul verdict al comisiei pentru voluntari. Era, într-adevăr, mic, dar era şi încăpăţânat, în fiecare zi a vorbit cu reprezentanţii sucursalei din München a Automobilclubului din Germania, care trimiteau pe front curieri-motociclişti. Datorită faptului că se număra printre puţinii care aveau în posesie o motocicletă, el a fost admis în cele din urmă. Mai întâi a fost încadrat ca şofer la Divizia 26 Infanterie, la Guvernământul din Strasbourg şi apoi la parcul auto din Namur. Soldaţii îi ironizau pe curieri, numindu-i „husari pe benzină” sau „şoferii stăpânilor” Oricum, era o ocupaţie periculoasă. Udet a intrat într-o zonă în care se desfăşura un tir încrucişat cu grenade şi a fost rănit.

În octombrie, armata a reziliat contractele pe care le avea cu tinerii curieri-motociclişti şi soldatul Udet se afla iar acasă fără nicio ocupaţie. Tatăl său a înţeles că venise momentul să se întâmple ceva. Cu un efort financiar şi după ce i-a refăcut baia lui Gustav Otto, el a reuşit să facă în aşa fel încât Ernst să fie admis la şcoala de piloţi din

Oberwiesenfeld. În aprilie 1915 Ernst Udet primea brevetul de pilot civil. La data de 4 septembrie 1915, a fost admis ca pilot în cadrul Departamentului de Artilerie 206. Era un serviciu care nu implica violenţă, deoarece pe atunci piloţii aveau doar misiuni de observare. Udet a fost transferat la Departamentul 68 Aviaţie şi aici avea să trăiască o serie de experienţe noi. Olandezul Anthony Fokker pusese la punct o puşcă automată montată la nivelul elicelor, pe care piloţii o puteau utiliza. Cu această invenţie cerul se transforma în câmp de luptă. În decembrie Udet a luat parte pentru prima dată la o bătălie aeriană şi s-a văzut faţă-n faţă cu un biplan francez de tip Caudron. Deşi ar fi avut ocazia s-o facă, nu a putut să-şi împuşte inamicul. În autobiografia sa, *Viaţa mea de aviator*, el face din această confruntare o experienţă deosebit de importantă a vieţii sale. „Panica pusese stăpânire pe mine în aşa măsură, încât am simţit că mi-a îngheţat sângele în vine. Era ca şi când mi-ar fi paralizat braţele şi toate gândurile mi s-ar fi şters din minte cât ai bate din palme”. Udet continuă: „Cel ce doreşte să rămână bărbat între bărbaţi trebuie să aibă puterea de a-şi învinge teama animalică din el însuşi în momentul decisiv.

Trebuie să o facă, deoarece animalul din noi doreşte să rămână în viaţă cu orice preţ. Cel ce se lasă copleşit de această teamă nu se va putea număra printre acei bărbaţi pentru care contează foarte mult onoarea, datoria şi credinţa faţă de patrie”.

Bunătatea aceea, cu care avea să cocheteze mai târziu cu atâta plăcere, nu avea să-l stăpânească foarte multă vreme. Era deosebit de ambiţios şi ţinea cu orice preţ să scape de punctul său slab. A instalat la marginea aerodromului o machetă de avion şi a tras de atâtea ori asupra ei, zburând în picaj, până când a început să dea dovadă de mai multă precizie. După aceea a reuşit, în sfârşit, să obţină prima victorie aeriană. „Nu pot să descriu sentimentul pe care l-am avut atunci. Îmi venea să urlu de atâta bucurie şi mândrie”.

Începând din acel moment, toate victoriile încep să fie contabilizate cu grijă. În *Viaţa mea de aviator* este notat fiecare inamic doborât. Punctul culminant: trei inamici doborâţi într-o singură zi. Piloţii refuzau să-şi ia concedii sau făceau tot posibilul pentru a nu se îmbolnăvi, deoarece nu voiau să rateze locul fruntaş în ceea ce priveşte numărul de inamici doborâţi. Războiul pare să fi fost un roman de aventuri.

Aviaţia militară reprezenta noua elită a armatei împăratului. Piloţii erau nişte „cavaleri ai aerului”. Ei erau cei ce se puteau ridica deasupra nenorocirii din tranşee, acele tranşee în care au murit sute de mii de oameni.

Datorită faptului că avioanele erau personalizate, piloţii ştiau exact pe cine anume au de înfruntat. Ei îşi pictau pe avioane diferite formule. Pe aparatul lui Udet scria: „Du doch nicht” – „Tu, totuşi, nu”. „Le voilà, le foudroyant” – „Iată nimicitorul” – se putea citi pe un avion francez.

Încă de pe vremea când mai era în viaţă au luat naştere tot felul de legende legate de faptul că Udet era un adevărat cavaler. În 1916 Udet se află faţă-n faţă cu francezul Georges Guynemer, un as al pilotajului. Cei doi s-au înfruntat timp de opt minute, până în momentul în care mitraliera lui Udet a cedat. Udet a lovit arma, nemaiştiind ce să facă. Guynemer s-a apropiat de aparatul germanului, şi-a dat seama că acesta se găseşte într-o situaţie dificilă şi… s-a îndepărtat. Aceasta este varianta pe care a prezentat-o Udet, deşi există persoane care afirmă că şi Guynemer ar fi avut probleme cu mitraliera sa.

Visul legat de „o camaraderie adevărată” era împărtăşit de piloţi şi după război, când se întâlneau cu foştii inamici. În 1928 Udet s-a întâlnit cu celebrul pilot francez René Fonde. Acesta a scris pe o fotografie, pe care i-a dat-o lui Udet: „Cu cât luptăm mai mult unul împotriva celuilalt, cu atât înţelegem mai bine ce înseamnă adevărata camaraderie în aer”.

În realitate, războiul care se purta în aer se

transformase de multă vreme într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Şi Udet a fost nevoit să vadă cum toată formaţiunea sa a fost spulberată într-un timp scurt. Din cauză că şi-a pierdut prieteni şi camarazi, Udet s-a ferit să aibă relaţii strânse. Şi statutul de privilegiat, de „copil norocos”, l-a marcat. El era considerat erou şi eroii sunt curtaţi.

În cadrul unor demonstraţii organizate cu multă grijă, numite „sesiuni de zbor de testare”, producătorii de aparate de zbor făceau tot posibilul pentru a se bucura de atenţia piloţilor. Se rezervau etaje întregi ale hotelurilor de lux din Berlin. Cei de la Pfalzwerke rezervau întreg hotelul Adlon din Parizer Platz, cei de la Fokker îşi aşteptau invitaţii la Bristol şi atunci când se întâmpla ca un aviator să deschidă dulapul din camera sa găsea în el „din întâmplare” câte un cojoc.

Chiar şi atunci când se aflau pe front, piloţii ştiau să facă uz de aura lor de eroi. Şampania rechiziţionată de la inamic se termina foarte rar, iar în castelele ocupate de trupe se găsea prilejul pentru a se organiza câte o petrecere. Modul acesta de viaţă era exact pe gustul tânărului Udet. Camarazii îl porecliseră „Micuţul”. îl plăceau pe omuleţul care părea să strălucească şi era mereu pus pe glume. Carl Zuckmayer îşi aminteşte de prima lor întâlnire: „Ne-am simpatizat reciproc imediat după ce am schimbat câteva cuvinte şi am băut pentru prima oară prima sticlă de coniac împreună”.

Udet îşi dobora duşmanii unul după altul. Ajungea tot mai sus pe lista piloţilor de vânătoare care se bucurau de succes. La unul dintre inamicii doborâţi de Udet s-a găsit o fotografie a acestuia, pe care scria „asul aşilor”.

Într-o zi ploioasă, în noiembrie 1917, în Le Cateau, Udet l-a întâlnit pe „Baronul Roşu”, Manfred von Richthofen, comandantul Escadronului de Vânătoare nr. 1, cel mai mare pilot de vânătoare din Primul Război Mondial. „Câţi inamici aţi doborât, domnule Udet?” îl întreabă Richthofen. „Nouăsprezece în mod sigur şi în

afară de aceştia încă unul, conform rapoartelor". „Înseamnă că aţi putea fi unul dintre noi", spune Richthofen. „Doriţi să faceţi parte din rândurile noastre?"

Intrat în escadronul lui Richthofen, Udet a cunoscut o nouă dimensiune a luptei aeriene. Despre „Baronul Roşu" camarazii spuneau că vânează englezi ca şi când ar vâna mistreţi în pădure. Richthofen îi scrisese mamei sale: „Mamă, inima parcă-ţi bate mai tare atunci când inamicul, a cărui faţă tocmai ai zărit-o, este cuprins de flăcări" El trăia pentru a zbura şi a zbura însemna pe atunci a doborî duşmani. Avioanele se aflau la numai câţiva kilometri în spatele frontului, în nişte barăci, şi se înălţau de trei ori pe zi, pentru a lua parte la lupte aeriene. Acest efort fizic şi psihic enorm implica anumite neplăceri pentru Udet. Din cauza unei inflamaţii la nivelul urechilor, a fost nevoit să-şi ia concediu. Această afecţiune avea să-l chinuiască ani la rând. Ajuns acasă, la München, Udet a primit Ordinul „Pour le mérite", deoarece doborâse peste 20 de inamici. Aceasta a fost rampa de lansare spre categoria militarilor de rang înalt. Plin de mândrie, Udet s-a plimbat cu prietena lui pe străzile din München, amuzându-se copios, deoarece militarii care asigurau paza şi ordinea în marele oraş erau nevoiţi să ia poziţie de drepţi şi să-l salute. Micul aviator devenise dintr-odată foarte mare. La 21 aprilie 1918, Udet a primit vestea că a murit Manfred von Richthofen. După ce a murit şi Reinhard, succesorul acestuia, Udet a preluat provizoriu comanda vestitului escadron de vânătoare. Cine avea să devină comandant? Nu se puteau face niciun fel de pronosticuri. Udet doborâse deja 40 de duşmani. Şi Lothar von Richthofen putea să preia comanda escadronului. Oricum, piloţii erau siguri că va veni la comandă unul dintre ei. O telegramă a pus capăt tuturor speculaţiilor şi a adus cu sine o surpriză: „Conform ordinului nr. 178654 din 8 iulie (19) 18, ordin dat de generalul care se află la comanda forţelor aeriene, la comanda Escadronului de Vânătoare Richthofen va veni locotenentul-major Hermann Göring". Care va să zică,

domnul Hermann Göring, care doborâse 21 de inamici şi fusese decorat cu Ordinul „Pour le mérite”, întocmai ca Udet! Se pare, însă, că aceste date nu erau întocmai corecte. Se zvonea că Göring ar fi „umflat” frumuşel cifrele care indicau câţi duşmani doborâse. Noul comandant a făcut o vizită la escadronul său şi apoi a plecat în concediu. Udet avea să aibă de-a face încă multă vreme cu acest bărbat dificil, pe care îl numea „Omul de Fier”.

Vestea legată de semnarea acordului de încetare a războiului în Franţa, la Compiègne, l-a lovit pe pilot ca un trăsnet. Oare toate sacrificiile fuseseră zadarnice? Hermann Göring şi membrii escadronului său au încercat zadarnic să ascundă aparatele într-o fabrică de hârtie de la Aschaffenburg, astfel încât să nu le confişte inamicul. Piloţii se duc să-şi înece amarul la berăria din oraş, unde Göring exclamă patetic: „Ceasul nostru va veni din nou!”

În ziua următoare, Ernst Udet a fost exclus din rândurile armatei. Doborâse 62 de inamici şi era, din acest punct de vedere, cel mai valoros pilot german de vânătoare care supravieţuise războiului.

Ce să facă? A revenit la München şi a împărtăşit soarta tuturor acelora care s-au întors din război. Piloţii aterizau din lumea eroică din timpul conflagraţiei în lumea cruntei realităţi, care pentru cei mai mulţi însemna o viaţă de şomer. Unii dintre ei au reuşit să se angajeze în aviaţia civilă, alţii şi-au găsit câte un post în unităţile de voluntari. Pentru început, Ernst Udet s-a angajat ca mecanic auto la Fabrica de avioane Gustav-Otto. Singurul lucru pe care ştia să-l facă, într-adevăr, era acela de a zbura, dar odată cu semnarea Tratatului de la Versailles, nu se mai puteau transforma în realitate ambiţiile unui pilot. Germaniei îi era interzis să posede avioane militare, iar numărul celor civile fusese limitat cu stricteţe. Timp de o jumătate de an în Germania a fost interzisă producerea de motoare şi componente pentru motoare. Despre producţia de avioane sau de componente pentru aparate de zbor nici nu putea fi vorba. În domeniul aeronauticii germane se înregistra un

regres drastic, aceasta fiind într-un stadiu echivalent celui din vremea fraţilor Montgolfier.

Udet, care rămăsese în continuare un optimist, a început să caute avioane împreună cu prietenul său, Robert Ritter von Greim, pentru a pune în aplicare o idee care avea să aducă mulţi bani în anii ce aveau să urmeze: organizarea de demonstraţii aviatice în stil mare. La 10 august 1919, mii de oameni veniseră la Oberwiesenfeld. Programul era unul spectaculos: zbor în picaj, loopinguri, rostogoliri în aer, zbor în marşarier… Udet era în elementul său. Punctul culminant al spectacolului îl reprezenta duelul între Cavalerii Aerului, în cadrul căruia Udet şi Ritter von Greim făceau pe cer acrobaţii extrem de periculoase.

În 1920, cei doi tineri pasionaţi de zbor au fost aduşi cu picioarele pe pământ. La data de 10 ianuarie au intrat în vigoare prevederile Tratatului de la Versailles. Aproape 15.000 de avioane şi 28.000 de motoare au fost distruse. Un milion de metri pătraţi de hale au fost făcuţi una cu pământul. Visul legat de o carieră de pilot de acrobaţie s-a năruit.

Udet s-a văzut nevoit să-şi încerce norocul în alt domeniu. A fost motociclist de curse şi aviator pentru curse civile. Nu putea trăi decent din aceste ocupaţii, dar l-a ajutat foarte mult optimismul său. În München tocmai începuseră anii de aur ai boemei. În localurile frecventate de artişti petrecerile erau în toi, iar sufletul acestor petreceri era… Ernst Udet. „Bătălie aeriană pe pământ” numea pilotul „numerele” sale şi aducea domnişoarele de pe stradă direct la masă, pe motocicleta sa. S-ar putea spune că „făcea parte din inventarul” barurilor Maxim şi Odeon. La bar şi pe ringul de dans făcea cunoştinţă cu tot felul de oameni, pe care îi caricaturiza în carneţelul său. Printre aceştia se număra poetul Joachim Ringelnatz, care era un minunat partener de pahar. Udet spera că va avea cât de curând o ocupaţie.

Ocazia în acest sens a apărut chiar mai repede decât

s-ar fi aşteptat. În 1921 l-au abordat fraţii Heinz şi Wilhelm Pohl. Wilhelm făcuse avere în America şi era dispus să finanţeze o firmă care să poarte denumirea Udet Flugzeuge[18].

Este adevărat că în Germania era interzisă construcţia de avioane, dar acest lucru nu-l deranja deloc pe Udet. împreună cu prietenii săi, Udet a camuflat ferestrele unui mic atelier din Milbertshofen şi a pus, ca în romanele a căror acţiune se desfăşoară în Vestul Sălbatic, capcane împotriva oaspeţilor nepoftiţi.

De altfel, Udet şi prietenii săi nu erau singurii care încălcau prevederile Tratatului de la Versailles. Heinrich Focke şi Georg Wulf, de exemplu, construiau avioane într-o pivniţă din Bremen. Totul decurgea conform concepţiei generalului von Seeckt, care în 1920, atunci când se desfiinţase oficial aviaţia militară, spusese: „Această armă nu a murit. Spiritul ei trăieşte”.

În 1922, atunci când a fost pus la punct primul avion realizat de firma lui Udet, U-l, prevederile formulate de cei ce învinseseră în prima conflagraţie mondială deveniseră mai blânde, astfel încât avionul a putut fi prezentat marelui public. Producţia de avioane nu s-a dovedit a fi un mare succes din punct de vedere economic. Tehnicienii lui Udet au pus la punct mai multe tipuri de avioane, care aveau nume răsunătoare, dar nu se vindeau.

În 1925, 27 de aparate de zbor şi-au găsit cumpărător. În momentul lichidării, firma avea la Banca Merck, Finck und Co. datorii care se ridicau la 800.000 de mărci. Proprietarii firmei nu vor să arate cine a garantat pentru achitarea acestei datorii. Este de presupus că şi aceştia, ca şi alţii care se aflau în situaţia lor, au primit sprijin de la guvernul german, deoarece acesta găsise mijloacele necesare pentru a produce în afara graniţelor ţării arme interzise prin Tratatul de la Versailles. În 1924 guvernul german finanţa, de exemplu, un aerodrom în localitatea Lipetk din Rusia, aerodrom aflat departe de

18 Avioane Udet (n.tr.)

Aliaţii care controlau activităţile germanilor.

În 1924 a fost produs aparatul Udet-Flamingo, care s-a dovedit a fi un adevărat succes din punct de vedere al vânzărilor, numai că nestatornicul Udet se plictisise de producţia de avioane. El dorea să ducă o viaţă liberă, ca pe vremuri, o viaţă în care nu trebuia să-l preocupe problemele de natură organizatorică, aspectele legate de contabilitate sau de organizare. El dorea să retrăiască frumoasele vremuri în care făcea acrobaţii. A decis să intre din nou in showbiz împreună cu prietenul său, Walter Angermund.

În cea de-a doua jumătate a anilor 1920 demonstraţiile-spectacol erau organizate una după alta. În 1926, în numai trei luni, Udet a organizat spectacole în Krefeld, Würzburg, Karlsruhe, Mannheim, Chemnitz, Villingen, Fürth, Berlin, Traunstein, Stuttgart şi Hof. „Udet zboară”, această propoziţie înserată în paginile ziarelor era suficientă pentru a pune în mişcare masele de oameni. Walter Angermund se ocupa de organizare, iar Udet făcea ceea ce îi plăcea lui mai mult: zbura. Atunci când demonstraţiile pe care le făcea în timpul spectacolelor i se păreau monotone, făcea spectacole pentru persoane private. Zbura pe sub podul care traversa Rinul la Düsseldorf, pe sub podurile de peste râul Isar sau printre turnurile bisericii Frauenkirche. Spectacolele aviatice i-au adus faimă, dar nu l-au transformat într-un om bogat, deşi obţinea câştiguri foarte mari din acrobaţiile sale. Angermund, care îşi cunoştea bine prietenul, i-a propus acestuia să-i deschidă un cont în care să-şi depună câştigurile. „Aş prefera bani-gheaţă”, a replicat Udet. „Dar dă-mi banii în bancnote de câte o mie de mărci. Aşa o să-mi ajungă mai mult timp”. Deşi primea banii în bancnote mari, tot îi scăpau printre degete. Udet părea să arunce cu banii. Numai în 1925 el a câştigat din zboruri acrobatice şi curse aproximativ 140.000 de mărci, o sumă enormă pentru acele vremuri. Bineînţeles că această sumă nu i-a ajuns prea mult timp. Lui Udet îi plăcea foarte mult să

cheltuiască, îi plăcea să aibă un întreg restaurant la dispoziţie să din păcate, cei la care avea datorii reuşeau „să pună mâna pe el”, înainte de a-şi putea lua zborul. De exemplu, în decembrie 1926, el îi scrie primarului din Villingen: „Vă rog să mă iertaţi că nu am achitat încă hidrogenul livrat la Rheinfelden, cu ocazia demonstraţiei aviatice organizate acolo. Am anumite dificultăţi financiare şi îmi este greu să achit acum suma de 75, 30 mărci. Deoarece nu pot achita această sumă, îmi permit să vă rog să-mi acordaţi un împrumut”.

Situaţia financiară a lui Udet s-a mai îmbunătăţit pentru scurtă vreme, deoarece a făcut reclamă. O firmă de jucării a adus pe piaţă un avion în miniatură, care era denumit Udet, şi i-a oferit pilotului o parte din câştiguri. Pentru firma de lame de ras Rotbart, Udet „a bombardat” litoralul Mării Nordului şi al Mării Baltice cu balonaşe, pe care scria: „Bine ras, bine dispus. Salutări de la Udet!” Firma Udet-Schleppschrift GmbH, înfiinţată de pilot, organiza zboruri în cadrul cărora bucăţi mari de pânză, inscripţionate cu sloganuri, erau prinse de cozile avioanelor şi purtate pe cer.

„Să nu ne supărăm din atâta lucru”, obişnuia să spună Udet, dând din umeri, atunci când i se prezentau facturi neachitate, la care contribuiau şi partenerele sale de sex feminin.

La scurtă vreme după încheierea războiului, Udet încercase să ducă o viaţă ordonată, căsătorindu-se cu prietena lui din tinereţe, Lo Zink, fata unui om de afaceri prosper, din Nürnberg. Nunta a fost una „nebunească”, după gustul lui Udet, dar îndată ce s-a încheiat căsătoria, totul a devenit o problemă de obligaţie. În timpul războiului, într-un moment de melancolie, pictase pe avionul său literele „LO” şi o vizitase pe fată de câte ori venise în concediu. Pentru tatăl lui Lo, tânărul care nu avea o ocupaţie stabilă era o adevărată pacoste. Nici măcar nu voia să-l cunoască. Cu toate acestea, el trebuia să finanţeze traiul luxos al tinerilor căsătoriţi, care aveau o

locuinţă de cinci camere în Widenmayerstraße. În 1923, frumoasa viaţă de cuplu se terminase deja. Udet dorea să-şi recapete libertatea. Fiind un adevărat gentleman, el a afirmat că Lo i-ar fi cerut să plece. Divorţul s-a produs discret şi Udet şi-a închiriat câteva camere în hotelul Vier Jahreszeiten, pe care le-a mobilat după gustul său. Pereţii erau încărcaţi cu trofee şi elice ale avioanelor inamice pe care le doborâse, fotografii ale unor femei şi o ţintă, în care Udet, care consuma din ce în ce mai mult alcool, reuşea să tragă mai mult sau mai puţin bine, folosind arma cu aer comprimat.

La braţul său a fost văzută foarte curând o femeie: contesa Einsiedel, o *femme fatale* mondenă, căreia îi plăcea să îmbrace haine din blană de leopard şi să fie văzută în avionul lui Udet. După ce îşi părăseşte soţul, contesa se mută cu totul, împreună cu copiii şi cu bona, la Udet, la Vier Jahreszeiten. Ea apare brusc în viaţa aviatorului, dar dispare la fel de brusc. În februarie 1927 a plecat cu noua ei cucerire, un pilot de curse de automobile, lăsând în urmă datorii astronomice. Udet nu s-a supărat pentru că acum avea datorii enorme la Vier Jahreszeiten. Contesa îi lăsase aşa-zise poliţe, nişte bucăţi de hârtie pe care scrisese ce datorii avea şi care erau, desigur, lipsite de orice valoare. Udet a sărbătorit plecarea neaşteptată a contesei, cu o petrecere între domni, organizată la Garmisch-Partenkirchen.

Oricum, contesa nu fusese singura femeie care îl făcuse fericit pe aviator în „zbuciumaţii ani *20”, însă nu toate relaţiile s-au încheiat atât de discret. Un plăcut sfârşit de săptămână, petrecut în Garmisch de afemeiatul aviator, ar fi putut să-l coste scump. Când doamna pe care a vizitat-o şi al cărei nume Udet nu l-a pomenit niciodată a găsit în portofelul pilotului poza unei alte femei, a făcut o criză de isterie şi i-a înfipt în piept un piron de dimensiuni mari. Sângerând abundent, Udet a ajuns cu greu la un medic. Ulterior el a ţinut să-i spună mecanicului său, Erich Baier, cu care avea şi o relaţie de prietenie: „Nu mă ţin eu

după femei. Ele se ţin după mine”. Au urmat multe alte legături, dar niciuna nu a fost trainică.

Având un stil de viaţă mai puţin obişnuit, Udet era cunoscut drept „un cal breaz” Putea fi văzut prin baruri, ducând cu el un „fierăstrău cântător” sau având un ac înfipt în buză, întocmai ca un fachir. La Sankt Moritz a speriat clienţii unui hotel, trecând cu avionul Flamingo la câţiva milimetri de balcoanele lor, după ce avusese grijă să-şi doteze aparatul cu pneuri pentru zăpadă. Micul dejun luat la Berlin, păstrăvi consumaţi la Eibsee şi cocktailul savurat la Sankt Moritz – aşa arăta o zi pe gustul lui Udet.

Cu toate că părea mereu vesel, Udet avea o mare problemă. Suferea de insomnie, pe care încerca să o „trateze” consumând alcool în cantităţi din ce în ce mai mari. Aproape întotdeauna avea o sticlă de alcool asupra lui, dar nu era niciodată beat. Putea să bea uluitor de mult. Chiar şi în carlinga avionului său şi-a amenajat un mic bar, astfel încât să poată bea şi în timpul zborului. El obişnuia să spună că atunci când este beat pilotează cel mai bine. Acrobaţiile sale erau din ce în ce mai riscante: zboruri în picaj, cu motorul oprit, loopinguri la mică altitudine, zborul cu un planor, pornind de pe o locomotivă. Niciun număr de acrobaţie nu părea prea periculos pentru el. Se părea că avionul lui este protejat în permanenţă de un înger nevăzut. Alţii, care au încercat să-l imite, au avut de suferit. Colegi de-ai săi, care au executat numere de acrobaţie cu avionul, şi-au pierdut viaţa. În 1926, de pildă, Udet a făcut o demonstraţie împreună cu Otto Fussholer, un student în vârstă de numai douăzeci de ani, care era pasionat de paraşutism. Fussholer a sărit de la o înălţime de 380 de metri, paraşuta nu i s-a deschis şi a murit. Udet nu a avut nicio reacţie la producerea acestui accident, dar nici cu ocazia altor întâmplări nefericite de acest gen, deşi în acest fel a pierdut foarte mulţi prieteni.

Părea că vrea să se autodepăşească şi juca permanent cu aceeaşi miză: propria viaţă. Şi câştiga mereu. Aşa cum se întâmplase şi în timpul războiului, a

reuşit să scape întotdeauna cu viaţă.

Anii în care făcuse acrobaţii cu avionul păreau să fie cei mai fericiţi din viaţa lui Ernst Udet. În 1928 i s-au publicat sub titlul *Mult noroc* o serie de caricaturi reprezentând prieteni sau cunoscuţi de-ai săi: constructorul de avioane Junkers, celebrul aviator american Charles Lindbergh şi mulţi alţii. Udet s-a reprezentat pe sine la bordul aparatului său Flamingo, având atârnată de gât o sticlă de coniac. Sub desen, el a scris următoarele versuri: „Cine zboară-n zori, laolaltă cu vântul? Este Udet cel vesel şi mai iute ca gândul”.

În Berlin a cunoscut-o pe regizoarea Leni Riefenstahl. Aceasta l-a întrebat, pur şi simplu, dacă nu ar dori să joace într-un film. Udet a spus că doreşte. În filmul *Die weisse Hölle vom Piz Palii* (*Iadul alb din Piz Palii*), el a jucat rolul unui erou zburător, care salvează o pereche de îndrăgostiţi surprinşi de un viscol în munţi. Filmul nu avea cine ştie ce acţiune, dar impresiona spectatorul, în publicaţia *Berliner Zeitung* se arăta că filmul regizorului Arnold Fanck este „o odă dedicată celui mai nobil sentiment de omenie, celei mai nobile dorinţe de a veni în ajutorul altora”. În numai patru săptămâni au venit la Ufa-Palast din Berlin peste 100.000 de oameni dornici să vadă filmul. Numai în Germania filmul a făcut încasări de peste un milion de mărci.

Lui Udet a început să-i placă să apară în filme. După *Die weisse Hölle vom Piz Palii* a urmat *Stürme über dem Mont Blanc* (*Furtună pe Mont Blanc*), un fel de dramă romantică în cadrul căreia se îmbină dragostea şi pasiunea pe înălţimile munţilor. De această dată Leni Riefenstal joacă rolul fiicei unui astronom, care se întâlneşte cu meteorologul de pe Mont Blanc. Atunci când personajul masculin se află în pericol, apare eroul salvator, interpretat de Ernst Udet.

În 1930 a avut loc expediţia „Păsări străine pe cerul Africii”, iar cu ocazia acesteia Udet şi prietenul lui, Hans Schneeberger, zis şi Scheefloh (Purice-de-zăpadă), ajung în

Tanzania. Cei doi aveau aparate de fotografiat şi de filmat. Ei reuşesc să înregistreze imagini extraordinare, imortalizând diverse animale. Odată, când Udet a zburat razant cu pământul, o leoaică a făcut un salt şi a zgâriat cu laba suprafaţa portantă a unei aripi. „Repertoriul" lui Udet s-a îmbogăţit cu aventuri trăite în Africa, pe care clienţii barurilor din Berlin le ascultau fascinaţi. Cei care aveau privilegiul de a-i vizita locuinţa din Pommersche Ştrafie puteau admira survenirele aduse din Africa, pe care aviatorul le-a expus pe pereţi: capete de animale, scuturi, lănci şi măşti.

Germania, în care Ernst Udet s-a întors în 1931, îşi modificase înfăţişarea. Udet trecuse nepăsător, în zbor, prin anii care se scurseseră, dar începeau să se vadă roadele ideologiei naziste. În 1923 locuitorii oraşului München avuseseră ocazia să vadă cum Adolf Hitler şi adepţii săi se strânseseră în Burgerbräukeller şi pregătiseră o revoluţie. În fruntea „cămăşilor brune" se aflase şi Hermann Göring, cel care fusese colegul de escadron al lui Udet în timpul Primului Război Mondial. La 9 noiembrie 1923 Udet îşi făcea griji doar pentru avioanele sale. Puriştii puseseră ochii pe ele. După ce revolta naziştilor fusese anihilată şi Göring fugise în Suedia, Udet, care avea mentalitatea celor formaţi în Escadronul Richthofen, nu înţelegea nimic din această nouă mişcare. El nu înţelegea doctrina naţional-socialistă şi nu îl interesa această doctrină. La 30 martie 1936, când SA-ul a dat avioane aviaţiei, astfel încât în cadrul acesteia să se poată forma un escadron de vânătoare, căruia i s-a dat numele de Horst Wessel, Udet a notat pe calendarul său: „Oare trebuie să mulţumim pentru numele de Horst Wessel?" El se simţea legat de „Baronul Roşu", de luptele purtate pe cerul Flandrei. Trei dintre cei care fuseseră staţionaţi în 1917

pe Frontul de Vest, nu departe de locul în care se aflase şi Udet, se aflau din nou împreună. Adolf Hitler şi Hermann Göring sărbătoriseră la 14 septembrie 1930

victoria în alegeri a partidului nazist. Erhard Milch, maistru-constructor la uzinele Lufthansa, cel care ţinea cu orice preţ să devină membru al partidului nazist, era aşteptat mereu cu plăcere de cei ce se aflau de partea lui Hitler. Din păcate pentru el, nu a fost primit în partid, aceasta deoarece Hitler era de părere că Milch era mai util în situaţia în care nu se număra printre cei ce făceau parte din partidul nazist.

Udet a ignorat schimbările care se produseseră în ţară şi a fugit pur şi simplu de ele. Oricum, zborurile demonstrative organizate în străinătate erau mult mai rentabile decât cele organizate în Germania, unde situaţia economică nu era dintre cele mai bune.

Pornit în căutarea de avioane noi, Udet s-a îmbarcat cu tot cu aparatul său Flamingo şi a plecat în America. Printre aparatele pe care le-a văzut, s-a numărat şi un Curtiss Hawk, un avion cu ajutorul căruia se puteau executa zboruri în picaj. Udet a fost încântat. Găsise aparatul ideal pentru acrobaţii aeronautice. Aparatul costa 18.500 de dolari, o sumă pe care aviatorul nu o avea, decât dacă s-ar fi întâmplat să fie susţinut financiar.

Întors în Germania, Udet s-a pregătit pentru următoarea sa aventură. *SOS Eisherg* se numea filmul a cărui regie era semnată din nou de Arnold Fanck. Udet a pornit spre Groenlanda împreună cu o echipă formată din oameni dintre cei mai diverşi: aviatori, cameramani, actori şi actriţe, printre care se număra şi noua sa prietenă, Elloys Illing, poreclită Laus (Purice), trei urşi polari şi doi lei-de-mare de la Circul Hagenbeck.

Filmările realizate în Groenlanda au fost cele mai spectaculoase dintre cele care îl au în prim-plan pe Udet. Pornea de pe aisberguri, care se spărgeau sub roţile avionului său şi plonja cu avion cu tot în apa rece ca gheaţa. A fost adânc impresionat de viaţa eschimoşilor. I-a îndeplinit unui eschimos vârstnic ultima dorinţă, aceea de a zbura ca o pasăre. Cântecul plin de voioşie al bătrânului, care a murit în noaptea ce a urmat, a rămas în mintea

aviatorului. El îşi încheie cartea *Viaţa mea de aviator* evocând această experienţă. Ultima frază a cărţii este plină de semnificaţii: „Dar eu trebuie să merg înainte. Curând începe imensa noapte şi atunci piere tot ce înseamnă viaţă”.

„Imensa noapte” a început, însă, mai întâi pentru Germania. Cu o seară înainte ca naziştii să vină la putere, înalta societate s-a întâlnit la Balul Presei din Berlin. În Ullstein-Loge şampania curgea în valuri. Prietenul lui Udet, Carl Zuckmayer, avea să-şi amintească: „Atmosfera… din sălile aglomerate… era una ciudată… Toţi simţeau ce pluteşte în aer, dar nimeni nu voia să creadă ce se întâmplă. Guvernul Schleicher demisionase în după-amiaza aceea… Oamenii se mişcau cu un amestec de seriozitate încrâncenată şi veselie, erau fantomatici şi macabri… Udet şi cu mine am băut coniac. Foarte curând aveam să fim într-o stare în care abia dacă mai puteam scoate un cuvânt. «Ia uită-te la ăştia», mi-a spus Udet, arătând spre cei din sala în care ne aflam. «Şi-au scos cu toţii medaliile şi decoraţiile de la naftalină. În urmă cu un an treaba asta nu era la modă». Într-adevăr, la revere se vedeau panglicile decoraţiilor primite în timpul războiului, panglici pe care nu le-ar fi purtat până atunci nimeni la un bal al presei. Udet şi-a scos de la gât Ordinul «Pour le mérite», pe care îl purta sub cravata albă, asortată la frac, şi l-a băgat în buzunar. Apoi mi-a spus: «Ştii ceva, acum ar trebui să ne dăm pantalonii jos şi să ne prezentăm în lojă…» De fapt, nouă situaţia nu ni se părea deloc una comică”.

La scurtă vreme după ce se întâmplă cele relatate de Zuckmayer, în sala în care avea loc balul se răspândeşte vestea că Hitler a fost numit cancelar al Reichului. Cei doi domni s-au retras împreună cu soţia lui Zuckmayer şi mama lui Udet în „Barul cu elice” al lui Udet. „Să nu spui niciun cuvânt despre Hitler”, îi şopteşte Udet prietenului său. „Vreau ca bătrâna doamnă să petreacă o noapte

frumoasă, de bal”. Ajunşi la bar, domnii şi-au înecat amarul în coniac.

În lunea care a urmat, pe 30 ianuarie, Ordinul „Pour le mérite” pe care îl primise Udet se afla din nou la locul său. El privea de la o fereastră a hotelului Adlon retragerea cu torţe a formaţiunilor SA. Manifestarea fusese organizată de noii deţinători ai puterii. Ordinul prusac pe care îl primise avea să-i fie util lui Udet acum mai mult ca oricând.

El nu era singurul care primise mult râvnitul ordin. La aeroportul din Tempelhof s-au prezentat doisprezece aviatori-eroi ai Primului Război Mondial, pentru a-l saluta pe Hermann Göring, care avea să ajungă după toate probabilităţile ministru al aviaţiei. Göring a trecut pe lângă grupul de civili şi a salutat mai întâi garda de onoare a SA. în urma acestui gest devenea foarte limpede pe cine punea preţ noua elită a societăţii. Dar Göring avea nevoie de numele sonore, de eroii Primului Război Mondial. Pentru asta a trecut şi peste jignirea de a fi fost exclus din Uniunea Richthofen. La festivităţile prilejuite de cea de-a XXV-a aniversare a Aeroclubului German, s-au strâns vechile relaţii şi s-au sudat altele noi. Noul comisar al Reichului pe probleme de aviaţie îi tenta pe cei de care avea nevoie. Printre aceştia se număra şi Udet, care mărturisea: „Mi-a promis că-mi dă banii pentru două aparate Curtiss Hawk”.

Cu toate acestea, aviatorul nu părea a fi dispus să intre în rândurile „cămăşilor brune” La 21 aprilie 1933 s-a făcut o filmare unică, având ca temă aniversarea a 15 ani de la moartea lui Manfred von Richthofen. La Cimitirul Invalizilor, o delegaţie a Uniunii pentru Sport Aeronautic din Germania a depus o coroană de flori. În fruntea acestei delegaţii se aflau trei bărbaţi, care fuseseră decoraţi cu Ordinul „Pour le mérite”. Doi dintre ei erau îmbrăcaţi în noile lor uniforme. Între ei strălucea Ernst Udet, îmbrăcat ca un dandy, cu frac şi ţilindru, purtând la gât un elegant fular din mătase.

Începând cu data de 1 mai 1933, aviatorul Ernst Udet este membrul nr. 2010976 al partidului nazist din Germania. „Depinde cât plătesc”, spusese el cu câteva săptămâni în urmă, când fusese întrebat dacă dorea să zboare pentru partid. Se spune că a sărbătorit intrarea sa în partidul nazist consumând mult coniac şi exersând „salutul german”.

Pentru vechii membri era un avantaj faptul că „tovarăşul” Udet intrase în partidul lor. Era cunoscut, se bucura de faimă, călătorise mult şi cunoştea lumea. Atunci când Aeroclubul German a invitat 25 de parlamentari britanici, Udet s-a aflat în centrul atenţiei. Era un om fermecător, un *hon viveur*, care le făcea invitaţilor caricaturi în carneţelul său şi îi întreţinea, povestindu-le aventurile sale. Era un orator desăvârşit, care îi putea convinge pe străini că nu trebuie să-i îngrijoreze faptul că în Germania puterea a fost preluată de nazişti. Udet urma să plece din nou în America, unde avea să execute zboruri demonstrative la Los Angeles şi la Expoziţia Universală de la Chicago. De data aceasta nu avea să plece fără bani asupra sa. Ministerul Aviaţiei din Germania i-a oferit suma necesară pentru achiziţionarea a doua aparate Curtiss Hawk. Göring se ţinuse de cuvânt.

Acum Udet era cel ce trebuia să se achite de datorii.

La întrebările jurnaliştilor, care criticau regimul nazist, Udet răspundea: „Poziţia pe care o are Hitler în Germania nu este înţeleasă sau este apreciată greşit în alte ţări. Hitler nu face ceea ce doreşte, ci face ceea ce doresc patruzeci de milioane de germani. Ştirile despre ceea ce se întâmplă în Germania sunt exagerări. Un lucru este clar: împăratul nu se va mai întoarce pe tron. Vremurile acelea au trecut. Au existat unele situaţii în care evreii au fost trataţi prost, dar pentru asta se vor acorda despăgubiri băneşti. Evreul din Germania, care îşi vede de afacerile sale şi este un bun cetăţean, nu este deranjat în niciun fel. De altfel, toţi evreii care nu au fost membri ai partidului comunist trăiesc la fel ca şi până acum şi au

linişte. Lucrurile au evoluat până la un anume punct, în care era necesar să se ia măsuri împotriva răspândirii comunismului" La următoarea ocazie care i s-a ivit, Udet a spus: „Hitler nu va duce Germania în război. El se străduieşte să se debaraseze de câteva elemente nedorite din rândul populaţiei şi să cureţe ţara de cei care au idei revoluţionare, dar fiecare naţiune are dreptul să facă astfel de lucruri".

Oare Udet a învăţat nişte fraze pe dinafară sau a spus toate aceste lucruri din convingere? El nu se ocupase niciodată de politică, iar ideologiile îl preocupaseră cu atât mai puţin. La anumite ocazii, care aveau un caracter oficial, el întrebuinţa modul de exprimare al noilor stăpâni, în slujba cărora intrase, în particular, însă, folosea un cu totul alt ton. El îi spune, de pildă, lui Clifford Henderson, şeful „National Air Races": „Credeţi că aş putea găsi aici o slujbă interesantă? Credeţi că aş putea găsi o americancă pe care să o iau în căsătorie? Nemernicii ăia de nazişti! Când ajung acasă, o să fiu şi eu un nazist obedient, dar..." Pe drumul de întoarcere în Germania, Udet îi mărturiseşte mecanicului său, Baier, că Göring i-ar fi cerut să lucreze pentru el în Ministerul Aviaţiei. I-a spus, de asemenea, că probabil va accepta.

El a prezentat, la 25 octombrie 1933, la aerodromul de la Rechlin, cadoul pe care l-a primit, aparatul Curtiss Hawk.

Propaganda nazistă avea să îl ridice la rangul de părinte al aparatelor Stuka. Pe parcursul cuvântării ţinute la ceremonia funerară a lui Udet, Göring devine melancolic şi spune: „Atunci ai vorbit tu pentru prima dată despre avioane de luptă care pot zbura în picaj. Trebuie să mărturisesc faptul că atunci mi-a venit o idee nemaipomenită şi am întrezărit nenumărate posibilităţi..."

În realitate, însă, Ernst Heinkel construise deja în 1930 avionul He 50, un aparat de luptă care putea zbura în picaj. Acest tip de avion fusese testat de multă vreme în secret pe aerodromul de la Lipetk. Cu două săptămâni

înainte ca Udet să efectueze zborul demonstrativ la Rechlin, Göring comandase deja primele aparate Stuka la Schwerin. Avându-se în vedere faptul că Germania dispunea de rezerve mici de materie primă şi de combustibil, aparatul Stuka părea a fi avionul viitorului, deoarece oferea o precizie mare de tragere. Pentru a i se face reclamă acestui nou tip de avion, era nevoie de Udet. El era în stare să piloteze un astfel de avion, datorită talentului său. El era capabil să se impună în faţa celor care se opuneau promovării acestui aparat. Lui plăcea foarte mult să facă reclamă. Datorită preciziei de tragere, aparatul era pe gustul lui Udet, care era pilot de vânătoare, dar şi maestru al acrobaţiilor.

La 1 aprilie 1934, Udet a prezentat aparatul Hawk la Hamburg, în faţa a 120.000 de spectatori. Un reporter de la *Hamburger Fremdenblatt* era entuziasmat:

„Motorul urlă şi acoperă totul. Aparatul-minune al lui Udet porneşte cu cei 750 de cai putere ai săi. Germanul, care este un maestru al aeronauticii, oferă un spectacol nemaivăzut. Aparatul ţâşneşte prin aer, întocmai ca o uriaşă insectă, se înalţă vertical, găureşte norii şi apoi dispare. După aceea se întâmplă ceva ciudat. Întocmai ca un vultur rănit, aparatul coboară, tot pe verticală. Avionul se îndreaptă spre pământ cu o viteză de peste 600 de kilometri pe oră. Toţi cei prezenţi îşi ţin respiraţia. Tensiunea fantastică îi face pe cei câţiva zeci de mii de oameni să păstreze o tăcere mormântală. S-a întâmplat ceva? S-a defectat aparatul? Vulturul metalic urmează să se lovească de pământ! Udet cade de la aproximativ 3.000 de metri înălţime, dar motorul urlă *fortissimo*, consumând ultimele rezerve de combustibil şi zboară razant cu pământul. Mulţimea răsuflă uşurată, dar curajosul Udet se înalţă din nou spre cer.

Udet avea să zboare sub noi auspicii. La 10 septembrie 1935, a fost prezentată „noua aviaţie germană”, la „aniversarea partidului”. În martie, Hitler anunţase oficial existenţa aviaţiei germane, asupra căreia

secretul fusese păstrat doar formal. Forţele aeriene germane au prezentat la Nürnberg tot ce aveau mai de preţ. Uriaşa machetă a unei uzine de electricitate a fost atacată de formaţiuni de avioane. Punctul culminant al demonstraţiei a fost atins atunci când, ieşind dintr-un nor cenuşiu, un aparat s-a năpustit asupra machetei şi a transformat-o în praf şi scrum. Era aparatul pilotat de Ernst Udet.

Udet acrobatul, Udet actorul, Udet escrocul sentimental devenise aviatorul aflat în slujba propagandei naziste. În iunie 1935 a renunţat la hainele elegante şi a îmbrăcat uniforma. Intrase în aviaţia militară germană, având gradul de colonel. Constructorul de avioane Ernst Heinkel şi-a adus aminte ulterior cât a fost de uimit atunci când l-a văzut pentru prima oară pe Udet în uniformă. Acesta i-ar fi spus: „De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate şi cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te şi ia dracul”.

Cei din anturajul său au fost uimiţi de această schimbare. Trecerea de la *bon viveur* la militar disciplinat era izbitoare. Udet, care era obişnuit să cheltuiască mii de mărci într-o singură noapte, ar fi urmat să se descurce dintr-o soldă de colonel de aviaţie? El, cel care de când se încheiase Primul Război Mondial se ferise de orice responsabilitate, avea să se supună ordinelor primite?

El zburase pentru patrie, pentru publicul care îl aclama, pentru bani. Acum avea să zboare pentru partid. Avea să înţeleagă, însă, cât de curând, ce însemna să intri în conflict cu noii stăpâni.

Prietenul lui, Walter Kleffel, jurnalist la Ullstein şi om de radio, care a comentat nenumărate spectacole aviatice ale lui Udet, a fost victima acţiunilor de „purificare” organizate de nazişti. Într-un reportaj folosise sintagma „avioane de bombardament care zboară în picaj”. Puţin mai târziu s-a trezit cu oamenii Gestapoului la uşa sa. Aceştia l-au acuzat că ar fi divulgat un secret de stat. Acuzaţia absurdă fusese formulată deoarece începuse o

campanie de hărţuire a celor de la Editura Ullstein, campanie iniţiată de ministrul propagandei, Joseph Goebbels, în vederea preluării editurii respective. Kleffel s-a apărat împotriva acuzaţiilor care i s-au adus. În octombrie a fost dus în lagărul de concentrare de la Dachau. Jurnalistul a încercat cu disperare să ia legătura cu Udet. Spera ca prietenul său, care avea relaţii, să-l ajute. Îşi făcuse speranţe deşarte. Udet nu a mişcat un deget. În 1939, când a fost eliberat din lagărul de concentrare, Kleffel l-a rugat din nou pe Udet să-l ajute. Rezultatul a fost acelaşi. Aviatorul nu a făcut nimic pentru el. În cele din urmă, Udet i-a spus jurnalistului că nu dorea ca prietenii săi din Ministerul Aviaţiei să-l vadă în compania sa.

Udet renunţa la prietenii vechi şi îşi făcea prieteni noi. Aceştia din urmă ştiau să profite de popularitatea lui. În 1935 aviatorul avea să fie văzut pentru ultima oară pe marile ecrane. Juca în filmul *Wunder des Fliegens*, o peliculă ce purta amprenta celor veniţi de curând la putere.

Conform unui ordin al ministrului pentru educaţie, Rust, era necesar să se stimuleze substanţial interesul tinerilor pentru aeronautică atât în şcoală, cât şi în timpul liber. Acţiunea filmului amintit anterior era în concordanţă cu noul ideal al unui tânăr pilot. Un tânăr, a cărui dorinţă arzătoare este aceea de a ajunge pilot, ca şi tatăl său, care a murit, îl întâlneşte pe Ernst Udet, care îl ia sub aripa sa şi îl face pilot. Bineînţeles că punctul culminant al peliculei este plasat în Alpi, unde Udet îl salvează pe tânărul său prieten.

Spectacolele organizate în 1934 şi 1935 aveau să fie ultimele. Udet părăsea showbizul. Fusese numit inspector pentru avioane de vânătoare şi aparate destinate acţiunilor efectuate la mică înălţime. Ceea ce a urmat a fost o ascensiune rapidă printre oamenii care se aflau în preajma lui Göring. În vara lui 1939, acesta din urmă l-a numit pe Udet în funcţia de şef al Departamentului tehnic din cadrul

Ministerului Aviaţiei. Se pare că Udet s-a împotrivit, spunând: „Nu mă pricep absolut deloc la producţie. Nu mă pricep nici la avioanele de mari dimensiuni. Postul acesta nu este pentru mine. Nu mă atrage” Göring a încercat să-l liniştească, spunând: „În postul acesta este nevoie de inventivitate. Pentru rezolvarea tuturor celorlalte probleme vei dispune de câţi oameni doreşti. Înainte de toate avem nevoie de numele tău. Pe moment numele tău este mai valoros decât orice altceva”.

Göring nu făcea niciun secret din direcţia pe care avea să se meargă în ceea ce priveşte progresul în domeniul tehnicii. La 20 mai 1936 el declara la Berlin: „Visez să dispun de o aviaţie care, atunci când va veni momentul, să funcţioneze ca o formaţiune militară a răzbunării”.

În 1936, cei doi buni prieteni, Carl Zuckmayer şi Ernst Udet, s-au despărţit. „Scutură de pe umerii tăi praful acestei ţări, du-te-n lume şi nu te mai întoarce. Aici nu mai există onoare”, îi spune Udet prietenului său. „Şi tu?” îl întreabă Zuckmayer. „Eu am devenit un împătimit al zborului. Nu mai pot să scap de această pasiune, dar într-o zi ne va lua dracul pe toţi”, îi spune Udet. Cei doi nu aveau să se mai revadă niciodată.

Udet mai încearcă doar o singură dată să se smulgă din ghearele sorţii, pentru a scăpa de nazişti. El i-a scris pilotului american Eddie Rickenbacker, rugându-l să răspândească printre piloţii militari ai SUA ideea conform căreia s-ar dori foarte mult ca bine-cunoscutul pilot Udet să fie ataşatul german pe probleme de aviaţie din Statele Unite. Această încercare nu a dat niciun rezultat şi de aceea pilotul a rămas în Germania lui Hitler.

În aprilie 1937 era general-maior, în 1938 avea gradul de general-locotenent. S-a bucurat ca un copil că poate purta guler alb, de general, şi în cadrul unei petreceri a dansat cancan pe o masă.

Udet avea funcţia de şef al Departamentului tehnic din cadrul Ministerului Aviaţiei şi răspundea de tot ceea ce

însemna punerea la punct a aparatelor de zbor şi producţia lor, ceea ce însemna pentru el o sarcină deosebit de grea. În industria aeronautică „bătălia” se dădea între firme precum erau Heinkel, Messerschmitt şi Junkers, care doreau să primească orice nou contract şi să realizeze orice tip de avion. Reprezentanţii marilor firme Messerschmitt şi Heinkel nu erau interesaţi de planuri făcute pe termen lung şi primeau frecvent comenzi de la Udet, care se entuziasma pentru tot ceea ce era nou. Rolul lui era acela de a-i aduce pe constructori la un numitor comun şi de a proceda în aşa fel încât tot ceea ce era nou să fie introdus pe piaţă treptat.

Udet vedea, însă, lucrurile cu totul altfel. El voia să fie primul pilot de încercare al aviaţiei. Dorea să testeze aparate noi, să le optimizeze, să le poată comanda. Ministerul Aviaţiei devenise un fel de magazin de jucării, plin de machete de avioane şi cheia acelui magazin se afla la Göring.

„Unde s-a mai întâlnit un şef al Departamentului tehnic din cadrul Ministerului Aviaţiei care să vrea să testeze fiecare nou tip de avion? S-a întâmplat de două ori ca atunci când ai testat aparate noi să fii nevoit să sari cu paraşuta şi astfel să-ţi salvezi viaţa*”, spunea Göring la ceremonia funerară organizată în cinstea lui Ernst Udet. Într-adevăr, Udet se folosea de fiecare moment pe care îl avea sau nu la dispoziţie, pentru a testa un nou tip de avion. Umbla de la o fabrică la alta, de la un aerodrom la altul, dădea aici o comandă, făcea în altă parte o observaţie de ordin tehnic, dar nu verifica niciodată dacă se făcea într-adevăr ceea ce spusese el.

Lui îi plăcea mai mult aventura. În 1937 a aterizat cu avionul pe zepelinul Hindenburg, o acţiune deosebit de riscantă, imortalizată de camerele de luat vederi. La numai câteva zile după aceea, zepelinul a explodat în localitatea Lakehurst din Statele Unite, în acel accident şi-au pierdut viaţa 35 de persoane. Timp de ani de zile Udet se obişnuise să se urce în orice tip de aparat şi să decoleze, fără a face

niciun efort. Reuşise acest lucru, atâta vreme cât avioanele avuseseră o structură relativ simplă. Trecuseră însă vremuri, în care avionul era pilotat doar prin acţionarea ambreiajului şi a manşei. La testarea unui aparat He 118, Ernst Heinkel i-a spus explicit lui Udet să fie atent la poziţia elicei. Aşa cum se întâmpla de obicei, Udet nici măcar nu l-a auzit. Elicea a cedat şi Udet a încercat să iasă din carlingă, dar nu a reuşit imediat, pentru că un picior i-a rămas agăţat în ceva. A reuşit să se elibereze, totuşi, pentru că el nu purta niciodată cizme de aviator, ci pantofi largi. La ultima sa aterizare cu paraşuta şi-a pierdut cunoştinţa şi a fost necesar să fie transportat la spital. Seara se simţea din nou bine. Atât de bine, încât l-a sunat pe Heinkel şi i-a spus: „Veniţi urgent la mine. Mor de sete!” La scurtă vreme după acest apel, lângă patul de spital al lui Udet se bea şampanie.

Acest accident nu l-a speriat deloc pe pilot. El îşi dorea tot mai multă viteză, tot mai multă mobilitate, tot mai multă îndrăzneală.

În 1938, de Florii, l-a vizitat pe Ernst Heinkel în Warnemünde. Voia neapărat să vadă prototipul aparatului He 100, un avion de vânătoare despre care Heinkel spusese că avea să atingă o viteză de 700 kilometri pe oră. La ora 19.27 Udet a urcat în avion şi a decolat, mergând pe distanţa măsurată dintre Müritz şi Wustrow. A atins o viteză de 634, 320 kilometri pe oră. Un nou record mondial! După ce a coborât din carlingă a spus sec: „Nu am făcut nimic deosebit. Ce caută tâmpeniile astea de becuri roşii în faţă, în dreapta? Nenorocirile astea au funcţionat tot timpul” „Nenorocirile” erau nişte lămpi care semnalaseră supraîncălzirea sistemului de răcire.

Aceasta, dar şi alte anecdote de genul ei s-au născut şi au circulat în Germania, stârnind amuzamentul. Cu toate acestea, de fiecare dată când Udet se urca într-un avion, miza era tot mai mare. Se întâmpla de multe ori să fie o minune că mai era în viaţă când cobora din avion sau când reuşea să iasă dintre rămăşiţele acestuia, fără să fi păţit

nimic. Îi plăcea să se joace cu soarta, dar era şi foarte norocos. Se întâmpla frecvent să intre beat în carlingă. Generalul Mahnke, şeful şcolilor de zbor, a dorit ca *Viaţa mea de aviator*, cartea lui Udet, să fie eliminată din bibliotecile unităţilor de aviaţie militară. El credea că nici aventurile descrise în carte şi nici autorul cărţii nu constituie un exemplu pentru viitorii piloţi.

După ce a realizat un record mondial, Hitler i-a interzis curajosului pilot să mai zboare. Udet a reuşit cu mari eforturi ca doar efectuarea de zboruri acrobatice să fie interzise, numai că el a continuat să efectueze şi astfel de zboruri.

Udet căuta aventura. Dorea să evadeze din chinurile muncii monotone pe care o presta la minister. Locul său de muncă nu mai era la manşă, ci la birou, în camera 201 a uriaşului Minister al Aviaţiei, condus de Göring. Clădirea de pe Leipziger Ştrafie era din piatră şi avea dimensiuni impresionante. Era un adevărat regat cu 3.000 de încăperi, în care regele îşi făcea apariţia foarte rar. Göring ajunsese „împuternicit al Reichului, însărcinat cu planul pe patru ani”, iar în această calitate interesul său, şi aşa redus, pentru dezvoltarea aviaţiei militare, s-a diminuat, ajungând la minim. El şi-a lăsat colaboratorii să se descurce în „jungla” muncii administrative, a conferinţelor şi a actelor de tot felul.

În ceea ce îl priveşte pe Ernst Udet, el era omul nepotrivit la locul nepotrivit. La fel ca Göring, Udet nu era în stare să se concentreze prea mult timp atunci când trebuia să facă muncă de birou. El dorise numai să zboare şi îi fuseseră furate aripile. Udet, „cel vesel” s-a desenat pe sine legat de scaun cu un lanţ supradimensionat, înaintea unui birou încărcat de acte. Peste capul său, într-un balon, în care era cuprins visul său, zbura tot el, râzând, deasupra munţilor.

Adevăratul stăpân al ministerului din Leipziger Ştrafie era harnicul Erhard Milch. Fiul unui farmacist din Wilhelmshaven, Milch avea o carieră impresionantă chiar

şi în 1933, când Góring l-a chemat la minister. În 1926, la numai 26 de ani, el avea o funcţie importantă la nou înfiinţata Lufthansa AG. După ce naziştii veniseră la putere, Góring insistate ca el să devină secretar de stat în Ministerul Aviaţiei. Milch, care îl admira pe Hitler, a acceptat.

Milch era dur faţă de ceilalţi, dar şi faţă de sine însuşi. Secretarul de stat Paul Kórner spunea despre el: „Milch urinează gheaţă”. Când au apărut zvonuri referitoare la faptul că ar fi de origine evreiască, Milch a luat de la tatăl lui o adeverinţă, conform căreia el ar fi copil nelegitim şi că părintele lui natural ar fi unchiul mamei sale, un arian „autentic” Pe Göring nu-l interesau astfel de zvonuri şi obişnuia să spună: „Eu decid cine este evreu”.

Göring avea nevoie de oameni ca Milch la minister. Aşa cum se întâmpla în cazul celor mai mulţi dintre cei care lucrau acolo, el nu se pricepea la tehnica aeronautică şi nu era interesat de problemele organizatorice. Milch era un om de altă factură. El era competent în ceea ce priveşte aeronautica şi era dornic să lucreze. Pe Göring îl deranja, însă, ambiţia exagerată a lui Milch. Sigur că avea nevoie de el, atunci când se iveau probleme de ordin tehnic, dar nu voia să-i ofere prea multă putere.

În ceea ce priveşte angajaţii din minister, deviza lui Göring era: „Dezbină şi stăpâneşte”. Ernst Udet era asul pe care Göring îl avea în mânecă şi îl putea întrebuinţa împotriva lui Milch. Aşa a început jocul, pe care labilul Udet avea să-l piardă în cele din urmă.

În 1936, la moartea generalului Wevers, şeful Marelui Stat-Major al Aviaţiei Militare, Göring îşi făcuse jocurile în ceea ce priveşte oamenii de la minister. îl adusese pe Albert Kesselring pe postul generalului Wevers. Ernst Udet l-a înlocuit pe generalul Wimmer, care devenise incomod pentru Göring. În acest fel, secretarul de stat, Milch, a constatat că nu mai putea lua hotărâri în ceea ce priveşte o serie întreagă de probleme tehnice şi tactice.

În 1937, Göring şi-a restructurat ministerul. Milch a fost retrogradat din nou. Şeful aviaţiei militare era subordonat direct marelui stat-major şi astfel Milch înceta să mai fie locţiitorul lui Göring. Putea să preia funcţia de locţiitor numai în „situaţii neprevăzute”. Era o situaţie intolerabilă pentru omul pe care Hitler ştia că se poate baza. Doar primise insigna de aur a partidului şi în iunie îi fusese încredinţată „pregătirea trupelor în sensul formării devotamentului faţă de partid şi a unei imagini despre lume”.

La 1 februarie 1939, Udet este avansat şi i se dă funcţia de „responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei”, o funcţie pompoasă, în stilul lui Göring. După ce fusese avansat la gradul de general-locotenent, pentru Udet, care era şef de departament în minister, nu mai existau, teoretic, posibilităţi de promovare. Era necesar să se găsească asemenea posibilităţi şi, pentru că în timpul Primului Război Mondial acea funcţie existase, ea a fost adusă în actualitate. În ceea ce priveşte avansarea pe acest post, biografii arată că ea a fost necesară şi pentru că Udet avea în permanenţă probleme financiare. Noul post nu implica, însă, o creştere substanţială a veniturilor. Se pare că între timp Udet devenise şi el dornic de titluri şi onoruri şi se afla la concurenţă mai ales cu Erhard Milch, care fusese mereu cu un pas înaintea lui. Faptul că Udet a devenit „responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei” a constituit pentru Milch o ofensă. Nu el, care organiza totul muncind din greu a obţinut mână liberă în ceea ce priveşte dotarea aviaţiei, ci Udet, care era un zăpăcit. Numeroşi istorici afirmă că acesta ar fi fost momentul în care Milch s-a decis să nu-l mai ajute deloc pe Udet. Trebuie spus că între cei doi existase cândva o relaţie de prietenie. Udet îi dăduse lui Milch lecţii de pilotaj şi îi spusese chiar că are încredere în proaspătul pilot. Mai mult decât atât, Udet demontase manşa şi o aruncase. Milch făcuse pe speriatul, dar ştia foarte bine că originalul pilot are întotdeauna montat un

alt dispozitiv de comandă. Udet se amuzase copios. La fel făcuse la momentul respectiv şi Erhard Milch.

Pentru Udet, reversul medaliei l-a constituit faptul că avea enorm de multă răspundere, în condiţiile în care el nu putuse face faţă nici sarcinilor pe care le avusese până în momentul respectiv. Pe lângă faptul că răspundea de testarea noilor tipuri de aparate, trebuia să se ocupe şi de comenzi, rezerve şi aprovizionare. Îi erau subordonate 26 de departamente, un adevărat labirint, compus din 4.000 de ofiţeri, funcţionari şi ingineri, care aveau multe sarcini, dar nu şi responsabilităţi. Nici măcar Milch, care făcea muncă de birou, nu avusese în subordine mai mult de patru departamente. „În mâinile lui Udet totul se face praf şi pulbere”, se plângea secretarul de stat. Omul care era plătit în bancnote mari, pentru a nu cheltui toţi banii într-o singură noapte, manevra bugete destinate dotării aviaţiei în valoare de milioane de mărci. Omul care era înnebunit după noi tipuri de avioane trebuia să tempereze tentaţia producătorilor de a optimiza permanent aparatele existente. Omul care avea la activ nenumărate aterizări forţate avea cea mai mare răspundere în ceea ce priveşte tehnica aviaţiei militare. O situaţie absurdă în care omul nepotrivit se afla la locul nepotrivit.

De multă vreme era clar că aveau să se ivească probleme. În timp ce oamenii lui Göring luptau, teoretic, unii împotriva altora, „situaţia de criză” se profila tot mai clar.

Când se aflau în străinătate, cei doi duşmani păreau a se înţelege. Udet şi Milch au plecat la Londra şi la Paris, pentru a-şi face o imagine în ceea ce priveşte dotarea inamicului în domeniul aviaţiei. La Tower Bridge şi în umbra Turnului Eiffel, cei doi formau un cuplu perfect: expertul şi oratorul fermecător, de care îşi aduceau aminte cu plăcere piloţii străini. După fiecare călătorie, cei doi mergeau la Berghof, la Hitler, şi îi dădeau raportul. I-au povestit dictatorului şi despre faptul că britanicii acordau foarte mare importanţă înarmării. Führerul le-a spus că

Germania nu va intra în război cu Anglia şi cei doi l-au crezut.

Au început să vină şi străinii în Germania. În august 1938, Göring i-a făcut o invitaţie lui Joseph Vuillemin, şeful Forţelor Aeriene Militare din Franţa. Pe aerodromul din Doberizt, aparatele Me-109 luceau în soare, aliniate unul lângă altul şi tocmai atunci a aterizat un Focke-Wulf Condor, venit tocmai de la New York. La Heinkel, în Oranienburg, francezul a avut ocazia să admire avioanele de bombardament He-111, iar Udet, căruia îi plăcea foarte mult „să se joace", l-a plimbat pe Vuillemin cu avionul. Chiar când au aterizat, deasupra capetelor lor zbura cu viteză năucitoare un avion de vânătoare He-100. Udet şi Milch şi-au jucat rolurile, spunând replicile pe care le învăţaseră pe de rost. Milch a vrut să afle care era situaţia în ceea ce priveşte producţia, iar Udet i-a răspuns pe un ton obraznic: „Cea de-a doua linie de producţie tocmai a fost dată în folosinţă, iar cea de-a treia va începe să funcţioneze peste trei săptămâni". Ajuns la Paris, Vuillemin a raportat că „aviaţia militară germană dispune de o forţă nimicitoare". Germanii obţinuseră o victorie în plan teoretic.

În mod real, aviaţia militară germană nu era pregătită pentru o luptă de durată, deşi până în 1939 industria aeronautică germană deţinea un loc fruntaş în lume. La începutul războiului, germanii aveau să dispună de peste 4.000 de aparate, care urmau să fie folosite în luptă şi de peste 8.000 de aparate, care urmau să fie utilizate pentru pregătirea piloţilor şi în alte scopuri. Cu toate acestea, aviaţia militară germană, care era un adevărat colos, stătea pe picioare de lut. Germanii nu dispuneau de combustibil şi de rezerve. La aceasta se mai adăuga şi faptul că unii constructori de avioane realizaseră aparate care nu se aflau în faza corespunzătoare producerii în serie. Bombardierele cu o rază mai mare de acţiune nu existau decât pe planşetele proiectanţilor. Încă din 1936 se renunţase la producerea lor. „Führerul nu mă

întreabă cât de mari sunt bombardierele mele, ci de câte dispun”, spusese Göring. Cu siguranţa comandantului îngâmfat, care are convingerea că nimeni nu-l poate învinge, el a pregătit aviaţia militară pentru un război scurt, de agresiune, dar nu a pus la punct o strategie de luptă, deoarece lui şi colaboratorilor săi le lipsea capacitatea de a aprecia lucrurile în perspectivă.

Pentru rezolvarea tuturor problemelor urma să se construiască aparatul Ju 88.

Comanda, dar şi sarcina de a verifica efectuarea ei i-a fost dată lui Heinrich Koppenberg, director general la Junkers. Göring îi scria acestuia: „Începeţi producţia şi daţi-mi cât mai curând o flotă imensă de bombardiere Ju 88”. Acest aparat trebuia să poată înainta în picaj la fel ca tipul mai vechi, Ju 87. Aparatul Stuka „s-a impus” în timpul războiului civil din Spania. Acum se dorea un avion care să poată fi utilizat în orice situaţie. Se dorea un aparat care să fie bun pentru picaj, fără a se ţine seama că un asemenea aparat avea un grad redus de mobilitate şi era mai greu. În timpul interminabilei faze de producţie a lui Ju 88, care a implicat, conform mărturisirilor lui Koppenberg, aproximativ 25.000 de modificări ale planului de producţie, aparatul a ajuns de la o greutate iniţială de şase tone, la 13 tone. Viteza de deplasare a aparatului s-a micşorat de la 500 la 350 kilometri pe oră. Milch avea să spună cu dispreţ că acest aparat era „o poartă de şură care zboară”. Bombardierul de dimensiuni mari He 177 avea să aibă aceeaşi soartă ca aparatul Ju 88. Pentru că urma să fie folosit şi în acţiuni la mică înălţime, avionul a fost gata mai târziu decât s-a prevăzut iniţial, în condiţiile în care nu au fost puse la punct toate detaliile tehnice. Abia în toamna lui 1942, Göring şi-a dat seama că ar fi fost „o idioţenie” să se acţioneze în picaj cu un asemenea avion. La fel ca şi alţi importanţi reprezentanţi ai aviaţiei militare germane, Udet susţinea teoria că era necesar ca avioanele să poată fi folosite în picaj. Lui i-a aparţinut ideea conform căreia aparatele trebuiau să fie dotate cu o

sirenă care să urle în timp ce se acţiona în picaj. Aşa-numita „trompetă Jericho” provoca teamă şi panică printre cei atacaţi. Datorită faptului că germanii au obţinut rapid câteva victorii la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, cei ce se pronunţaseră pentru avioane care să poată fi utilizate pentru acţiuni în picaj aveau câştig de cauză.

La 26 septembrie 1938, Hitler a ordonat ca dotarea aviaţiei militare să fie de cinci ori mai mare decât era la momentul respectiv. 31 300 de avioane, dintre care 3.500 aparate de vânătoare şi 7 700 bombardiere, trebuiau „scoase din pământ”. Dintre toate bombardierele pe care germanii le aveau la acea oră, nu exista niciun prototip care să funcţioneze. Toţi ştiau că planul propus pentru aviaţia militară nu era unul realist. Cel care semnase acel program trebuia să şi răspundă pentru el. Acela care trebuia să-şi asume responsabilitatea era Ernst Udet. Cu cât devenea mai clar că va izbucni un război, cu atât problema celor ce răspundeau de aviaţia militară devenea din ce în ce mai mare. Nu erau pregătiţi de un război şi mai ales nu erau pregătiţi pentru o confruntare cu Anglia. Era necesar să i se prezinte Führerului dificultăţile cu care se confrunta aviaţia militară, „fără a i se da o impresie negativă” După aceea se spera că dictatorul va aloca aviaţiei cote mai mari de combustibil. La 3 iulie 1939, aviatorii i-au arătat Führerului ce realizaseră. Hitler era impresionat… şi convins că aviaţia militară este dotată aşa cum se cuvine.

Udet părea să nu vadă norii negri care se adunau deasupra lui. Devenise şi mai nepăsător. Dovada faptului că era bine dispus o reprezintă „Calendarul” său din 1938, o serie de caricaturi pe care obişnuia să le dea prietenilor săi în fiecare an. Dacă în anul precedent desenase „Visul unui şef de serviciu”, acum în calendarul său era reprezentat Göring în timp ce admira flotele de avioane şi vrăjitorul „Koppenbergini” care scotea din joben o întreagă armada de aparate Ju 88. S-a desenat şi pe sine stând pe o

scară şi vrând să apuce cu mâna o stea. O caricatură reprezentativă în ceea ce îl privea.

În dimineaţa zilei de 1 septembrie 1939, când trupele germane intră în Polonia, Ernst Udet petrece în compania soţilor Heinkel şi a prietenei sale, Inge Bleyle. Costumat în amerindian, pilotul s-a distrat trăgând la ţintă. Ernst Heinkel avea să-şi amintească ulterior de atmosfera destinsă. Cineva deschisese întâmplător aparatul de radio: „... Se răspunde cu foc de la ora 5.45" Udet ar fi spus sec: „Deci se întâmplă, totuşi".

Trupele germane au trecut ca un tăvălug peste inamic. Göring triumfa, bătându-se cu pumnii în piept: „Ce a făcut aviaţia militară germană în Polonia, va face şi în Anglia şi în Franţa".

La 10 mai 1940, trupele germane au început ofensiva spre vest şi „s-au impus" din nou. La invitaţia lui Göring, Udet s-a aflat la Compiègne, în vagonul-salon unde reprezentanţii Franţei au semnat capitularea. Venise „ceasul" lor, aşa cum prezisese Göring în 1918.

Udet şi Milch au străbătut braţ la braţ Champs Élysées, purtând la gât eşarfele roşii de aviatori şi au sărbătorit momentul. Hitler a făcut în aşa fel încât „să plouă" cu promovări. „Pentru merite deosebite în constituirea aviaţiei militare" Udet a fost avansat la gradul de general-colonel. Mentorul său, Göring, s-a putut împăuna cu titlul de „mareşal al Reichului".

Acum mai trebuia „doar" să fie învinsă Anglia. Această acţiune avea să scoată la iveală punctele slabe ale aviaţiei militare germane. Aceasta era dotată pentru Blitzkrieg, dar nu pentru lupta împotriva Royal Air Force. La 4 iunie 1940, germanii au suferit prima înfrângere la Dunkerque. Englezii au trecut Canalul Mânecii, întorcându-se la bazele lor, fără a înregistra aproape niciun fel de pierderi. Göring se bucurase anticipat, spunând: „Am reuşit. Ai noştri or să-i învingă pe englezi pe coastă". El a zburat împreună cu Bruno Loerzer şi Ernst Udet la Haga şi Amsterdam pentru a „pune mâna" pe obiecte de

artă şi antichităţi. La o „vizită de curtoazie” făcută în cartierul general al dictatorului, Göring a ţinut să spună: „Numai bărci de pescari traversează Canalul Mânecii. Sper ca englezii să ştie să înoate”. La 30 mai, 300.000 de britanici şi francezi aveau să plece de la Dunkerque, traversând Canalul Mânecii.

Şase săptămâni mai târziu, mareşalul Reichului, care se afla la reşedinţa sa, Karinhall, a ordonat ca atacurile asupra Angliei să devină mai hotărâte şi să fie nimicită aviaţia militară britanică. El a prezis că germanii vor avea nevoie de cinci săptămâni pentru a-şi dovedi „supremaţia în aer” şi pentru a se putea declanşa Operaţiunea „Leul de Mare”, adică pentru a se trece la invazia Angliei. Atunci când unul dintre invitaţi i-a spus că „Royal Air Force” este foarte puternică, Göring îi spune tăios: „Chiar dacă avioanele englezeşti ar fi atât de bune pe cât spuneţi, dacă eu aş fi Churchill, aş da ordin ca şeful aviaţiei militare să fie împuşcat, deoarece este incompetent” Udet, care era de faţă, s-a amuzat copios şi a ţinut să sublinieze cele spuse de şeful său, făcând un gest, ca şi când ar fi tăiat gâtul cuiva.

La 13 mai 1940, odată cu Adlertag1 a început adevăratul botez al focului pentru aviaţia militară germană, care nu avusese până atunci dificultăţi foarte mari. Fighter Command-ul britanic era gata de luptă şi se dotase serios, devenind un adversar redutabil. Mitul aviaţiei germane imbatabile s-a spulberat sub grenadele unităţilor antiaeriene britanice.

Nici bombardarea masivă a Londrei nu a adus cu sine succesul dorit. Efectul a fost devastator, dar scopul propus, acela de a demoraliza inamicul, nu s-a realizat. Dimpotrivă, în august 1940, când au apărut primele bombardiere britanice pe cerul Berlinului, Göring a avut de pierdut în ceea ce priveşte prestigiul său. El arătase că lumea poate să-i spună „Meier”[1920], dacă se va arăta pe cerul Germaniei

19 Ziua Vulturului (n.tr.)

20 Fermier, arendaş (n.tr.)

fie şi numai un avion inamic. Cu umor negru, germanii îl numeau aşa cum îi îndemnase să-l numească – „Hermann Meier”. Pagubele produse de avioanele britanice au fost mici la început, dar totul era doar preludiul la dezastrul pe care acestea aveau să-l provoace.

Aviaţia militară germană a înregistrat pierderi catastrofale în timpul raidurilor efectuate în Anglia. Până în octombrie 1940 aceasta a pierdut 1 700 de avioane, aproape dublu faţă de pierderile înregistrate de britanici. În mai 1941, bombardierele lui Göring au pornit pentru ultima dată într-o acţiune ofensivă îndreptată împotriva Londrei. Hitler a suspendat Operaţiunea „Leul de Mare”. El avea acum alte ţeluri – „crearea de spaţiu vital în est” –, un plan ale cărei cumplite urmări Ernst Udet nu avea să le mai vadă.

Eşecul înregistrat în Anglia a fost prima palmă primită de aviaţia militară a lui Göring. Pentru mareşalul Reichului, care iubea fastul, acest lucru reprezenta mai mult decât o înfrângere într-o bătălie. El pierduse şi încrederea lui Hitler.

Göring nu voia ca dispreţul să se reverse asupra lui. Avea nevoie de un ţap ispăşitor. Udet ştia ce însemna pentru el acest lucru. El lipsea de la şedinţele organizate de Göring şi se ascundea în spatele glumelor pline de sarcasm. În momentul în care pilotul de încercare Warsitz a insistat pentru punerea la punct a sistemului de propulsie cu turbină, inventat de Heinkel, Udet îi spune ironic: „Domnule Warsitz, dumneata nu înţelegi că într-un an războiul va fi câştigat şi că nu mai este nevoie de avioane de vânătoare?”

Nu a fost deloc greu să se facă un inventar al greşelilor comise de responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei, mai ales în plan tehnic. Aparatul Ju 88, despre care crezuse cu un an în urmă că va fi salvarea lui, era criticat vehement de piloţi. Acest lucru însemna apă la moara lui Milch. „Trupa nu se teme de inamic, ci de Ju 88”, i-a şoptit Milch mareşalului Reichului, care era din

ce în ce mai dispus să asculte criticile formulate la adresa protejatului său, Udet şi să-l ţină în frâu pe acesta din urmă. Stăpân al unei reşedinţe pompoase, Karinhall, Göring a ordonat în toamna lui 1940 ca Udet să părăsească locuinţa sa din Pommersche Straße, care era adecvată pentru un tânăr şi să se mute într-o locuinţă mai mare. Udet s-a mutat în Stallupöner Allee, într-un cartier select din Grunewald, unde era supravegheat şi controlat de angajaţii serviciului de cercetări al lui Göring, adică de cei care se ocupau de operaţiuni de ascultare în timpul celui de-al Treilea Reich. Casa din Stallupöner Allee avea să fie ultima reşedinţă a lui Udet. Această locuinţă nu i-a plăcut niciodată. „E o cruce la uşă. Nu intru aici!” a strigat aviatorul, când a observat o cruce mică, parte a ornamentului din fier forjat, care dubla uşa de la intrare.

La două zile după ce s-a mutat, a leşinat. După ce a fost dus la spital, medicii i-au pus diagnosticul de hipotensiune acută. Starea de sănătate a lui Udet se înrăutăţise mult. Era de nerecunoscut. Aviatorul care fusese cândva vioi era palid şi buhăit. Părul îi era neîngrijit. Privirea, cu care şi-ar fi fixat pe vremuri inamicul, era acum neliniştită şi tulbure. Consumul de alcool, căruia niciun om normal nu i-ar fi putut face faţă, a crescut. Oricum, Udet îşi căuta de ceva vreme liniştea, consumând un drog nou: Pervitin. Produsul era un stimulent folosit ca panaceu pentru militarii obosiţi de pe front şi le dădea acestora posibilitatea să reducă la minimum perioada de somn.

Udet se folosea de medicament pentru a putea duce propria sa luptă, lupta cu sine şi cu rivalii săi. După ce îşi administra Pervitin, era vesel, vorbăreţ şi sigur pe sine. Conform mărturiilor unor martori, el lua medicamentul, care se administra în doze de trei miligrame, în cantităţi foarte mari. Conform cercetărilor efectuate de specialişti, consumul abuziv de Pervitin provoacă mania persecuţiei şi trecerea de la o stare euforică la una depresivă. Persoanele dependente de medicamentul amintit declară

că aud voci şi că văd persoane necunoscute, care le ameninţă.

Şi Ernst Udet avea asemenea manifestări. El a relatat că a văzut umbre negre cu pălării negre. Erhard Milch părea a fi pentru el întruchiparea a tot ceea ce era rău: „Totul pare a fi împotriva mea. Omul de Fier a plecat pur şi simplu în concediu. Mă lasă singur cu Milch. Milch este cel care îl reprezintă în faţa Führerului. El va avea grijă ca Führerul să afle despre fiecare greşeală pe care eu am făcut-o vreodată. Nu mai pot să fac faţă acestei situaţii. Nu mai pot să lupt împotriva acestei urmăriri permanente la care sunt supus”, îi şopteşte aviatorul lui Ernst Heinkel.

Când l-a vizitat din nou, constructorul de avioane abia dacă l-a mai recunoscut. Părea agitat şi nervos: „Omul de Fier vrea să mă trimită la Bühler Höhe. Eu nu vreau să mă duc”.

Se pare, totuşi, că împotriva voinţei sale, aviatorul a fost dus la bine-cunoscutul sanatoriu din Pădurea Neagră. În timpul călătoriei spre sanatoriu, bancheta din spate a automobilului său s-a umplut de cartuşe de ţigări şi de lăzi cu băuturi alcoolice. Medicii l-au putut ţine la Bühler Höhe doar câteva zile. Göring i-a trimis lui Udet o telegramă, care pentru aviator era plină de cinism: „Să nu vă faceţi niciun fel de probleme în ceea ce priveşte serviciul dumneavoastră. Colaboratorii dumneavoastră, care sunt extraordinari, se vor ocupa de toate şi mă refer aici în special la generalul Ploch. În afară de asta, l-am rugat pe Milch să se ocupe şi el de problemele care apar”.

Milch, tocmai Milch! Udet a înţeles că „Omul de Fier” se debarasa de el şi nu mai făcea un secret din asta.

Pilotul şi-a adunat încă o dată toate forţele şi a început să se ocupe de sarcinile pe care le avea. De Anul Nou, el a editat ultimul său calendar, ale cărui imagini sunt mai grăitoare decât cuvintele. Unul dintre desene îl reprezintă pe Erhard Milch, jucându-se cu nişte avionaşe, care plutesc deasupra unui oraş în flăcări. Pe sine însuşi s-a prezentat trist, stând în ploaie, pe drumul care duce

către Bühler Hohe.

În 1941 situaţia se degradează şi mai mult. Prietenii aviatorului sunt îngrijoraţi. În martie, când l-a vizitat pe Bruno Loerzer la Amsterdam, Udet i-a şoptit resemnat: „Bruno, eu nu sunt omul potrivit pentru postul acesta. Până la urmă or să mă distrugă. Au nevoie de un ţap ispăşitor. Să nu-ţi faci griji. Nu mă dau bătut. Mă oboseşte doar uneori jocul”.

Pilotul de bombardiere Werner Baumbach îşi aminteşte de o întâlnire pe care a avut-o la Göring în martie 1941: „Către finalul conferinţei m-a bătut cineva uşor pe umăr. Era general-colonelul Udet... El mi-a zis în glumă că nu este important ce spune domnul mareşal al Reichului. M-a întrebat dacă nu vreau să mă aşez într-un colţ împreună cu el şi câţiva prieteni şi a scos la iveală o sticlă de coniac”.

Acum Udet nu mai voia să fie singur. După ce trecea prin nenumărate baruri şi restaurante înecate în fum, îşi implora însoţitorii să vină în locuinţa lui. În timp ce aceştia din urmă adormeau pe fotolii, pentru că erau obosiţi şi beţi, Udet vorbea, înviind vremurile de demult. Din când în când oaspeţii tresăreau speriaţi, deoarece stăpânul casei trăgea la ţintă, de parcă s-ar fi aflat la vânătoare de urşi. Foarte rar vorbea deschis despre situaţia lui. Elly Beinhorn, femeia-pilot de care îl legau mulţi ani de prietenie, a fost surprinsă când Udet i-a mărturisit, în timp ce se amuza cu băieţelul ei: „Am şi eu o fiică. E mică. A venit vremea să mă împrietenesc cu eaM

Partenerei sale de viaţă, Inge Bleyle, îi spunea resemnat: „Eu sunt doar un spirit în uniformă”. Ea a fost aceea care a încercat să îi ofere un pic de stabilitate în ultimele luni de viaţă. Îi spusese de mai multe ori că se va căsători cu ea, dar nu îşi respectase promisiunea. Ea a încercat să facă în aşa fel încât starea sănătăţii lui să nu se degradeze şi mai mult şi a început să-i reproşeze faptul că bea: „Ingelein, cine are griji, bea. Iar eu am griji”, a replicat pilotul. Aceasta este perioada în care Udet spune

pentru prima dată că vrea să se sinucidă.

Intervalele de timp în care era în stare să se adune, pentru a lucra, au devenit din ce în ce mai mici. În aprilie i-a înmânat lui Erhard Milch un studiu, în care aducea tot felul de argumente, susţinând că în septembrie războiul ar trebui să se încheie, deoarece… nu mai exista combustibil pentru avioane. Milch a aruncat studiul în coşul de gunoi şi a ţipat la Udet, cerându-i să se adune. Din calendarul pe care îşi nota ce întâlniri avea, rezultă că în primăvară a avut o serie de discuţii cu Göring, legate, de exemplu, de „situaţia livrărilor”. De fapt, Udet încerca să-l atragă pe mareşalul Reichului în alte subiecte de discuţie. Procurorul-general Christian von Hammerstein îşi amintea: „Când se ducea la Göring, vorbeau despre vremurile de altă dată. Se evita orice discuţie care ar fi putut avea legătură cu problemele de serviciu”.

În *Wochenschau* se arăta, fără a se retuşa nimic, ce devenise omul care „strălucise” cândva. La aniversarea zilei de naştere a lui Emmy Göring, Udet stătea şi privea în gol. Vrea să execute „salutul german”, dar nu reuşeşte. Cei prezenţi râd de el. Aşa era prezentat eroul acum. îl demascau. În cadrul unei şedinţe tactice din vara lui 1941 i-au căzut nişte acte. Scena este filmată de aparatele *Wochenschau*. Udet nici nu s-a obosit să ridice actele care i-au căzut.

Chiar şi constructorii de avioane au început să-l critice din cauza întârzierii livrărilor. La 13 martie 1941, Messerschmitt se adresează într-o scrisoare Serviciului Planificare aflat în subordinea responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei: „Cu vremea am ajuns la concluzia că cele mai mari probleme în ceea ce priveşte livrarea la timp a avioanelor şi dotarea lor apar din cauza lipsei unui plan, pe care să-l fi elaborat responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei. Îmi amintesc de faptul că programele avute în vedere au fost modificate de nenumărate ori. V-aş fi recunoscător dacă aţi înlătura această problemă a lipsei unui plan, care

să fie elaborat de responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei sau dacă aţi diminua-o într-un fel, în loc să faceţi reproşuri reprezentanţilor diferitelor firme pentru probleme care se nasc numai din vina responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei”.

Cu toate acestea, Udet continua să lupte. Ce vină avea el că aparatul Me 210 nu ajunsese nici măcar în faza de proiect bine gândit din punct de vedere tehnic, că aparatul Ju 88 nu avea o rază de acţiune suficient de mare, că motoarele modelului He 177 luau mereu foc?

Abia acum Udet întrebuinţează tonul pe care ar fi trebuit să-l folosească pentru a-i pune la respect pe constructorii de avioane: „Un lucru trebuie să fie clar, dragă domnule Messerschmitt. Nu trebuie să mai înregistrăm pierderi de aparate la aterizări normale, din cauza unor defecţiuni la trenul de aterizare. Trenul de aterizare nu reprezintă o noutate tehnică în construcţia de avioane” Cine să mai creadă, însă, că el reprezintă autorităţile statului? De multă vreme alţii ţineau frâiele.

După ce a început ofensiva împotriva Rusiei, în vara anului 1941, Göring a solicitat diversificarea dotării aviaţiei militare. Harnicul Milch i-a prezentat şefului său un program, şi ştiind cât de îngâmfat era acesta, l-a numit Programul Göring. De dreptul de a verifica ducerea la bun sfârşit a programului dispunea o singură persoană: Erhard Milch. Göring a semnat şi Milch a devenit succesorul responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei chiar dacă acesta din urmă se mai afla încă în viaţă.

Ernst Udet era un om distrus. Inge Bleyle a reuşit să-l convingă încă o dată să facă un tratament. Între timp, Göring şi Milch au făcut schimbări în Ministerul Aviaţiei. Milch l-a destituit pe şeful Departamentului Planificare tehnică, Tschersich, şi l-a înlocuit cu care August von Gablenz. Vechiul prieten al lui Udet, generalul-maior Ploch a trebuit să plece pe Frontul de Est.

„Responsabil cu problemele tehnice din domeniul

aviaţiei” nu mai era decât o titulatură. Udet nu mai era decât un om care trebuia să i se supună lui Milch. Era o marionetă în mâinile lui Göring. O marionetă care putea fi manevrată de el după bunul plac.

În octombrie a avut loc la Ministerul Aviaţiei ultima şedinţă importantă, la care a participat şi responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei. La această şedinţă au asistat 50 de angajaţi ai ministerului. Fritz Seiler, director financiar al firmei Messerschmitt, care a fost deranjat de o modificare propusă de Udet, în ceea ce privea producţia, a prezentat acte din care rezulta că Udet ar fi luat decizii pornind de la date false. Udet a fost scandalizat. Nu se aşteptase la un asemenea atac frontal. Începuse să înţeleagă cum se ajunsese la organizarea acelei şedinţe. Messerschmitt îl sunase pe Milch şi îi dăduse acestuia toate motivele care îi erau necesare pentru a scăpa definitiv de Udet. Messerschmitt, Milch şi Göring au pus la cale acel „proces”. „Ar fi fost bine să mă informaţi în prealabil în legătură cu toate acestea”, a spus Udet consternat. „Asta-i piesa pe care trebuie să o joc, domnule Udet”, a replicat Seiler sec. Milch i-a propus să plece împreună cu el la Paris „pentru câteva zile”, ca să se refacă şi „să reînnoade prietenia” dintre ei. Inamicul amabil ţinea încă la aparenţe. La data la care cei doi ar fi trebuit să plece, Udet murise.

La 16 noiembrie 1941, Erich Baier, mecanicul lui Udet din vremurile bune a sunat la locuinţa aviatorului din Stalluponer Allee. Acesta i-a spus lui Udet că se afla în Berlin şi că ar fi fost frumos dacă s-ar fi întâlnit şi ar fi vorbit despre vremurile de altă dată. Udet s-a bucurat şi a comandat un taxi care să-l aducă repede pe mecanic la locuinţa sa. „Ce ciudat că veniţi tocmai astăzi”, a mormăit Udet gânditor, deschizându-i uşa mecanicului. La masa de prânz a fost aproape ca pe vremuri. Udet era mai liniştit decât în zilele precedente. A povestit despre Africa, despre Groenlanda, despre ceea ce înseamnă să zbori. După ce şi-a luat rămas-bun de la Baier, i-a spus Ingei Bleyle,

întunecându-se la faţă: „Nu mai vine. N-am să-l mai văd niciodată”. Apoi a început să plângă, spunând: „Astăzi suntem împreună pentru ultima oară. Mâine vei fi văduvă”. Inge Bleyle încearcă să-l liniştească. Este servită cina: raţă, varză roşie, ştrudel cu mere. „Ieri răţuşca a mai trăit. Asta e soarta multora. Astăzi mai trăiesc, mâine sunt morţi”. Starea de spirit a lui Udet nu se schimbă: „Nu mai vreau. Nu mai vreau să verific bombardiere şi să mă uit la *Wochenschau*”. Doamna Inge îl convinge să dea curs unei invitaţii făcute de nişte prieteni. „Mâine n-o să-l mai vedeţi pe nenea”, le spune Udet copiilor prietenilor respectivi. Udet o duce pe Inge la locuinţa ei, apoi merge la Tempelhof. Kurt Schnittke, mecanicul lui Udet, meşterea la o machetă de avion. Schnittke îşi mai aduce aminte şi astăzi că Udet s-a urcat în vechiul Fh 104, avionul său preferat. Şi-a luat o sticlă de coniac din bar şi a băut. Înainte de a se despărţi de Schnittke, a luat din buzunarul de la piept al salopetei acestuia o bucată de cretă roşie.

În dimineaţa următoare, Inge Bleyle a tresărit când a auzit soneria stridentă a telefonului. Era Udet. L-a rugat să ia micul dejun împreună, în locuinţa lui. „Nu, nu veni”, i-a spus aviatorul. „Este prea târziu, Ingelein. Pe nimeni nu am iubit mai mult decât pe tine. Spune-i lui Pilii Korner că găseşte testamentul meu în dulap”. Apoi Inge Bleyle a auzit împuşcătura.

În Stalluponer Allee, soţii Peters, administratorii clădirii, tresar speriaţi. Tocmai erau la micul dejun. Urcă repede scara care duce spre locuinţa lui Udet. Uşa este închisă. „Ce facem? Să deschidem! Să deschidem! Am forţat uşa şi l-am văzut…”

Ernst Udet zăcea plin de sânge pe pat. Era îmbrăcat în halatul său de baie. Continua să ţină în mână colţul lui mexican cu care îşi trăsese un glonţ în cap. Peste tot era plin de hârtii şi sticle de coniac.

Apoi a apărut şi Inge Bleyle. Doamna administrator a spus, dând din cap: „Nu mai trăieşte. A mai apucat doar să horcăie” După ce s-au întâmplat toate acestea, totul a mers

foarte repede. Aghiotantul lui Udet, colonelul Pendele, a venit cu un medic. Şi secretarul de stat, Pilii Korner, a sosit repede în apartamentul aviatorului. El a fost cel care a observat primul ceea ce era scris cu roşu la capul patului: „Omule de Fier, tu m-ai trădat!”

Cei prezenţi şterg repede ceea ce este scris pe perete şi adună hârtiile. Jură să nu spună niciun cuvânt despre cele văzute.

Nu s-a putut spune niciodată cu precizie care era sensul ultimelor cuvinte ale lui Udet. Tocmai de aceea au luat naştere speculaţiile. S-a spus că ar fi fost victima „evreilor” Milch şi Gablenz. „Inge, de ce m-ai părăsit?” îi reproşa aviatorul prietenei sale. Injuriile scrise pe pereţi şi pe pat au fost şterse urgent. Udet pusese capăt vieţii sale dezordonate, lăsând în urmă sentimente de culpă în inimile celor apropiaţi. Trebuie spus, însă, că el însuşi şi vremurile în care a trăit au dus la faptul că a eşuat.

Ernst Udet nu a fost un opozant al regimului nazist, aşa cum este pilotul Harras din romanul lui Zuckmayer. Manifestările sale de opozant se consumau în bârfe şi conversaţii purtate prin cazinouri. Dincolo de masca de om sarcastic se ascundea repulsia faţă de viaţa dusă conform unor reguli foarte bine stabilite. Istoricul militar Horst Boog spune despre Udet că este: „cea mai mare eroare pe care a comis-o Göring în ceea ce priveşte numirea anumitor persoane în diferite posturi” El a fost omul nepotrivit la locul nepotrivit. A acceptat, însă, de bunăvoie, postul care i s-a oferit şi s-a luptat pentru acel post până la sfârşit. Devenise războinicul lui Hitler şi contribuise la dotarea aviaţiei militare, la Blitzkriegul din anii 1939 şi 1940, la „bătălia aeriană pentru Anglia” Cel mai important rol al său a fost acela pe care l-a jucat pe tărâmul propagandei. El a fost aviatorul nepăsător, al cărui portret era dezlipit de copii de pe pachetele de ţigări, aviatorul pe care l-au admirat femeile şi pe care bărbaţii l-au invidiat pentru curajul său nebunesc. Popularitatea a reprezentat capitalul său şi tocmai popularitatea l-a distrus. El nu avea

mustrări de conştiinţă precum aviatorul Harras. Nu le-a spus niciodată celor apropiaţi dacă îşi dădea seama către ce anume se îndreaptă regimul nazist, îşi ascundea îndoielile, dar şi insuccesele pe plan profesional şi privat, sub masca omului vesel, căruia îi place să bea. Şi şi-a jucat rolul atât de mult, până când a fost distrus fizic şi moral şi nu a mai găsit altă soluţie, decât aceea de a ieşi teatral de pe scena pe care el însuşi şi-a ales-o.

Udet nu a mai avut posibilitatea de a se apăra împotriva avalanşei de acuzaţii care s-au revărsat asupra persoanei sale după moartea sa. Hitler şi Göring au găsit în el un ţap ispăşitor, care le era util pentru a se deroba de greşelile care se făcuseră în ceea ce priveşte dotarea aviaţiei militare. În cadrul unei şedinţe care semăna cu un tribunal militar, i s-a pus pe umeri întreaga răspundere pentru „tragedia" aviaţiei militare germane. Führerul nu a regretat prea mult dispariţia obiectului său de propagandă. „Şi-a uşurat situaţia", spunea la un an după moartea lui Udet acela care, la 30 aprilie 1945, avea să se sinucidă, fugind astfel de răspunderea pentru catastrofa pe care el însuşi o provocase.

„Am fost doar un aviator", spusese Harras despre sine. Ernst Udet devenise mai mult decât atât, acceptând ceea ce i s-a oferit, deşi el dorise întotdeauna să fie doar un aviator.

Succesorul său la funcţia de responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei a fost Erhard Milch.

Capitolul 6 CONJURATUL

Cel ce este un bun militar va fi – fie că doreşte sau nu-şi un bun naţional-socialist.

I

Cel ce se poartă urât cu animalele nu poate fi un om bun.

Dacă plec eu, vine Heydrich şi atunci totul e pierdut.

A venit momentul ca Abwehrul să stârnească atenţia prin noi fapte mari.

Un război care se duce în condiţiile renunţării la orice fel de normă a eticii nu poate fi câştigat niciodată. Există o justiţie divină şi pe pământ.

Canaris

Canaris s-a străduit să fie în relaţii foarte bune cu Himmler şi Heydrich, astfel încât să nu devină suspicioşi în ceea ce îl priveşte.

Alfred Jodl

…În vremurile în care servea în marina militară era un ofiţer căruia nu i se acorda foarte multă încredere. Era cu totul altfel decât noi. Noi spuneam că are şapte suflete în piept.

Karl Dönitz

La prima vedere, Canaris dezamăgea. Dădea impresia că este bătrân, obosit, uzat. Avea părul aproape alb, puţin peste 1, 60 metri înălţime, mergea aplecat şi dădea impresia de om neîngrijit.

Walter Huppenkothen, Standartenführer SS

După părerea mea, prin modul în care şi-a structurat serviciul, a dovedit că nu era – aşa cum spunea legenda – un geniu misterios al serviciilor secrete, ci un ofiţer german tipic, care organizează totul conform structurilor militare şi un german al epocii sale, care are darul de a organiza totul. Sub conducerea lui, serviciul secret al armatei a devenit o structură uriaşă, aflată în slujba statului, care avea mai mulţi referenţi decât agenţi.

Werner Best, Obergruppenführer SS

Putea fi naiv ca un băieţaş, dacă nu s-ar fi ferit să fie prea des naiv. Putea să facă aşa nişte grimase, încât celor care erau înţepeniţi în uniformele lor le îngheţa zâmbetul pe buze. Tocmai această înmărmurire îl făcea să se amuze copios în sinea lui. Încă mai văd privirea jucăuşă pe care o avea atunci când îl călărea necuratul. Aceste ieşiri comice s-au pierdut cu vremea sub povara seriozităţii, iar pe măsură ce timpul a trecut el avea izbucniri groteşti, provocate de o instabilitate psihică încărcată de amărăciune.

Otto Wagner

Canaris a fost un intelectual prin excelenţă, care în adâncul structurii fiinţei sale interesante, cu totul originale şi foarte complicate, ura violenţa în sine şi de aceea îi repugnau războiul, Hitler şi sistemul acestuia.

Erwin Lahousen, şeful Departamentului Sabotaj din cadrul Serviciului Contrainformaţii/Străinătate

Toată trupa lui Canaris s-a mai dat din când în când de gol şi nu a fost chiar aşa cum s-ar fi dorit. Dacă „cei buni” nu ar fi înţelepţi precum şerpii şi fără de prihană precum porumbeii, atunci nu s-ar putea realiza nimic.

Ulrich von Hassell, diplomat la Roma

Canaris l-a asigurat întotdeauna pe soţul meu că el a făcut tot ceea ce era posibil, dar că din punct de vedere politic situaţia lui nu mai era atât de bună încât să-şi poată permite să bată cu pumnul în masă. Soţul meu a fost de altă părere.

Christine von Dohnahyi

Rar mi-a fost dat să întâlnesc un om care să intuiască atât de exact ce se va întâmpla în viitor. De cele mai multe ori era atât de acaparat de aceste realităţi ireale, încât nu avea timp nici măcar să se exteriorizeze.

Hans Bernd Gisevius, Serviciul Contrainformaţii/Străinătate

Pe de-o parte era un patriot înflăcărat, care era în stare să facă orice pentru Germania lui, dar pe de altă parte era un egocentric şi se gândea: „Dacă iau parte la toate astea, îmi consolidez poziţia”.

Wilhelm Höttl, Obersturmbannführer SS

Cred că domnul Canaris a suferit cumplit de-a lungul anilor în care a fost război. Tocmai de aceea călătorea atât de mult. Tocmai de aceea a devenit atât de neliniştit. De fapt, nici nu şi-a mai găsit liniştea. Dispărea pe neaşteptate. Dispărea câte-o săptămână întreagă şi apărea pe neaşteptate.

Reinhard Spitzy, colaborator al Serviciului Contrainformaţii/Străinătate

Prin serviciul său şi prin implicarea serviciului său, Canaris a făcut posibilă existenţa mişcării de opoziţie.

Profesor doctor Eberhard Bethge, Serviciul Contrainformaţii/Străinătate

Deţinuţii au fost treziţi în zori de lătratul câinilor de pază. Curtea lagărului de concentrare Flossenbürg era scăldată în lumina rece a farurilor electrice. În barăci se auzeau ordine date pe un ton aspru şi tropot de cizme. Colonelul Hans Lunding, fost ofiţer danez, care a lucrat pentru serviciile secrete, a auzit cum s-a descuiat uşa celulei 22, aflată imediat lângă a sa. „Afară!” a strigat cineva. Cătuşele de la mâini şi lanţurile de la picioare au căzut pe podea, zornăind. Printr-o crăpătură din uşa celulei sale, Lunding l-a văzut pentru ultima oară pe vecinul său de celulă, care fusese adus în lagăr cu numai două luni în urmă. Bărbatul mic de statură, cu părul alb ca neaua era palid. Ştia ce îl aşteaptă. Cu o seară înainte îi transmisese lui Lunding ultimul său mesaj, folosindu-se de alfabetul morse: „Timpul meu a expirat. Nu am fost un trădător de ţară. Ca german mi-am făcut datoria”. Puţin mai târziu, danezul a mai auzit comanda: „Dezbracă tot!” Deţinutul din celula 22, primul dintre cei cinci condamnaţi la moarte care urmau să fie executaţi, a fost dus în curte… dezbrăcat. Deşi se afla într-o situaţie degradantă, era liniştit şi pregătit pentru ceea ce îl aştepta. Un militar SS, care a vrut neapărat să asiste la spectacolul de groază, avea să spună mai târziu că lupta cu moartea „a durat foarte mult. L-au tras de câteva ori în sus şi-n jos”.

Mii de oameni aveau să mai moară în acea zi de 9 aprilie 1945. În est cădea „cetatea” Königsberg, în vest se dădeau lupte grele în regiunea Ruhr. Tancurile americane ajunseseră pe malurile Elbei. În Flossenbiirg şi în multe alte lagăre ale morţii îşi pierdeau viaţa nenumăraţi bărbaţi şi nenumărate femei. Deţinuţii erau executaţi prin spânzurare, prin împuşcare, în camerele de gazare sau mureau pentru că erau subnutriţi, conform unui plan bine pus la punct. Făptaşii înlătură martorii. Acest lucru a fost

valabil în special în cazul celor cinci crime comise la Flossenbiirg, în dimineaţa zilei de 9 aprilie 1945. Hitler personal ordonase să fie comise acele crime, în timpul unuia dintre cumplitele sale atacuri de furie. El trimitea la moarte un om pe care îl admirase multă vreme. Un om care venise cu idei geniale, pe care le folosise în războiul dus de tiran, dar care a luptat apoi din răsputeri pentru a elibera Germania de el. Acest om era şeful serviciilor secrete ale celui de-al Treilea Reich, amiralul Wilhelm Canaris.

Rar s-a întâmplat ca un ofiţer de rang înalt al regimului lui Hitler să fie controversat într-o asemenea măsură precum „micul amiral" Niciun ofiţer de rang înalt nu s-a bucurat de atâta apreciere şi în acelaşi timp nu a fost acuzat atât de aspru precum Canaris. A fost el cu adevărat „trădătorul care a trimis în ghearele morţii multe mii de soldaţi germani", cum afirmă unii dintre biografii săi? A fost unul dintre cei care i-a ajutat pe Hitler, „foarte legat fiind de regimul nazist", aşa cum se arată într-un studiu recent? Şi-a condus serviciul secret ca „un om de geniu", aşa cum arăta şeful CIA, Allan Dulles, sau a fost „un diletant", aşa cum avea să afirme mai târziu şeful Serviciului German de Informaţii, Reinhard Gehlen („Canaris, Societate Familială cu Răspundere Limitată"). A fost el „organizatorul şi conducătorul opoziţiei", aşa cum doresc să-l vadă foştii săi colaboratori sau a fost un om care a ezitat, un om „care nu a găsit niciodată calea spre faptă"? S-a aflat de partea lui Hitler sau a fost adversarul lui? I-a fost dictatorului şi aliat, şi adversar în acelaşi timp?

Este clar faptul că Wilhelm Canaris şi colaboratorul său, Hans von Dohnanyi, i-au ajutat pe evrei şi în general pe cei urmăriţi de regimul nazist să plece în străinătate. Sute de oameni au fost salvaţi de la moarte. Unii dintre ei au ţinut să-i aducă un omagiu salvatorului lor, Dohnanyi, şi au cerut ca el să fie numit „om drept între oamenii tuturor popoarelor" şi aceasta chiar la monumentul de la Yad Vashem, dedicat Holocaustului. Cererea le-a fost respinsă,

arătându-se că omul este prea controversat, pentru a i se putea face o asemenea onoare. Nu există nicio cazarmă în Germania care să poarte numele amiralului Canaris. El nu a fost erou, nici când ajunsese la apogeul carierei sale, fiind şef al serviciilor secrete al celui de-al Treilea Reich, nici pe timpul lui Adenauer, când aceia care i s-au opus lui Hitler au devenit eroi. Chiar şi în filmul dedicat lui Canaris, în care O.E. Hasse joacă rolul titular, tragicul este mai puternic decât eroicul. Drumul parcurs de eroul peliculei este mult prea încâlcit. Canaris, omul, a fost prea mult „în penumbră”, cum avea să se exprime biograful său, Heinz Hohne.

La 1 ianuarie 1935, la aniversarea a patruzeci şi opt de ani de viaţă, când Wilhelm Canaris a fost numit în fruntea Serviciului Contrainformaţii/Străinătate, el era militar de trei decenii. Depusese jurământul în trei rânduri: jurase credinţă împăratului, apoi republicii, apoi Führerului. Trecuse prin suişurile şi coborâşurile carierei de militar. Scăpase de câteva ori de moarte şi credea că nu va mai fi promovat, în momentul în care a ajuns comandantul garnizoanei din orăşelul Swinemiinde, aşezat pe malul Mării Baltice. Era căsătorit, avea două fiice, care erau eleve, trecea drept un călăreţ pasionat şi un talentat bucătar amator. Canaris bănuia vag de ce tocmai el urma să ocupe biroul şefului din clădirea de lângă aceea a Ministerului Apărării, preluând conducerea unui serviciu modest care, din cauza condiţiilor impuse prin Tratatul de la Versailles, urma să se încadreze în tradiţia unui serviciu secret al armatei. El cunoştea foarte bine holurile întunecoase ale clădirii de pe malul râului Tirpitz. Aici lucrase ca aghiotant al ministrului apărării, Noske, şi asigurase legătura cu unităţile de voluntari. El mai obişnuia să vorbească încă despre „vremurile bune”, când lupta împotriva „Roşiilor” Ca vechi ofiţer de marină ştia foarte bine că acolo amiralul Alfred von Tirpitz visase, la fel ca şi împăratul în slujba căruia se afla, o marină foarte puternică. Acesta era un vis pe care îl aveau mulţi

germani. Un vis de care s-a lăsat atras şi tânărul Canaris, care, împotriva voinţei familiei sale, a îmbrăcat uniforma de marinar.

Cu Tirpitz începuse totul. Avalanşa de articole din ziare, care aduceau elogii marinei, „fluturaşii" şi broşurile, toate plătite de amiralitate, au avut efect şi asupra lui Wilhelm Canaris, un tânăr din Duisburg, care tocmai absolvise gimnaziul. Foarte curând el avea să fie animat doar de gândul de a-şi servi patria pe mare. Tatăl său, un om de afaceri prosper, care investise în industria prelucrării fierului, o industrie care luase un avânt nemaipomenit în regiunea Ruhrului, ar fi dorit să-l vadă pe fiul său cel mai mic la cavalerie. Bătrânul domn Canaris a murit, însă, în urma unui atac cerebral şi în această situaţie tânărul Wilhelm era liber să facă ce voia. La 1 aprilie 1905 el a devenit cadet al împăratului. Deşi nu avea un fizic impunător, a făcut rapid carieră. În 1908, primul său comandant apreciază că: „Promite să devină un ofiţer destoinic, îndată ce va da dovadă de mai multă siguranţă şi de mai multă încredere în sine" în momentul în care a izbucnit Primul Război Mondial, Canaris a fost locotenent-major pe crucişătorul Dresden, care opera în Atlanticul de Sud. La 31 august 1914, crucişătorul a primit următorul mesaj de la conducerea marinei germane: „Crucişătorul va lupta aşa cum s-a stabilit în planul de răspândiri" Toţi cei aflaţi la bord ştiau că acest ordin însemna moarte sigură. Nu se putea lupta cu Marina Regală Britanică, deoarece aceasta dispunea de cea mai mare flotă din lume. Pe lângă toate acestea, germanii nu dispuneau de baze în Atlanticul de Sud. Strădaniile lui Alfred von Tirpitz îşi arătau rezultatele. Marina Imperiului German era mult prea mare pentru a fi aliatul Marinei Regale Britanice, dar mult prea mică pentru a o putea învinge pe aceasta din urmă. Conform codului onoarei, valabil în marină, germanii nu mai aveau decât o singură soluţie: să-şi scufunde nava. Pentru a câştiga timp, căpitanul crucişătorului german îi cere locotenentului său major, care se pricepea foarte bine

să vorbească, să acţioneze ca şi când ar vrea să negocieze cu britanicii.

Ajuns la bordul navei *Glasgow*, negociatorul a fost expediat urgent la ai săi. Nu era nimic de negociat. Canaris arată că *Dresden* se află în apele teritoriale ale unui stat neutru. Căpitanul britanic îi răspunde că nava germană se află în apele teritoriale ale unei ţări străine şi că are ordine să o distrugă. De alte probleme urmau să se ocupe „ulterior diplomaţii" Canaris a trebuit să părăsească bordul navei *Glasgow*, dar reuşise să câştige minute preţioase pentru cei ce montau explozibilul la bordul crucişătorului *Dresden*. La ora 11.15 o explozie puternică a tulburat liniştea din Golful Mas a Tierra.

Ajuns la mal, echipajul de pe *Dresden* a dat onorul pentru ultima oară, apoi a fost preluat de autorităţile chiliene. Cei mai mulţi dintre membrii echipajului se simţeau norocoşi, pentru că puteau să aştepte sfârşitul războiului fiind bine hrăniţi şi îngrijiţi şi aflându-se pe uscat. Nu aşa stăteau lucrurile şi în ceea ce îl privea pe Canaris. El s-a folosit de prima ocazie de a fugi, în august 1915, din lagărul păzit nu foarte strict. Pentru prima dată se făcea simţită o anume nelinişte, care avea să-l însoţească tot restul vieţii, un refuz interior de a se supune limitelor pe care le impunea situaţia în care se afla. El nu devenise ofiţer de marină pentru ca în momentul luptei crâncene să stea pe uscat, undeva departe de ţară. Ceea ce era mai greu nu trecuse încă. S-a văzut nevoit să traverseze Anzii iama, pentru a ajunge din Chile, care era ţară neutră, în Argentina, care era stat filogerman. Era o încercare îndrăzneaţă. Nenumăraţi alţi militari care fugiseră din lagăr îşi pierduseră viaţa încercând să traverseze Anzii. Canaris a reuşit. Se pare că în tânărul ofiţer se ascundea o energie care nu se făcea remarcată din primul moment.

Amiralitatea din Germania a răsplătit reuşita lui Canaris, avansându-l la gradul de locotenent-comandor. După aceea, Canaris a fost trimis în Spania. El avea ordin

ca într-o ţară neutră să pună la punct rezerve pentru submarinele germane. Ofiţerul german de marină îşi spunea „domnul Kika” şi încerca să stabilească relaţii cu domni mai mult sau mai puţini serioşi din înalta societate spaniolă, care aveau un lucru în comun: interesul pentru banii cheltuiţi în mod ilegal de marina germană. Aceasta nu era o misiune care să aducă „onoare pe câmpul de luptă”, dar pe Canaris îl amuza jocul. Pentru tânărul ofiţer în vârstă de douăzeci şi opt de ani se deschidea o altă lume. Încă de copil se jucase cu cerneală simpatică şi îşi dăduse tot felul de nume de cod. Acum se afla în miezul jocurilor serviciilor secrete. Îi plăcea să lucreze sub acoperire, să joace dublu şi această plăcere l-a însoţit toată viaţa.

„Domnul Kika” a reuşit să facă în aşa fel încât submarinele germane să poată fi aprovizionate de pe coastele spaniole. În special seara, „lupii de mare” îşi făceau apariţia în golfuri retrase şi îşi luau de pe nave pescăreşti, care erau de fapt nave de aprovizionare, muniţie, alimente şi combustibil. Războiul ucigaş împotriva navelor comerciale şi navelor de pasageri a luat amploare şi prin concursul lui Canaris, făcându-se simţit şi în sectorul vestic al Mării Mediterane. S-a văzut la Canaris acea trăsătură de caracter care părea să iasă la iveală în situaţii dintre cele mai periculoase. Omul serviciilor secrete, care acţionase în Spania, începea să devină neliniştit, deoarece îşi îndeplinise misiunea. Prietenilor le dădea impresia că este mereu neliniştit, un om aflat permanent în trecere.

În 1916, marina germană i-a remis lui Canaris un ordin conform căruia trebuia să se prezinte la Kiel, pe un torpilor. Pleca, în sfârşit, pe front. Dar cum să ajungă acasă? Exista o variantă care îi oferea siguranţă. Ar fi putut să plece cu un submarin şi să ajungă din Marea Mediterană în Marea Adriatică, dar drumul i se părea prea lung. El a preferat să-şi asume altă identitate. S-a dat drept chilian, pe nume „Reed Roşa”, care doreşte să

ajungă într-un sanatoriu din Elveţia, călătorind cu trenul prin Franţa şi nordul Italiei, adică prin teritoriu inamic. Planul nu i-a reuşit. Chiar înainte de a ajunge la graniţa italiană, a fost arestat de poliţia din această ţară. Canaris a fost dus în penitenciarul din Genova.

Ceea ce s-a întâmplat începând din acest moment a devenit legendă. Cert este un singur lucru: la jumătatea lui martie 1916, Wilhelm Canaris era un cetăţean liber, care se plimba prin Madrid. Cum a ajuns în această situaţie? Conform unei versiuni a „legendei" care a luat naştere în penitenciarul din Genova, Canaris ar fi fost condamnat la moarte, l-ar fi ucis cu sânge rece pe preotul care venise să-l spovedească şi reuşise să evadeze, îmbrăcat în sutană. Există şi biografi care cred că italienii l-ar fi pus în libertate din lipsă de probe. Ulterior, Canaris avea să-i mărturisească unui medic din cadrul marinei că fusese „tratat rău" şi că îşi pusese la punct „evadarea" Mai multe nu a spus despre acest episod nebulos din viaţa sa. De altfel, Canaris nu a vorbit niciodată despre anii tinereţii sale.

După ce dăduse greş, asumându-şi identitatea lui „Reed Roşa", în 1916 s-a reuşit aducerea în Germania a tânărului plin de idei îndrăzneţe, dar de data aceasta Canaris a călătorit cu submarinul. Ajuns în patrie, a avansat în ierarhia marinei militare a împăratului. La sfârşitul primei conflagraţii mondiale era comandant de submarin şi avea un palmares impresionant: scufundase trei nave inamice şi avariase grav o a patra. Chiar şi Maiestatea Sa începuse să-i acorde atenţie.

Revoluţia şi faptul că Germania fusese învinsă au făcut din cel care fusese un erou în timpul războiului un ofiţer preocupat de politică. El apărea mereu acolo unde se crea o ruptură între stat şi armată şi îşi făcuse la un moment dat un renume din acest lucru. Ziarele cu orientare de stânga, cum ar fi, de exemplu *Welthuhne* au făcut în 1928 „dezvăluiri incendiare" legate de uciderea Rosei Luxemburg şi au transformat totul într-o campanie

împotriva lui Canaris. Din avalanşa de acuzaţii nu a rămas nimic clar. Cu toate acestea, a rămas ideea conform căreia Canaris ar fi avut o legătură cu crima. Bănuielile în acest sens nu erau cu totul neîntemeiate. În noaptea de 15 ianuarie 1919, când militarii au ucis-o pe conducătoarea mişcării socialiste, el nu se afla la Berlin, dar în procesul care a luat naştere în urma crimei el a dat dovadă că avea cunoştinţe de drept cât se poate de solide.

La câteva săptămâni după încheierea războiului, Canaris îşi făcuse din Unităţile de voluntari o nouă patrie. Militarii care făceau parte din aceste unităţi şi care purtau în suflet dezamăgirea înfrângerii străbăteau Germania şi comiteau crime sub pretextul luptei împotriva „bolşevizării" ţării. Militarii cu gândire radicală, care făceau parte din Divizia de Gardă Cavalerie şi Trăgători de Elită, primiseră de la comandantul lor, căpitanul Waldemar Pabst, ordinul să-i ucidă pe Rosa Luxemburg şi pe tovarăşul ei, Karl Liebknecht. În momentul în care nehotărâtul ministru al apărării, Noske, a hotărât, supus presiunilor membrilor Partidului Socialist din Germania, să le aplice legea marţială celor care fuseseră amestecaţi în uciderea Rosei Luxemburg, Pabst a reuşit să facă în aşa fel încât Canaris să fie unul dintre judecători. Cu aceasta avea un as în mânecă, deoarece la fel ca toţi membrii unităţilor de voluntari, Canaris credea că uciderea „Rosei Roşii" nu era o crimă politică, un delict, ci un act cu totul legitim.

Ca judecător a făcut tot posibilul pentru a ascunde adevărul şi a avut succes. La finalul procesului, Vogel a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de doi ani şi patru lui pentru „abuz în serviciu şi ascunderea unui cadavru". Pabst, superiorul lui Vogel, cel care a dat propriu-zis ordinele, s-a bucurat de libertate şi, când s-a constituit Republica Federală Germană, a putut vorbi nestingherit despre faptul că prin instigarea sa la crimă a „împiedicat o victorie a comunismului", care ar fi dus la „o prăbuşire a întregii lumi apusene. Judecătorul Canaris nu s-a mulţumit cu faptul că Vogel a primit o pedeapsă mică.

La 17 mai 1919, la penitenciarul din Moabit s-a prezentat un anume locotenent-major Lindemann, care a adus un ordin scris, conform căruia deţinutul Vogel urma să fie transferat în alt penitenciar. La câteva minute după aceea, ucigaşul Rosei Luxemburg dispărea împreună cu misteriosul locotenent-major. Abia peste şase zile avea să se afle adevărul: Lindemann nu era nimeni altcineva decât Canaris. Actele sale şi ordinul erau false. Un judecător îl eliberează din penitenciar pe acela pe care l-a condamnat! Cu o astfel de abilitate de a încălca legea, Canaris şi-a făcut un renume ca persoană potrivită pentru cazuri dificile.

Nu a fost pedepsit pentru fapta sa. Ministrul Noske l-a numit om de legătură pentru serviciul său de aghiotanţi. Desigur că acest fapt avea să se răsfrângă asupra ministrului. În primăvara anului 1920, Noske primeşte de la Canaris informaţii conform cărora nu există probleme la nivelul armatei şi a fost luat prin surprindere în momentul în care domnii Kapp şi Luttwitz au organizat un puci. Lovitura de stat a eşuat din cauza unei greve generale, dar ministrul, care nu şi-a dat seama că omul său de legătură era de partea celor care organizaseră lovitura de stat, a fost nevoit să demisioneze. În majoritatea statelor din lume, ofiţerul, care acţionase împotriva şefului său ar fi fost cel puţin demis. Canaris, însă, a fost găsit nevinovat de o comisie de anchetă şi a fost trimis la Kiel. Un superior de-al său, amiralul von Gagern, avea să-l laude ceva mai târziu, în scris, arătând că: „Ştia să aprecieze exact situaţia politică”. Democraţia se dovedise a fi un sistem prea slab pentru a face astfel încât armata să dea dovadă de credinţă în adevăratul sens al cuvântului.

În 1935, după abolirea Republicii de la Weimar, „serviciile” pe care le făcuse Canaris s-au dovedit a fi o carte de vizită excelentă pentru un şef al serviciilor secrete. În afară de aceasta, Canaris captase atenţia, manifestându-şi de multă vreme simpatia faţă de cei care au preluat puterea. „Trebuie să arăt că domnul căpitan de

marină Canaris depune eforturi ca, în postul pe care îl deţine, să răspândească spiritul mişcării naţionale şi ideile de bază care sunt legate de construcţia unui nou Reich", scria despre Canaris şeful său ierarhic, cu două luni înainte ca acesta să fie numit în funcţia de şef al serviciilor secrete. Chiar dacă mulţi dintre biografii săi, care doresc să îi confere un profil pozitiv, nu vor să recunoască acest lucru, ascensiunea lui Canaris în cel de-al Treilea Reich a început ca simpatizant al naziştilor. „Aproape toţi am fost luaţi de var, spune Otto Wagner, vechi coleg al lui Canaris din marina germană.

Pe lângă experienţa în activitatea sa de agent al serviciilor secrete din timpul Primului Război Mondial şi „poziţia" sa politică, a mai existat şi un al treilea motiv pentru care Wilhelm Canaris a fost ales în funcţia de şef al serviciilor secrete, şi anume prietenia sa cu Reinhard Heydrich, care data din 1923, când se aflau amândoi pe crucişătorul-şcoală *Berlin*. Heydrich, care era pe vremea aceea cadet, subordonat lui Canaris, ajunsese şef al Serviciului de Informaţii al SS (SD), adică unul dintre oamenii investiţi cu putere în cel de-al Treilea Reich. Din cauza faptului că era un om plin de sine şi pentru că dorea să pună la punct un aparat de supraveghere atotputernic, avusese mereu disensiuni cu predecesorul lui Canaris, căpitanul de fregată Conrad Patzig. Patzig îşi atrăsese aversiunea lui Heydrich pentru că ţinuse cu orice preţ ca serviciul său de informaţii interne să deţină supremaţia printre serviciile secrete şi îi numise pe cei din SS „o adunătură de porci" Blomberg, ministrul apărării, care mergea după principiul că „armata trebuie să se integreze fără probleme în noul stat", nu avea nevoie de asemenea şefi de serviciu. Patzig a fost demis. Colaborând cu Wilhelm Canaris, Blomberg spera să aibă relaţii bune cu „negrii"[21], respectiv cu toţi cei care fuseseră cândva în marină. Când Canaris s-a întâlnit cu predecesorul său,

21 Ofiţerii din SD şi ulterior cei din SS, care purtau uniforme negre, (n.tr.)

acesta i-a spus că a avut probleme în ceea ce priveşte colaborarea cu Heydrich. De asemenea, l-a avertizat pe Canaris că în noul stat al Führerului se expunea unei serii întregi de pericole. Canaris a replicat cât se poate de calm: „Staţi liniştit, cu băieţii ăştia mă descurc eu” Patzig a plecat, făcând previziuni sumbre.

Primele acţiuni întreprinse de Canaris în noua sa funcţie nu lăsau să se întrevadă faptul că el ar putea deveni conducătorul celor care i se opuneau lui Hitler. Canaris le părea colaboratorilor săi „bătrân şi uzat” Unii sunt dezamăgiţi, pentru că Wilhelm Canaris poartă un veston uzat, merge aplecat şi pare „neîngrijit” La toate acestea se adaugă şi faptul că noul şef al serviciilor secrete rosteşte, spre deosebire de bătăiosul Patzig, formule tipic naziste. „Ofiţerul trebuie să îmbrăţişeze naţional-socialismul”, le spunea Canaris şefilor de grupuri operative. „Acţiunile apolitice reprezintă acţiuni de sabotaj şi delicte”. Subordonaţilor săi le cerea să colaboreze în foarte bune condiţii cu oamenii din SD şi Gestapo.

El însuşi dorea să fie un exemplu şi cultiva relaţiile cu Heydrich, reînnoind vechea prietenie. În grădina locuinţei lui Heydrich, cele două familii, Canaris şi Heydrich, se relaxau jucând crichet. Erika, soţia lui Canaris, care cânta foarte bine la vioară, făcea un duet excelent cu şeful SD. Câteodată, Canaris, care era afon, îşi punea boneta de bucătar şi le pregătea melomanilor preparate excelente. Specialitatea sa era salata de hering cu icre şi coniac, dar se pricepea să prepare şi filé de porc umplut. Deşi între Abwehr şi SS relaţiile erau din ce în ce mai tensionate, Canaris şi Heydeich au avut o relaţie bună. În suburbia berlineză Schlachtensee, familia Heydrich deţinea o locuinţă din grădina căreia se putea ajunge în locuinţa familiei Canaris. Canaris şi Heydrich obişnuiau să facă împreună plimbări călare, discutând pe aleile din Tiergarten unele probleme „mai delicate”, legate de serviciu.

Curând Canaris şi-a dat seama că Heydrich ar fi vrut

ca serviciile secrete să treacă în subordinea SD-ului şi a presimţit că în Germania balanţa puterii înclina din ce în ce mai mult în favoarea „negrilor” O rezistenţă hotărâtă, de genul celei practicate de predecesorul Patzig, nu părea să fie productivă. Noul şef al serviciilor secrete a preferat colaborarea cu Hydrich. El a făcut chiar contracte cu cei din SD şi şi-a sfătuit colaboratorii să aibă relaţii de „camaraderie” cu aceştia. Procedând astfel, Canaris a creat condiţii pentru a-şi pune la punct serviciul. Acesta fusese scopul său în decursul primilor ani în funcţia de şef al serviciilor secrete: realizarea unui serviciu de informaţii militar. Werner Best, cel care a fost multă vreme mâna dreaptă a şefului SD, îşi aminteşte: „Lupta dusă cu Heydrich nu a fost o luptă împotriva lui, ci pentru dobândirea puterii în statul naţional-socialist”.

Era o relaţie ciudată, care se crease între doi bărbaţi cu totul diferiţi unul faţă de celălalt, un fel de amestec de dragoste şi ură, resimţite reciproc. După prima întâlnire cu foştii săi colegi din marină, Canaris notează în jurnalul său că nu va putea lucra niciodată în condiţii bune cu Heydrich, deoarece acesta ar fi devenit „un fanatic brutal”. La rândul său, Heydrich şi-a avertizat colaboratorii că vecinul său de la Schlachtensee ar fi „o vulpe bătrână, faţă de care trebuie să se manifeste foarte multă atenţie”. Soţia lui Heydrich, Lina, afirmă că Wilhelm Canaris i-ar fi spus că soţul ei îi este „aproape ca un fiu”.

Toate ceasurile petrecute împreună nu au fost oare decât un joc dublu, făcut de Canaris, pentru a obţine informaţii de la Heydrich, aşa cum afirmă cei ce cred în Legenda Canaris?

Nu, probabil Canaris avea „o slăbiciune” pentru bărbatul înalt şi blond, cu ochii de mongoloid. Poate că se vedea într-o oarecare măsură pe sine în Heydrich, care avea o inteligenţă sclipitoare, ce nu te îndemna să te apropii prea mult de el. Amândoi aveau o oarecare sensibilitate, care contrasta cu funcţiile pe care le ocupau. Amândoi erau pasionaţi ai manevrelor de derută, trucurilor

şi eschivelor. Nu este o întâmplare faptul că sportul preferat al şefului SD era scrima, acest joc al acţiunii şi reacţiunii, al atacului şi al ostentaţiei. Atunci când cei doi domni discutau probleme de serviciu, în timp ce se plimbau călare, probabil că avea loc un duel verbal.

Walter Schellenberg, omul numărul unu din serviciul secret al lui Himmler, relatează că atât Canaris, cât şi Heydrich dispuneau de materiale compromiţătoare, cu ajutorul cărora s-ar fi putut şantaja reciproc. Niciunul dintre ei nu putea întreprinde nimic împotriva celuilalt, fără a se pune pe sine însuşi în pericol. Canaris strângea dovezi în legătură cu bunica non-ariană a lui Heydrich, în vreme ce acesta din urmă strângea materiale din care rezulta că Wilhelm Canaris ar avea relaţii cu inamicul. În acest mod s-a creat un echilibru bazat pe teamă. Chiar şi atunci când Canaris devenise un adversar înverşunat al regimului nazist şi ştia că Heydrich este responsabil pentru crimele în masă, mai avea respect pentru acesta din urmă. Familia Canaris a petrecut Anul Nou 1941/1942 la domeniul de vânătoare al lui Heydrich de la Stolpshof. În 1942, la înmormântarea lui Heydrich, care fusese ucis de un grup de membri ai Rezistenţei cehoslovace, Canaris plânge şi regretă sincer moartea şefului SD.

Când şi-a luat postul în primire, Canaris a fost dezamăgit. În Vizuina Vulpii, cum era denumit sediul serviciilor secrete, care era plin de cotloane şi coridoare, noul şef a găsit o „debandadă”. Departamentul I, condus de colonelul Piekenbrock, departament care se ocupa de obţinerea de informaţii din străinătate, se compunea din câţiva agenţi, despre care nu se putea spune că reprezintă nişte surse credibile. Canaris a pus pe picioare serviciul, al cărui şef era. În scurt timp, serviciul său dispunea de mijloace financiare necesare pentru a plăti o armată de informatori şi agenţi care să dea informaţii referitoare la înzestrarea armatelor şi la mişcările de trupe din străinătate. Canaris intervenea personal în toate problemele. Participa direct la supravegherea fabricilor

germane de armament, dădea sfaturi legate de recrutarea agenţilor din alte ţări, era foarte interesat de tot ceea ce era nou în domeniul microfotografiei. Ofiţerii din conducerea serviciului şi-au schimbat părerea despre Canaris şi spuneau despre el că „ştie o mulţime de lucruri”. Serviciul său secret nu se putea compara cu Secret Service-ul britanic, dar era suficient de activ încât să stârnească atenţia lui Hitler asupra şefului său.

Dictatorul avea nevoie de informaţii pentru „loviturile fulger” pe care le plănuia. Se va mobiliza Franţa, dacă el ar reintroduce legea conform căreia tinerii trebuiau să fie recrutaţi şi încadraţi în rândurile armatei sau dacă ar intra în Renania, care fusese complet demilitarizată? Canaris era cel care trebuia să-i răspundă la aceste întrebări şi i-a dat răspunsul, care a fost pe placul lui Hitler.

Din decembrie 1935 până în martie 1936, Canaris a fost chemat de şaptesprezece ori la Cancelaria Reichului. Lui Hitler îi plăcea faptul că Wilhelm Canaris îi prezenta situaţia pe un ton cât se poate de liniştit. În afară de aceasta, dictatorului din Männerheim, care îl citise pe Karl May, îi făcea plăcere ca şeful serviciilor secrete să-i povestească aventurile agenţilor săi. Canaris a ştiut atât de bine să câştige încrederea Führerului, încât acesta nu a crezut până în ultima clipă că şeful serviciilor secrete ar fi fost amestecat în complotul împotriva sa. Şi Canaris se înşela, însă, în ceea ce îl priveşte pe Hitler. Cunoscuţilor le spunea, referindu-se la dictator: „Se poate discuta cu el şi înţelege lucruri care nu i se explică foarte clar” Era atât de fericit că se află în anturajul lui Hitler şi că este investit cu putere, încât a început să muncească excesiv de mult. Fiica sa, Brigitte, îşi aminteşte că „pe vremea aceea venea foarte rar acasă” Pentru colaboratorii apropiaţi ai lui Canaris nu exista sâmbătă liberă, iar şefii de departamente erau obligaţi să vină şi duminica la serviciu, pentru că aveau şedinţe, adică erau obligaţi „să se încoloneze”. Dacă era necesar să se ia hotărâri importante, legate de acţiunile în străinătate, celor apropiaţi li se părea că

Wilhelm Canaris este „băgat în priză”.

În primăvara lui 1936 aveau loc evenimente importante. În Spania izbucnea războiul civil. Liderul rebelilor conservatori, generalul Franco, se afla în zona spaniolă a Marocului împreună cu trupele sale de elită şi nu dispunea nici de vapoare, nici de avioane, pentru a-şi arunca oamenii în luptă pe tărâm spaniol. Căutând ajutor, Franco i s-a adresat în acelaşi timp lui Mussolini şi lui Hitler. Dictatorii au ezitat, însă. Canaris avea să-i dea o mână de ajutor lui Franco, pe care îl cunoscuse la Madrid şi pe care îl preţuia. La o şedinţă tactică, desfăşurată în prezenţa Führerului, Canaris a intervenit în favoarea generalului spaniol. El a arătat că sud-vestul Europei era ameninţat de comunism şi că ajutându-l pe Franco, germanii ar fi avut influenţă în bazinul Mediteranei. Hotărârea în această problemă a fost luată la 25 iulie 1936, la Bayreuth, după un spectacol cu opera *Walkiria* de Wagner, cu Wilhelm Furtwängler. Hitler s-a retras împreună cu Göring, Blomberg şi Canaris. Nu se ştie dacă l-a inspirat opera sau au avut efect sfaturile lui Canaris. Cert este că acum Hitler era gata să pornească în „aventura spaniolă”.

Deja peste două zile au pornit primele avioane de transport Ju-52, cu ajutorul cărora urma să se creeze un pod aerian pentru trupele lui Franco. Câteva luni mai târziu luptau în Spania şi militarii germani ai Legiunii Condor. Canaris a jucat un rol deosebit de important în acest război al ideologiilor. Agenţii săi întreprindeau acţiuni de spionaj în tabăra „Roşiilor” şi îl informau pe Franco despre planurile de ofensivă ale inamicilor săi. Săptămâni în sir Canaris a fost în Spania incognito. Nici nu a mai apucat să facă ordine pe biroul său din Berlin. Acum era din nou în elementul lui, ca în 1919, când făcea parte din unităţile de voluntari şi se ocupa de diverse jocuri de culise. Specialiştii lui Canaris se ocupau până şi de legăturile telefonice dintre unităţile lui Franco. În războiul civil s-au legat relaţii durabile de amiciţie între generalul

Franco şi agenţii germani. Începând din 1939, când a obţinut victoria, Franco îşi făcea mereu timp pentru Canaris ori de câte ori acesta din urmă se afla la Madrid. Pe biroul său din Berlin, Canaris păstra o fotografie a lui Franco şi le spunea apropiaţilor că, după ce se pensionează, ar dori să-şi petreacă viaţa în Spania.

Deocamdată, Canaris nu se putea gândi la pensionare. Serviciul său se extindea şi, cu toate că avea unele disensiuni cu SD-ul lui Heydrich, poziţia sa părea a fi inatacabilă. La începutul anului 1938, Canaris urma să fie avansat la gradul de viceamiral.

De fapt, viaţa lui Wilhelm Canaris ar fi trebuit să fie una fericită în acea fază a iluziei naţionale, în care cei mai mulţi dintre germani se bucurau încă de faptul că făceau parte din „naţiunea” lui Hitler. Tocmai în această perioadă s-a produs, însă, schimbarea în ceea ce îl priveşte pe Canaris. Colaboratorii săi au remarcat primii că şeful lor începuse să se comporte ciudat. Dragostea lui pentru cei doi teckeli sârmoşi pe care îi avea, Sabine şi Seppel, s-a transformat în obsesie. Când era plecat, se interesa telefonic de starea celor doi câini. Cel ce nu le dădea destul de multă atenţie căţeilor era făcut „cu ou şi cu oţet”, cum s-a exprimat unul dintre colaboratorii lui Canaris. Chiar şi în legendarul său jurnal, care s-a pierdut după război, Canaris face referiri la cei doi teckeli ai săi. Un ofiţer din serviciul lui Canaris arată că „din diferite exprimări rezultă faptul că teckelii erau mai importanţi decât soţia”.

Canaris se comporta din ce în ce mai ciudat. Fiind un ipohondru notoriu, a început să înghită cantităţi imense de medicamente. Dacă un colaborator al său era răcit, îl trimitea imediat acasă, intrând în panică. Unul dintre subordonaţi arată că Wilhelm Canaris a fost „cel mai dificil şef pe care l-am avut în treizeci de ani de carieră militară”. Aghiotantului său i se putea întâmpla, aşa cum a fost cazul pe ruta Wiesbaden-Berlin, ca şeful să-l trimită la mecanicul de locomotivă, pentru a-l ruga să meargă mai repede.

Puţini dintre apropiaţi şi-au dat seama că Wilhelm Canaris trecea printr-o criză interioară. În primăvara anului 1937 îl vizitează predecesorul său, Conrad Patzig, şi constată că omul care îi spusese că „se descurcă” cu Heydrich şi Himmler îi spune, oftând deprimat: „Ăştia sunt toţi nişte infractori, care duc Germania de râpă”. Patzig îl sfătuieşte să demisioneze, dar Canaris îi spune: „Dacă plec eu, vine Heydrich şi atunci totul este pierdut”. Ce se întâmplase în cei doi ani de când venise la conducerea serviciului secret? Nu încape nicio îndoială că Wilhelm Canaris îşi făcea datoria faţă de Führer, că este convins atunci când spune că: „... este de la sine înţeles faptul că astăzi... militarul este naţional-socialist”. Da, numai că apar primele îndoieli. Puterea totalitară, aşa cum o vedea manifestându-se în SS-ul lui Himmler, urmărirea evreilor şi a celor care nu aderau la ideile nazismului, climatul de teroare, toate acestea erau pentru creştinul Wilhelm Canaris semne ale degradării morale. Cu toate acestea, el mai credea într-o schimbare. Spera că va putea opri, şi prin acţiunile sale, avalanşa de nedreptăţi. „Omul nu trebuie să ia decizii doar conform cu necesităţile sale, el trebuie să-şi păstreze fondul etic”, îi spune Canaris unui prieten în perioada respectivă.

Canaris are îndoieli din ce în ce mai mari şi tocmai în acest context apare în viaţa sa un om de care va fi legat până la tragicul său sfârşit, Hans Oster. Colonel în cadrul Departamentului III (Contraspionaj), Oster făcea parte, ca şi Wilhelm Canaris, din generaţia acelor ofiţeri care luaseră parte la Primul Război Mondial şi care purtaseră uniforma Republicii de la Weimar împotriva voinţei lor. La prima vedere, Oster, fiu de pastor şi acel gen de om temperamental care trăieşte din plin, nu părea să aibă nimic în comun cu introvertitul, uneori aparent timidul Canaris. În timp ce pe unul dintre pereţii biroului lui Oster se putea citi inscripţia: „Vulturii nu mănâncă muşte”, pe biroul lui Canaris tronau trei maimuţe, dintre care una îşi acoperea ochii, cealaltă urechile şi ce de-a treia, gura. „Să

nu vezi nimic, să nu auzi nimic, să nu spui nimic”. Foarte curând, însă, cei doi bărbaţi deloc asemănători aveau să devină parteneri de discuţie care schimbau păreri exprimate deschis. Oster era radical. El a început să critice regimul nazist înaintea lui Canaris, încă din vara lui 1934, când sunt ucişi Röhm şi alţi comandanţi ai SA. Era hotărât să treacă la acţiune, mai hotărât decât şeful său. Spre deosebire de Canaris, Oster nu rostea niciodată formule care să ducă cu gândul la fanatismul nazist. Dimpotrivă, conform unui coleg de-al său, Oster spunea acasă, dar şi la serviciu, anumite lucruri care l-ar fi făcut „numai bun pentru lagărul de concentrare”, dacă ar fi fost auzite de cine nu trebuia.

1938 avea să devină pentru cei doi prieteni un an decisiv. Anul respectiv a început cu atacul lui Hitler împotriva conducerii armatei, atac numit de istorici „Criza Blomberg-Fritsch”. În primele săptămâni ale acelui an, ministrul Blomberg şi Fritsch, comandantul suprem al armatei, şi-au pierdut funcţiile, primul pentru că se căsătorise cu o domnişoară de moravuri uşoare şi al doilea pentru că Gestapoul îi înscenează o „piesă de teatru ieftină”, conform căreia el ar fi avut relaţii cu homosexuali. Hitler s-a autoproclamat comandant suprem şi l-a numit în locul lui Fritsch pe obedientul Brauchitsch. Ofiţerii au fost foarte preocupaţi de aspectele legate de onoare şi doar câţiva şi-au dat seama de importanţa strategică a acestor schimbări. Era faza finală a „preluării puterii”. Abia acum dispunea dictatorul de puterea totalitară.

Canaris, care se număra de multă vreme printre oamenii cel mai bine informaţi din Reich, şi-a dat seama rapid cum stăteau lucrurile. Avea încă în memorie protocolul întocmit de aghiotantul lui Hitler, Hofibach, la 5 noiembrie 1937. Führerul i-a informat pe capii armatei că foarte curând va declanşa războiul. În protocol se prevede că numai prin agresiune se poate rezolva problema cu care se confruntă germanii. Scopul propus este un „atac rapid asupra Cehiei” Hofibach a consemnat şi faptul că

Blomberg şi Fritsch ar fi protestat şi că discuţiile s-ar fi încheiat „în termeni foarte duri” Pentru amiral era clar cum se prezenta situaţia: Hitler era de acord cu faptul că, dacă se baza pe asemenea ofiţeri, care aveau ezitări, nu putea obţine nicio victorie, nu putea dobândi „spaţiu vital” înlăturarea respectivilor ofiţeri nu însemna decât că acum toată atenţia era concentrată asupra războiului.

Canaris era profund afectat. Şi el credea că direcţia pe care mergea Hitler era una sinucigaşă. „Chiar primele focuri care se vor trage la începutul războiului vor însemna sfârşitul pentru Germania”, prevestea Canaris sumbru. În afară de aceasta, ofiţerul Canaris se simţea jignit de modul în care fuseseră înlăturaţi Blomberg şi Fritsch. Dacă Hitler proceda astfel cu generalii săi care ocupau funcţii înalte, atunci mai conta ceva în Germania în afară de voinţa dictatorului? Richard Protze, vechi prieten al şefului serviciului secret, pe care îl cunoştea de când erau amândoi cădeţi, apreciază că tocmai înlăturarea lui Blomberg şi Fritsch a provocat schimbarea în ceea ce îl priveşte pe Canaris. „Dacă doriţi să găsiţi evenimentul care a atras după sine faptul că domnul Canaris a încetat să-i mai fie loial lui Hitler, atunci trebuie să ştiţi că acesta este”. La o jumătate de an după demiterea celor doi ofiţeri de rang înalt, Canaris a devenit duşmanul lui Hitler, deşi la anexarea Austriei îl găsim din nou printre cei care se aflau în tabăra adepţilor dictatorului: „Noi, cu toţii, ne aflăm încă sub impulsul acelui eveniment care a înălţat inimile tuturor germanilor. Am adoptat formula, ne-am însuşit-o şi am luptat pentru ea: un popor, un Reich, un Führer”. Acestea erau cuvintele pe care Canaris le rostea în faţa unor ofiţeri, la Viena, la data de 22 aprilie 1938. La 14 septembrie, acelaşi Canaris i-a ordonat lui Groscurth, care era unul dintre şefii săi de departament, să aprovizioneze cu arme, muniţii şi explozibili pe militarii maiorului Heinz. Acesta din urmă avea ordinul de a-l aresta pe Führer.

Acela a fost punctul culminant al „conjuraţiei pentru pace” care s-a format în vara lui 1938 şi care nu prevestea

nimic bun. De comunicare se ocupa Hans Oster. Din conjuraţie făcea parte şi Halder, şeful Marelui Stat-Major, ca şi predecesorul său, Beck, secretarul de stat pentru străinătate, Ernst von Weizsäcker, şi fostul primar-general al Leipzigului, Carl Goerdeler. Aceştia voiau să împiedice ca Hitler, care în ochii multora dintre ei contribuise la reconstrucţia Germaniei, să o ducă spre catastrofă. Serviciul Contrainformaţii/Străinătate, care dispunea de relaţii şi informaţii, s-a dovedit a fi aparatul ideal pentru camuflarea activităţii şi pentru coordonarea opoziţiei, care constituia o reţea extinsă. Canaris crease un departament special pentru Oster. Făcuse acest lucru în primul rând pentru ca prietenul său să se poată ocupa nestingherit de activităţile sale. Era vorba despre Departamentul Z. Oficial, acest departament servea rezolvării problemelor legate de conducerea serviciului. În realitate, însă, se ocupa numai de probleme de factură politică. Reinhard Spitzy, unul dintre referenţii Serviciului Contrainformaţii/Străinătate, care a avut biroul foarte aproape de cel al lui Oster, îşi aminteşte: „Departamentul Z era, de fapt, departamentul puci”.

Când a luat naştere conjuraţia, membrii ei au realizat de la bun început că opoziţia faţă de regim era minoritară. Încercarea de a îi convinge pe militarii de rang înalt ca, în eventualitatea unei ofensive împotriva Cehoslovaciei, să se declanşeze un fel de „grevă a generalilor” eşuase lamentabil. Cei mai mulţi dintre ei erau de acord cu vechiul lor şef de stat-major, Beck, şi ştiau că poziţia strategică a Germaniei nu îi permite acesteia să intre în război, dar nu erau dispuşi să se revolte împotriva comandantului lor suprem. Până în 1945, cei mai mulţi dintre ei aveau să-şi menţină această atitudine, tragic model şi vină istorică a unei generaţii de ofiţeri de rang înalt care nu au avut curajul să pună principiile de drept şi de morală mai presus decât obedienţa.

Cea de-a doua dezamăgire în ceea ce îi priveşte pe conjuraţi a venit din partea puterilor occidentale. Emisari

ai opoziţiei făceau adevărate pelerinaje la Paris şi Londra, pentru a pleda în favoarea unei atitudini hotărâte împotriva politicii expansioniste a lui Hitler şi pentru a obţine sprijin în favoarea opoziţiei. Toate încercările au rămas, însă, zadarnice. În Vest nu se înţelegea ce pericol reprezintă Hitler, iar la Londra opoziţia „iuncherilor şi generalilor" nu părea deloc o alternativă tentantă la naţional-socialişti. Lipsa de înţelegere faţă de situaţia puriştilor a atins cote foarte înalte în momentul în care lordul Vansittart, consilierul-şef al guvernului britanic pe probleme de politică externă l-a informat pe consternatul Goerdeler că acţiunea lui se numeşte „trădare de ţară".

Din toată această situaţie, Canaris a tras învăţăminte pe care nu avea să le mai uite niciodată. El se retrage din primul eşalon al conjuraţilor, dar nu renunţă la ţelul pe care şi-l propusese. „Faceţi voi treabă!" îi spune subordonatului Oster. Detaliile legate de pregătirea atentatului nu-l mai interesează atât de mult.

Nu mai credea într-o reuşită sau pregătea totul pentru eventualitatea unei nereuşite? în această perioadă, Halder, succesorul lui Beck, arată că era greu de înţeles ce gândea Canaris: „Era greu să-ţi dai seama ce vrea să-ţi spună" Politica de expansiune a lui Hitler şi ofensiva asupra Cehoslovaciei îi obligau pe conjuraţi să acţioneze rapid. Comandamentului Wehrmachtului i se comunicaseră deja ţintele atacului şi data la care acesta urma să fie declanşat. Canaris a insistat: „Acţionaţi imediat!" Oster îl avea de partea sa pe Erwin von Witzleben, care avea trupe în subordine şi putea contribui efectiv la răsturnarea lui Hitler. Generalul Witzleben răspundea de Berlin şi avea în subordinea sa militarii Diviziei 23. S-a făcut un plan. Era necesar să fie ocupate clădirile şi cazărmile care aparţineau Gestapoului şi SS-ului. Printre conjuraţi se numărau şeful poliţiei din Berlin, veteranul SA Wolf-Heinrich von Helldorf şi comandantul Gestapoului din capitala Germaniei, Arthur Nebe. Drept urmare, era de aşteptat ca poliţia să nu intervină. Planul avea şanse de

reuşită

Un grup de militari, aflaţi în subordinea maiorului Heinz, aveau misiunea de a-l aresta pe Hitler. Ce avea să se întâmple după aceea cu „Emil”, cum îl numeau conjuraţii în bătaie de joc, nu se ştia încă, deoarece părerile erau împărţite. Canaris şi Halder voiau ca el să fie supus unui examen medical, în urma căruia să se dovedească faptul că era bolnav mintal, sau să-l ducă în faţa unui tribunal. Material împotriva lui Hitler exista suficient. Consilierul Curţii Supreme de Justiţie a Reichului, Hans von Dohnanyi, pe care amiralul avea să-l angajeze în cadrul serviciului său, adunase începând din 1933 dovezi legate de delictele comise de dictator. Heinz dorea ca tiranul să fie ucis, iar Canaris se opunea acestei idei „din motive legate de religie”, după cum îşi aminteşte Franz Liedig, un coleg de-al lui Canaris din perioada în care erau amândoi în unităţile de voluntari.

Apoi planul a căzut, aşa cum cade un castel făcut din cărţi de joc. Chamberlain, prim-ministrul Marii Britanii, a venit pe neaşteptate în Germania, pentru a discuta cu Hitler în legătură cu problema Sudeţilor. Acest lucru a năruit planul celor care doriseră să organizeze o lovitură de stat. Nu se putea pune problema înlăturării de la putere a lui Hitler tocmai în momentul în care pacea putea triumfa. S-a întâmplat un lucru la care conjuraţii nu s-ar fi aşteptat. Puterile occidentale îşi sacrificau aliatul – Cehia. Chamberlain a sperat că astfel Hitler va fi satisfăcut şi a dat glas erorii fatale pe care a comis-o în ceea ce îl privea pe dictatorul german, folosind sintagma: „pace pentru timpurile pe care le trăim” Canaris era mai realist. Se pare că soarta hotărâse în ceea ce îl privea pe Hitler. Datorită vizitei istorice a premierului britanic, dictatorul scăpase fără să ştie din două situaţii primejdioase: prima era cea legată de războiul pe care Hitler voia să-l declanşeze, un război care conform istoricilor militari s-ar fi încheiat în 1938 cu înfrângerea Germaniei, iar cea de-a doua era legată de lovitura de stat. Carl Goerdeler, unul dintre

puciştii care au fost împiedicaţi să-şi ducă planul la bun sfârşit, avea să spună resemnat: „Acesta ar fi fost sfârşitul lui Hitler”.

Aşa a fost posibil ca militarii germani să intre în Ţinutul Sudeţilor. Aşa cum s-a întâmplat şi după anexarea Austriei, Germania a fost străbătută de un val de entuziasm şi credinţa în „geniul Führerului” a devenit mai puternică. Canaris s-a integrat fără niciun efort printre cei care au ţinut să-l felicite pe dictator. Lui Oster i-a ordonat să facă în aşa fel încât să dispară urgent toate actele legate de organizarea loviturii de stat. Cercul conjuraţilor s-a spart. Witzleben era supărat pentru că şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate greşise în ceea ce priveşte analiza situaţiei existente pe plan extern, iar Weizsäcker ar fi spus, dând din cap a nemulţumire, că oamenii din jurul lui Oster sunt diletanţi şi „neatenţi până la iresponsabilitate” Un fost colaborator al serviciului secret german îşi aduce aminte cuvintele lui Weizsäcker. Canaris s-a detaşat de aceste probleme şi pentru moment nu a mai vrut să aibă legătură cu planuri legate de organizarea unei lovituri de stat.

Şi-a asumat din nou rolul de şef de serviciu supus regimului, de vasal al Führerului. Pe cei de la sucursala din Hamburg a serviciului secret i-a somat să-i dea raportul după ce au executat „salutul german” Canaris a început să facă din ce în ce mai frecvent plimbări călare în compania lui Heydrich, care nu părea să ştie nimic despre faptul că existase un plan de lovitură de stat la care se renunţase. Nimic nu părea să fie mai important pentru Canaris decât extinderea reţelei de spionaj a serviciului său. Primele succese obţinute de noua reţea de spionaj au fost binevenite pentru a face uitate unele greşeli ale Serviciului Contrainformaţii/Străinătate din timpul crizei Sudeţilor. Spionii săi îi trimiteau din SUA planuri pentru construirea unui nou dispozitiv de aruncare a bombelor la ţintă, dispozitiv destinat avioanelor, care era net superior celui german. Din Paris soseau codurile secrete ale marinei

franceze. Canaris se număra din nou printre favoriţii lui Hitler şi putea să-l însoţească pe acesta în diversele misiuni oficiale, cum ar fi, de exemplu, lansarea la apă a navei de luptă *Tirpitz* sau festivităţile prilejuite de întoarcerea din Spania a militarilor din Legiunea Condor.

Totul a fost doar un rol jucat genial de conjuratul care aştepta să se ivească o nouă şansă, aşa cum au susţinut după război unii dintre biografii lui Canaris? Greu de crezut. Adevărul este că amiralul nici nu trebuia să se prefacă. Cea mai mare grijă a sa, aceea că Hitler ar putea duce Germania într-un război, ceea ce ar fi fost un dezastru, se dovedea a fi neîntemeiată. Nici integrarea Ţinutului Sudeţilor în Reichul german, nici cucerirea Pragăi nu implicaseră vărsare de sânge. El, Canaris, se înşelase. Führerul avusese dreptate. Nu doar şeful serviciului secret mai credea într-o minune. Conform lui Joachim Fest, unul dintre biografii lui Hitler, dacă dictatorul ar fi fost victima unui atentat atunci, în momentul în care a venit în Germania prim-ministrul britanic, germanii l-ar fi considerat pe dictator ca fiind unul dintre cei mai mari oameni de stat pe care i-au avut vreodată. Cei care nu s-au înşelat, asemenea lui Fritsch, erau puţini.

„Acest om este soarta Germaniei cu bune şi cu rele”, spunea Fritsch în perioada respectivă. „Această soartă îşi va urma calea până la sfârşit. Dacă acest drum va duce în neant, în neant vom ajunge cu toţii. Nu mai este nimic de făcut”. Canaris nu se număra printre cei care vedeau în mod realist lucrurile. El s-a transformat din pucist în „om de curte”, mânat de iluzia, care avea să se spulbere rapid, conform căreia războiul putea fi evitat. Se poate ghici liniştea de care a fost cuprins Canaris atunci când şi-a dat seama că nu mai trebuie să facă planuri împotriva unei forme de guvernământ pe care o credea cea mai bună după monarhie.

Interesant este faptul că Wilhelm Canaris credea că poate opri valul de teroare, făcând uz de funcţia pe care o

avea. După pogromul din 9 noiembrie 1938, i-a trimis şefului OKW, Keitel, un raport detaliat, legat de actele comise de „cămăşile brune”, sperând ca ofiţerii de rang înalt din conducerea armatei să protesteze. Keitel s-a supărat şi a răspuns la respectivul raport că aspectele care ţin de politica internă nu sunt de competenţa lui Canaris, fapt care nu l-a împiedicat pe acesta din urmă să le trimită superiorilor săi rapoarte legate de diferitele delicte care se comiteau. Pentru şeful serviciului secret normele de drept trebuiau respectate, aşa cum se întâmplase pe vremea împăratului, doar aşa se putea vorbi în accepţiunea sa despre normalitate. La orizont se arătau însă norii de furtună. O furtună care avea să spulbere speranţele lui Wilhelm Canaris.

În dimineaţa zilei de 26 august 1939, la ora 3.55, 13 bărbaţi în civil şi unul îmbrăcat în uniformă au deschis focul în gara Mosty, situată în pasul Jablunka, un pas de importanţă strategică situat în sudul Poloniei. Cei care apărau gara au fost treziţi din somn. Câteva minute mai târziu, gara se afla în mâinile agresorilor. Comandantul formaţiunii a raportat: „Am cucerit gara Mosty; pierderi: un rănit”. Acest mesaj laconic prezenta rezultatul primei confruntări din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Evenimentele descrise mai sus au avut loc cu şase zile înainte de data la care se arată în cărţile de istorie că a început cea de-a doua conflagraţie mondială. Comandantul celor care au atacat gara, locotenentul-major Herzner, făcea parte din Departamentul III al Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. Erau primele focuri trase în acel război, despre care Wilhelm Canaris spusese că va fi „Finis Germaniae” – sfârşitul Germaniei. Acele focuri au fost trase chiar de oameni din serviciul său, fără să fi fost emisă în prealabil o declaraţie de război, faptă care contravine oricărei norme de drept.

În săptămânile de dinaintea acestei agresiuni, amiralul înţelesese din nou cum arată de fapt lumea în care se mişcă. Agresiunea lui Hitler împotriva Poloniei,

pactul cu Stalin, care contravenea tuturor convingerilor sale ideologice, spulberaseră orice iluzie conform căreia ar mai putea fi pace, mai ales după ce trupele germane intraseră în Praga. Ca şef de serviciu secret, Canaris, care avea simţul datoriei, dar era şi foarte inteligent, a început să se ocupe de sabotarea podurilor, păsurilor montane şi a instalaţiilor industriale importante, să strângă informaţii legate de puterea şi dispunerea trupelor poloneze şi de mascarea propriilor pregătiri în vederea declanşării de acţiuni ofensive. Ca om care era împotriva războiului, răspândise zvonul că va fi vorba despre un război pe două fronturi şi căutase, din nou zadarnic, aliaţi printre generali. În această perioadă nu se făceau planuri serioase în vederea organizării unei lovituri de stat. Dezamăgirea legată de eşecul înregistrat cu un an în urmă era încă destul de mare. Pentru un moment a apărut din nou speranţa. Două informaţii sosite la data de 25 august, aproape simultan, din Roma şi Londra, transformaseră Cancelaria Reichului în casă de nebuni. Mussolini informa că Italia nu poate acorda sprijin şi din Londra anunţa încheierea unui pact cu Polonia. Hitler şi-a pierdut controlul. A anulat atacul care urma să aibă loc a doua zi, deşi cea mai mare parte a trupelor erau angajate în marş. A fost o minune faptul că majoritatea unităţilor militare, exceptând-o pe cea a locotenentului-major Herzner, au putut fi oprite.

Lui Canaris i s-a luat o piatră de pe inimă. Nu-i aşa că dictatorul se făcuse de râs într-un mod lamentabil? „Hai la atac! Hai acasă!” exclamau, distrându-se oamenii lui Canaris. În biroul său, şeful serviciului secret dădea glas bucuriei sale: „În urma acestei lovituri pe care a primit-o, n-o să-şi mai revină el. O să fie pace douăzeci de ani de-acum încolo”. Doar oamenii din pasul Jablunka îi mai dădeau bătăi de cap. Ce se întâmpla dacă locotenentul-major Herzner şi oamenii săi declanşau o criză pe plan internaţional şi izbucnea războiul, a cărui declanşare tocmai fusese evitată de Hitler? Polonezii trăgeau deja

asupra oamenilor lui Herzner, când aceştia din urmă au primit ordin de retragere. Din cauza faptului că în rândul germanilor nu au existat nici morţi, nici răniţi, polonezii nu dispuneau de dovezi care să ateste cine anume le atacase gara. Totul părea să se fi terminat cu bine pentru germani.

În dimineaţa de 1 septembrie nu mai era deloc important faptul că dictatorul se făcuse de râs, aşa cum spusese Canaris, bucurându-se. Trupele Wehrmachtului s-au năpustit pur şi simplu asupra Poloniei. Cu o seară înainte şeful serviciului secret primise ordinul de atac şi încetase să-şi mai facă iluzii. Canaris nu era un pacifist, în schimb, era un om realist. Având în vedere situaţia politică existentă pe plan internaţional, războiul însemna o catastrofă pentru Germania. Canaris era conştient de acest lucru, la fel cum era conştient de faptul că acum existau arme moderne, care provocau mult mai multă suferinţă şi moarte decât cele care fuseseră utilizate în războiul din 1914 – 1918. Canaris avea dreptate să fie îngrijorat. Un apropiat al lui Oster, Hans Bernd Gisevius, care fusese omul Gestapoului, l-a vizitat pe Canaris la serviciu în seara de 31 august. Gisevius arată că Wilhelm Canaris părea a fi în transă şi că ar fi spus „printre lacrimi” şi cu o expresie sumbră pe chip: „Acesta este sfârşitul Germaniei”.

Rapoartele legate de primele victorii ale germanilor l-au făcut să uite pentru moment previziunile sumbre. Mai repede decât ar fi fost de aşteptat, Wehrmachtul i-a învins pe polonezi, aceasta şi datorită Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. Canaris s-a bucurat de reuşita acţiunilor sale de comando şi sabotaj. De exemplu, atunci când comandantul Corpului VIII de Armată felicita la Breslau 400 de oameni din serviciul secret, putea fi mândru şi şeful acestui serviciu. Foarte curând însă amiralul avea să-şi piardă buna dispoziţie, din cauza ştirilor pe care le primea de la oamenii săi. Era vorba despre ştiri care scoteau la iveală adevăratul caracter al războiului. Canaris află că atacul asupra staţiei radio Gleiwitz fusese, de fapt, regizat de militari din trupele SA,

care îmbrăcaseră uniforme ale armatei poloneze. Morţii, care fuseseră prezentaţi presei drept victime ale atacului, au fost, de fapt, cadavre luate din morgile lagărelor de concentrare germane. Şi tocmai oamenii săi procuraseră uniformele poloneze care le fuseseră necesare militarilor germani pentru a comite acest prim delict săvârşit în timpul războiului! La o săptămână după începerea războiului, Heydrich i-a mărturisit că ştirile despre crimele comise sistematic de detaşamentele SS nu erau exagerări. „Vom cruţa oamenii neînsemnaţi”, i se confesează partenerul său de plimbări călare. „Aristocraţii, clericii şi evreii trebuie să dispară, însă”. Amiralul a fost deprimat în urma inspecţiilor pe front şi a drumurilor pe care le-a făcut cu maşina prin Varşovia. „Şi copiii copiilor noştri vor avea de plătit pentru asta!” exclamă Canaris scandalizat, privind ruinele şi cărările făcute de oamenii care fugiseră din oraş. „Mânia lui Dumnezeu se va abate asupra noastră”.

Poate părea ciudat faptul că un om care cunoştea toate secretele legate de ţintele armatei germane este scandalizat de distrugerile produse de concetăţenii săi. Bineînţeles că pendularea între loialitate şi opoziţie faţă de regimul nazist şubrezise nervii generalului. Teama pe care i-o provoacă zgomotul specific confruntărilor armate este mai mult decât un semn că avea nervii şubreziţi, este un semn al negării tuturor valorilor în care el, Wilhelm Canaris, crezuse o viaţă întreagă. Ofensiva lui Hitler împotriva Poloniei nu era un război în cadrul căruia era aplicată formula lui Clausewitz: „impunerea politicii duse, prin alte mijloace”.

Era vorba despre o ideologie criminală, al cărui scop nu era victoria, respectiv înfrângerea, ci supravieţuirea sau nimicirea. Cadetul împăratului şi-a dat seama de abisul care s-a deschis în momentul în care comandantul suprem al armatei germane a pornit războiul. „Un război care se duce în condiţiile renunţării la orice fel de normă a eticii nu poate fi câştigat niciodată. Există o justiţie divină şi pe

pământ”, îi spune Canaris locţiitorului său, Bürkner.

Canaris a tras anumite concluzii, având presimţiri sumbre. La 12 septembrie 1939, şeful serviciului secret raportează în trenul Führerului despre delictele care se comit în spatele frontului. Cel care primeşte raportul este din nou Keitel. Procesul-verbal al discuţiei dintre cei doi a fost folosit ca dovadă în cadrul procesului de la Nürnberg: „Îi atrag atenţia domnului general-colonel Keitel că am informaţii în ceea ce priveşte faptul că în Polonia urmează să aibă loc numeroase execuţii prin împuşcare. Pentru aceste fapte lumea îi va trage la răspundere pe cei din Wehrmacht, sub ochii cărora se petrec aceste fapte”. Keitel i-a răspuns amiralului sec, spunându-i că Führerul a decis deja „în această chestiune” şi că, dacă oamenii din Wehrmacht nu vor să aibă legătură cu faptele respective, trebuie să admită ca oamenii din SS şi Gestapo să-şi facă datoria alături de ei. Canaris avusese din nou o „ciocnire” cu şeful OKW, al cărui răspuns trăda cât se poate de clar faptul că era implicat în tot ceea ce se petrecea.

La ordinul lui Canaris, oamenii săi au început să submineze aparatul terorii. Bine cunoscutul şef-rabin din Varşovia, Schneerson, a fost dus în străinătate cu ajutorul agenţilor serviciului secret, după ce Consulatul General al SUA le ceruse în mod discret ajutorul. Şi văduva fostului ataşat militar, Szymański, pe care Canaris l-a cunoscut la Berlin, a ajuns în Elveţia cu ajutorul agenţilor secreţi. Doamna Szymański şi copiii ei au avut venituri substanţiale, primite din partea Serviciului Contrainformaţii/ Străinătate. Acestea sunt primele acţiuni întreprinse de Canaris împotriva regimului terorii. Aveau să mai urmeze şi altele. Amiralul le organiza deoarece avea compasiune faţă de cei urmăriţi de regimul nazist. Pericolul ca oamenii SD-ului sau cei din Gestapo să afle despre aceste acţiuni era foarte mare. Cu toate acestea, Canaris mai avea destulă putere pentru a bloca cercetările legate de respectivele acţiuni sau pentru a da impresia că misiunile de salvare erau de fapt nişte operaţiuni ale

agenţilor secreţi. Canaris, Dohnanyi şi Oster acţionau ori de câte ori cunoscuţii, colaboratorii sau chiar soţia lui Canaris, Erika, cereau ajutor. Se întâmpla frecvent ca persoanele în cauză să fie „trimise în misiune" chiar de şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. Nici nu conta despre ce sau despre cine era vorba. Franz Josef Furtwängler, un cunoscut al lui Canaris, îşi aminteşte că „indiferent dacă era vorba despre socialişti, comunişti, zidari, evrei, specialişti în problemele Bibliei", toţi se bucurau de protecţia serviciului secret.

Curajul de care amiralul şi oamenii săi dădeau dovadă în încercarea de a face în aşa fel încât „maşinăria ucigaşă să deraieze" (după cum se exprimă Helmuth James von Moltke, unul dintre cei care au luat parte la acţiunile de salvare a diferitelor persoane, acţiuni organizate de serviciul secret) nu reprezenta doar expresia compasiunii. Canaris era chinuit şi de mustrări de conştiinţă şi aceasta din cauza activităţii unor departamente din subordinea sa. Un departament al serviciului secret colabora cu oamenii lui Heydrich şi „vâna" evrei polonezi, aristocraţi şi clerici. Este vorba despre Geheime Feldpolizei[22] (GFP). Comandantul acesteia, colonelul Wilhelm Krichbaum, din Departamentul III, care se ocupa cu acţiuni de contraspionaj, activase înainte de război ca Standartenführer SS în Serviciul SD. Vechile sale relaţii făceau posibilă colaborarea sa fără probleme cu foştii colegi din detaşamentele SS. Foarte curând oamenii săi au devenit atât de eficienţi în a „combate pe toţi acei care desfăşurau acţiuni ce ar fi putut pune în pericol statul", încât la 15 septembrie 1939 Heydrich îi roagă pe oamenii din GFP „să se ocupe ei înşişi de execuţiile pe care trebuie să le organizeze". În momentul în care are loc ofensiva asupra Rusiei, doar uniformele de militari Wehrmacht îi mai deosebesc pe cei 6.000 de agenţi GFP de cei din detaşamentele SS. Oamenii din Poliţia militară secretă se impun prin faptul că se ocupă de execuţii, de coordonarea

22 Poliţia militară secretă (n.t.)

acţiunilor „camarazilor din SS” şi de depistarea evreilor care nu intraseră încă în atenţia regimului.

GFP ducea o existenţă relativ independentă, dar este de imaginat că rapoartele Departamentului III îl afectau pe Canaris. Oare poţi să-ţi asumi răspunderea pentru diferite delicte, astfel încât să împiedici „să se întâmple lucruri şi mai rele”?

Lui Canaris îi era suficient să vadă care era situaţia serviciului său, pentru a-şi da seama în ce situaţie disperată se aflau el, Oster şi alte câteva persoane demne de încredere. Serviciul secret condus de amiral avea peste 10.000 de oameni. Existau cel mult 50 de persoane care erau implicate în acţiuni de salvare şi care ştiau despre planurile legate de organizarea unei lovituri de stat. Restul erau adepţi ai lui Hitler sau funcţionari, care se supuneau, într-o măsură mai mică sau mai mare, regimului. Se considera că în special în Departamentul III lucrau fanatici hitlerişti, deoarece aceştia aveau relaţii foarte bune cu Reichssicherheitsamt[23] (RSHA). La aceştia se mai adăugau şi persoanele care intrau în serviciul secret şi se foloseau de „funcţiile” pe care le aveau pentru a-şi satisface scopuri personale. Conform reproşurilor făcute de cei din serviciul secret al SS, la Canaris „corupţia şi inactivitatea” sunt din ce în ce mai mari. Cel puţin aşa se exprimă referentul RSHA, Wilhelm Houl. Şeful lui Houl, Schellenberg, arată că în acel serviciu sunt „o serie întreagă de oameni incompetenţi şi o întreagă galerie de personaje dubioase”.

Din cauza evoluţiei din cadrul propriului său serviciu, Canaris a fost apăsat tot mai mult de sentimentul de singurătate şi de fatalism. Căuta să scape de aceste sentimente, plecând tot mai frecvent în călătorii în interes de serviciu. Se întâmpla ca însoţitorii săi să-l găsească singur în semiobscuritatea bisericilor catolice, care erau pentru el, protestantul, un loc al meditaţiei. Victoria obţinută surprinzător de repede în Polonia nu l-a mai putut amăgi. „Războiul este pierdut, indiferent câte victorii vom

23 Serviciul pentru Siguranţa Reichului (n.tr.)

mai obţine”, îi mărturisea amiralul lui Erhardt, cel care îi fusese coleg în unităţile de voluntari. Chiar în ziua în care Varşovia capitulase, Hitler le comunicase ofiţerilor de rang înalt din Wehrmacht că doreşte să pornească o ofensivă în apus şi aceasta cât mai repede, încă din noiembrie, dacă ar fi posibil. Nu doar Canaris se îndoia de reuşita acestui plan. Majoritatea generalilor considerau că este o adevărată sinucidere să se pornească o nouă ofensivă în timpul iernii, în condiţiile în care trupele erau sleite după ofensiva asupra Poloniei. Vechii pucişti din 1938 simţeau din nou că venise momentul să acţioneze. Halder a reuşit chiar să-l câştige de partea conjuraţilor pe şeful său ierarhic, Brauchitsch, în vederea organizării unei revolte a generalilor. Canaris a insistat din nou să se acţioneze. Halder avea să spună mai târziu că amiralul era cel care „dăduse bice cailor” El s-a dus personal la comandanţii de pe Frontul de Vest. În bagajul său se găseau dosare referitoare la delictele comise în Polonia şi analize referitoare la ceea ce ar fi însemnat continuarea războiului. Canaris avea să constate foarte curând cu vădită dezamăgire că generalii preferau să execute un ordin sinucigaş de atac decât să se revolte în timpul războiului. Comandanţii au refuzat rând pe rând să colaboreze cu el. Cu toate că unii dintre înalţii ofiţeri îi împărtăşeau părerile, niciunul dintre ei nu avea curajul să acţioneze. În cartierul general al generalului Reichenau, care era un simpatizant al regimului nazist, Paulus, personajul tragic de la Stalingrad, căruia Canaris îi prezintă delictele comise în Polonia, îi spune amiralului că vărsarea de sânge „este necesară în timp de război” Când a mai aflat că Brauchitsch în loc să acţioneze, a discutat cu Hitler şi nu a obţinut nimic altceva decât faptul că dictatorul a urlat la el, Canaris a abandonat orice speranţă în legătură cu o opoziţie a ofiţerilor de rang înalt din Wehrmacht. Groscurth, un apropiat al amiralului, notează: „Nu mai vrea să ştie nimic de generalii laşi”.

Noul eşec a stârnit la Canaris aceeaşi reacţie ca în

1938. A început din nou să lucreze în favoarea continuării războiului, un război căruia tocmai încercase să-i pună capăt. Oamenii din serviciul secret condus de amiral şi-au făcut datoria din plin atât în ofensiva din Scandinavia, cât şi în ceea ce priveşte pregătirile ofensivei asupra ţărilor apusene, amânată pentru vara lui 1940. Avioane de cercetare ale aviaţiei militare fotografiau, din ordinul lui Canaris, poziţii belgiene şi franceze. Agenţii Departamentului II au „procurat” din nou uniforme ale armatelor inamice, iar amiralul era prezent în mod frecvent la „sfatul de război” al dictatorului. Într-unul dintre procesele-verbale ale unei şedinţe care a avut loc în Cancelaria Reichului se arată că el a venit cu detalii legate de buncărele inamice şi de punctele în care trebuie montat explozibilul, astfel încât să se arunce în aer podurile, fapt ce dovedeşte că este un expert. O nouă unitate specială, care ţinea de serviciul secret, şi anume batalionul (mai târziu divizia) Brandenburg a primit misiunea de a cuceri rapid podurile de pe râul Meuse, chiar în prima zi a ofensivei, ceea ce îi conferea respectivei unităţi un rol-cheie în întreaga acţiune. Canaris părea a fi din nou în cercul celor credincioşi regimului şi chiar şi apropiaţilor săi le-a fost greu să îşi dea seama dacă amiralul purta o mască sau trecuse de cealaltă parte a baricadei. La 1 aprilie 1940 a fost ridicat la rangul de amiral.

Şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate a început să se închidă şi faţă de conjuraţii din subordinea sa. Oster şi Dohnanyi doreau să acţioneze fără sprijinul armatei. Ei mergeau după următorul principiu: întâi este necesară înlăturarea lui Hitler, iar ulterior se va găsi o soluţie pentru rezolvarea tuturor problemelor. Erau atât de disperaţi, încât renunţau la unele măsuri de siguranţă. Oster avea în bagaj o listă a eventualilor conjuraţi atunci când încerca să atragă de partea sa diverse persoane, ca şi când ar fi fost imun la acţiunile Gestapoului. Generalul von Witzleben, care de fapt era gata să acţioneze pentru răsturnarea lui Hitler, îl dă afară pe Oster din cartierul său

general, când descoperă ce are acesta asupra sa. Halder i-a interzis „veşnicului pucist” să mai aibă contacte cu vreunul dintre ofiţerii Marelui Stat-Major al Armatei. Erwin Lahousen, şeful Departamentului II, a rămas uimit când Oster l-a întrebat într-o zi dacă nu cumva are explozibil şi fitil pentru un atentat asupra lui Hitler. Lahousen îl întreabă la rândul său dacă Wilhelm Canaris ştie ceva despre acest atentat şi Oster îi răspunde: „Nu, bătrânul şi-a pierdut cu totul minţile”.

Acela a fost momentul în care Canaris şi Oster au pornit pentru moment pe drumuri separate. Amiralul se întorsese la rolul său de om al lui Hitler, în timp ce prietenul său devenise şi mai hotărât, tocmai din cauza eşecurilor. Hans Oster a pornit pe un drum, ştiind că singurătatea va fi singurul său tovarăş. El credea că, dacă generalii nu voiau să se elibereze de demonul care le era comandant, atunci o înfrângere zdrobitoare le va deschide ochii. Pentru aceasta el era gata să sacrifice vieţile unor militari germani. Oster a făcut un pas, pe care Wilhelm Canaris nu l-ar fi făcut niciodată: a devenit trădător de ţară. Începând din noiembrie 1939, el a oferit Vestului informaţii despre planurile de ofensivă ale Wehrmachtului, făcând apel în acest sens la prietenul său, Gijsbertus Sas, ataşat militar al Olandei. În acelaşi timp, agentul Josef Müller, care era avocat, a început să acţioneze la ordinul lui Oster şi să apeleze la oameni din mediul catolic al Bavariei, astfel încât anumite persoane de la Vatican, prin intermediul cărora ducea şi tratative secrete cu britanicii în vederea unei eventuale încheieri a păcii, să obţină informaţii despre planurile armatei germane.

Ambele surse de informaţii au acţionat fără ştirea lui Canaris şi nu au putut schimba în niciun fel cursul istoriei. Din cauza faptului că termenele pentru începerea ofensivei împotriva Norvegiei şi pentru ofensiva din Vest au fost mereu modificate, „cârtiţele” din serviciul secret au oferit mereu alte şi alte informaţii. Multitudinea de informaţii, dar şi lipsa de credibilitate a surselor au început să

stârnească neîncrederea în rândul celor care primeau aceste informaţii. Aşa se explică faptul că trupele germane care au invadat Norvegia nu au avut în faţă tunurile Royal Navy şi Olanda nu şi-a pus armata în stare de alertă. În cele din urmă, s-a dovedit că Hans Oster şi-a pus degeaba viaţa în joc. Hitler se bucura din nou pentru reuşita războaielor sale fulger, fapt care l-a făcut să devină îngâmfat până la absurd. Şeful OKW, Keitel, îl numea, fără urmă de ironie, „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor”. În ceea ce îi priveşte pe ofiţerii de rang înalt, atitudinea lor s-a modificat odată cu obţinerea de noi victorii. Dacă până la momentul respectiv ei ar fi putut constitui potenţiali conjuraţi, acum se manifesta din nou o stare euforică legată de credinţa faţă de Führer. Punctul culminant în ceea ce priveşte faima de comandant a lui Hitler coincide, din această cauză, cu momentul cel mai puţin propice pentru opozanţii săi.

În mod ironic, faptele lui Oster, pe care acesta le comite din disperare, îşi arată efectele abia după război. Căutând vinovaţi pentru eşecurile înregistrate de Germania, simpatizanţii naziști şi cei care erau „veşnic nostalgici” au găsit în colonelul Oster un „trădător” şi l-au acuzat în mod greşit şi pe Canaris de trădare. Publicaţia *Heidebote* avea în 1955 titlul: „Canaris, trădătorul demascat”. Acest titlu apărea deasupra unei imagini cu militari germani, sub care se putea citi: „Eforturile lor au fost cu totul zadarnice” Brigitte Canaris, fiica amiralului, relatează despre neplăceri cu autorităţile, neplăceri care au atins cote înalte în planul vieţii personale. Din cauza acestei situaţii, familia Canaris şi-a petrecut primii ani de după război în Spania. Pentru istoria anilor ’50 este caracteristic faptul că lumea a căutat mai mult motive pentru care Wehrmachtul a fost învins, decât cauzele, pentru care germanii au fost obedienţi faţă de cel mai mare criminal al secolului XX.

În iunie 1940, Canaris a aflat că au fost divulgate planurile pentru ofensiva din Vest. Aşa cum era de

aşteptat, convorbirile telefonice pe care Oster le-a avut cu Sas au fost ascultate. Acum, transcrierile convorbirilor respective se aflau pe biroul său. Lipsea doar numele apelantului. Canaris a fost zguduit de acest fapt. „Cel ce ridică mâna împotriva patriei sale va muri”, aşa sunau prevederile valabile pentru Departamentul III. Acestea nu erau vorbe goale. În 1937 el îl condamnase la moarte pe căpitanul german care spionase pentru Cehoslovacia. Atunci Canaris se exprimase dur, arătând că trădătorul „a renunţat la onoarea şi la viaţa sa, pentru a-şi arunca familia într-o nenorocire fără seamăn.

Acum se afla, împreună cu Heydrich, în faţa lui Hitler, care a ordonat furios ca trădătorul să fie descoperit şi anihilat. Canaris le-a ordonat oamenilor săi de la contraspionaj să intre în acţiune. Aceştia au venit, însă, cu rezultate pe care amiralul ar fi preferat să nu le obţină. Într-o dimineaţă din vara anului 1941, Oster şi şeful Departamentului III F, Joachim Rohleder, au intrat în biroul şefului lor. Amândoi erau foarte sobri, iar Rohleder a pus pe biroul amiralului un dosar pe care se putea citi „Creanga de Palmier” După aceea omul, care se specializase în „vânătoarea de spioni”, i-a spus amiralului că, în conformitate cu cercetările făcute la Roma, rezultă că locotenentul-major Josef Müller şi locotenent-colonelul Oster, se fac vinovaţi de trădare. Oster a încercat să se apere. Mai târziu Rohleder avea să arate, referindu-se la Oster, că „şeful de departament a fost vizibil impresionat” Prietenul său, Hans Oster era trădător de ţară! Desigur, el acţionase din motive pe care le împărtăşea şi Canaris. Pentru amiral era, însă, de neconceput să depăşeşti o anumită limită.

Vechea prietenie a învins din nou, deşi amiralul avea o anume repulsie în ceea ce privea fapta comisă de subordonatul său. Rohleder a simţit că se învârteşte lumea cu el când Canaris i-a comunicat că este necesar să se înceteze cercetările în cazul „Creanga de Palmier”, deoarece „lipsesc dovezile concludente” Ambiţiosul şef de

departament, care nu făcuse parte niciodată din cercul conjuraţilor, a protestat vehement. El ştia foarte bine ce dovezi adunase. Cu toate acestea, s-a supus ordinului primit, nu fără a spune mai întâi că „şi Gestapoul ar fi putut efectua cercetările şi ar fi obţinut aceleaşi rezultate”. Într-adevăr, amiralul îşi făcea griji mari din cauza rivalilor din RSHA. Ce ştia Heydrich despre faptele lui Oster? Spre liniştea lui Canaris, se părea că Heydrich nu ştia nimic. Din discuţiile avute în timpul plimbărilor călare şi de la oamenii săi prezenţi „în tabăra concurenţei” amiralul a reuşit să afle că Oster nu era bănuit de nimic. În SD nu se ştia nimic. Un fost colaborator al lui Heydrich arată că se făceau eforturi „vădite” pentru a se obţine date legate de cercetările efectuate în problema trădătorilor de ţară.

Se părea că Oster scăpase încă o dată, dar şeful şi prietenul său nu mai voia să ştie nimic despre planuri legate de o lovitură de stat. Canaris a ordonat să fie distruse acte legate de comploturile organizate în trecut. În dulapurile serviciului secret se mai aflau încă planuri făcute de Oster şi Dohnanyi în legătură cu o lovitură de stat. Erau acolo liste cu nume şi planuri de acţiune pentru ziua cea mare, care nu sosise niciodată. Lui Dohnanyi nu îi trecea, însă, prin cap să execute ordinul. Juristul nu se străduise să adune dovezi legate de delictele comise de regimul nazist şi de existenţa unei opoziţii împotriva acestui regim, câtă vreme fusese referent în Ministerul Justiţiei, pentru a distruge totul. Mai târziu avea să spună că nu distrusese hârtiile acelea, pentru a putea dovedi că „şi noi, civilii, am făcut ceva” Dohnanyi a făcut în aşa fel încât o mare parte a actelor să fie depuse într-un seif al Cartierului General al Armatei, de la Zossen. Aceasta a fost hotărârea care avea să-l coste viaţa.

În vara anului 1940, dictatorul l-a chemat din nou pe şeful serviciului secret, despre a cărui viaţă dublă nu bănuia încă nimic. După victoria asupra Franţei, intrase în vizorul său şi Spania. Conform dorinţei lui Hitler, Franco urma să intre în război alături de Germania, drept

mulţumire pentru ajutorul acordat, sau urma să sprijine un atac asupra Gibraltarului, mai ales pentru că Spania formulase anumite pretenţii în ceea ce privea Gibraltarul. Această zonă reprezenta punctul sensibil al Marii Britanii. Alfred Jodl, unul dintre strategii preferaţi ai lui Hitler, avusese ideea conform căreia „prin blocarea căilor maritime din Mediterana, este posibilă diminuarea rezistenţei Marii Britanii”. Pentru a face toate demersurile la Madrid, era nevoie de un om care cunoştea mentalitatea şi limba spaniolilor şi nu făcea atâta caz din a fi german, aşa cum se întâmpla cu ministrul de externe, Ribbentrop. Hitler şi-a adus aminte de activitatea amiralului din timpul războiului civil din Spania şi l-a trimis pe Canaris la Madrid.

Puţin mai târziu, la 23 iulie 1940, Canaris se întâlnea cu vechiul său prieten, Franco. Conducătorul spaniol era deschis la propunerile venite din partea Germaniei. Canaris şi oamenii săi aveau să se bucure de sprijinul serviciilor secrete spaniole în ceea ce priveşte culegerea de date legate de oportunitatea unui atac asupra Gibraltarului. S-a găsit şi un nume de cod, Operaţiunea „Felix”. Agenţii secreţi studiau situaţia, folosindu-se de binoclu. Canaris purta un costum gri şi o pălărie de vară, cu boruri largi. El vorbea în spaniolă cu însoţitorii săi. Când voia să îşi rezerve o cameră la un hotel, prezenta la recepţie un paşaport turistic argentinian, pe numele Guillermo, o adevărată operă de artă, realizată de specialiştii germani. Canaris se bucura de faptul că se afla din nou în Spania şi că avea o misiune care nu era legată de trădare. Foarte curând avea să lucreze asiduu la planurile Operaţiunii „Félix” Unul dintre aceste planuri prevedea care sunt rutele pe care trebuiau să le parcurgă trupele germane pentru a traversa Spania. Altul era legat de atacuri de artilerie şi aeriene asupra britanicilor, care urmau să îi scoată din luptă pe aceştia din urmă. Germanii făceau toate pregătirile necesare, dar lipsea un lucru foarte important… acordul lui Franco.

Dictatorul spaniol ezita, deoarece nu voia să facă o alegere greşită. Faptul că germanii renunţaseră la invadarea Angliei şi pierderile din ce în ce mai mari înregistrate de aviaţia militară germană păreau să arate că steaua lui Hitler începea, probabil, să apună. Din cauza stării jalnice în care se afla armata spaniolă, nu se punea problema ca Spania să intre în război alături de Germania, dar şi acordul dat pentru ca trupele germane să traverseze ţara putea însemna intrarea Spaniei în vârtejul care ducea la catastrofă Reichul de 1.000 de Ani. Hitler era dezamăgit de ezitările spaniolului, dar a întărit relaţiile cu acesta. Cei doi au convenit să se întâlnească în octombrie, pentru a avea discuţii la graniţa franco-spaniolă. Canaris trebuia să pregătească terenul pentru această întâlnire. Amiralul s-a întâlnit din nou cu dictatorul spaniol la jumătatea lunii septembrie.

De data aceasta, emisarul nu mai era dispus să-şi facă datoria, între timp Canaris aflase că planurile lui Franco se modificaseră şi ştia despre Operaţiunea „Barbarossa”, dar nu avea de gând să susţină cauza lui Hitler. Folosindu-se de abilităţile sale oratorice, amiralul l-a sfătuit pe dictatorul spaniol să nu îmbrăţişeze cauza naziştilor. Entuziasmul pentru Operaţiunea „Felix” dispăruse. Acum Canaris dorea să ferească de ororile războiului fiecare colţ al Europei de care era ataşat sufleteşte. În raportul prezentat la Berlin, Canaris a prezentat situaţia din Spania în culori atât de sumbre, încât un răspuns negativ din partea Madridului nu ar mai fi mirat pe nimeni. „Situaţia internă este foarte proastă, iar poziţia lui Franco nu este consolidată”, se menţiona în raportul plin de exagerări. Emisarul german a făcut un deserviciu dictatorului nazist şi, în loc să-l convingă pe Franco să lupte alături de Germania, i-a dat de înţeles că era mai bine ca Spania să fie neutră. Franco nu avea să uite niciodată că amiralul îl ajutase. Când văduva şi copiii acestuia s-au stabilit în Spania după încheierea războiului, îi aşteptau o locuinţă confortabilă şi un venit generos.

La Berlin, Canaris a constatat cu uimire că Hitler nu remarcase jocul său dublu şi nu s-a arătat nemulţumit de faptul că misiunea din Spania nu avusese rezultatul scontat. Karl Wolff, mâna dreaptă a lui Himmler, avea să-şi amintească după război că dictatorul apreciase drept „foarte potrivit” modul în care acţionase şeful spionilor săi. Cu toate acestea, şeful serviciului secret nu s-a putut bucura foarte mult timp de această reuşită. De la finele anului 1940 şi începutul anului 1941 el primea din ce în ce mai multe acte referitoare la o ofensivă împotriva Uniunii Sovietice:

Operaţiunea „Barbarossa”. Canaris a avut din nou o perioadă chinuitoare, fiind prins în lupta împotriva lui Hitler. El căuta parteneri cu ajutorul cărora să fi putut împiedica acţiunile dictatorului. A stat de vorbă cu Halder, Weizsäcker, ba chiar şi cu Keitel. Toţi ezitau. Keitel şi Ribbentrop, susţinători înfocaţi ai lui Hitler, au avut chiar un moment de revoltă, încercând să-l convingă pe dictator să renunţe la planul său. În cele din urmă, însă, au îndeplinit cu toţii ordinele Führerului… inclusiv Canaris. Cu toţii au fost prinşi în lanţurile loialităţii. Poate că previziunile comandantului lor suprem, conform cărora „colosul” rusesc se va prăbuşi după primele atacuri germane, aveau să se adevereasc㠅…

În acelaşi timp, Canaris, care era în continuare în relaţii cu aceia care încercau să împiedice punerea în aplicare a Operaţiunii „Barbarossa”, a început cu migală o activitate de contraspionaj. Acest fapt se poate explica numai prin caracterul său versatil. În prima fază, serviciul secret se confrunta cu o problemă, şi anume aceea că nu avea niciun agent în Uniunea Sovietică. Vina pentru acest fapt regretabil o purta Hitler personal. Începând din momentul semnării pactului dintre Hitler şi Stalin, în 1939, fusese interzisă orice activitate specifică serviciilor secrete pe teritoriul noului aliat. În această situaţie critică s-a făcut apel chiar şi la rapoarte vechi, capturate în 1939 de la serviciile secrete poloneze. Avioanele de recunoaştere

şi-au început din nou misiunile şi astfel s-a putut afla care erau poziţiile unităţilor Armatei Roşii. Germanii nu dispuneau de nicio informaţie în ceea ce priveşte dotarea armatei sovietice. În numai câteva luni avea să se simtă lipsa acestor informaţii.

O a doua dificultate a fost aceea legată de camuflarea acţiunilor trupelor germane care se deplasau spre Uniunea Sovietică. Cum se puteau camufla trei milioane de soldaţi şi peste 3.000 de Panzere? Canaris a început să lanseze tot felul de zvonuri în Europa. Mai întâi a lansat pe piaţă zvonul că trupele germane, care se deplasau spre est, aveau de fapt ca ţintă invazia Angliei. Apoi a dat de înţeles că Hitler ar fi dorit să cucerească spaţiul mediteraneean.

Şi informaţiile care se vehiculau la Berlin erau false. Chiar ministrul propagandei, Goebbels, a contribuit la acest „joc”, arătând, la 13 iunie 1941, în *Völkischer Beobachter*, că armata germană ar fi pornit ofensiva împotriva Angliei. Este posibil ca însuşi Canaris să fi fost uimit de rezultatul acţiunilor sale. În dimineaţa de 22 iunie 1941, când primele trupe germane şi-au început ofensiva, Armata Roşie era cu totul nepregătită. Au existat mai multe cazuri în care germanii i-au trezit din somn pe ruşi. Trupele germane nu au avut de înfruntat un inamic pregătit să intre în defensivă. Vina pentru acest dezastru sângeros era chiar a lui Stalin. A fost atât de încăpăţânat, încât nu a luat în serios avertismentele legate de germani şi de aceea sute de mii de militari sovietici şi-au pierdut viaţa. Trebuie avut în vedere şi faptul că agenţii serviciului secret au jucat un rol determinant în crearea acestei situaţii. Poate că cea mai mare „realizare” a acestora au fost manevrele de derutare, care au premers Operaţiunii „Barbarossa”.

La puţin timp după începerea ofensivei în Rusia, dosarele lui Dohnanyi s-au umplut de rapoarte legate de faptele abominabile comise în numele Germaniei. Lahousen, şeful Departamentului II, a fost pe front şi a întocmit la întoarcere un raport care elimina orice

speculaţie. Martorul ocular scria în legătură cu executarea în masă a evreilor: „Situaţiile care iau naştere sunt atât de cumplite, încât nici nu pot fi descrise. Nu se poate descrie ceea ce lasă comandourile germane în urma lor. Execuţiile se fac, în parte, după ce victimele sunt ameţite cu alcool” Unităţile poliţiei militare secrete s-au impus din nou în ceea ce priveşte „vânătoarea de oameni” Un detaşament al GSP a cerut în mod expres să participe la o execuţie în masă.

Canaris a aflat că începuse genocidul chiar de la oamenii săi din Departamentul III, de care aparţineau trupele GSP. El era convins de mult timp că pentru faptele comise de militarii germani vor avea de plătit multe generaţii care vor urma. Werner Best, membru al SS, unul dintre cei în tovărăşia cărora amiralul obişnuia să se plimbe călare, arăta: „Pesimismul, care era o trăsătură definitorie a caracterului său, era atât de pregnant în personalitatea sa, încât prezenţa lui Canaris dădea o senzaţie de apăsare”. Amiralul se simţea neputincios, cu toate că Dohnanyi şi Oster au organizat câteva acţiuni de salvare a celor urmăriţi de regimul nazist. Cu toate acestea, el credea că poate face ceva împotriva celui de-al doilea genocid, care a început odată cu demararea Operaţiunii „Barbarossa” Cei peste trei milioane de prizonieri ruşi capturaţi de germani în primele luni ale ofensivei erau supuşi unor condiţii care aveau ca scop exterminarea lor. După vizita pe front, Lahousen raporta existenţa unor cazuri de „canibalism” Din cauză că se împământenise ideea „soluţiei finale”, amiralul nu putea întreprinde nimic din poziţia pe care o avea. În schimb, situaţia prizonierilor avea legătură cu armata. La 15 septembrie 1941, Canaris a semnat o notiţă prin care îi înainta lui Keitel o situaţie întocmită de Helmuth James von Moltke, colaborator al serviciilor secrete germane, expert în drepturile omului, care s-a ocupat de grupul de la Kreisau. Amiralul arăta că privarea prizonierilor de orice fel de drepturi periclita „moralul, disciplina şi puterea de

luptă a trupelor” într-un limbaj diplomatic el mai arăta că „vor rezulta urmări nefaste pe plan politic şi militar” Destinatarul a rămas, însă, nepăsător. El avea să scrie de mână pe marginea hârtiilor trimise de Canaris: „Problemele la care vă referiţi sunt valabile în confruntările cavalereşti. Este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume. Din această cauză sunt de acord cu măsurile luate şi îmi asum răspunderea pentru ele” Fără efect au rămas şi alte demersuri. Singurul lucru care s-a putut obţine a fost asigurarea dată de şeful Gestapo, Müller, conform căreia pe viitor prizonierii ruşi nu vor mai fi executaţi în prezenţa militarilor germani. Şase luni mai târziu, în februarie 1942, însuşi ministrul nazist Rosemberg a fost uimit de faptul că din trei milioane de prizonieri ruşi mai trăiau doar un milion.

Deoarece Blizkriegul s-a dovedit a fi un eşec în Rusia, Canaris nu s-a mai bucurat de aprecierea comandantului său suprem, care devenise irascibil. Deja la 20 iulie 1941, amiralul a aflat din surse de la cartierul general al Führerului că „se fac anumite demersuri, astfel încât serviciul secret să fie găsit vinovat” Lahousen nota în jurnalul său că Führerul ar fi exprimat ideea „conform căreia nu s-ar fi angajat în ofensiva împotriva Rusiei, dacă ar fi ştiut că pe teritoriul acestei ţări deplasarea se face cu atâta dificultate” Canaris ştia, bineînţeles, că dispune de prea puţine surse care să-i ofere informaţii din Rusia. În ceea ce privea reuşita Operaţiunii „Barbarossa”, el nu îşi mai făcea iluzii de multă vreme. Avertismentele sale nu au fost ascultate! Şi tocmai pe el voia să-l facă Hitler ţap ispăşitor. Ca ofiţer, el nu putea accepta o asemenea situaţie. Le-a dat ordin şefilor de departamente să strângă material „pentru a dovedi că s-a atras atenţia asupra acestui lucru [adică asupra forţei de care dispunea Armata Roşie]”.

Toate aceste demersuri nu au fost, însă, de niciun folos. Canaris era chemat foarte rar la cartierul general. Steaua lui începea să apună. Himmler şi Heydrich s-au

folosit de această situaţie pentru a porni un atac frontal împotriva amiralului, folosindu-se de întregul păienjeniş al junglei naziste. Din cele arătate de Engel, aghiotantul lui Hitler, Reichsführerul SS a insistat atât de mult asupra relaţiilor bune pe care Canaris le-ar avea cu evreii prin intermediul oamenilor săi, încât dictatorul a făcut o criză de nervi. El l-a chemat pe Keitel şi i-a cerut să-l demită imediat pe amiral din funcţie. Engel arată că imediat după aceea Canaris a venit la Vizuina Lupului şi a discutat cu Hitler între patru ochi, convingându-l pe acesta din urmă să îl repună în funcţie. Nici măcar aghiotantul dictatorului nu ştie exact ce metode a folosit amiralul pentru a-l convinge pe dictator. Chiar dacă s-a revenit la vechile relaţii, această situaţie constituia pentru Canaris un evident semnal de alarmă. Dacă doar câteva observaţii ale „marelui inchizitor SS" erau suficiente pentru a-i periclita situaţia, însemna că raportul de forţe se modificase drastic în defavoarea sa.

Ne-am putea întreba de ce a ţinut amiralul să fie repus în funcţie. Era extenuat din cauza serviciului şi îşi făcea probleme din cauza delictelor comise de regimul nazist. Tocmai de aceea ar fi fost logic să renunţe la funcţia sa. S-ar fi putut stabili împreună cu familia în străinătate, dispunând de devizele serviciului secret care, conform secretarei sale, i-ar fi stat la dispoziţie, dacă ar fi vrut să fugă din ţară. Cu toate acestea, Canaris a decis să îşi păstreze postul. Nu se ştie cât de mult au contat în acest sens mândria sa, convingerea că în timpul războiului un ofiţer trebuie să rămână la postul său sau dorinţa de a împiedica un rău şi mai mare, anume acela ca Himmler să preia serviciul secret. Amiralul a ratat ultima ocazie de a se desprinde de Reichul lui Hitler, care se îndrepta în mod clar spre prăbuşire. Poate că era convins în adâncul conştiinţei sale că şi el trebuie „să ispăşească" păcatele poporului german.

Avându-se în vedere „eşecurile" înregistrate de serviciul secret la începutul ofensivei împotriva Rusiei, la

care a contribuit şi departamentul Trupe Străine Est din cadrul Marelui Stat-Major, care avea să fie mai târziu parte a Serviciului German de Informaţii, condus de Reinhard Gehlen, se naşte întrebarea cât de „bun” era aparatul de spionaj al amiralului. Părerile foştilor colaboratori ai acestui serviciu sau ale foştilor inamici nu ne pot ajuta pentru a răspunde la această întrebare. De necontestat este, însă, faptul că războiul purtat din umbră a însemnat pierderi şi eşecuri în ambele tabere. Influenţă decisivă asupra cursului războiului au avut doar câteva acţiuni, printre care Operaţiunea „Polul Nord”, în cadrul căreia agenţii germani au reuşit să anihileze şi să folosească timp de un an o reţea britanică de spionaj, alimentată cu informaţii false. Sute de bombardamente ale Aliaţilor şi-au greşit ţinta. Sau legendarul spion „Klatt”, care obţinea de la sursele sale din Balcani informaţii în legătură cu hotărârile luate de Marele Stat-Major al Armatei Sovietice şi le transmitea serviciului secret din Germania. „Klatt” se afla, bineînţeles, şi în slujba inamicului.

Surprinzător este faptul că inamicii germanilor nu au putut obţine o cantitate foarte mare de informaţii. Aliaţii au fost surprinşi de ofensiva din Ardeni, din 1944/1945, dar şi de numărul mare de instalaţii în care se producea „arma-minune”, V_2. Nu aveau date concrete despre Planul „Secera”, pus la punct de Manstein pentru ofensiva din Vest şi nici despre atentatul organizat de Stauffenberg. Şi serviciul secret german, dar şi SD-ul aveau probleme în ceea ce priveşte informaţiile de care dispuneau. Canaris şi Himmler nu ştiau nimic despre maşina de decodificare „Enigma”, pe care britanicii o foloseau cu succes, nici despre debarcarea din Normandia. Nu s-a ştiut nimic despre programul american de fabricare a bombelor atomice şi nici despre diviziile siberiene de elită, care au oprit trupele germane la porţile Moscovei. Soarta celui de-al Doilea Război Mondial nu a fost decisă de spioni, ci de capacitatea industrială şi de efectivele de militari. Activităţile agenţilor din ambele tabere au fost mai ales

operaţiuni de război, cu pierderi mari şi beneficii reduse. Exemple în acest sens ar fi Wettertrupp, un detaşament de militari trimis în ţinutul arctic al gheţurilor veşnice, şi expediţia în deşert întreprinsă de contele maghiar Almassy – omul din viaţa căruia este inspirată acţiunea filmului *Pacientul englez* – care se afla în slujba serviciului secret german şi trebuia să găsească un drum care să ducă în spatele liniilor britanice.

Trebuie amintite numeroasele operaţiuni de factură politică întreprinse de Departamentul II, condus de Lahousen. Agenţii au finanţat sabotorii IRA, au aprovizionat cu arme luptătorii pentru libertate din Palestina până în Afghanistan sau au organizat diferite acţiuni în rândurile populaţiilor non-ruse din Uniunea Sovietică. Toate aceste acţiuni au avut ca scop slăbirea poziţiilor inamicului pe teritoriul controlat de acesta. Din Belfast până la Kabul au fost organizate atentate cu bombă, folosindu-se explozibil provenit din Germania. Nici Coloana a cincea nu a putut schimba decisiv soarta războiului. După ce Hitler a declarat război Statelor Unite, în decembrie 1941 America a ajuns şi ea ţinta spionilor germani care organizau sabotaje. Canaris s-a confruntat cu aceeaşi problemă pe care o mai avusese înaintea începerii Operaţiunii „Barbarossa”, şi anume aceea că nu avea agenţi în Statele Unite. După o remarcă dură a dictatorului, conform căruia există foarte mulţi americani de origine germană care aşteaptă doar „să arunce bombele pe care le vor primi de la noi”, a fost pusă la punct Operaţiunea „Pastorius”. Aceasta prevedea ca agenţi care trăiseră în America să fie duşi pe coastele Statelor Unite cu ajutorul unor submarine. Conform ordinelor primite de la Hitler, aceşti agenţi urmau să pună la punct o reţea de sabotaj şi să se ocupe mai ales de industria producătoare de avioane. S-au găsit repede oameni care îşi doreau să devină agenţi, mai ales naziţti fanatici, care doreau să-şi pună viaţa în joc. Lahousen care, la fel ca şi Canaris, era sceptic în ceea ce privea reuşita operaţiunii, şi-a adus

aminte că unul dintre viitorii agenţi purta chiar insigna din aur a partidului nazist.

La 12 şi respectiv 17 iunie 1942, două grupuri formate din câte patru oameni au ajuns în Long Island, respectiv în Florida. La numai o săptămână după aceea, cei opt sabotori se aflau în mâinile inamicului. Operaţiunea „Pastorius” fusese deconspirată din două surse: un spion american, aflat în echipajul unui submarin german şi conducătorul operaţiunilor, un anume Georg Dasch, care a fost condamnat la moarte la New York şi s-a hotărât să mărturisească totul agenţilor FBI. Pe teritoriul Statelor Unite s-a declanşat un val de ură. Peste tot se prezentau voluntari care erau gata să-i lichideze pe „agenţii lui Hitler”. Şase dintre ei au murit pe scaunul electric şi ceilalţi doi, printre care şi trădătorul Dasch, au primit condamnări la detenţie pe viaţă.

Şi în Germania vestea că agenţii au fost prinşi a atras după sine nemulţumiri şi tensiune, dar numai într-un cerc foarte restrâns. La 30 iunie, Canaris şi Lahousen sunt chemaţi la Vizuina Lupului, pentru a li se face reproşuri. „Aştept o explicaţie de la dumneavoastră”, i-a luat în primire Hitler. „De ce dispun de un serviciu secret, dacă se petrec asemenea catastrofe incalificabile?”

Dictatorul şi-a pierdut cu totul cumpătul. Avea să urmeze o destituire? Conform relatărilor lui Lahousen, Canaris a lăsat capul în pământ. „Dumneavoastră sunteţi răspunzător!” a tunat Hitler. „Ar fi trebuit să vă alegeţi mai bine oamenii”. Abia după ce dictatorul şi-a încheiat tirada, şeful serviciului secret a spus în şoaptă: „Mein *Führer*, mulţi dintre cei care au participat la operaţiune sunt membri de partid. Toţi mi-au fost recomandaţi de filialele partidului din străinătate ca fiind naziţti convinşi. Organizatorul operaţiunii era decorat cu insigna partidului”. Amiralul dăduse acest răspuns pentru a-l calma pe dictator, dar acesta a dat o replică neaşteptată: „Dacă aşa stau lucrurile, atunci să folosiţi delincvenţi sau evrei”. Spunând acestea, Hitler a ieşit din încăpere, fără a

mai rosti un singur cuvânt. Canaris nu a fost deloc afectat. Lahousen arată că amiralul repeta cu satisfacţie ultimele cuvinte ale lui Hitler: „Folosiţi delincvenţi sau evrei”.

Datorită faptului că Führerul se exprimase astfel, Hans von Dohnanyi a organizat încă o operaţiune de amploare în scopul salvării evreilor. În special familiilor evreieşti din Berlin li se eliberau paşapoarte şi membrii acestora plecau „în misiune” în ţări neutre. Această acţiune a fost o expresie clară a unui sentiment de umanism, pornindu-se de la sfatul dat de Führer. În cadrul Operaţiunii „Şapte”, la finele lunii septembrie 1942, când se făceau deportări la Auschwitz, doisprezece „agenţi” evrei se deplasau cu un tren de noapte la Basel, printre ei aflându-se femei şi copii. Şi familia avocatului evreu Fließ avea acte în regulă. Dorothée Fließ, fiica avocatului, îşi mai aminteşte şi astăzi momentul sosirii în Basel, când un grănicer le-a cerut să scoată de la piept steaua galbenă, pe care evreii erau obligaţi să o poarte. „Avea o foarfecă în mână. Mama a tăiat steaua pe care o purta tatăl meu şi pe aceea pe care o purta ea însăşi. La mine lucrurile au mers mai repede. Steaua pe care o purtam nu era cusută, ci doar prinsă în capse”.

„Agenţii” implicaţi în Operaţiunea „Şapte” aveau să fie ultimii salvaţi de Canaris. Amiralul începuse să nu mai dispună de putere şi în aceste condiţii nu mai avea nici posibilitatea de a ajuta oamenii sub masca acţiunilor „normale” de spionaj. Eichmann însuşi a intrat în acţiune, pentru a împiedica plecarea în străinătate a diverse persoane cu ajutorul serviciului secret. Şi Keitel a intervenit în acest sens. La începutul anului 1943, când publicistul Franz Josef Furtwängler a venit la Canaris, pentru a-l ruga să-l ajute pe un prieten al său, ameninţat cu deportarea, acesta are surpriza „de a trăi un lucru neaşteptat. Şeful serviciului secret ne-a mărturisit deschis că este «încolţit», că Himmler urma să preia controlul asupra serviciului şi că el, amiralul, nu mai are posibilitatea de a proteja sau de a angaja un om”. Parcă ar

fi spus că era falit. La toate acestea se adăugau şi aspectele care trădau degradarea. Uniforma amiralului părea uzată. Ochii îi intraseră în orbite. Unui militar din RSHA Canaris îi face impresia că este „bătrân, obosit, uzat" şi Hohne, biograful lui Canaris, arată că în ultimii ani de serviciu amiralul se resemnase, nu mai acorda atenţie sarcinilor pe care ar fi trebuit să le îndeplinească şi făcea prea multe călătorii în interes de serviciu, căutând să evadeze dintr-o situaţie care nu-i făcea plăcere.

Deşi era resemnat, amiralul a mai găsit puterea să se mai arunce încă o dată într-o luptă disperată împotriva lui Hitler, o luptă care avea sorţi de izbândă după ce armata germană fusese învinsă la Stalingrad şi soarta războiului se hotărâse definitiv. Au acţionat în primul rând Oster şi Dohnanyi. Canaris nu era la curent cu toate acţiunile lor, nici nu dorea acest lucru, dar aproba în tăcere tot ceea ce întreprindeau cei doi. Din cauza evoluţiei războiului, conjuraţii amânaseră punerea în aplicare a planurilor lor, dar se contura tot mai clar ideea că este necesar să se încheie pacea cu puterile occidentale, pentru a lupta împreună cu acestea împotriva Armatei Roşii. O asemenea perspectivă îl făcea pe Canaris, care era un anticomunist notoriu, să-şi adune ultimele puteri. El a luat legătura cu o serie de persoane importante, pentru a-şi da seama dacă puterile occidentale erau gata de acţiune împotriva ruşilor.

Bineînţeles că toate acţiunile sale se voiau a fi operaţiuni „normale" de spionaj. Moltke făcea investigaţii la Istanbul. Relaţiile cu Vaticanul au fost reînnodate. Oameni ai amiralului au început să acţioneze în Suedia, iar şeful serviciului secret a avut întâlniri cu colegii săi, Donovan, de la serviciul secret american, şi Menzies, de la serviciul secret britanic. Aceste întâlniri au fost organizate la Santander, în Spania.

Toţi emisarii păcii au venit, însă, cu acelaşi mesaj: puterile occidentale doreau o capitulare necondiţionată a Germaniei şi nu erau dispuse să renunţe la alianţa cu Stalin. Donovan şi Menzies, care ar fi fost dispuşi la o

alianţă împotriva sovieticilor, au fost rechemaţi în ţările lor de origine. Pe lângă opozanţi, care voiau să-l înlăture pe Hitler deja din 1938, Aliaţii transmiteau şi ei informaţii conform cărora Reichul lui Hitler avea să intre în colaps în 1943.

Pe conjuraţii din serviciul secret răspunsul negativ al puterilor occidentale îi îndemna să intre în defensivă. Dacă armata nu devenea conştientă de încheierea păcii cu o parte dintre inamici, atunci niciun mareşal nu avea să se revolte împotriva lui Hitler. Nu mai rămânea decât varianta unui atentat, urmat de o lovitură de stat în legătură cu care nu existau garanţii de reuşită. Oster şi Dohnanyi erau gata să facă şi acest pas împreună cu un grup de ofiţeri mai tineri strânşi în jurul contelui Stauffenberg. Cu toţii împărtăşeau părerea lui Henning von Tresckow, care afirmase că opoziţia trebuia să demonstreze lumii că există, organizând o lovitură împotriva regimului. Au urmat o serie de încercări care au culminat cu atentatul din 20 iulie 1944. S-au emis nenumărate păreri în legătură cu faptul că atâta vreme nu s-a comis niciun atentat împotriva lui Hitler. A fost vorba despre pură întâmplare, despre probleme de natură tehnică, despre amânări, din cauza modificărilor apărute în programul dictatorului sau despre o nehotărâre în rândul conjuraţilor. „Tipul a avut foarte mult noroc”, spune astăzi Ewald von Kleist, un apropiat al lui Stauffenberg.

Canaris a fost implicat în cel puţin una dintre încercările nereuşite ale conjuraţilor. Cele două bombe cu ceas, care au fost dispuse la 13 martie 1943 în avionul lui Hitler şi nu au funcţionat din cauza frigului cumplit, au ajuns iniţial la cartierul general al Grupului de Armate Centru. Şeful Departamentului II, Lahousen, a povestit mai târziu cum a fost pregătit respectivul atentat. În februarie 1943, Oster şi Dohnanyi l-au întrebat dacă Grupul de Armate Centru dispune de suficient explozibil şi de sisteme de declanşare cu ceas. „Am răspuns că da, povesteşte Lahousen. Cu toate acestea, dr. von Dohnanyi a propus ca

Departamentul II să fie dotat cu cele mai noi tipuri de explozibili şi sisteme de declanşare”. Lahousen şi-a dat seama imediat că această discuţie nu a fost decât un fel de paravan. La data de 7 martie, Lahousen, Canaris şi Dohnanyi au plecat cu avionul la Smolensk, „luând cu această ocazie şi o ladă cu explozibil” Amiralul însuşi procura, deci, bombe care urmau să-l ucidă pe Hitler! Biografii lui Canaris omit acest episod, deoarece el nu are nicio legătură cu omul care era un bun creştin. De fapt, este puţin probabil ca Lahousen să fi ştiut în ce scop urma să fie folosit explozibilul în discuţie. În schimb, şeful său ştia foarte bine cum stau lucrurile, mai ales că nu este normal să se transporte explozibil cu avionul. Şi Lahousen avea impresia că şeful său „ştia în ce scop va fi folosit, de fapt, explozibilul transportat”.

În curând, însă, nu va mai exista timp pentru pregătirea unui alt atentat. Serviciul secret se afla în mare pericol. Totul începuse cu o afacere cu devize, în care erau implicaţi proprietarul unei fabrici de bere din Bavaria, care era şi consul onorific în Portugalia, Wilhelm Schmidhuber. Schmidhuber, ofiţer de contrainformaţii din München, prieten al lui Dohnanyi, făcuse afaceri ilegale cu dolari şi îşi rotunjise veniturile. Când funcţionarii vamali au descoperit totul, consulul a îndrugat o poveste conform căreia el era implicat într-o acţiune de maximă importanţă a serviciilor secrete. El s-a contrazis în declaraţii, astfel încât oamenii Gestapoului au devenit foarte interesaţi de afacere. Încercarea lui Canaris şi Dohnanyi de a-l trimite pe Schmidhuber într-o călătorie de afaceri în Italia nu şi-a atins scopul. Omul a fost arestat de carabinieri şi trimis în Germania.

Disperat şi chinuit de ideea că prietenii din serviciul secret îl abandonaseră, a spus totul. Proprietarul fabricii de bere a povestit despre discuţiile avute de Müller cu oamenii Vaticanului, despre o „conjuraţie a trădării, din care făceau parte Beck, Goerdeler, von Dohnanyi şi alţii, care aveau rol de curieri”, despre acţiunile de salvare a

evreilor, organizate de serviciul secret, evrei pentru care el personal pusese la punct un fond de ajutor, în valoare de 100.000 de dolari, care era depozitat în Elveţia. Anchetatorul Gestapo, Sonderegger, care era responsabil cu faptele penale, nu poate să-şi creadă urechilor. În sfârşit avea dovezi împotriva celor din serviciul secret, dovezi pe care le căutase de atâta timp. În sfârşit, se ştia cine trimisese telegramele, interceptate la Roma, în care se arăta care era data începerii ofensivei germane în Vest. Sonderegger s-a gândit că acela era sfârşitul lui Canaris. Cu toate acestea, omul Gestapoului a avut o surpriză, care l-a făcut să-şi schimbe întru totul părerea în ceea ce priveşte „maşinăria" celui de-al Treilea Reich. Raportul său, pe care i l-a trimis celebrului Müller, s-a întors cu observaţia lui Himmler: „Mai lăsaţi-mă-n pace cu acest Canaris!" Sonderegger a mai aflat că din ordinul Reichsführerului SS cazul a fost declinat în favoarea organelor abilitate ale armatei, Gestapoul având doar dreptul să asiste aceste organe, deoarece, în caz contrar, „Canaris s-ar putea vedea pus în situaţia de a renunţa la postul său".

A fost Himmler protectorul lui Canaris? Oricum, nu era prima dată când „călăul lui Hitler" îl proteja pe Canaris. Conform declaraţiilor făcute de Sonderegger după război, se mai întâmplase de trei ori ca şeful SS să ordone suspendarea cercetărilor împotriva celor din serviciul secret. În ceea ce priveşte motivele acestei atitudini, se pot face doar speculaţii: Reichsführerul ar fi vrut să se pună în legătură cu Oster şi Dohnanyi. În urma acestei acţiuni se poate trage concluzia că zilele lui Hitler erau numărate şi că SS-ul trebuia să decidă ce va face după dispariţia dictatorului. Josef Müller, apropiat al lui Dohnanyi şi după război ministru în Bavaria, a arătat că în cercul conjuraţilor s-au purtat discuţii legate de implicarea lui Himmler în planurile de lovitură de stat. Este posibil, de asemenea, ca ofiţerul SS să fi luat hotărârea de a-l proteja pe amiral, pentru că oamenii din RSHA nu îndrăzneau încă

să lupte deschis împotriva celor din serviciul secret condus de Canaris. Lipsit de şeful său şi fărâmiţat, serviciul şi-ar fi pierdut eficienţa. La toate acestea se mai adăuga şi afecţiunea şefului SS faţă de Canaris, care ştiuse să câştige admiraţia şi respectul acestuia. Acuzatul Alfred Jodl arată în cadrul procesului de la Nürnberg că între Himmler şi Canaris existau „relaţii foarte bune”.

Protecţia Reichsführerului nu i-a folosit la nimic lui Canaris, deoarece cazul a fost preluat de justiţia militară, mai exact de procurorul-şef Manfred Roeder, care avea reputaţia de a fi unul dintre cei mai buni jurişti militari ai Reichului nazist. Roeder nu era nazist fanatic, dar se pricepea să aplice litera legii, indiferent dacă aceasta consfinţea comiterea unor delicte. În martie şi aprilie 1943 au devenit din ce în ce mai frecvente avertismentele adresate Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. În seara zilei de 4 aprilie a intrat pe furiş în clădirea serviciului secret referentul Reinhard Spitzy, care voia să-l avertizeze pe Canaris că se pregătea o acţiune împotriva sa. Aflase totul de la nişte vechi prieteni din SD. în Vizuina Vulpii nu l-a întâlnit decât de Karl Ludwig von Guttenberg, referentul lui Oster. Spitzy l-a rugat insistent pe Guttenberg să-i informeze pe Canaris şi pe apropiaţii acestuia despre situaţie şi să scape „pentru numele lui Dumnezeu, de actele compromiţătoare”. Spitzy, care lucrase cândva pentru Oster, ştia foarte bine că dosarele lui Dohnanyi mai existau, deşi amiralul ordonase distrugerea lor.

În dimineaţa următoare, în faţa biroului lui Canaris stăteau un bărbat solid, de statură mijlocie, îmbrăcat în uniformă de aviator şi un bărbat îmbrăcat în civil. Erau Roeder şi Soderegger. Consilierul judiciar îl informează că are dreptul să-l aresteze pe Hans von Dohnanyi şi să îi percheziţioneze biroul. În loc să tragă de timp şi apoi să-i dea afară pe cei doi, Canaris s-a ridicat şi i-a condus în biroul lui Oster. Când îi spune vechiului prieten ce doresc cei doi domni, Oster izbucneşte: „Vă rog să mă arestaţi şi

pe mine, deoarece domnul Dohnanyi nu a întreprins nicio acţiune de care eu să nu am cunoştinţă. Puţin mai târziu, intră toţi patru în biroul lui Dohnanyi. Roeder i-a spus acestuia că este arestat şi a început să facă percheziţie în fişetul din biroul său. Oster şi Dohnanyi s-au albit la faţă. Nu se aşteptau la o astfel de surpriză neplăcută. Oare nu spusese Canaris cu doar câteva zile în urmă că pentru moment nu îi pândea niciun pericol? Intrând în panică, Oster a încercat să salveze ce se mai putea salva. Zadarnic, însă. Sonderegger avea să-şi amintească mai târziu: „În timpul cercetărilor, generalul Oster s-a apropiat de masa pe care se aflau biletele anterior amintite şi a încercat să le ia, ducând iniţial mâna stângă la spate. Atât eu, cât şi dr. Roeder am remarcat acest lucru”.

Nu se mai putea face nimic. Gestapoul dispunea de dovezi dintre cele mai valoroase legate de planurile de lovitură de stat, întocmite de oamenii din serviciul secret: dosarele lui Dohnanyi. Cel care le întocmise, soţia lui, Josef Müller, dar şi teologul Dietrich Bonhoeffer, care pledase peste hotare pentru cauza conjuraţilor, au fost arestaţi. Oster a fost suspendat din funcţie. Canaris nu îi mai putea ajuta pe apropiaţii săi. Mai mult chiar, el însuşi era definitiv compromis. Nu era decât o chestiune de timp până când va sosi momentul în care duşmanii săi vor descoperi că el însuşi era implicat în complot. Keitel şi Himmler îi mai permiteau să rămână în funcţie doar pentru ca serviciul său să continue să funcţioneze. Aşa cum avea să se exprime unul dintre conjuraţi, Hans Bernd Gisevius, „aceea a fost cea mai grea lovitură pe care ar fi putut-o primi” opoziţia germană. În cercul conjuraţilor s-a manifestat regretul, dar s-au făcut şi reproşuri legate de neglijenţa lui Oster şi Dohnanyi. Ulrich von Hassell arată că: „Dacă «cei buni» nu ar fi înţelepţi precum şerpii şi fără de prihană precum porumbeii, atunci nu s-ar putea realiza nimic”.

Canaris a fost nevoit să asiste la distrugerea serviciului său. Numeroase posturi de conducere au fost

ocupate de oameni noi. SS-ul voia să preia serviciul secret al armatei. În ultimele sale călătorii făcute în interes de serviciu, amiralul s-a purtat ca un bărbat care-şi ia rămas bun de la tot şi de la toate. Pe şeful serviciului secret italian, Amé, îl surprinde, arătând că vrea să mai vadă o dată bazilica San Pietro din Roma. „În nava laterală a uriaşei bazilici el a vorbit deschis despre sângele şi lacrimile care se varsă din cauza regimului lui Hitler, despre urmările pe care le va avea de suportat patria sa”, îşi aminteşte Amé. Şi cu generalul de armată Kóstring, pe care îl întâlneşte în timpul unei călătorii în Ucraina, vorbeşte foarte deschis. Generalul îşi va aduce aminte mai târziu că fusese uimit de „adânca ură şi scârbă” cu care amiralul vorbise despre Hitler.

Foarte curând, şeful serviciului secret al armatei avea să înţeleagă că Roeder nu îi mai dădea toate informaţiile legate de anchetă. Se părea că el însuşi este suspectat. Presimţind pericolul, el apare ca martor şi are o atitudine distantă faţă de vechii săi tovarăşi. Pe căi ascunse el îşi manifesta solidaritatea faţă de cei care erau încarceraţi în penitenciarul din strada Prinz-Albrecht. Trecuseră însă vremurile în care din ordinul lui Canaris puteau fi eliberaţi oameni din temniţele Gestapoului.

La 11 februarie 1944 au intervenit noi probleme. Mici deficienţe în munca depusă de oamenii serviciului secret au atras după sine o nouă criză a lui Hitler. Dictatorul a spus că s-a săturat „de domnul Canaris şi de serviciul său secret” Printr-o simplă semnătură, Hitler a trecut serviciul în subordinea Reichsführerului SS. Purtătorii uniformelor negre aveau, în sfârşit, un serviciu de informaţii foarte puternic, aşa cum visaseră întotdeauna. Himmler era mai aproape ca niciodată de momentul în care ar fi putut deţine puterea absolută. „Ei, acum aveţi tot ce vă trebuie?” l-a întrebat Hitler în zeflemea pe Kaltenbrunner, care era numărul doi în ierarhia SS. Keitel şi Jodl, ofiţerii care ocupau poziţiile cele mai importante în OKW, s-au prezentat la Canaris, pentru

a-i oferi Crucea Germană de Argint „pentru merite militare deosebite în timp de război” şi pentru a-i spune câteva cuvinte de adio din partea lui Hitler. Amiralul s-a văzut nevoit să-şi facă imediat bagajele. Hitler îi ordonase să se supună unui soi de arest la domiciliu, la cetatea Lauenstein. Cu bagaj puţin şi însoţit de cei doi teckeli ai săi, Canaris a urcat în maşina de serviciu, pentru a fi dus în Franconia Superioară. Pe membrii familiei sale îi dusese la Ammersee, pentru a-i feri de bombardamente.

În cetatea izolată, Canaris trebuie să se fi simţit că în exil. Hitler nu ordonase arestarea sa şi acesta era un semn bun. Îşi putea da seama că anchetatorii Gestapo îi puseseră gând rău, chiar dacă nu putea afla nimic din ceea ce se petrecea la Berlin. Amiralul a reuşit să afle, totuşi, că opoziţia se trezise la viaţă şi era condusă de Stauffenberg. A fost surprins de cele întâmplate la 20 iulie şi când a aflat că Hitler scăpase cu viaţă, s-a grăbit să trimită o telegramă de felicitare la Vizuina Lupului. Cu toate acestea, vremurile în care amiralul reuşea să îşi deruteze adversarii trecuse. Canaris a fost arestat de cei care se grăbeau să-l răzbune pe dictator. Walter Schellenberg, şeful SD, unul dintre oamenii în compania cărora amiralul obişnuia să facă plimbări călare, a venit personal să-l aresteze. Mai târziu, Schellenberg a povestit că i-a acordat mai vârstnicului său rival un răgaz de o oră. „În acest timp puteţi face absolut tot ce doriţi”, i-ar fi spus amiralului ofiţerul SS. Canaris i-ar fi răspuns: „Nu, Schellenberg. În cazul meu nu se pune problema să fug şi nici să mă sinucid. Sunt sigur pe mine”. Apoi a plecat să se schimbe şi s-a întors, având în mână o gentuţă de voiaj şi… lacrimi în ochi.

Pentru Canaris începea ultima etapă a vieţii sale. Deşi a apelat la o brutalitate cruntă, conducătorul anchetei, Walter Huppenkothen, a reuşit foarte greu să facă lumină în ceea ce priveşte conjuraţii. Mai ales şeful serviciului secret era greu de învins. Din nou s-a văzut la el dorinţa de a se juca pur şi simplu cu aceia pe care îi avea

înaintea sa. Indiferent cât de mult îl chinuiau gardienii, indiferent dacă îl împiedicau să doarmă nopţi în şir, concentrând asupra sa o lumină puternică sau dacă îl puneau să spele holurile închisorii, amiralul rămânea impenetrabil precum un sfinx. În ceea ce priveşte planurile lui Oster, Canaris a declarat că nu ar fi crezut ca „toate acestea să fie un lucru serios. Pentru mine nu a existat niciodată nicio îndoială că schimbarea regimului în timpul războiului ar fi însemnat o «lovitură dată pe la spate» şi acest lucru ar fi avut urmări catastrofale pe plan intern”. Dosarele găsite în fişetul lui Dohnanyi nu ar fi fost pentru el nimic altceva decât „material pentru diverse jocuri” specifice activităţii de spionaj. Pe baza unor astfel de declaraţii, fostului şef al serviciului secret nu i se putea intenta un proces. Din cauza faptului că nu existau suficiente probe împotriva lui, nu a fost dus înaintea Tribunalului Poporului.

La 3 februarie 1945, în urma unui atac foarte hotărât al aviaţiei americane, o bombă a lovit penitenciarul SS situat în strada Prinz-Albrecht din Berlin. O parte din celule au fost distruse. Şeful Gestapo, Müller, a dat ordin ca importanţii deţinuţi să fie transferaţi într-o zonă în care nu aveau loc bombardamente. Canaris îşi face din nou speranţe. Dacă ofiţerii SS îşi doreau să se asigure că nu va avea de suferit în urma unui bombardament, însemna că vor să îl menţină în viaţă, poate pentru a se folosi de el în cadrul negocierilor cu învingătorii. Deţinuţii au fost duşi cu un autobuz în lagărul de concentrare de la Flossenbiirg. Acolo i s-a permis lui Canaris să poarte în loc de zeghe un costum de culoare deschisă. Vecinul său de celulă, ofiţerul danez Hans Lunding, care a lucrat pentru serviciile secrete, a devenit cronicarul ultimelor zile din viaţa amiralului. Folosindu-se de alfabetul morse şi bătând în peretele celulei, Lunding a făcut schimb de mesaje cu Wilhelm Canaris. Mai întâi mesajele venite din celula 22 au fost optimiste. Şi deţinuţii de la Flossenbiirg aflaseră că se apropia frontul.

După aceea s-a întâmplat, însă, nenorocirea. În apropiere de Berlin, într-un buncăr din Zossen aparţinând cartierului general al Armatei, nişte ofiţeri au descoperit în aprilie 1945 un seif care conţinea acte mai puţin obişnuite. Erau legendarele jurnale ale lui Canaris. Puţin mai târziu, Kaltenbrunner, locţiitorul şefului SS, se afla înaintea lui Hitler şi îi arăta pasaje subliniate în notiţele făcute de fostul şef al serviciului secret. Dictatorul era pus în temă. În lumea iluzorie a buncărului său aflat în Berlin, sub Cancelaria Reichului, el şi-a imaginat existenţa unui complot gigantic, îndreptat împotriva sa şi a victoriei finale a germanilor. Pierzându-şi cumpătul, el a ordonat „nimicirea conjuraţilor”.

La 8 aprilie, în clădirea comandamentului lagărului de concentrare de la Flossenbiirg se întruneau cei ce urmau să formeze un complet de judecată. Din ordinul lui Hitler totul trebuia să pară legal. Judecător era ofiţerul SS Otto Thorbeck, iar procuror, Huppenkothen, omul care condusese ancheta în cazul amiralului. La ora opt seara, Canaris s-a prezentat în faţa acestui „tribunal”, care nu ţinea cont nici măcar de legile regimului nazist, un regim al nedreptăţilor. Chiar şi în situaţia în care ştia sigur că avea să piardă, amiralul nu voia să se dea bătut. Mai târziu Huppenkothen avea să arate că amiralul „a combătut fiecare acuzaţie, pentru a scăpa cu viaţă. Am avut mari probleme cu el”. După aceea, Thorbeck l-a chemat pe Oster, care fusese deja condamnat la moarte. Prietenul a susţinut cu patimă că Wilhelm Canaris a fost părtaş la planurile de răsturnare a regimului. Doar au acţionat împreună. Amiralul şi-a susţinut cu încăpăţânare punctul de vedere, replicând: „Vreau să-ţi spun că am făcut totul doar spre a deruta”. „Nu se poate”, protestează Oster. „Eu nu pot să spun decât ceea ce ştiu. Doar nu sunt un netrebnic”. Când judecătorul îl întreabă încă o dată dacă a fost acuzat pe nedrept, Canaris răspunde încet: „Nu”.

Aceasta a fost confesiunea sa legată de faptul că făcea parte dintre conjuraţi. De când fusese numit în

funcţia de şef al serviciului secret, nu fusese niciodată sincer. Atunci a făcut-o şi s-a simţit eliberat. Încercase să lucreze în toate registrele, pendulând între obedienţă şi etică, între patriotism şi umanism. Canaris se consumase, încercând să se afle în acelaşi timp în slujba binelui şi în slujba răului. Fără ajutorul său, mulţi oameni nu ar fi fost salvaţi. Cu el la comanda serviciului secret, au murit prea mulţi oameni. Ce alternative ar fi avut? Dacă ar fi avut mai mult curaj, aşa cum se întâmpla în cazul lui Oster, sfârşitul ar fi venit mai repede pentru el. Opozanţii lipsiţi de noroc, dar şi cei care organizau operaţiuni îndrăzneţe de salvare, ar fi avut mai puţin timp. Canaris rămăsese la postul său, asumându-şi chiar şi riscul de a ajunge până la limita imoralităţii. El şi mulţi alţi conservatori, care se aflaseră în slujba împăratului, nu înţelegeau că a sluji patria însemna, de fapt, a-l sluji pe Hitler. Toţi acei oameni nu au înţeles niciodată care era situaţia reală.

Sentinţa a fost executare prin spânzurare. Lunding, danezul din celula vecină, a primit în timpul nopţii un mesaj de la Canaris: „Mi-am frânt gâtul. Dacă supravieţuiţi, transmiteţi soţiei mele toate cele bune din partea mea” în dimineaţa zilei următoare au fost executate sentinţele pronunţate în cazul lui Canaris, Oster, Bonhoeffer şi a altor doi conjuraţi. Hans von Dohnanyi fusese deja ucis la Sachsenhausen. La numai câteva zile după aceea, trupele americane intrau în lagăr.

În 1956, Curtea Supremă de Justiţie a Germaniei a arătat că sentinţele pronunţate la Flossenburg au fost conforme cu legea. Thorbeck a fost achitat, Huppenkothen a fost condamnat la şase ani de închisoare, deoarece nu a avut aprobarea şefului completului pentru a pune în execuţie sentinţele pronunţate. Abia în 1996 Tribunalul Landului Berlin a reabilitat victimele de la 9 aprilie şi a desfiinţat sentinţele pronunţate de judecătorul SS, Thorbeck.

Bibliografie

Cuvânt înainte

Bartov, Omer: Hitlers Wehrmacht. Soldaten, Fanatismus und die Brutalisierung des Krieges, Reinbek, 1995

Bradley, Dermot / Karl-Friedrich Hildebrand / Markus Rövekamp: Die Generale des Heeres 1941 – 1945, 3 vol., Osnabrück, 1993 şi urm.

Brett-Smith, Richard: Hitler's Generals, San Rafael, 1977

Cooper, Matthew: The German Army 1933 – 1945. Its Political and Military Failure, New York, 1978/Chelsea, 1991

Erfurth, Waldemar: Die Geschichte des Generalstabes von 1918 bis 1945, Göttingen 1957

Görlitz, Walter: Kleine Geschichte des Generalstabes, Berlin, 1977

Greiner, Helmuth: Die oberste Wehrmachtführung 1939 – 1943, Wiesbaden, 1951

Heuer, Gerd R: Die deutschen Generalfeldmarschälle und Großadmirale, Rastatt, 1978, 1988

Hildebrand, Karl-Friedrich: Die Generale der deutschen Luftwaffe 1935 – 1945, 3 vol., Osnabrück, 1988 – 1996

Hitlers Generals, Lucrare editată de Correlli Barnett, Londra, 1989

Kriegstagebuch des Oberkomandos der Wehrmacht (Wehrmachtsführungsstab) 1940 – 1945, Lucrare editată de Percy E. Schramm, 4 vol., Frankfurt am Main 1961 – 1965. Studienausgabe în acht Bänden, Herrsching, 1982

Liddell-Hart, Basil H.: Deutsche Generale des 2. Weltkriegs, f.e., f.a.

Mellenthin, Friedrich W. von: Deutschlands Generale des Zweiten Weltkriegs, Bergisch Gladbach, 1980

Die Militärelite des Dritten Reiches. 27 biographische Skizzen. Lucrare editată de Roland Smelser şi Enrico Syring, Berlin/ Frankfurt am Main, 1995

Mitcham, Samuel W., Jr.: Hitler's Field Marshals and their Battles, Londra, 1989

Mitcham, Samuel W., Jr. /Gene Mueller: Hitlers Commanders, Lanham (Maryland), 1992

Moll, Otto Ernst/Eugen Guido: Die deutschen Generalfeldmarschälle, Rastatt/Baden-Baden, 1962

Müller, Klaus-Jürgen: Das Heer und Hitler. Armée und das nationalsozialistische Regime 1933 – 1940, Stuttgart, 1969, 1989

Shirer, William L.: The rise and Fall of the Third Reich, New York, 1960

Streit, Christian: Keine Kammeraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941 – 1945, Stuttgart, 1997

Stumpf, Reinhard: Die Wehrmacht-Elite. Rang und Herkunftsstruktur der deutschen Generale und Admirale 1933 – 1945, Boppard 1982

Taylor, Telford: Sword and Swastika. Generals and Nazis in the Third Reich, New York, 1952/Chicago, 1969

Teske, Hermann: Die silbernen Spiegel. Generalstabsdienst unter der Luppe, Heidelberg, 1952

„Unternehmen Barbarossa”. Der deutsche Überfall auf die Sowjeunion 1941. Berichte, Analysen, Dokumente. Lucrare editată de Gerd R. Überschär şi Wolfram Wette, Paderborn, 1984

Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941 – 1944, Ausstellungskatalog. Lucrare editată de Hamburger Institut für Sozialforschung, Redactor: Hannes Heer, Hamburg, 1996, 1997

Warlimont, Walter: Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939 – 1945. Grundlagen, Formen, Gestalten, Frankfurt am Main, 1962

Wheeler-Bennett, John W.: The Nemesis of Power. The German Army în Politics 1918 – 1945, Londra, 1964

Weinberg, Gerhard L.: Germany, Hitler and Worldwar II, Cambridge, 1995

Wistrich, Robert: Wer war wer im Dritten Reich? Ein Biographisches Lexikon. Überarbeitet von Hermann Weiß, München 1983/Frankfurt am Main, 1987, 1993 Zoepf,

Arne W. G.: Wehrmacht zwischen Tradition und Ideologie. Der NS-Führungoffizier im Zweiten Weltkrieg, Frankfurt am Main, 1988

Idolul

Carell, Paul: Die Wüstenfüchse. Mit Rommel în Afrika, Berlin, Frankfurt am Main, 1958

Fraser, David: Rommel. Die Biographie, Berlin, 1995 Fry, Michael: Der Wüstenfuchs: Erwin Rommel und das deutsche Afrikakorps, Rastatt, 1985 Irving, David: Rommel, Hamburg, 1978

Kurowski, Franz: Erwin Rommel: der Mensch, der Soldat, der Generalfeldmarschall, Bochum, 1978 Koch, Lutz: Erwin Rommel. Die Wandlung eines großen Soldaten, Stuttgart, 1950

Lewin, Ronald: Rommel, Stuttgart/Berlin, 1969 Macksey, Kenneth: Rommel. Schlachten und Feldzüge, Stuttgart, 1982

Piekalkiewicz, Janusz: Rommel und die Geheimdienste în Nordafrika 1941 – 1943, München/Berlin, 1984 Reuth, Ralf Georg: Erwin Rommel. Des Führers General, München, 1987.

Rommel, Erwin: Krieg ohne Haß. Lucrare editată de Lucie-Maria Rommel şi Fritz Bayerlein, Haidenheim/Brenz, 1950 Speidel, Hans: Invasion 1944. Ein Beitrag zu Rommels und des Reiches Schicksal, Tübingen, 1949 Young, Desmond: Rommel. Mit einem Vorwort von Claude Autchinleck, Wiesbaden, 1958

Sluga

Görlitz, Walter: Generalfeldmarschall Keitel – Verbrecher oder Offizier? Göttingen/Berlin/Frankfurt, 1961

Mitcham, Samuel W., Jr.: Generalfeldmarschall Wilhelm Keitel, în: Hitlers militärische Elite. Lucrare editată de Gerd R. Ueberschär. Darmstadt 1998

Mueller, Gene: „Wilhelm Keitel der gehorsamme Soldat". În: Die Militärelite der Dritten Reiches. Lucrare editată de Ronald Smelser şi Enrico Syring, Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Scheller, Helmut: Hitler and Keitel. An Investigation of the Influence of Party Ideology on the Command of the Armed Forces în Germany, Fort Hays, 1970

Warlimont, Walter: Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939 – 1945. Grundlagen, Formen, Gestalten, Frankfurt am Main, 1962

Waißbecker, Manfred: Wilhelm Keitel – man ist solch ein Lump geworden". În: Stufen zum Galgen. Lebenswege vor den Nürnberger Urteilen. Lucrare editată de Kurt Pätzold şi Manfred Waißbecker, Leipzig, 1996

Strategul

Engelmann, Joachim: Stratege und Truppenführer. Ein Lebensbericht în Bildern, Friedberg, 1981

Hammerstein, Kunrat von: Manstein. În: Frankfurter Hefte 11 (1956)

Hillgruber, Andreas: In der Sicht des kritischen Historikers. În: Nie außer Dienst. Zum achtziegsten Geburtstag von Generalfeldmarschall Erich von Manstein, Köln, 1967

Manstein, Erich von: Aus einem Soldatenleben 1887 – 1939, Bonn, 1958

Manstein, Erich von: Verlorene Siege. Erinnerungen 1939 – 1944, Bonn, 1991

Manstein, Rüdiger von / Fuchs, Theodor: Manstein. Soldat im 20. Jahrhundert. Militärisch-politische Nachlese, München, 1981

Paget, Reginald T.: Manstein. Seine Feldzüge und sein Prozeß, Wiesbaden, 1952

Schneider, Christian: Denkmal Manstein. Psychogramm eines Befehlshabers. În: Heer, Hannes / Naumann, Klaus (lucrare editată de): Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941 – 1944, Hamburg, 1997

Syring, Enrico: Erich von Manstein – Das operative Genie. În: Smelser, Ronald / Syring, Enrico (lucrare editată de): Die Militärelite des Dritten Reiches, Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Stahiberg, Alexander: Die verdammte Pflicht.

Erinnerungen 1932 bis 1945, Berlin/Frankfurt am Main, 1994

Prizonierul

Adam, Wilhelm: Der schwere Entschluß, Berlin (Est), 1965

Diedrich, Torsten: Friedrich Paulus, Patriot în zwei Diktaturen, în: Smelser, Ronald Syring, Enrico: Die Militärelite der Dritten Reiches. Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Görlitz, Walter (lucrare editată de): Paulus und Stalingrad. Lebensweg des Generalfeldmarschalls Friedrich Paulus. Mit den Aufzeichnungen aus dem Nachlaß, Briefen und Dokumenten, Frankfurt am Main/Bonn, 1964

Kehrig, Manfred: Stalingrad. Analyse und Dokumentationen einer Schlacht, Stuttgart, 1979

Manstein, Erich von: Verlorene Siege. Erinnerungen 1939 – 1944, Bonn, 1993

Masson, Philippe: Die deutsche Armée 1935 – 1945, München, 1996.

Moll, Otto E.: Die deutschen Generalfeldmarschälle 1939 – 1945, Rastatt/Baden, 1962

Piekalkiewicz, Janusz: Stalingrad – Anatomie einer Schlacht, München, 1977

Reschin, Leonid: General zwischen den Fronten. Walter von Seydlitz în sowjetischer Gefangenschaft und Haft 1943 – 1955, Berlin, 1995.

Stahiberg, Alexander: Die verdammte Pflicht. Erinnerungen 1932 bis 1945, Frankfurt am Main, 1987 Wieder, Joachim: Stalingrad und die Verantwortung des Soldaten, München, 1962

Aviatorul

Beinhorn, Elly: So waren diese Flieger, Herford, 1966 Heinkel, Ernst: Stürmisches Leben, Stuttgart, 1953 Herlin, Hans: Udet. Eines Mannes Leben, Hamburg, 1958 Homze, Edward L.: Arming the Luftwaffe. The Reich Air Ministry and the German Aircraft Industry 1919 – 1939, Lincoln

(Nebraska), 1977

Ishoven, Armand van: Messerschmitt, Viena, Berlin, 1975 Ishoven, Armand van: Ernst Udet. Biographie eines großen Fliegers, Viena, 1997

Mason, Herbert Molloy: Die Luftwaffe. Aufbau, Aufstieg und Scheitern im Sieg, Viena/Berlin, 1973 Militärgeschichtliches Forschungsamt (lucrare editată de): Die Generalstäbe în Deutschland 1871 – 1945. Die Entwicklung der militärischen Luftfahrt în Deutschland 1920 – 1933, Stuttgart, 1962

Riefenstahl, Leni: Mémoiren, München/Hamburg, 1987 Thomwald, Jürgen: Ernst Udet, ein Fliegerleben, Berlin, 1954 Udet, Ernst: Aus der Luft gegriffen, München (reeditare), 1997 Udet, Ernst: Mein Fliegerleben, Berlin, 1935 USAF Historical Division (lucrare editată de): Command and Leadership in the German Air Force de Richard Suchenwirth, editor H. Fletcher, New York, 1969

USAF Historical Division (lucrare editată de): The Developement of the German Air Force, 1919 – 1939. De Richard Suchenwirth, editor H. Fletcher, New York, 1968 Völker, Karl Heinz: Dokumente und Dokumentarfotos zur Geschichte der deutschen Luftwaffe. Aus den Geheimakten des Reichswehrministeriums 1919 – 1933 und des Reichsluftsfahrtminis-teriums 1933 – 1939, Stuttgart, 1968 Zuckmayer, Carl: Als wär's ein Stück von mir, Frankfurt pe Main, 1966

Conjuratul

Abshagen, Karl Heinz: Canaris, Stuttgart, 1949 Benzing, Klaus: Der Admiral, Nördlingen, 1973 Brissand, André: Canaris, Frankfurt am Main 1976 Buchheit, Gert: Der deutsche Geheimdienst, München, 1966 Giserius, Hans Bernd: Bis zum bitteren Ende, Hamburg, 1947 Höhne, Heinz: Canaris – Patriot în Zwielicht, München, 1976 Ian Colvin: Chief of Intelligence, Londra, 1951 Leverkuehn, Paul: Der geheime Nachrichtendienst der deutschen Wehrmacht im Kriege, Frankfurt am Main, 1960 Krausnick, Helmut: Aus den Personalakten von Wilhelm

Canaris.

Dokumentation in: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 1962 Meyer, Winfried: Unternehmen 7. Eine Rettungsaktion, Frankfurt am Main, 1993

Index

A

Adam, Wilhelm 223, 229 Adenauer, Konrad 264, 327 Aldinger 89

Almassy (conte maghiar) 368 Amé 377

Angermund, Walter 286 Armbruster, Wilfried 47 Arnim, Hans-Jürgen von 61 Auchinleck, Claude 20, 45, 51

B

Baier, Erich 289, 296, 318 Baumbach, Werner 314 Baur (căpitan de aviaţie) 150 Bayerlein, Fritz 21, 45, 60 Bechler 225

Beck, Ludwig 7, 8, 116, 126, 135, 167 – 172, 195, 209, 213, 258, 343 – 345, 374 Beethoven, Ludwig van 273 Behr, Winrich 192, 223, 252 Beinhorn, Elly 315 Below, Nikolaus von 31, 96 Beria, Lavrenti 262 Berndt, Alfred-Ingemar 49.

56, 85

Best, Werner 322, 336, 364 Bethge, Eberhard 324 Beutel, Heinz 223, 264

Blériot, Louis 277 Bleyle, Inge 309, 315 – 319 Blomberg, Dorle 118 Blomberg, Werner von 96.

104, 109 – 127, 167 – 169, 233, 334, 339, 342, 343 Blücher, Gebhard 56 Blumacher, Heinz 59 Blumentritt, Günther 176.

200

Blumröder, Hans-Adolf von 155, 180, 209

Bock, Fedor von 217, 218, 242 Böhm-Tettelbach, Karl 95.

118, 152

Bonhoeffer, Dietrich 376 Boog, Horst 319 Bormann, Martin 9, 20, 78 Brauchitsch, Walther von 84, 109, 123, 125, 129 – 133, 139, 171 – 175, 235, 342, 355 Braun, Eva 150 Bredow (general) 113, 168 Breker, Arno 23

Bridgemen, Franz 218 Brocke, Wolfgang 95 Buchner, Fritz 95 Bürkner 352
Buschenhagen, Erich 259.
260
Guido Knopp C
Canaris, Brigitte 338 Canaris, Erika 335, 353 Canaris, Wilhelm 8, 16 – 18, 124 – 129, 135, 138, 141, 321 – 381
Chamberlain, Arthur Neville 345, 346
Choltitz, Dietrich von 208 Churchill, Winston 13, 20, 22, 51, 175, 218, 310 Ciuikov (general) 244 Clausewitz, Carl von 175, 253, 351
Clausius 250 Cramer (general) 62
D
Dasch, Georg 369 De L'Isle (lord) 218 Deick, Christian 18 Died (general) 131 Dietrich, Otto 198 Dietrich, Sepp 74 Dietrich, Torsten 18 Doerr, Hans 223 Dohnanyi, Christine von 323 Dohnanyi, Hans von 17, 326, 327, 345, 353, 356, 360.
364, 365, 370 – 376, 379, 381 Dolling 225
Dônitz, Karl 150, 151, 217, 322
Donovan 372
Dreykluft, Friederike 18 Dudley Gord) 218 Dulles, Allan 326
E
Eichmann, Karl Adolf 371 Eilers, Ema 224 Einsiedel (contesa) 288 Eisenhower, Dwight David 53, 61, 68
Elena (mama regelui României) 237 Engel, Gerhard 176, 228, 366
F
Fanck, Arnold 290, 292 Fellgiebel, Erich 147, 196, 258 Fest, Joachim 347 Finck, Eberhard 184, 185 Fließ, Dorothée 370 Focke, Heinrich 285 Fokker, Anthony 279 Fonck, René 281 Franco, Francisco 338, 339, 360 – 362
Franz Ferdinand 278 Franz, Ernst 71 Freisler, Roland 147 Fritsch, Werner von 114, 120, 123, 167, 169, 170, 213.
217, 343, 343, 347, 348 Funck, baron, von (general)

38 Furtwängler, Franz Josef 353, 371
Furtwängler, Wilhelm 339 Fusshöler, Otto 289
G
Gablenz, Carl August von 317, 319
Gagem (amiral) 333 Galland, Adolf 271 Gehlen, Reinhard 326, 367 Georgadse 259 Gersdorff, Rudolf-Christoph 204
Geuchtinger 68
Geyr, von Schweppenburg, Leo 66, 73
Gilbert, Gustave 99 Gisevius, Hans Bernd 71, 323, 350, 376
Glanz, Meinhard 22, 42 Gneisenau, August Wilhelm Anton 56
Goebbels, Joseph 23, 24, 48, 50, 56, 85, 96, 149, 155. 202, 205, 211 – 215, 222, 238, 298, 364
Goerdeler, Carl 126, 207, 343 – 346, 374 Göring, Emmy 119 Göring, Hermann 15, 16, 64, 84, 99, 116 – 122, 133, 147, 152, 182, 189, 202, 205, 211 – 214, 251 – 261, 270 – 276, 283, 291 – 320, 339 Graf, Rudolf 155, 178
Greim, Robert Ritter von 284 Groscurth 343, 356 Gruhn, Erna 118, 119 Guderian, Heinz 34, 49, 79, 83, 84, 96, 200, 232 Gültner, Rudolf 18 Gunzert, Ulrich 186, 187 Guttenberg, Karl Ludwig von 375
Guynemer, Georges 280, 281 H
Haenichen, Hilda 94 Halder, Franz 155, 170, 173, 177, 235, 238, 265, 345 Hammerstein, Christian von 271, 315 Hanke, Karl 49 Hartmann (general) 227 Hasse, O.E. 327 Hassell, Ulrich von 128, 130, 137, 140, 323, 376 Heim, Ferdinand 231, 242 Heinkel, Ernst 296, 298, 300 – 302, 309 – 313 Heinz 343, 345 Helldorf, Wolf-Heinrich von 119, 120, 345 Henderson, Clifford 296 Herzner 349, 350 Heß, Rudolf 118 Heusinger, Adolf 156 Heydecker, Joe 261 Heydrich, Lina 336
Heydrich, Reinhard 17, 321, 322, 334 – 340, 347, 351, 353, 359, 360, 366 HIU – gruber, Andreas 154 Himmler, Heinrich 147, 182, 205, 211 – 214, 322, 336, 340, 341, 362, 366 – 377 Hindenburg, Paul von 56, 107,

163, 166, 169, 213, 301 Hofacker, Cäsar von 75, 84, 85 Höhne, Heinz 225, 327 Holke (subofiţer) 76 Holz, Karl 49 Homann 225 Hoßbach 342 Hoth 36, 190 – 192, 251 Höttl, Wilhelm 324, 354 Humbert, Philip 223 Humboldt, Hubertus von 94, 150, 201

Huntziger (general) 133 Huppenkothen, Walter 322, 378, 380, 381

I

Illing, Eloys 292 Ishoven, Armand von 18

J

Jodl, Alfred 63, 69, 85, 93, 96, 116, 123 – 126, 131, 132, 139, 140, 143, 146, 149, 151.

259, 261, 322, 360, 375, 378 Jordan, Paul 224

K

Kaltenbrunner 79, 378, 380 Kapp, Wolfgang 333 Keitel, Carl 101, 102 Keitel, Dorothée, näsc. Von Blomberg 118, 119 Keitel, Karl-Heinz 104 Keitel, Lisa näsc. Fontaine 103, 104, 108, 121, 127 Keitel, Paul 101 Keitel, Wilhelm 10 – 12, 22, 62, 63, 73, 84, 85, 88, 93 – 152, 165, 170, 182, 217, 259.

261, 348, 352, 358, 363.

365, 371, 376, 378 Kempner, Robert M. 98, 99 Kesselring, Albert 83, 304 Kessler 225

Kielmansegg, Johann Adolf 94, 141, 156, 180, 200, 203 Kirchheim (general) 79, 83, 84 Kisler, Christine 18 Klatt (spion) 367 Kleist, Ewald von 94, 372 Kluge, Günther von 74, 75, 79, 146, 154, 201, 203 – 207, 210 Köhler, Henry 18 Koppenberg, Heinrich 307 – 309 Korfes 225

Körner, Paul 303, 318, 319 Köstring 377

Krebs, Hans-Georg 156, 199 Krichbaum, Wilhelm 353

L

Lahousen, Erwin 323, 357, 364 – 373

Lantemser, Hans 206, 261 Leeb, Wilhelm, Ritter von 179

Lenin, Vladimir Ilici 110 Lenski (general-maior), 225 Leopold alllI-lea 234 Lewiński 162 Ley, Robert 149 Liddell-Hart, Basil 158 Liebknecht, Karl 332 Liedig, Franz 345

Lilienthal, Otto 276 Lindbergh, Charles 271, 290 Lindemann, Georg 94, 154, 332, 333
List (feldmareşal) 29 Loerzer, Bruno 310, 314 Loesch, Jutta Sibylle von 164
Ludendorff, Erich 105, 106, 110, 155
Lunding, Hans 325, 379.
381
Luxemburg, Rosa 331, 332 M
Mackensen, August von 216 Mahnke (general) 302 Maisei (general) 87 – 90 Malinovski, Rodion 155, 158
Manstein, Erich von 8, 12, 13, 38, 49, 70, 80, 144, 153 – 222, 235, 251, 368
Manstein, Gerő Erich Sylvester von 187
Manstein, Gisela von 170 – 172, 181
Manstein, Hedwig von 162 Manstein, Rüdiger von 185, 216
Maron, Karl 225 Matern, Hermann 225 May, Karl 132, 175, 338 Mednikov, Anatoli 151 Merse (general) 65 Mende, Erich 224 Menzies 372
Messerschmitt, Willy 300.
316, 317
Meyer (locotenent-colonel) 67 Meyer, Winfried 18 Milch, Erhard 15, 270 – 272, 292, 303 – 320
Moltke, Helmut James von 56, 170, 240, 353, 365, 372 Montgomery, Bernard Law 13, 51 – 53, 61, 69, 76, 217, 218 Müller (şef Gestapo) 365, 374, 379
Müller, Josef 357, 359, 375, 376
Müller, Vincenz 225 Müllner, Jörg 18
Mussolini, Benito 37, 47, 238, 338, 349
N
Neame (general britanic) 41 Nebe, Arthur 345 Neitzel, Sönke 18 Nelte, Otto 98, 99 Nolte (colonel) 70 Noske, Gustav 327, 332, 333
O
Ohlendorf, Otto 184 Osten Dinnies van der 218 Oster, Hans 17, 18, 341, 343 – 346, 350, 353 – 360, 365, 371 – 381

P
Pabst, Waldemar 332 Paget, Reginald T. 218 Patzig, Conrad 334, 335, 340 Paulus, Elena Constance 236, 239, 252, 258, 261, 267 Paulus, Ernst Alexander 235, 259
Paulus, Friedrich Wilhelm Ernst 8, 13, 14, 44, 55, 189, 190 – 192, 221, 222 – 267, 355 Paulus, Olga 258 Pavlov 259 Pendele (colonel) 319 Picker, Henry 182, 183 Piekenbrock (colonel) 337
Ploch 314, 317 Pohl, Heinz 285 Pohl, Wilhelm 282 Popitz, Johannes 207 Protze, Richard 343
R
Raubal, Geli 120 Reichelm, Günter 181 Reichenau, Walter von 183 Reinecke (general) 130 Ren, Leonid 224 Reuth, Ralf Georg 18 Rhode 257
Ribbentrop, Joachim von 135, 152, 361, 363
Richthofen, Lothar von 283 Richthofen, Manfred von 276, 282, 283, 294
Richthofen, Wolfram von 202, 244, 251
Rickenbacker, Eddie 300 Riefenstahl, Leni 290 Ringelnatz, Joachim 285 Roeder, Manfred 375 – 377 Rohleder, Joachim 359 Röhm, Ernst 30, 113, 167, 341 Rommel, Erwin (Jr.) 8 – 10, 19 – 21, 24 – 92, 144, 190, 203, 204, 210, 216, 238, 242 Rommel, Erwin (Sr.) 25 Rommel, Lucie 21, 22, 32, 33, 40, 60, 80, 81, 87 – 92
Rommel, Manfred 20, 22, 58, 81, 87 – 89, 92
Rosetti-Solescu (familia) 236 Roske (general-maior) 255, 256
Rossel, Heike 18 Rudenko (procurorul-şef din partea URSS la procesul de la Nürnberg) 259, 260 Rundstedt, Gerd von 21, 63, 66, 69, 72, 73, 80, 87, 90, 173, 178, 205, 213 Rust (ministrul educaţiei în timpul regimului nazist) 299
S
Salah (maior) 129 Salmuth, Hans von 66 – 68 Salterberg, Kurt 95, 146 Sas, Gijsbertus 357 Scharnhorst, Gerhard Johann David von 240
Schellenberg, Walter 336, 354, 378

Schirach, Baldur von 20, 31 Schläfer, Silke 18 Schleicher, Kurt von 113, 163, 168
Schmidhuber, Wilhelm 373, 374
Schmidt, Arthur 227, 229.
245, 248
Schmückle, Gerd 42
Schmundt, Rudolf 87, 176, 212 – 214
Schneeberger, Hans 291 Schneerson 352 Schnittke, Kurt 318 Schobert, Ritter von 180 Schörner, Ferdinand 27 Schramm, Percy Ernst 212 Schuschnigg, Kurt von 124, 151
Seekt, Hans von 237 Seidel (general de aviaţie) 272 Seiler, Fritz 317 Seydlitz-Kurzbach, Walther von 154, 213, 249, 250, 262 Sonderegger 374, 376 Sonnemann, Emmy 119 Speer, Albert 95, 143, 149.
154
Speidel, Hans 69, 70, 74, 77, 82 – 85
Sperrle (general) 124 Spitzy, Reinhard 324, 344, 375 Sponeck 181, 182 Squire, Charles 59 Stahiberg, Alexander 185.
189, 194, 202 – 204, 212, 215, 216
Stalin, Iosif 12, 14, 75, 109, 135, 151, 181, 198, 224.
244, 246, 247, 258, 259.
261, 262, 349, 363, 364, 375 Stauffenberg, Claus Schenk, conte 8, 75, 145, 154, 193
Stoph, Willi 225 Streich (general) 39 Strölin, Karl 81, 82 Stülpnagel, Carl-Heinrich 75, 77
Szymański (ataşat militar polonez) 81, 82
ş
Şumilov 254 – 256 T
Tanson, Lion 99 Thoma, Ritter von (general)
61
Thomas (general) 128 Thorbeck, Otto 380 Tirpitz, Alfred von 327, 328 Tresckow, Henning von 70, 176, 202, 209, 372 Tschersich 317
U
Udet, Adolf 276 Udet, Ernst 8, 14 – 16, 269, 270, 273 – 320 Udet, Paula 274 Ulbricht, Walter 262 – 264

V
Vansittart (lord) 344 Vinokur 229 Vogel, Kurt 332 Vuillemin, Joseph 306, 307
W
Wagner, Otto 323, 334 Wagner, Richard 87, 339 Walter, Douglas 51, 52 Warlimont (general) 140 Warning, Elmar 74 Warsitz 312
Wavell (general britanic)
41
Weizsäcker, Ernst von 343, 346, 363 Wenck 150 Werner, Theodor 21 Wessel, Horst 291 Westphal, Siegfried 60 Wevers (general) 304 Wilhelm al II-lea 128 Wilhelm 163 Wimmer (general) 304 Witzleben, Erwin von 258, 345, 346, 357 Wladimir 163 Wolfram (maior) 72 Wright (fraţii) 277 Wulf, Georg 285 Vîşinski, Andrei 262
Z
Zeitzier, Kurt 44, 191, 194, 202
Zimmermann, Karl 42 Zink, Lo 287
Zuckmayer, Carl 15, 16, 271, 275, 281, 293, 300, 319